Dairyaga Ram

Pramitaksharakhyatikasahit-
muhurtachintamani

प्रमिताक्षराख्य टीका सहित मुहूर्त चिंतामणि

Sanskrit

Printed on paper

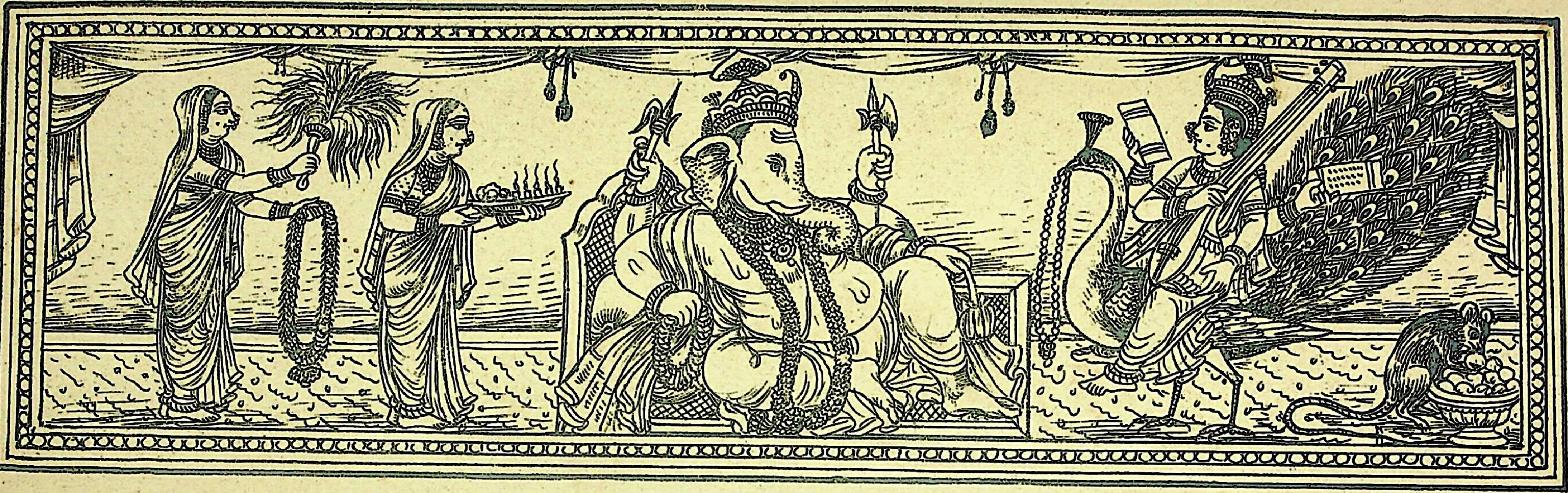
1890 Sambat

Folio: 129

13.5"X4.8"

Complete

अथप्रमिताक्षराख्यटीकासहितमुहूर्तचिंतामणिप्रा०

।श्रीगणेशायनमः ॥ कैलासे पूर्वराकाहिमकररुचिरे वीक्ष्यबींबंस्वकीयं भूयोभूयोऽपिधावत्प्रतिभटकरटिस्पर्धयाचंडशुंडः माधावत्वंत्वदंघ्रिप्रहरतिकिर
तोधूयतेसौधरित्री त्र्यंबावाग्भिर्निरुद्धः कपटकरटिनः केलयोनःपुनंतु १ मुहूर्तचिंतामणिसंज्ञकस्य स्वयंकृतस्यप्रमिताक्षराख्याम् रामोविधत्ते विवृतिं
प्रणम्य विष्ण्वर्करुद्रान्पितरौ गुरूंश्च २ प्रारिप्सितस्यग्रंथस्य निर्विघ्नपरिसमाप्त्यर्थं शिष्टाचारानुमितश्रुतिबोधितकर्तव्यताकंस्वाभीष्टगणेशदेवताशीर्वा
दरूपमंगलमिंद्रवज्रयोपनिबध्नातिगौरीश्रवइति द्विपस्यगजस्यआस्यंमुखंयस्येति द्विपास्योगणेशोविघ्नंहरतुनाशयतुयुष्माकमितिशेषः कीदृशोगणेशः गौ
रीश्रवःकेतकपत्रभंगंहस्तेनाकृष्यमुखाग्रेदधत् गौरीपार्वतीतस्याःश्रवणयोःकर्णयोःस्थितंकेतक्याःपुष्पंकेतकंतस्य पत्रंपर्णंतस्य भंगखंडंहस्तेनशुंडा

॥श्रीगणेशायनमः॥ गौरीश्रवःकेतकपत्रभंगमाकृष्यहस्तेनदधन्मुखाग्रे॥ विघ्नंमुहूर्ताकलितद्वितीयदंतप्ररोहोहरतुद्विपास्यः॥१॥

दंडेनाकृष्यहठाद्गृहीत्वास्वमुखाग्रेस्वमुखौष्ठेददातिस्थापयतीनिदधत् अनेनगणेशस्यबाललीलासूचिताबालोपिमात्रसमीपवर्तियत्किंचित्स्वेष्टवस्तुबलात्का
रेणगृहीत्वामुखेनिक्षिपतीति अतएवमुहूर्ताकलितद्वितीयदंतप्ररोहः मुहूर्तेक्षणमात्रेआकलितोनिःसृतोद्वितीयदंतप्ररोहोद्वितीयदंतोद्गमोयेनसः अनेनकेतकपत्रस्य
मुखस्थापनसमयेयावन्निगिरणंनकरोतितावद्गणेशोऽपिद्वीदंतएवालौकिकोरत्यंभूतोपमेयम् १ अथज्योतिषग्रंथमारभमाणोविषयप्रयोजनसंबंधाधिकारणःसू
चयन् कर्तव्यंउपजातिकयाप्रतिजानीते क्रियाकलापेति अनंताख्यज्योतिर्वित्पुत्रःसःप्रसिद्धःरामोमुहूर्तचिंतामणिंमुहूर्तानांदिनशुद्धिविशेषाणांक्षणंयात्तदुप
लक्षितःकालोमुहूर्तशब्देनोच्यते तस्यचिंताशुद्ध्याशुद्धिंतस्यामणिरिवमुहूर्तचिंतामणिस्तंज्योतिषग्रंथमातनोतिनिषेधातेनामाधारस्तथा यमपिग्रंथो निखिलमु
हूर्तानामाधारइत्यन्वर्थनामानंमुहूर्तचिंतामणिंज्योतिषग्रंथमातनोति निषेधविध्यादिसंनिवेशे विशेषेण निरूपयतीत्यर्थः ननुजीर्णग्रंथैरेव मुहूर्त विचारे-

सिद्धे किमनेनेत्यत आह कीदृशं मुहूर्तचिंतामणिं क्रियाकलापप्रतिपत्तिहेतुं क्रियाजातकर्मादिकास्तासां कलापः समूहः तस्य अमुकस्मिन् शुभदिने कार्यमेतद
स्मिन्नशुभदिनेन कार्यमित्येवं रूपाद्वितत्तरं प्रतिपत्तिः सम्यग्ज्ञानं तस्य हेतुं कारणं अयमर्थः अन्यग्रंथेषु तिथ्यादिप्रकरणेषु तिथ्यादिशुद्धिरुक्ता तज्ज्ञानं तत्प्रक
रणानां पुनः पुनरालोडनेन सिद्ध्येदिति गौरवम् अत्र तु एकस्मिन्नेव पद्ये यो मुहूर्तो विचार्यते तस्य तस्यैवान्वयाद् इति लाघवम् नन्वन्येष्वपि ग्रंथेषु एवंविधमुहूर्तनिरू
पणात् व्यर्थोऽयं श्रम इत्यत आह पुनः कीदृशं मुहूर्तचिंतामणिं संक्षिप्तसारार्थविलासगर्भम् संक्षिप्तश्चासौ सारार्थविलासगर्भश्च निष्कृष्टार्थस्तस्य विलासः प्रकाशः
स गर्भे यस्यासौ अत्र शब्दलाघवे निष्कृष्टार्थस्य निरूपणात् यथा गुरुमुखं विनैवार्थज्ञानं सद्यो मनसि जागर्ति तथा नान्यग्रंथेषु तत्र शब्दकाठिन्याद्गुरुमुखादपि ज्ञा

क्रियाकलापप्रतिपत्तिहेतुं संक्षिप्तसारार्थविलासगर्भम् अनंतदैवज्ञसुतः स रामो मुहूर्तचिंतामणिमातनोति ॥ २ ॥

टित्यर्थज्ञानं न भवतीत्येतदर्थमस्यारंभ इति ननु संबंधादि चतुष्टयकथनं विना कथं श्रोतृप्रवृत्तिः उक्तं च सिद्धिः श्रोतृप्रवृत्तीनां संबंधकथनाद्यतः तस्मात्सर्वेषु-
शास्त्रेषु संबंधः पूर्वमुच्यते किमेवात्राभिधेयं स्यादिति पृष्टं तु केनचित् यावत्प्रयोजनेनोक्तं तावत्तत्केन गृह्यत इति उच्यते मुहूर्तचिंतामणिमित्यनेन पदेनैव सर्वं सूचितम् तथा
च नारदः अस्य शास्त्रस्य संबंधो वेदांगमिति धातृत इति पद्मा अत्राभिधेयपदार्था मुहूर्ताः ग्रंथस्य प्रतिपाद्यप्रतिपादकभावः संबंधः प्रयोजनं तु शुभाशुभनिरूपणं विवा
हादिकालनिर्णयश्च यदाह नारदः प्रयोजनं च जगतः शुभाशुभनिरूपणमिति कश्यपोपि ग्रहणग्रहसंक्रांति यज्ञाध्ययनकर्मणाम् प्रयोजनं व्रतोद्वाह क्रियाणां का
लनिर्णय इति तज्जिज्ञासुरधिकारी स च द्विज एव नान्यः उक्तं च नारदेन सिद्धांतसंहिताहोरारूपस्कंधत्रयात्मकम् वेदस्य निर्मलं चक्षुर्ज्योतिःशास्त्रमकल्मषं वि- १
नैतदखिलं श्रौतस्मार्तकर्म न सिद्ध्यति तस्माज्जगद्धितायेदं ब्रह्मणा निर्मितं पुरा अत एव द्विजैरेतदध्येतव्यं प्रयत्नतः अत्र वकारस्य पाठक्रमे पर्यायोजने प्रयोजनं विनैव ज्योतिः

शास्त्राध्ययनस्यावश्यकत्वं प्रतीयते द्विजैरेवेति व्याख्याने द्विजव्यतिरिक्तैः शूद्रैर्नाध्येयमिति च प्रतीयते व्याख्यानद्वयमपि युक्तमेव ननु कथं श्रौतस्मार्तकर्मोपयो
गिज्योतिषमिति चेदुच्यते अष्टवर्षं ब्राह्मणमुपनयीत वसंते ब्राह्मणोऽग्निनादधीत दर्शपौर्णमासाभ्यां यजेतेत्यादिश्रुतयः संति तत्र वर्षादिवसंतादृतुज्ञानं दर्शपूर्ण
मासयोर्ज्ञानं च ज्योतिषं विना सर्वथा न निर्वहतीत्यवश्यमध्येतव्यं ज्योतिःशास्त्रम् उक्तं च वेदांगज्योतिषे वेदा हि यज्ञार्थमभिप्रवृत्ताः कालानुपूर्वा विहिताश्च यज्ञाः तस्मादि
दं कालविधानशास्त्रं यो ज्योतिषं वेद स वेद यज्ञान् यथा शिखा मयूराणां नागानां मणयो यथा तद्वद्वेदांगशास्त्राणां ज्योतिषं मूर्धनि स्थितम् तस्मात्कर्मोपयोगि कृत
याऽवश्यमध्येतव्यं ज्योतिःशास्त्रम् तच्च सुपरीक्षितशिष्याय देयं तदुक्तं श्रुतौ विद्या ह वै ब्राह्मणमाजगाम गोपाय माशेवधिष्टेऽहमस्मि असूयकायानृजवेऽहिताय न
मा ब्रूया वीर्यवती तथा स्याम् अन्यच्च नेतद्देयं दुर्विनीताय जातु ज्ञानं गुप्तेनहिंसस्यफलाय अस्थाने हि स्थाप्यमानैव वाचां देवी कोपान्निर्दहेत्तं चिराय विनयावनताय दीय
मानं प्रभवेकल्पलतेव सत्फलाय उपकृत्यनुचिंतकानि शास्त्राण्युपकारस्य पदं हि साधुरेवेति शूद्रपाठे च महान्दोषः गर्गः स्नेहाल्लोभाच्च मोहाच्च यो विप्रोऽज्ञानतोऽपि-
वा शूद्राणामुपदेशं तु दद्यात्स नरकं व्रजेदिति ज्योतिःशास्त्राध्ययनेन फलमाह मांडव्यः एवंविधस्य श्रुतिनेत्रशास्त्रस्वरूपभर्तुः खलु दर्शनं वै निहंत्यशेषं कलुषं जना-
नां प्राड्वदं धर्मसुखास्पदं स्यात् अत्र ज्ञानविशेषेण ज्योतिर्विदः पूजा तारतम्यं जीर्णेरथ्याधिदृशादिनकृतपापं हंति सिद्धांतवेत्ता त्रिदिनजनितदोषं तत्र वैशिष्ट्य एवक-
रणभगणवेत्ता हंत्यहोरात्रदोषं जनयति धनमंहस्तत्र नक्षत्रसूचिलक्षणं वराहसंहितायाम् अविदित्वैव यः शास्त्रं दैवज्ञत्वं प्रपद्यते स पंक्तिदूषकः पापो ज्ञेयो नक्षत्रसूच-
कः तिथ्युत्पत्तिं न जानंति ग्रहाणां नैव साधनम् परवाक्येन वर्तंते ते वै नक्षत्रसूचकाः नक्षत्रं सूचयतीति नक्षत्रसूची नक्षत्रसूचको हि द्रव्यमुपवासं करोतीति यः स व्रजत्यंधतामि
स्रं सार्धं मूढविडं विना नक्षत्रजीवनं पापं भिषजं शुल्कजीविनम् तादृक्पौराणिकादींश्च वाङ्मात्रेणापि नार्चयेत् कलाधिडं विना नक्षत्रसूचकेन सहांधतामिस्रं नरकं
व्रजंति अतश्च यथाशास्त्रमादेशक एव नक्षत्रसूचकः न तु संपूर्णशास्त्रपरिज्ञाता दैवज्ञत्वं प्रपद्यत इत्युक्तत्वात् पूर्वकर्मार्जितसदसत्कर्मविपाको दैवं तज्ज्ञाना

तीति दैवज्ञः तस्य भावो दैवोथज्ञत्वं गुरुः दैवज्ञैः :शास्त्रतत्वज्ञैर्मुहूर्तोन्विष्यते यदि सन्मुहूर्तः समन्वेष्यो नान्यैर्नक्षत्रसूचकैरिति अतएव कश्यपो वेद पारगसाहित्येनैव नक्षत्रस्य सूचकस्य श्राद्धभोजनमाह अरिर्विश्वंभहंताचव्यंगो नक्षत्रसूचकः काणः कुष्ठश्च मंदश्च श्वित्री मूर्खश्च कुष्ठवान् सर्वश्राद्धे नियोक्तव्या मि- श्रिता वेदपारगैरिति वसिष्ठः त्रिस्कंधपारंगम एव पूज्यः श्राद्धे सदा भूसुरवृंदमध्ये नक्षत्रसूची खलु पापरूपो हेयः सदा सर्वसुधर्मकृत्ये वराहोपि ससांवत्सरिके देशे वस्तव्यं भूतिमिच्छता चक्षुर्भूतो हि यत्रैष पापं तत्र न विद्यते मुहूर्ततिथिनक्षत्रमृतवश्चायनानि च सर्वाण्येवाकुलानि स्युर्न स्यात्सांवत्सरो यदि अतो गणकानां यदपा ङ्क्तेयत्वमभ्यधायि धर्मशास्त्रे तत्र सूचकाभिप्रायेण ज्ञेयम् महाप्रयोजनं तु एतच्छास्त्रस्य सम्यग्ज्ञाना ब्रह्मसायुज्यमिति तथा च गर्गः ज्योतिश्चक्रे तु लोकस्य सर्वस्योक्तं शु भाशुभम् ज्योतिर्ज्ञानं तु यो वेद स याति परमां गतिम् सूर्यसिद्धांते दिव्यं चक्षुर्ग्रहाणां तु दर्शितं ज्ञानमुत्तमम् विज्ञायार्कादिलोकेषु स्थानं प्राप्नोति शाश्वतम् वराहः न सांवत्सर पाठी च नरके परिपच्यते ब्रह्मलोकप्रतिष्ठां च लभते दैवचिंतक इति तस्माज्ज्योतिः शास्त्रमवश्यं मध्येतव्यमिति स्थितम् तत्राप्यार्षवाक्यानां पाठमात्रेणापि फलमस्ति स्मृत्यादिपठनवदिति अथ मुहूर्तप्रयोजनमाह सत्याचार्यः शुभक्षणक्रियारंभजनिताः पर्वसंभवाः संपदः सर्वलोकानां ज्योतिस्तत्र प्रयोजनमिति तेन शुभमुहूर्ता र ब्धं कार्यं सिद्ध्येदशुभमुहूर्तारब्धं तु न सिद्ध्येदिति तन्न युज्यते येन तु यस्माद्भव्यं तस्य विपाकं सुरेशसचिवोपि यः साक्षात्त्रिपतिज्ञः सोपि न शक्तोऽन्यथा कर्तुमिति शौ नकोक्तेः प्राचीनसदसत्कर्मरूपदैवस्यावश्यंभावित्वादिति चेन्न विवाहादिषु विहितकालस्य पुरुषप्रयत्नसाध्यत्वादुभययोगे सत्येव कार्यसिद्धिर्न केवलं दैवेनेति तदुक्तं केशवार्किणा फले यदि प्राक्तनमेव तत्किं कृष्याद्युपायेषु परः प्रयत्नतः श्रुतिः स्मृतिश्चापि नृणां निषेधविध्यात्मके कर्मणि किं निषण्णेति यदि तु दैवमेव फलं तदा सर्वो जनः कृष्याद्युपायेषु कथं प्रवर्तेतेति किंच श्रुतिस्मृत्यादयोपि निषेधविध्यात्मका निरर्थकाः स्युः न वृक्षमारोहेन्न बाहुभ्यां नदीं तरेन्न संशयमभ्यापद्येतेत्यादीनामा श्वलायनादिवचनानां चिकित्साशास्त्रस्य च वैयर्थ्यप्रसंगः स्यादित्यर्थः याज्ञवल्क्योपि दैवे पुरुषकारे च कर्मसिद्धिर्व्यवस्थिता तत्र दैवमभिव्यक्तं पौरुषं पौर्वदैहिकमि

निकर्मसिद्धिः फलावाप्तिरिष्टानिष्टलक्षणाच्च साचकेवलदैवेनव्यवस्थिता अपितु पुरुषकारेपि पुरुषकारः प्रयत्नः पुरुषकाराभावेदैवमेवनास्तीत्याहतत्रदैव
मितिपूर्वदेहार्जितपौरुषमेवदैवमित्युच्यतेतच्चाल्पपुरुषप्रयत्नानंतरंमहाफलोदयेन अभिव्यक्तंभवति अतएववसंतराजः पूर्वजन्मजनितंपुराविदःकर्मदैवमि-
तिसंप्रचक्षतेउद्यमेनसमुपार्जितंतथावांछितंफलतिनैवकेवलमितिदैवप्रयत्नयोरन्यतरेणासिद्धिर्नभवतीत्यत्रदृष्टांतमाहयाज्ञवल्क्यः यथाह्येकेनचक्रेणरथस्य
नगतिर्भवेत् तद्वत्पुरुषकारेणविनादैवंनसिध्यतिकेशवार्कोपिप्राक्कर्मबीजंसलिलानलोर्वीसंस्कारवत्कर्मविधीयमानम् शोषायपोषायचयस्यतस्यतस्मात्सदाचारवतांन
हानिरितियत्प्राक्कर्मजन्मांतरोपार्जितंकर्मदैवरूपंतस्यविधीयमानंअधुनाक्रियमाणंकर्मशोषायचभवतिकिंवद्बीजंसलिलानलोर्वीसंस्कारवत् यथासद्बीजंशुभसलिला
दिसंस्कारैः संस्कृतंसदुदेतिवर्धतेच तद्वत्प्राक्कर्मापिप्रैहिकेनसत्प्रयत्नेनवर्तते अन्यथाक्षीयतेइत्यर्थः तस्मात्ज्योतिःशास्त्रविहितकालेविवाहादिकुर्वतांशांतिचिकित्सा-
दिसदाचारवतांपुरुषाणांसदानहानिःस्यात् अन्यच्चदैवंहिपुरुषनिष्ठंतद्देशकालवशात्एवविपच्यतेदुष्टमपिदृष्टांतरसाहित्येनैतत् दुष्टकारिभवतियथादुर्जनोरंध्रान्वेषणे
न अतएववसंतराजः सर्पवन्हिविषकंटकादिकंयेनदैवशरणोपिमानवः दूरतस्त्यजतिपौरुषंतदातेननःस्फुरतिदैवतोधिकम् पौरुषेणहृदयेप्सितां गतिंप्राप्नुवंतिपुरुषाः
सुमेधसःयांतिदैवशरणालयंयथापादपाज्वलतिदावपावकेइतिशकुननिमित्तादिभिः सूचितमशुभंदैवफलंशुभेनप्रयत्नेनवंचतएव तथाचवसंतराजः तन्निरूप्यश-
कुनेनदुःखदंवंचयंतिनियतंसमुद्यतम् पौरुषेणपुरुषाःसुमेधसःसंश्रयंतिपुनरात्मनोहितमिति तद्दैवफलंदुःखंसमुद्यतंशकुनेननिरूप्यज्ञातारःपुरुषाःपौरुषेणवं
चयंतीत्यर्थः यथायेनग्रहेणयावतीदशांतरदशावादत्तातस्याःफलपरिपाकः तावंतंकालमभिव्याप्यभवेदेवेतिस्थितेदशाप्रवेशकालीनचंद्राद्यच्छुभाशुभफलनिरूप
णंयथातस्यदशाफलस्यान्यथात्वमल्पत्वमाधिक्यंवारुंधयतितद्वेतदपिबोद्धव्यम् नचानंतरोक्तसर्पविषवैद्यादिदृष्टांतेनपौरुषमेवफलसाधनंकथंनस्यात् तथाचबृहद्यात्रा
यांवराहः तथापरमुपेक्ष्यैवदैवंधैर्यावलंबिनः भवत्यतः क्रियासिद्धौकेवलंजगुरुद्यमम् उत्थानहीनोराजाहिबुद्धिमानपिसर्वदाप्रधर्षणीयःशत्रूणांभुजंगइवनिर्विषःवि

धानगणनाजडः पुरुषकारमुक्ताधारोमनोरथपरिश्रमैर्नपरिचुंबतिश्रीमुखम् पराक्रमविनिश्चितैकसुनयोहिसद्यः कृतं हरिर्मदसुवासितं पिबतिकुंजरासृङ्मधु
इत्यादि उच्यते समानभूमिषुसमानसलिलादिप्रयत्नेपिफलवैचित्र्यदर्शनात् कारणांतरंकल्प्यतेतद्दैवमिति अतउभयोर्योगेसत्येवफलसिद्धिरिति एतदपित
नैवकृषिवृष्टिसमायोगाद्दृश्यतफलसिद्धयः अस्मिन्नर्थेशृणु श्लोकान्द्वैपायनमुखोद्गतान् कृषिः पौरुषंवृष्टिर्दैवंकर्षकः पौरुषेणकृषिंकरोति तामदैववृष्ट्यासाधय
ति अथकृषिंकरोतिचेत्तदावृष्ट्याविनानोकिंचित्फलमाप्नोति यदिपुनः कर्षकोबीजंवपतिदैवंचवर्षतितदाफलमधिकमुत्पद्यते एवंदैवपुरुषकारयोःसमयोर्यफलसि
द्धयोदृश्यंतेअत्रार्थेश्रीव्यासमुखोद्गताइमेश्लोकाः नविनामानुषंदैवाद्दैवंवामानुषाद्विना नैकोनिवर्तयत्यर्थमेकारणिरिवानलमितिकेचिद्बुद्धिः कर्मानुसारिणीतिमन्य
मानाःप्रयत्नोपिदैवरूपइतिकृत्वादैवमेवफलसिद्धेःकारणमितिवदंतितन्न अनवस्थादोषप्रसंगात् तथाहिप्राक्कर्मार्जितपौरुषमेवकिलदैवशब्देनोच्यतेअत्रत्यःप्रयत्नः
प्राचीनपौरुषलक्षणेनदैवेनजन्यतेतदपितत् प्राचीनपौरुषजन्यमित्यनवस्थाऽतःप्रयत्नोपिदैवप्रेरितइत्यनुपपन्नम् ननुबीजांकुरन्यायेनानवस्थादोषोनभवतीतिचेन्न नहि
बीजांकुरन्यायेनदैवमेवमूलमितिनिश्चीयतेनापिप्रयत्नः अतःसत्युभययोगेफलसिद्धिरितितत्त्वम् एवंचेत्तर्हिपूर्वोक्तानांशौनकादिवाक्यानांयेनतुयत्प्राप्तव्यम् तस्यविपाक
सुरेशसचिवोपियःसाक्षाद्विपतिज्ञः सोपिनशक्तोऽन्यथाकर्तुमित्यादिकानांकागतिः उच्यतेदैवंतुदृढकर्मजमदृढकर्मजंचेतिद्विविधंतत्रदृढकर्मजस्यावश्यंभावि-
त्वात् ग्रहशांत्यादिरूपात्पूर्वप्रयत्नादपितन्निर्धारयितुंनशक्यतेदृढमूलत्वात् प्रबलवाताघातेपिदृढमूलपादपवत् अदृढकर्मजंतुदैवंप्रयत्नेननिवर्त्यंअतिशिथिलपा
दपवत् तथाचजातकेयेधर्मकर्मनिरताविजितेंद्रियायेयेपथ्यभोजनजुषोद्विजदेवभक्ताःलोकेनरादधतियेकुलशीललीलांतेषामिदंकथितमायुरुदारधीभिरितिप्र
यत्नाभावेतुविपच्यंते तथाचतत्रैवपापिष्ठायेदुराचारादेवब्राह्मणनिंदकाःअपथ्यभोजिनस्तेषामकालेमरणंध्रुवमिति वैद्यकेपिपूर्वजन्मकृतपापंव्याधिरूपेणबाधते
इतिसर्वव्याधीनांसाधारण्येनकर्मजत्वेपिसाध्यासाध्यत्वेनद्वैविध्यम् तत्रापिकृच्छ्रोपायःसुखोपायोद्विविधा साध्यउच्यतेअसाध्योद्विविधोज्ञेयोसाध्योयश्चाप्रति-

यः साध्यायाथात्वमायांतियाप्याश्चासाध्यतां तथाघ्नंति प्राणानसाध्यास्तु नराणामक्रियावतामित्यादिनाऽचिकित्स्यव्याधेर्दृढमूलत्वमन्ये धामदृढकर्ममूलत्वं निश्चीयते तः
तो दैवस्य दृढाऽदृढविध्यमस्ति अतः शौनकवाक्यानामयमर्थः येनलिखितं येन पुरुषेण यत्प्राप्तव्यं अवश्यं भोक्तव्यं दृढकर्मोपार्जित मितियावत् तदन्यथाकर्तुं बृहस्पतिरपि नश
क्तः अर्थादन्यद दृढकर्मोपार्जित मन्यथा कर्तुं शक्त इत्यर्थः अतो निमित्तशकुनादिभिर्दुष्टफले ज्ञाते बौधायनादि विहितेन तच्छांतिदानादिरूपधर्मेण प्रयत्नेन तन्निवर्त्यते
शुभं वर्धते अत एव तेनैवोक्तम् सुपरीक्षितं विलग्नं धर्मार्थ सुखाय दंपत्योः अपरीक्षितं विलग्नं नहि देयं पंडितेन दैवविदा अयशोंबुनिधौ मज्जति शास्त्रमविज्ञाय योदद्या

तिथीशा वन्हिकौ गौरी गणेशोहिर्गुहो रविः शिवो दुर्गांतको विश्वे हरिः कामः शिवः शशी ३ नंदाच भद्राच जयाच रिक्ता पूर्णेति तिथ्योऽशु
भमध्यशस्ताः सितेः सिते शस्त समाधमास्तु सितज्ञभौमार्कि गुरौ च सिद्धाः ४ नंदा भद्रा नंदिकाख्या जयाच रिक्ता भद्रा पूर्ण संज्ञाऽधर्मो
र्कात् यास्यं त्वाष्ट्रं वैश्वदेवं धनिष्ठार्यम्णं ज्येष्ठांत्यं रवेर्दग्धभं स्यात् ५ गौरीति बृहस्पतिरपीडं प्रत्याह स्वभावादेव कालोये शुभाशुभसमन्वितः अनादिनिधनः
सर्वो न निर्दोषो न निर्गुणः तस्मान्निर्दोषकालार्थे मुहूर्तमधिगच्छतामृकालः शुभो गुणैर्युक्तो बलषड्भिः शुभप्रदः दोषैर्विर्युक्तोपिचाशाप्यैर्बहुभिर्व्यत्ययं द्वयोरिति अतः शुभमु
हूर्तबलेन पूर्वकर्मार्जितमशुभमपि दैवफलं निवार्यते इति अनवद्यं २ अथ तिथिशानन्नुष्टुभाह तिथीशा इति एते तिथीशाः तिथीनां स्वामिनः वन्हिश्चकश्चको ब्रह्मा शेषं
स्पष्टं प्रयोजनं तु तत्तद्देवतापूजार्मतिथ्यादि अथ मुहूर्तविचारस्य प्रतिज्ञातत्वात् संवत्सरादिकथनं नोक्तं त त एवावधार्यम् ३ अथ तिथीनां संज्ञां सफलामाह नंदेति प्रति
पदादिपंचतिथयो नंदा भद्रा जया रिक्ता पूर्णा संज्ञाः स्वस्वनाम सदृश फलदाः स्युरिति एवं प्रकारेण सर्वाः षष्ठ्यादयो ज्ञेयाः ताः शुक्लपक्षे अशुभमध्यमशुभफलदाः स्युः असि
ते कृष्णपक्षे शुभमध्याधमफलदाः स्युः ताएवं नंदादितिथयः शुक्रबुधमंगलशनिगुरुवारेषु सिद्धिकराः स्युः यथा नंदा शुक्रवारे एवं भद्रा बुधवारे जया भौमे रिक्ता शनौ पूर्णा

गुरौ इति ४ अथ सूर्यादि वारेषु यथासंख्यं निषिद्ध तिथीर्दग्ध नक्षत्राणिच शालिन्याह नंदेति अर्कादि तिथ्यब्लोपे पंचमी अर्कमारभ्यनंदादिकातिथिरधमास्यात्
यथा सूर्यवारे नंदाधमा एवं सोमे भद्रा भौमेनंदा बुधेजया गुरौ रिक्ता शुक्रेभद्रा शनौ पूर्णेति इदमाधुनिकानां प्राच्यानां मतंयत्तु तस्तुतेशुभाः अमृत योगाः तथाच वसि-
ष्ठः नंदाभौमार्कयो र्भद्रा शुक्रेंद्वोश्चजयाबुधे शुभयोगा गुरौ रिक्ता पूर्णामंदेऽमृताह्वया। गुरुरपि आदित्यभौमयोर्नंदा भद्राशुक्रशशांकयोः जयाज्ञेचगुरौरिक्ता पूर्-
णार्कौ चामृताशुभा इति नारदवाक्येशनौ पूर्णाचमृत्युदेति कल्पित पाठः वसिष्ठादिवचन विसंवादात् बहुषु पुस्तकेषु शनौ पूर्णाऽमृताशुभेति पाठाच्च पूर्ण संज्ञाऽमृता
कीदिति पाठःसाधुः तथा रविवारादिषु याम्य भरणी तदादीनि नक्षत्राणियथा क्रमेण दग्धनक्षत्राणिस्युः यथा रविवारे भरणी दग्धासोमे चित्रा भौमे उत्तराषाढा बुधे ध
निष्ठा गुरा वुत्तरा फाल्गुनी शुक्रेज्येष्ठा शनौ रेवती नारदः आदित्य भौमयोर्नंदाभद्राशुक्रशशांकयोः जयासौम्येगुरौरिक्ताशनौपूर्णामृताशुभाइतिनारदःयमर्क्षमर्केवा
रेऽक्षे चित्राभौमेतु विश्वभमुबुधेश्रविष्ठार्यम्णार्क्षं गुरौ ज्येष्ठाभृगोर्दिने रेवती शनिवारेतु दग्धयोगाभवंत्यमी एतान्येव नक्षत्राणिरव्यादीनांजन्मभानीत्युक्तानितान्य-
पि निषिद्धान्येवखलु ःयाम्यत्वाष्ट्रोत्तराषाढे धनिष्ठोत्तर फाल्गुनी ज्येष्ठाचरेवती चैव जन्मर्क्षं भानुतः क्रमात् क्रमात्सप्तेंद्र दशसूर्येनवाष्टौ पौर्णमास्यमा ७,१४,१०,१२
९,८,१५,३० सूर्यादिजन्मतिथयः संत्याज्याःशुभकर्मणि जन्मर्क्षे जन्मतिथिषु शुभकर्म विवर्जयेत् बलाच्चेत्कुरुते कर्मनतत्फलमवाप्नुयादिति ५ अथ क्रकचादिनिंद्ययो-
गा ननुष्टुभाह षष्ठ्यादीति क्रमेणषष्ठ्या दितिथयः मंदाच्छनैश्चराद्विलोमं विपरीतगणनयाऽधमास्युः यथाशनौषष्ठी अधमाशुक्रे सप्तमी गुरावष्टमी बुधे नवमी-
भौमे दशमी सोमे एकादशी रवौद्वादशी एते योगाः क्रकचाख्याज्ञेयाः तथाप्रतिपद्बुधवासरेसप्तमीरविवारेसंवर्तयोगाअधमास्यात् अथषष्ठी आद्याप्रतिपत् अमाअ
मावास्यारदधावने दंतानांकाष्ठादिभिर्मलनिराकरणे अधमाः निषिद्धाःस्युःकचिन्नवमी रविवारयो रपि निषेधःकाशीखंडे प्रतिपद्दशमीषष्ठी नवम्यां रविवासरे दंतानां ४
काष्ठसंयोगो दहेदासप्तमं कुलमिति ६ अथकृत्यविशेषेषुनिषिद्धतिथीरिंद्रवंशाछंदसाह षष्ठ्यष्टम्यौ प्रसिद्धे भूतश्चतुर्दशी विधुक्षयोऽमावास्या एतासुतिथिषुना

पुरुषः तैलं पलं मांसं क्षुरं क्षौरम् रतं मैथुनं नो सेवेत् यथा षष्ठ्यां तैलं अष्टम्यां मांसम् चतुर्दश्यां क्षौरं अमावास्यायां मैथुनम् न सेवेतेत्यर्थः विधुक्षयः सर्वोपलक्षकः वसिष्ठः स्त्रीसेवनं पर्वसु पक्षमध्ये पलं च षष्ठी षु च सर्वं तैलं नृणां विनाशाय चतुर्दशीषु क्षुरक्रिया स्यात् दसकृत्तदासु नारदः व्यतीपाते च संक्रांतावेकादश्यां च पर्वसु अर्के भौमदिने विद्धां नाभ्यंगं न च वेधृतौ विति पर्वाणि वसिष्ठ आह चतुर्दश्यष्टमी कृष्णा अमावास्या च पूर्णिमा पुण्यानि पंच पर्वाणि संक्रांतिर्दिनपस्य चेति अत्र तिथिस्तात्कालिकी ग्राह्या उक्तं च स्नाने वाभ्यंजने चैव दंतधावन मैथुने तिथिस्तात्कालिकी ग्राह्या तथा मरणजन्मनोरिति अथ विश्वे त्रयोदशी दृशदशमी द्विके द्वितीया एतासु तिथिषु अभ्यंजनं अभ्यंगं मलापहारित्वं न सेवेत अयं निषेधो ब्राह्मण व्यतिरिक्तस्य तथा च भट्टभास्करो निर्णयामृते त्रयोदश्यां द्वितीयायां सप्तम्यां च विशेष

षष्ठ्यादितिथयो मंदा द्विलोमं प्रतिपद्बुधे सप्तम्यर्के ६ धमाः षष्ठ्या द्यामाम्बरदधावने ६ षष्ठ्यष्टमी भूतविधुक्षयेषु नो सेवेत ना तैलपलक्षुरव्रतम् नाभ्यंजनं विश्वदशाद्विकेतिथौ धात्रीफलैः स्नानममाद्रिगोष्वसत् ७ तः शूद्रविट्क्षत्रिया: स्नानं न नाचरेयुः कदाचनेति अथ धात्रीफलैरामलकैः स्नानममादिगोषु अमावास्या सप्तमी नवमीषु असत् निषिद्धमित्यर्थः अत्र वसिष्ठादिमते त्रयोदश्यादितिथिषु आमलकस्नानस्यैव निषेधो नाभ्यंगस्य वसिष्ठः कामदुग्धा तकरविनष्टेंद्वर्कदिनेषु च सकृदामलकस्नानं संपत्सुत्रविनाशनम् भट्टभास्करस्तु नवम्यादिषेवामलकस्नानं निषेधति सप्तम्यचंद्रानवमीषु देह श्रीसंततीरामलकैर्नरस्य स्नानं निहंत्यन्यदिने तु धत्ते तिलैः श्रियं पुण्यकरं सदैवेति ७ अथ सूर्यादिवारेषु दग्धादियोग चतुष्टयमिंद्रवज्रोपजातिकाभ्यामाह सूर्येति सूर्यादीति सूर्येशपंचाग्निरसाष्टनंदाः तिथयः सूर्यादिवारे दग्धसंज्ञा भवंति यथा द्वादशी रविवारे दग्धा सोमे एकादशी भौमे पंचमी बुधे तृतीया गुरौ षष्ठी शुक्रेष्टमी शनौ नवमी उक्तं च नारदेन एकादशी चेंदुवारे द्वादशी चार्कवासरे षष्ठी बृहस्पतेर्वारे तृतीया बुधवासरे अष्टमी शुक्रवारे च नवमी शनिवासरे पंचमी भौमवारे च दग्धयोगाः प्रकीर्तिताः अथ विषयोगाः

वेदेति चतुर्थ्यादि तिथयः अर्कादिवारेषु विषाख्या भवंति यथा रवौ चतुर्थी विषाख्या चंद्रे षष्ठी भौमे सप्तमी बुधे द्वितीया बुधे भद्रारूपः सिद्धियोगस्तु सप्तमी द्वाद
श्यष्टरितार्थः एवं नवमी शन्यादावपि गुरावष्टमी शुक्रे नवमी शनौ सप्तमी तथाच गुरुः षष्ठी शशांके नवमी च शुक्रे बुधे द्वितीया तपने चतुर्थी जीवेऽष्टमी सौरिकु
जेऽह्नि सप्तमी योगा विषाख्याः कुलनाशनाः स्युः अथ हुताशनाख्याः सूर्यांगेति द्वादश्यादितिथयः सूर्यादिवारेषु हुताशनाख्याः स्युः वसिष्ठः सप्तषष्ठ्यादितिथ-
यः सोमवारादिभिर्युताः अग्निजिह्वाः सप्तयोगा मंगलेष्वतिगर्हिताः ८ अथ यमघंटाः मघाविशाखादिनक्षत्राणि रविवारादिषु यमघंटसंज्ञानि स्युः यथा अर्कवारे मघा यमघंटा
एवं सोमवारे विशाखा इत्यादि गर्गः मघाविशाखा आर्द्रा च मूलमृक्षं च कृत्तिका रोहिणी हस्त इत्युक्ता यमघंटाः क्रमाद्रवेः एते दग्धादियोगाः शुभे विवाहादिकार्ये वर्ज्याः

सूर्येशपंचाग्निरसाष्टनंदा वेदांगसप्ताश्विगजांकशैलाः सूर्यांगसप्तोरगगोदिगीशा दग्धा विषाख्याश्च हुताशनाश्च ८

गमने तु यात्राया
मवश्यं वर्ज्याः एषामपवादो वसिष्ठेनोक्तः दिवा मृत्युप्रदाः पापदोषास्त्वेते नराणां शुभकार्ये प्रसूतौ च सर्वदा परिवर्जयेदिति आवश्यककृत्ये दीपिकायां यमघंटे त्य
जेदष्टौ मृत्यौ द्वादश नाडिका इति अन्येषां पापयोगानां मध्यान्हात्परतः शुभमिति ९ अथ चैत्रादिमासे शून्यतिथीः शार्दूलविक्रीडितेनाहानुष्टुभाह भाद्रे इति शुक्ला इति च-
भाद्रपदादिश्लोकोक्तक्रमोसेषुचंद्रदृश्यौ प्रतिपद्द्वितीये इत्यादिक्रमोक्तास्तिथयः उभयपक्षगाः शुक्लकृष्णापक्षगताः शून्यसंज्ञकाः बुधैः कीर्तिताः कथिताः यथा भाद्रपदे प्र
तिपद्द्वितीये उभयपक्षे शून्ये एवं नभसि श्रावणे उभयपक्षे तृतीया द्वितीये शून्ये इत्यादि अनुक्तमासानां ऊर्जाषाढतपस्यशुक्रतपसां कार्तिकाषाढज्येष्ठफाल्गुनमाघानां कृष्णपक्षे
क्रमेण शरांगाब्धयः शक्राः पंच एतास्तिथयः शून्याः यथा कार्तिककृष्णे पंचमी शून्या एवमाषाढकृष्णे षष्ठी फाल्गुनकृष्णे चतुर्थी ज्येष्ठकृष्णे चतुर्दशी माघकृष्णे पंचमी
अथैषामेव कार्तिकादिमासानां शुक्लपक्षे शक्राद्याग्निविश्वरसाः क्रमाच्छून्याः यथा कार्तिकशुक्ले चतुर्दशी शून्या आषाढशुक्ले सप्तमी फाल्गुनशुक्ले तृतीया ज्येष्ठशुक्ले त्रयोदश

माघशक्लेषष्ठीचेति वसिष्ठः अष्टमीनवमीचैत्रेपक्षयोरुभयोरपि माधवेद्वादशीत्याज्यापक्षयोरुभयोरपि ज्येष्ठत्रयोदशीनिंद्यासितेकृष्णेचतुर्दशी आषाढेकृष्णपक्ष
स्यषष्ठीशक्लेतुसप्तमी द्वितीयाचतृतीयाचश्रावणेसितकृष्णयोः प्रथमाचद्वितीयाचनभस्येमासिनिंदिते दशम्येकादशीनिंद्यामासीषेशक्लकृष्णयोः ऊर्जेच-
तुर्दशीशक्लाकृष्णपक्षेतुपंचमी सप्तमींचाष्टमीसौम्येपक्षयोरुभयोरपि पौषेपक्षद्वयेचैवचतुर्थीपंचमीतथा माघेतुपंचमीषष्ठीशक्लेकृष्णेयथाक्रमम् तृतीया
चचतुर्थीचफाल्गुनेसितकृष्णयोः तिथयोमासशून्याख्यावंशवित्तविनाशकाः आसन्नाह्नंप्रकुर्वीतनैवमंगलमाचरेदिति १० अथनक्षत्रसंबंधिदोषान्सार्धानुष्टु
द्भ्येनाह तथेति अनुराधेतिस्वातीतिच शक्लेकृत्स्नेद्वादश्यांसार्पमाश्लेषानिंद्या आदिमेप्रतिपदिवैश्वमुत्तराषाढाराक्षसंमूलं लब्धः द्वितीययाचानुराधाश्युत्तराचतृ

सूर्यादिवारेतिथयोभवंतिमघाविशाखाशिवमूलवन्हिः आर्द्रैकराकोद्यमघंटकाख्यशक्रभेविवर्ज्यागमनेत्वकृत्यम् ९ भाद्रेचंद्रदृशौनभस्यनलभेचैत्रेमा
धवेद्वादशीपौषेषेदशराद्विषेद्वशशिवामार्गेद्विनागामधौ गोष्ठौचोभयपक्षगाश्चतिथयः शून्याबुधैःकीर्तिताऊर्जेपाढलपस्यशक्रकतपसांकृष्णेशरां-
गाब्धयः १० शक्राःपंच शितेशकाप्राग्निर्विश्वरसाष्टकमात् तथानिंद्यंशक्रभेसार्पंद्वादश्यांवैश्वमादिमे ११ तीयया पंचम्याचमघायुक्ताचित्रास्वा

त्योस्त्रयोदशी प्रतिपद्युत्तराषाढानवम्यांकृत्तिकायदि सप्तम्यांहस्तमूलेचषष्ठ्यांश्चाद्रंभवेद्यदि पूर्वाभाद्रपदाष्टम्यामेकादश्यांचरोहिणी द्वादश्यांचपदाश्लेषात्रयोद
श्यांमघायदि इत्यादिएषुकार्येकृतेचेत्स्यात्षण्मासान्मरणंध्रुवमिति ११ १२ १३ अथचैत्रादिमासेषुशून्यनक्षत्राण्यनुष्टुब्भ्यामाह कदारुद्रभेतिकदाश्वभेरोहिण्या
श्विन्योचैत्रेशून्येनक्षत्रेएषुशुभकार्येनकार्यं यतोवित्तविनाशदाः धननाशकाइत्यर्थः एवंवैशाखेत्वाष्ट्रवायूचित्रास्वात्यौशून्यसे पार्शीचरुणास्तद्वंशततारा अजपात्पूर्वाभा
द्रपदा वसिष्ठः अश्विनीरोहिणीचैत्रेशून्यभेपरिकीर्तिते चित्रास्वातीचवैशाखेज्येष्ठेविश्वेज्यतारके भगवासवमाषाढेश्रावणेहरिविश्वभे नभस्येवारुणात्यर्क्षमजपा

दशम्यामपि कार्त्तिके पितृचन्द्यर्क्षे सौम्ये चित्रादिदैवते पौषे दस्रकरार्द्राः स्युर्माघे मूलं त्वविष्णुभम् तपस्ये शक्रभरणी शून्यभान्याहुरग्रजाः एषु यत्कुरुते कर्म धनैःसह विनश्यति १४ १५ अथ चैत्रादिमासेषु शून्यराशीननुष्टुभाह घटइति वसिष्ठः घटमत्स्यौ वृषाग्युग्ममेषकन्ये सवृश्चिकाः तुलाचापकुलीराख्या मृगसिंहाख्य राशयः चैत्रादौ मासशून्याख्यास्तेषां वित्तविनाशनाइति १६ अथ विषमतिथिषु दग्धलग्नानीन्द्रवज्रयाह पक्षादितइति शुक्लपक्षे कृष्णपक्षादितः प्रतिपदमारभ्य ओजतिथौ विषमतिथौ प्रतिपत्तिथौ घटैणौ तुलामकरौ तृतीयायां मृगेंद्रनक्रौ सिंहमकरौ पंचम्यां मिथुनकन्ये सप्तम्यां चापेंदुभे धनुः कर्कौ नवम्यां कर्कहरी कर्कसिंहौ ए-

अनुराधा द्वितीयायां पंचम्यां पित्र्यभं तथा त्र्युत्तराश्च तृतीयायामेकादश्यां च रोहिणी १२ स्वातीचित्रे त्रयोदश्यां सप्तम्यां हस्तराक्षसे नवम्यां
कृत्तिकाष्टम्यां पूभा षष्ठ्यां च रोहिणी १३ कदास्त्रमैत्र्याह्ववायूविश्वेज्यौ भगवासवौ वैश्वश्रुती पाशिपौष्णे अजपादपित्र्यभे १४ चित्राद्विशोशिरा
श्व्यर्काः श्रुतिमूलेयमेंद्रभे चैत्रादिमासे शून्याख्यास्तारा वित्तविनाशदाः १५ घटो झषो गोऽजमिथुनं मेषकन्ये अलितौलिनः धनुःकर्कौ मृगः सिंहश्चै
त्रादौ शून्यराशयः १६ पक्षादितस्त्वोजतिथौ घटैणौ मृगेंद्रनक्रौ मिथुनांगने च चापेंदुभे कर्कहरी हयांत्यौ गोंत्यौ च नेष्टे तिथिशून्यलग्ने १७

कादश्यां हयांत्यौ धनुर्मीनौ त्रयोदश्यां गोंत्यौ वृषमीनौ एते तिथिशून्यलग्ने तस्यां तस्यां तिथौ निष्टे निषिद्धे वसिष्ठः मृगसिंहौ तृतीयायां झषमायां तुलामृगौ पंचम्यां बुधराशी द्वौ सप्तम्यां चापचंद्रभे नवम्यां सिंहकीटाख्यावेकादश्यां गुरोर्गृहे वृषमीनौ त्रयोदश्यां दग्धसंज्ञास्तु भीमहाः दग्धसद्मनि यत्कर्म कृतं सर्वं प्रणश्यति १७ अथैषां दुष्टयोगानां शुभकृत्यावश्यकत्वे सति परिहारमाह नारदः तिथयो मासशून्या इति द्वाभ्यां पंगवंधकाणलग्नानि विवाहप्रकरणे वक्ष्यंते चंद्रस्यैव त्रिकोणे च शुभेऽत्युपचयेऽपि वा एकोऽपि बलवांश्चापि शून्यतिथ्युडुनाशकइति १८ १९ अथ हस्तार्कादिसिद्धियोगानां तिथिविशेषेणातिनिंद्यत्वमनुष्टुब्द्वयेनाह वर्जयेदिति बुधानुराधामितिच श्रीपतिः हस्तेरवौश ६

शथरेचभृगोत्तसगंभौमेऽश्विनीबुधदिनेचतथानुराधा पुष्योगुरौभृगुसुतेपिचपौष्णधिष्ण्यंरोहिण्ययथार्कतनयेऽमृतसिद्धियोगाः एतेपंचम्यादितिथिषुचेद्भवंतितदा
वर्ज्याः यथापंचम्यांहस्तार्कौवर्ज्यौ एवमग्रेपिषष्ठ्यादौअन्येउक्तंचअर्केहस्तः पंचमीचसोमेषष्ठीचचंद्रभम् अश्विनीसप्तमीभौमेबुधेमैत्रंतथाष्टमी गुरौपुष्यंचनवमी
दशमीरेवतीभृगौ एकादशीशनौब्राह्मंवर्जयेत्सर्वदाबुधैरिति २० २१ अन्यदप्याह गृहप्रवेशइति ननुभौमाश्विन्यादीनांगृहप्रवेशादौस्वतएववानक्षत्रदोषाद्
प्राप्तेःकिमर्थमिदंवचनमुच्यते यदिविष्टिर्व्यतीपातोदिनंवाप्यशुभंभवेत् हन्यतेऽमृतयोगेनभास्करेणतमोयथेतिवचनात्कार्यमात्राप्राशस्त्यप्राप्ते आवश्यत्वेप्रवेशादि

तिथयोमासशून्याश्चशून्यलग्नानियान्यपि मध्यदेशेविवर्ज्यानिनदूष्याणीतरेषुतु १८ पंग्वंधकाणलग्नानिमासशून्याश्चराशयः गौडमालव-
योस्त्याज्याअन्यदेशेनगर्हिताः १९ वर्जयेत्सर्वकार्येषुहस्तार्कंपंचमीतिथौ भौमाश्विनींचसप्तम्यांषष्ठ्यांचंद्रैंदवंतथा २० बुधानुराधामष्टम्यांद-
शम्यांभृगुरेवती नवम्यांगुरुपुष्यंचैकादश्यांशनिरोहिणीम् २१ गृहप्रवेशयात्रायांविवाहेचयथाक्रमम् भौमाश्विनींशनौब्राह्मंगुरौपुष्यंविव-
र्जयेत् २२ आनंदाख्यःकालदंडश्चधूम्रोधातासौम्योध्वांक्षकेतूक्रमेण श्रीवत्साख्योवज्रकंमुद्गरश्चछत्रंमित्रंमानसंपद्मलुंबौ २३ ६

संभावनास्यात्तदर्थमपवादवचनंयुक्तमेव २२ अथानंदादियोगान्शालिन्युपजातिकाभ्यामाह आनंदइति उत्पातइतिच २३ २४ अथैषांगणनोपायमनुष्टुभाह दास्रा-
दिति अथनक्षत्राणांसाभिजितांगणनाकार्या यथाष्टाविंशतिर्योगाः यथार्कदिने आद्यदिननक्षत्रंश्रवणस्तदाश्विनीतः साभिजिद्गणनयात्रयोविंशतिसंख्यमस्ति तथास-
त्यानंदादियोगेषुत्रयोविंशतिसंख्योगदयोगोजातः एवमिंदुवारेमृगशीर्षाद्गणनयाआनंदाद्योज्ञेयाः २५ अथैतेषुकियतांदुष्टयोगानामावश्यककृत्येपरिहारंशालिन्या-
ह ध्वांक्षइति ध्वांक्षवज्रमुद्गरयोगेषुआद्याइषुनाड्यःपंचघटिकावर्ज्याः पद्मलुंबयोर्वेदाश्चतस्रः एवंगदेम्राः सप्तधूम्रेभूरेकैवंकाणेघटिद्वयं मुसलेद्वेघटिके राक्षसमृ-

स्युत्पानकालाः सर्वेषष्टिघटिकात्मकावर्ज्याः कालःकालदंडः अत्रानुक्तेपिचरेयोगेघटिकात्रयंवर्ज्यं उक्तंचज्योतिःसागरे ध्वांक्षेवज्रयुगमुद्गरेषुघटिकास्त्याज्यास्तुपंचादितः पद्मलुंबकयोश्चनस्त्रउदिताधूम्रेसदैकापुनः दूर्णकाणेमुसलाह्वयेपिचगदेसप्तैवतित्रश्चरेमृत्यूत्पातकरस्तसांदिनगतास्ताःकालदंडेतथा २६ अथदोषापवाद भूतानुबयोग ननुशुभाह सूर्यभादिति सूर्योयत्रतत्रसत्रमारभ्यचंद्रर्क्षेदिननक्षत्रेचतुर्नवषट्दशत्रयोदशविंशतिसंख्याकेसतिरवियोगाःस्युःतेचदोषसमूहानानाशकराः उक्तंच सूर्योद्धतुर्थेदशमेचषष्ठेविश्वर्क्षकेविंशतिमेनवर्क्षे भवंतिषड्भानुसहक्षयोगाःकुयोगविध्वंसकराःप्रदिष्टाः २७ अथसूर्यादिवारेषुनक्षत्रविशेषैः सिद्धियोगानिद्रवज्रोपजातिकाभ्यामाह सूर्येइतिजीवेइतिचरविवारे हस्तमूलत्र्युत्तरापुष्याश्विनीनक्षत्राणिपूर्वैराचार्यैः सर्वार्थसिद्ध्यैकथितानिएवंचंद्रेश्रवणादीनिएतेसिद्धियोगाः दास्रादर्के

उत्पातमृत्यूकिलकाणसिद्धिःश्रभोमृतात्स्यौमुसलंगदश्च मातंगरक्षश्चरकस्थिराख्यःप्रवर्धमानाःफलदास्वनाम्ना २४ दास्रादर्केमृगादिंदौसार्पाद्भौमेकराद्बुधे मैत्राद्गुरौभृगौवैश्वाद्गण्यामंदेचवारुणात् २५ ध्वांक्षेवज्रेमुद्गरेचेषुनाड्योवर्ज्यावेदाःपद्मलुंबेगदेश्वाः धूम्रेकाणेमौसलेभूद्वयंद्वेरक्षोमृत्यूत्पातकालाश्चसर्वे २६ सूर्यभाद्वेदगोतर्कदिग्विश्वनखसंमिते चंद्रर्क्षेरवियोगाःस्युर्दोषसंघविनाशकाः २७ मृगादिंदावित्यादि-

प्रकारेणआनंदादिसमीचीनसद्योगसंबंधिनक्षत्रैरुपनिबद्धाः भीमपराक्रमेणकुयोगाअप्युक्ताः ज्येष्ठावन्हिमघाविशाखभसचोमैत्रंयमारव्यंरवौसोमेशैवविशाखपुष्यपवनाश्विन्यात्तषाढाद्वयं भौमेविश्वजलेशमित्रवसवःप्राजापत्यद्सार्पौशिवःशक्रौरेवती पूर्वरणैनिभरणीवस्वाश्विमूलाबुधे जीवेमूलमघार्द्रयाम्यवरुणापूषाशशीरोहिणी शुक्रेस्वातिभुजंगदैवतमघापुष्योत्तरारोहिणी सौरावर्यमभूलहस्तवरुणाषाढाद्वयंरेवतीचित्राविष्णुमघाश्चसर्वसमयेत्याज्याअयोगाबुधैरिति २८ २९
अथवश्यकवर्ज्यत्वेनक्षाटित्युपस्थितस्यर्थंउत्पातमृत्युकाणसिद्धियोगान्शालिन्याह द्वीशादिति विशाखादिचतुर्नक्षत्रैरुत्पातमृत्युकाणसिद्धियोगाःरविवारस्युःयथा

गौविशाखाउत्पातः अनुराधामृत्युःज्येष्ठाकाणः मूलंसिद्धिरिति एवंसोमवारादौपूर्वाषाढादितोज्ञेयम् तत्फलंनामसदृशं उत्पातमृत्युकाणानिषिद्धाः सिद्धिः शुभाइत्य
र्थः नारदः विशाखादिचतुर्वर्गमर्कवारादिषुक्रमात् उत्पातमृत्युकाणाख्ययोगाश्चामृतसंयुताइति ३० अथदेशविशेषेण कुयोगानांपरिहारमनुष्टुभाह कुयोगाइति
तिथिवारोत्थाः कुयोगाः ककचादयः तिथिभोत्थाः अनुराधाद्वितीयापामित्यादयः भवाराजाः याम्यत्वाष्ट्वैश्वदेवमित्यादयः तथात्रितयजाः तिथिवारनक्षत्रजाः वर्जये-
त्सर्वकार्येषुहस्तार्कपंचमीतिथावित्येवमादयस्ते सर्वेहूणवंगखशदेशेष्वेववर्ज्याः अन्यदेशेननिषिद्धाइत्यर्थः नारदः तिथिवारोद्भवानेष्टायोगावारर्क्षसंभवाः हूणवं

सूर्येर्कमूलोत्तरपुष्यदास्रंचंद्रेश्रुतिब्राह्मशशीज्यमैत्रम् भौमेघाहिर्बुध्न्यकृशानसार्पज्ञेब्राह्ममैत्रार्ककृशानुचांद्रं २८ जीवेंत्यमैत्राश्वदितीज्यधिष्ण्यं
शुक्रेत्यमैत्राश्वदितिश्रवोगम् शनौश्रुतिब्राह्मसमीरभानि सर्वार्थसिद्ध्यैकथितानिपूर्वैः २९ हस्तोशात्त्रोघा ह्रासवात्पौष्णभान्यब्राह्मारपुष्यादर्य-
माहर्षाण्यनुभैः स्यादुत्पातोमृत्युकाणौचसिद्धिर्वारेऽर्कादेतत्फलंनामतुल्यम् ३० कुयोगास्तिथिवारोत्थास्तिथिभोत्थाभवारजाः हूणवंग
खशेष्वेववर्ज्यास्त्रितयजास्तथा ३१
नत्वशेष्वन्यदेशेष्वेतेशुभप्रदाइति ३१ अथसमस्तशुभकृत्येवर्ज्यान् शार्दूलविक्रीडितेनाह सर्वस्मि-
न्निति सर्वस्मिन्शुभेकार्ये एतानिवै निश्चयेनत्यज परिहरेत्यर्थः विधुनापापेनवा पापैः क्षीणोंदुर्के महीसुत।र्के तनयेर्वा युजोयुक्तोतनु लवो लग्न नवांशौत्याज्यो
पूर्णः क्षीणोपिवाचंद्रोलग्नेसर्वजगर्हितइतिकश्यपोक्तेः पापेंदुलग्नगौवांशगमौवर्ज्यौशुभेसदेतिच निशान्होरर्द्धेरात्र्यर्द्धेदिनार्द्धेचघटीघ्यंशाविंशतिपलानिदशपू
र्वंदशपश्चाच्चपरिहर उक्तंच मूर्तः कालोनिवसतिमहानिशायाचादिनदलेयस्मात् दशपूर्वंदशपरतस्त्याज्यानिचपलानि कुनवांशकंपापग्रहनवांशकं
परिहर अथग्रहणतः पूर्वदिनानांत्रयंपरिहर उत्पातग्रहतःउत्पाताः दिव्यभौमांतरिक्षास्तेयस्मिन्दिनेभवंति ततोग्र्याहांश्चसप्तदिनानिवर्ज्यानि ग्रहोग्रहणंत

स्यादपि सप्तदिनानि वर्ज्यानि उक्तंच चंद्रसूर्योपरागेषु त्र्यहं पूर्वं शुभे त्यजेत् सप्ताहमशुभं पश्चात्स्मृतं ग्रहणसूतकम् त्रिविधोत्पातरश्चोर्ध्वं सिंहिकासूनुदर्श-
ने सप्तरात्रं न कुर्वीत यात्रोद्वाहादिमंगलमिति अंगिराअपि सर्वग्रासे तु सप्ताहमर्धग्रासे दिनत्रयम् त्र्यङ्गुलेकांगुलेतोग्रासे दिनमेकं विवर्जयेत् वसिष्ठः सर्व-
ग्रासे दिनान्यष्टौ सर्वकार्येषु वर्जयेत् षड्दिनानि त्रिभागोने अर्धग्रासे चतुर्दिनम् चतुर्थांशे त्रिरात्रं स्याद्ग्रहणे चंद्रसूर्ययोः अन्यकार्यस्यावश्यकत्वे परिहारो ज्योतिर्निबंधे
पंचदिनानि वसिष्ठस्त्रिदिनं गर्गश्च कौशिकस्त्वेकम् यवनाचार्यस्य मतं पंचमुहूर्तानि दूषयति राहुरिति अयं च निषेधो नित्यनैमित्तिकादिकृत्यातिरिक्तविषयः गुरुः नि-
त्यनैमित्तिके काम्ये जपहोमक्रियासु च उपाकर्मणि चोत्सर्गे ग्रहवेधो न विद्यत इति शुभदोत्पाते त्र्यहदुष्टं दिनमिति शुभदोत्पाता वराहसंहितायाम् चंद्रार्कशनिमहीक-

सर्वस्मिन्विधुपापयुक्ततुलयावर्ह्णेनिशान्होधिरीक्ष्यंधांवैकुनवांशकं ग्रहणतः पूर्वं दिनानां त्रयम् ३२ उत्पातग्रहतोऽत्र्यहांश्च शुभदोत्पाते
त्र्यहदुष्टं दिनं षण्मासं ग्रहणोक्तभं त्यज शुभयोगोक्ततथोत्पातभम् ३३

पतंगआनिर्घाततनिःस्वनाः परिवेषरजोधूमरक्तार्कास्तमनोद्भवाः दुर्भिक्ष्यान्तर
ससेतुमधुपुष्पफलोद्गमाः गोपक्षिमदवृद्धिश्च शुभाख्ययमधुमाधवे इत्यादयः ऋतुपरत्वेनोक्ताः एते यद्दिने भवंति तद्दिनमेव त्यज अथ ग्रहणभिन्नं ग्रहे सौम्यारिभि-
र्भिन्नं दिनं तथा यौद्ग्रहयोर्युद्धं यस्मिन्दिननक्षत्रे पुड्गानं तथा उत्पातभं यस्मिन्नक्षत्रे दिव्यांतरिक्षभौमास्त्रिविधोत्पाताः संभूताः एतानि ग्रहणभिन्नयोगोद्दोत्पात-
नक्षत्राणि षण्मासं त्यज भेदस्तारारवेदवोर्यत्रवास्यादिति विवाहवृंदावने नारदः ग्रहणोत्पातभं त्याज्यं मंगलेषु ऋतुत्रयमिति ननु नक्षत्रसंधौ जायमाने ग्रहणे किं नक्षत्रं दू-
षयेदित्यत्राह शार्ङ्गधरः यस्मिन्विधुं राहुरिनं च धिष्ण्ये गृह्णाति तत्स्यात्त्र्यमृतुत्रयं स्यात् पाणिग्रहे पुंमरणं विधत्ते द्वयोर्भयोश्चेद्द्वयमेव जह्यात् अन्यच्च पक्षां-
तरेण ग्रहणद्वयं स्याद्यदा तदा तद्ग्रहणोपरागम् पक्षादि शुद्धं भवति द्वितीयपाणिग्रहे शुद्ध्यति योगषट्कात्विति ३२ अथ ग्रहणनक्षत्रे मासभेदेन निंद्या-

मासदिवसांश्चेंद्रवज्रयाह नेष्टमिति ग्रहर्क्षेग्रहणनक्षत्रं कमासं पूर्णार्द्धचतुर्थांशग्रासे सति षट्त्र्येकमासान्नेष्टम् गुरुः सर्वग्रासेषु षण्मासांस्त्रीन्मासांस्तु दलेग्रहे आपादग्रहणेथिष्ण्ये मासमेकं विवर्जयेत् अथक्रमाद्ग्रस्ते ऽस्तगेग्रहणार्द्धग्रासे ऽभयोः प्राक्पश्चाच्च त्रित्रिदिवसानेष्टाः तथाच्चार्धखंडे ग्रस्तास्तग्रस्तोद- यपोरभावेपि अर्धग्रासे ऽभयोः प्राक्पश्चाच्च त्रित्रिदिवसानेष्टाः गुरुः ग्रस्तास्ते त्रिदिनं पूर्वं पश्चाद्ग्रस्तोदये तथा खंडग्रासे त्रिरात्रं स्यान्निः शेषे सप्तसप्त चेति कश्यपः ग्रस्तोदयेपरो दोषो ग्रस्तास्ते ऽग्रार्कशशीनयोः युनिशार्द्धंतु अयंतत्खंडो खंडव्यवस्थयोरिति ३३ अथसामान्यतो वश्यवर्ज्यानि पंचांगदूषणादीनि वसंततिल- कावृत्तेनाह जन्मर्क्षेपि परिघार्धेतिच जन्मनक्षत्रजन्ममासजन्मतिथयः क्षमकर्मसु वर्ज्याः अपंनिषेधश्चाद्यगर्भस्यैव नारदः नजन्ममासेजन्मर्क्षे

नेष्टंग्रहर्क्षे सकलार्द्धपादग्रासे क्रमात्तर्कगुणैकमासान् पूर्वंपरस्तादुभयोस्त्रिघस्त्रास्तास्तगे वाप्युदिते र्द्धखंडे ३३ जन्मर्क्षमासतिथयो व्यतिपातभद्रावैधृत्यमापितृदिनानितिथिर्क्षयाह्नौ न्यूनाधिमासकुलिकप्रहरार्द्धपातविष्कंभवज्रघटिकात्रयमेववर्ज्यम् ३४

नजन्मदिवसेपिवा आद्यगर्भस्तु तस्यायद्वुहितुर्वाकरग्रह इति जन्ममासः सविज्ञेयो वर्जितः सर्वकर्मसु वस्तुतस्तु यत्रशुक्लादिचांद्रमासे चैत्रादौ जन्मात्मभूत्सत्वां द्रोमासोजन्ममासस्त्वान्यः इंद्राग्नीयत्रहूयेते मासादिः संप्रकीर्तितः अग्नीषोमौस्मृतौमध्ये समासः पित्र्यसोम इतिहारीतोक्त मासलक्षणान्नव्यतीपातादयश्च व- र्ज्याः पितृदिनं मातापित्रोर्मरणदिनं श्राद्धदिनमित्यर्थः तिथिक्षयर्द्धौतिथिक्षयस्तिथिवृद्धिश्च तल्लक्षणमाह वसिष्ठः स्पृशेत्त्रिस्तिथयोवारे एकस्मिन्नवमातिथिः ति थिर्वारत्रयेचैकात्रिद्युस्पृग्द्वेपिनिंदिते न्यूनमासः अधिमासश्चवर्ज्यः संक्रमद्वयसहितः क्षयमासः अधिकमासो ऽसंक्रांतः कुलिकार्द्धप्रहरौवक्ष्यमाणौ पातो महापातः विष्कंभयोगवज्रयोगयोराद्यं घटिकात्रयमेववर्ज्यं एवंप्रकारेणकेष्विद्व्यतियोगेनवघटिका वर्ज्या इत्युक्तम् यथाविष्कंभाद्यघटीत्रयंच वज्रकव्याघातवज्योद्भवे इतियत्त-

मु·चिं·टी
९

शतेतथा व्याघातेवज्रकेंकाइतिगणेशज्योतिर्विदुक्तिरपिनिरस्ताविष्कंभवज्रयोस्तिस्रः षट्चगंडातिगंडयोः व्याघातेनवशूलेतुपंचनाड्योविगर्हिताइतिकश्यपो
क्तेः परिघःस्यादर्धवर्ज्यःशूलस्याद्याः पंचगंडातिगंडयोराद्याः षट्षड्घटिकाः व्याघातेचादिमानवघटिकाःवर्ज्याः ३४ ३५ अथपक्षरंध्रतिथीरावश्यकत्वे·
तन्निषिद्धवर्ज्यघटीश्चानुष्टुभाह· वेदांगेतुचतुर्थीषष्ठीअष्टमीनवमीद्वादशीचतुर्दशीएताःपक्षरंध्रतिथयोज्ञेयाः आसुशुभकृत्यस्यावश्यकत्वेसति आदिमाः क्रमात्
वस्वंकमनुतत्वाशाशरानाडीस्त्यजेत् यथाचतुर्थ्याः आदिमाःअष्टघटिकाः षष्ठ्यांनवअष्टम्यांचतुर्दशनवम्यांपंचविंशतिः द्वादश्यांदशचतुर्दश्यांपंचघटिकास्त्या
ज्याइत्यर्थः पराउर्वरिताः शुभाज्ञेयाः वसिष्ठः चतुर्दशीचतुर्थीच अष्टमीनवमीतथा षष्ठीचद्वादशीचैवपक्षच्छिद्राह्वयाइमाः क्रमादेतासुतिथिषुवर्जनीयाश्चनाडि·

परिघार्द्धंपंचशूलेषट्चगंडातिगंडयोः व्याघातेनवनाड्यश्चवर्ज्याःसर्वेषुकर्मसु ३५ वेदांगाष्टनवार्केंद्रपक्षरंध्रतिथीत्यजेत् वस्वंकमनुतत्वाशा
शरानाडीःपराःशुभाः ३६ कुलिकःकालवेलाचयमघंटश्चकंटकः वाराद्द्विघ्नेक्रमान्मंदबुधेजीवेकुजेक्षणः ३७

काः भूताष्टमनुतत्वांकदशशेषास्तुशो
भनाः दोषनाडीषुयत्कर्मकृतंतत्रैवविनश्यतीत्यादिकश्यपेनसर्वसाधारण्येनदशैववर्जिताः ३६ अथकुलिककालवेलायमघंटककंटकदोषाननुष्टुभाह कुलिकइति वर्तमा
नवारान्मंदेशनैश्चरेगणितेसतियोंकोभवति तस्मिन्द्विगुणेयोंऽकस्तत्संख्यालक्षणोमुहूर्तः कुलिकोभवति एवंबुधेजीवेभौमेवर्तमानवाराद्गणितेयोऽकोभवति स-
द्विघ्नः क्रमात्कालवेलायमघंटकंटकसंज्ञादुष्टमुहूर्ताःस्युः यथारविजः शनिः सप्तसंख्याकःतस्मिन् द्विगुणेचतुर्दशजाताः तेनरवौचतुर्दशोमुहूर्तः कुलि-
कः एवंबुधःसंख्याचत्वारः तद्द्विगुणोष्टमोमुहूर्तः कालवेलाजीवेपंचद्विघ्नेदशमोयमघंटः भौमेतृतीयेद्विघ्नेषष्ठोमुहूर्तः कंटकसंज्ञइत्यर्थः एवंसोमवारादावपि अ-
थशुभकृत्यावश्यकत्वेक्वचिद्देशभेदेनकुलिकादिदोषपरिहारमाह गर्गः विंध्यस्योत्तरकूलेतुयावतातुहिमाचलम् यमघंटकदोषोस्तिनान्यदेशेषुविद्यते मत्स्यांगमाग

शु·प्र·
९

आंध्रेषुयमघंटस्तु दोषकृत् काश्मीरे कुलिकं दुष्टमर्धयाममस्तु सर्वत इति केचिन्मन्तेस्यात्कालवेलारवितः शराब्धितर्कानलांगांबुधयो९ २ ६ ३ ४ गजेंदू८ १ दिने दिशाद्यामृतुवेदनेत्रनगेषुरामा६ ४ २ ७ ५ ३ विधुदंतिनौ १८ चगजेंदू इत्यर्धप्रहरह्यंशनोयात्रायांमरणंकालेवैधव्यंपाणिपीडनेव्रते ब्रह्मवधः प्रोक्तशुभकर्मतन तस्त्यजेत् गौडाः सूर्येवेदशरौ ४ ५ चंद्रे हयपक्षौ ७ २ कुजेत्रिभूः २ ३ ज्ञेबाणाग्नी ५ ३ गुरौदंतिहयौ ८ ७ शुक्रेत्रिवेदकौ ३ ४ मंदेतर्कगजौ६ ८ ज्ञेयोयामार्द्धांव शुभोसदेति ३७ अथसूर्यादिवारेषु शिष्याणां सद्यएवदोषज्ञानार्थंदुर्मुहूर्त्तादिनामकान् मुहूर्तान् शार्दूलविक्रीडितवसंततिलकाभ्यामाह सूर्यइतिदिग्भास्करा इतिचरविवारेषष्ठसप्ताष्टमदशमचतुर्दशमुहूर्त्तानिंद्याः एवंसर्वत्रअयमर्थोमूलेन्यासतः स्पष्टएवएषुमुहूर्त्तेषु कश्चिद्दुर्मुहूर्त्तः कश्चित्कुलिकः कंटकः कालवेलास्य:

सूर्येषट्स्वरनागदिङ्मनुमिताश्चंद्रे ६ ब्धिषट्कुंजरांकार्कविश्वपुरंदराश्मितिसुतेव्ध्यब्ध्यग्नितर्कादिशः सौम्येव्द्याब्धिगजां कदिङ्मनुमिता जीवेद्विषड् भास्कराः शक्राख्यास्तिथयः कलौश्चभृगुजेवेदेषुतर्कग्रहाः ३८ दिग्भास्करामनुमिताश्चशनौशशिद्विनागादिशो भवदिवाकरसं मिताश्च दुष्टक्षणः कुलिककंटककालवेलाः स्युश्चार्द्धयामयमघंटगताः कलांशाः ३९ विपाशैरावतीतीरेशुतुद्र्याश्चत्रिपुष्करे विवाहादिशुभेनेष्टंहोलिकाप्राग्दिनाष्टकम् ४० मृत्युक्रकचदग्धादीन्निंदोशस्तेशुभान्जगुः केचिद्यामोत्तरंचान्येयात्रायामेवनिंदितान् ॥ ४१ ॥ ॥

अर्धयामाख्याः यमघंटाख्यः स्यात् तत्प्रमाणंकलांशः दिनमानस्यषोडशांशः ३८ ३९ अथविवाहादिशुभकृत्ये होलिकाष्टनिषेधंदेशपरत्वेनाह विपाशेतिविपाशाइ रावतीशतद्रूः एताः पश्चिमदेशप्रसिद्धाः नद्यः तासांतीरेउभयतटवर्त्तिदेशेत्रिपुष्करेदेशेच होलिकाफाल्गुनशुक्लपूर्णिमाततः प्राक्दिनाष्टकं विवाहादिशुभकृत्येनेष्टं नि षिद्धम् अर्थादन्यदेशेननिषिद्धम् ४० अथमृत्युयोगादिदुष्टयोगपरिहारमनुष्टुभाह मृत्युक्रकचेतिमृत्युयोगादाग्न्यादर्कइत्यादिनाआनंदादिषूक्ताः क्रकचाः षष्ठ्या-

दिनिथयोमंदाद्विलोममितुक्ताः दग्धादियोगाः सूर्येशपंचाग्नीत्यादिनोक्ताः चंद्रेशस्तेकर्तुर्गौचरेणासमीचीनेसतिएतान्योगानशुभान्‌शुभफलदान्‌ जगुःऊचुः राजमार्तंडः ककचामृत्युयोगाख्यादिनंदग्धंतथैवच चंद्रेशुभेस्थयेयाति वृक्षाबजन्हताइव अथकेचिदाचार्याः यामोत्तरंप्रहरोत्तरंमृत्युककचदग्धादीनशुभानजगुः सएवाहउत्पातेयमघंटेचकाणेचक्रकचेतथा तिथ्योदग्धेचकालेचयाम्यामात्परतःशुभमितिअथान्ये आचार्याः मृत्युककचदग्धादीन्‌ यात्रायामेव निंदितानजगुः विवाहादौतुनदोषःल्लः वारर्क्षतिथियोगेषुयात्रामेवविवर्जयेत्‌ विवाहादीनिकुर्वीतगर्गादीनामिदंवचः निंद्येष्वितिशेषः अन्यच्च अयोगेषुच सर्वेषु वर्जयेद्घटिकाद्वयम्‌ उत्पातमृत्युकाणानांपंचषट्‌सप्तनाडिकाः ४१ पुनरप्यपवादंभुजंगप्रयातेनाह अयोगेइति अयोगेककचादौसतिचेत्सुयोगःसिद्धियोगोपिस्यात्‌

अयोगेसुयोगोपिचेत्स्यात्तदानींमयोगंनिहत्यैषसिद्धिंतनोति परेलग्नशुद्ध्या कुयोगादिनाशंदिनार्द्धोत्तरंविष्टिपूर्वंचशस्तम्‌ ४२ शुक्लेपूर्वार्द्धेऽष्टमीपंचदश्योर्भद्रैकादश्यांचतुर्थ्यांपरार्द्धे कृष्णेंऽत्यार्धेस्यात्तृतीयादशम्योः पूर्वेभागेसप्तमीशंभुतिथ्योः ॥ ४३ ॥ तदाएषःसिद्धियोगःअयोगफलंनिहत्यसिद्धिंतनोतिनिष्पादयतिमार्तंडः अयोगःसिद्धियोगश्चद्वावेतौभवतोयदि अयोगोहन्यतेतत्रसिद्धियोगःप्रवर्त्ततेपरे आचार्याः लग्नशुद्ध्या कुयोगादिनाशमाहुः यदाहसएवयत्रलग्नंविनाकिंचित्क्रियतेशुभसंज्ञकम्‌ तत्रतेषांमयोगानांप्रभवाज्जायतेफलम्‌ अथावश्यककृत्येकालांतराभावेपरिहारमाह विष्टिपूर्वमिति विष्टिभद्रासापूर्वार्द्धेस्यविष्ट्यादिकंमध्यान्हानंतरंशस्तमाहुः उक्तंच व्यतिपातःसेवैधृतिः प्रत्यरं जन्मनक्षत्रंमध्यान्हात्परतःशुभमिति ४२ अथभद्रांशालिन्याह शुक्ले इतिशुक्लेशुक्लपक्षेऽष्टम्यांपूर्णिमायांचपूर्वार्द्धेभद्रास्यात्‌ एकादश्यांचतुर्थ्यांच उत्तरार्द्धे भद्राकृष्णपक्षेतृतीयायांचदशम्यांचअंत्यार्द्धेउत्तरार्द्धेसप्तम्यांशंभुतिथौचतुर्दश्यांचपूर्वभागेभद्रास्यात्‌भद्रास्वरूपंरत्नमालायाम्‌ उद्दंडोद्भटतरेत्यादि ४३ अथचतुर्थ्यादितिथिषुभद्रायाःमुखपुच्छविभागंशार्दूलवि

क्रीडितेनाह पंचद्व्यद्रीति चतुर्थ्यादितिथीनां पंचादिप्रहरेषु आदिघट्यः शराः पंचसंख्याविद्धेर्भद्राया आस्यं मुखम् यथा चतुर्थ्याः पंचमप्रहरे आदिभूताः पंचघट्यो भद्रामुखं एवमष्टम्यां द्वितीयप्रहरे एकादश्यां सप्तमप्रहरे पूर्णिमायां चतुर्थप्रहरे तृतीयायामष्टमे सप्तम्यां तृतीये दशम्यां षष्ठे चतुर्दश्यां प्रथमे प्रहरे भद्रामुखं स्यात् तदसत् अशुभमित्यर्थः अथ पुनश्चतुर्थ्यादितिथीनां क्रमेण गजेंद्वित्यादिप्रहरेषु अंत्यभवं घटीत्रयं पुच्छसंज्ञं तच्छुभकरम् यथा चतुर्थ्या अष्टमप्रहरस्यांत्यघटित्रयं भद्रापुच्छम् एवमष्टम्यादिषु प्रथमादिप्रहरस्यांत्यघटित्रयं पुच्छं ज्ञेयम् तत्र भद्राकर्माणि वसिष्ठः वधबंधविषाग्न्यस्त्रच्छेदनोच्चाटनादि यत्तुरंगमहिषोष्ट्रादिकर्म विष्ट्यां तु सिद्ध्यति अंगविभागः कश्यपसंहितायाम् मुखे पंच गले त्वेका वक्षस्येकादश स्मृताः नाभौ चतस्रः षट् कट्यां तिस्रः पुच्छे तु नाडिकाः

पंचद्व्यद्रिकृताष्टरामरससद्भूयामादिघट्यः शरा विष्टेरास्यमसद्गजेंदुरसरामा-द्यश्विबाणाब्धिषु यामेष्वंत्यघटीत्रयं शुभकरं पुच्छं तथा वासरे विष्टिस्तिथ्यपरार्धजा शुभकरी रात्रौ च पूर्वार्धजा ४४ कुंभकर्कद्वये मर्त्ये स्वर्गेऽब्जेऽजात्त्रयेऽलिगे स्त्रीधनुर्जूकनक्रेऽधो भद्रा तत्रैव तत्फलम् ॥४५॥

कार्यहानिर्मुखे मृत्युर्गले वक्षसि निःस्वता कट्यामुन्मत्तता नाभौ च्युतिः पुच्छे ध्रुवो जयः अथ विष्टिपरिहारमाह तथेति तिथ्यपरार्धजा तिथ्युत्तरार्धभूता विष्टिर्वासरे दिवसे यदि स्यात् तदा शुभकरी तथा तेनैव प्रकारेण तिथिपूर्वार्धोत्था रात्रौ शुभकरी नारदः निषेधमाह पूर्वार्धोत्था यदा निशि तत्तदा विष्टिः शुभायेति कमलासनभाषितम् ४४ अथ भद्रानिवासं तत्फलं चानुष्टुभाह कुंभकर्केति अब्जे चंद्रे कुंभद्वये कुंभमीनस्थे कर्कद्वये कर्कसिंहराशिस्थिते मनुष्यलोके तिष्ठति अथ मेषात्त्रये मेषवृषमिथुनस्थिते अलिगे वृश्चिकस्थे चंद्रे च स्वर्गलोके भद्रा तिष्ठति कन्यातुलाधनुमकरराशिषु चंद्रे अधः पाताललोके भद्रा तिष्ठति तत्रैव मर्त्यस्वर्गपातालेषु फलं चोक्तं शुभाशुभं भद्रा ददातीत्यपवादद्वारा प्रयोजनमुक्तं भवति उक्तं च मेषोक्षकोर्प्यमिथुने घटसिंहमीनकर्केषु चापमृगतौलिषु तासु चंद्रे स्वर्गमर्त्यनागनगरीः क्रमशः प्रयाति-

विष्टिः फलान्यपि ददाति हि तत्रदेशे उक्तंच भूपालवल्लभे कर्ककुंभद्वये भूस्थाकोर्ध्वेजन्मितयेद्युगाकन्याचापद्वयेचंद्रे भद्रा पातालवासिनी ४५ अथकालशुद्धौ
११ निषिद्धवस्तूनिशार्दूलविक्रीडितेनाह वाप्यारामेति वापीदीर्घिका आरामउपवनम् तडागः पुष्करिणी कूपः प्रसिद्धः एतेषामारंभप्रतिष्ठा आरंभो निर्माणम् प्र
तिष्ठाउत्सर्गः तत्रगृहप्रतिष्ठा गृहप्रवेशोज्ञेयः व्रतानामनंतव्रतादीनामारंभः ग्रहणं उत्सर्गउत्थापनम् महादानानि तुलापुरुषादीनि सोमः सोमयागः अष्टकाअष्ट
काश्राद्धं गोदानंकेशांतसंज्ञंकर्म आग्रयणं नवान्नेष्टिः प्रपाजलशाला प्रथमकोपाकर्म प्रथमारभ्यमाणं श्रावणीकर्म वेदव्रतं महानाम्न्यादित्रयं महानाम्नीव्रतं उपनिष
द्व्रतं वेदव्रतंच नीलोद्वाहः काम्यवृषोत्सर्गः अतिपन्नशिशुसंस्काराः अतिपन्नाः अतिक्रांताः जातकर्मादयः शिशूनांसंस्काराः देवस्थापनं ४६ अथान्यानिशार्दूलविक्रीडिते

वाप्यारामतडागकूपभवनारंभप्रतिष्ठेव्रतारंभोत्सर्गवधूप्रवेशनमहादानानिसोमाष्टके गोदानाग्रयणप्रपाप्रथमकोपाकर्मवेदव्रतं नीलो
द्वाहमथातिपन्नशिशुसंस्कारान्सुरस्थापनम् ४६ दीक्षामौंजिविवाहमुंडनमपूर्वंदेवतीर्थेक्षणंसंन्यासाग्निपरिग्रहौ नृपतिसंदर्शाभिषेकौग
मं चातुर्मास्यसमावृतीश्रवणयोर्वेधंपरीक्षांत्यजेद्वृद्धत्वास्तशिशुत्वइज्यसितयोर्न्यूनाधिमासे तथा॥ ४७॥ नाह दीक्षा मौंजीति दीक्षामंत्रग्र
हणादिका मौंजिविवाहादौ प्रसिद्धौ मुंडनं चौलम् अपूर्वंदेवेक्षणंतीर्थेक्षणंच संन्यासः प्रसिद्धः अग्निपरिग्रहो ऽग्निहोत्रम् अपूर्वं राजदर्शनं राजाभिषेकश्च
गमनं गमनं अपूर्वमेव चातुर्मास्यं चातुर्मास्ययागः समावृत्तिः मौंजीविसर्गः श्रवणयोर्वेधः कर्णवेधः परीक्षा ततमासादिरूपादिव्यमितियावत् एतानिकर्माणिबुधो
नकुर्यात् कदा इज्यसितयोर्बृहस्पतिशुक्रयोर्वृद्धत्वे अस्तेच शिशुत्वे बाल्येच तथान्यूनाधिकमासे क्षयमासे अधिकमासेचनकुर्यात् अत्रमूलवचनानि शातातपः अस्तग
तेगुरौशुक्रेबाले वृद्धेमलिम्लुचे उद्यापनमुपारंभंव्रतानांनैवकारयेत् कश्यपोप्यथ वापीकूपतडागयागगमनं क्षौरं प्रतिष्ठाव्रतं विद्यामंदिरकर्णवेधनमहादानं वने ११

सेवनम् तीर्थस्नान विवाहदेवभवनं मंत्रादिदेवेक्षणं दूरेणैव जिजीविषुः परिहरेदस्तंगते भार्गवे उपनयनं गोदानं पाणिग्रहणं गृहप्रवेशगमनानि अस्तमितेषु न कुर्यात्सुर
गुरुभृगुपुत्रचंद्रेषु अस्तमयादि फलमाह बादरायणः गुरोरस्ते पतिं हन्याच्छुक्रास्ते चैव कन्यकाम् चंद्रे न द्वेउभौ हन्यात्तस्मादस्तं विवर्जयेत् बालभावे स्त्रियं हन्याद्वृद्ध
भावे नरं तथा तस्माद्बाल्ये च वार्धक्ये च विवाहं नैव कारयेत् अथाधिमासे वर्ज्यानि गृह्यपरिशिष्टे सोमयागादिकर्माणि नित्यान्यपि मलिम्लुचे तथैवाग्रयणाधान चा
तुर्मास्यादिकान्यपि महालयाष्टकाश्चान्होपाकर्माद्यपि कर्मयत् स्पष्टमासविशेषाख्यविहितं वर्जयेन्मले गर्गबृहस्पती अग्न्याधानं प्रतिष्ठां च यज्ञदानव्रतानि च वे
दव्रतवृषोत्सर्गचूडाकरणमेखलामांगल्यमभिषेकं च मलमासे विवर्जयेत् मरीचिः गृहप्रवेशगोदानस्थानाश्रयमहोत्सवम् न कुर्यान्मलमासे तु संसर्पांहस्पतौ तथा-
वसिष्ठः वापि कूपतडागादि प्रतिष्ठायज्ञकर्म च न कुर्यान्मलमासे तु संसर्पांहस्पतौ तथा यदाक्षयमासो भवति तदा क्षयमासस्य पूर्वोत्तरावधिमासौ भवतः तत्र पू
र्वः संसर्पः द्वितीयोंऽहस्पतिः एतानि गुरुशुक्रयोरस्तादावपि वर्ज्यानीत्याहुः गार्ग्यः बाले वा यदि वा वृद्धे शुक्रे वास्तंगते गुरौ मलमासइवैतानि वर्जयेद्देवदर्शनम् अ
पूर्वदेवतां दृष्ट्वा शक्रचः स्युर्नष्टभार्गवे मलमासेप्यनावृत्ततीर्थयात्रां विवर्जयेत् अनावृत्ता अपूर्वतीर्थयात्रा अत्र नियतकालानि सीमंतनामकरणादीनि पूर्वादस्तादि
सत्त्वेपि स्वस्वकाल एव कार्याणि गुरुः मासप्रयुक्तकार्येषु मूढत्वं गुरुशुक्रयोः न दोषकृन्मलेमासे गुर्वादित्यादिकं तथा अन्यत्रापि सीमंतजातकादीनि प्राश-
नांतानि यानि वै न दोषो मलमासस्य मौढ्यस्य गुरुशुक्रयोरिति वसिष्ठः अतीतकालान्यखिलानि तानि कार्याणि सौम्यायनगे दिनेशे सिते गुरौ वाप्यथ दृश्यमा
ने तदुक्तं पंचांगदिनेप्यखंडे अतएवातिपन्नशिशुसंस्कारानियुक्तम् ५७ अथ सिंहमकरस्थगुर्वादिव्याप्तिदेशमाह अस्ते वर्ज्यमिति यद्व्यस्तेगुर्वस्ते वर्ज्यं निषि
द्धमुक्तं तत्सिंहस्थे गुरौ मकरस्थे च गुरौ वर्ज्यं निषिद्धम् देवीपुराणे सिंहसंस्थे गुरौ यत्नात्सर्वारंभान्विवर्जयेत् पुत्रभ्रातृकलत्राणि हि हन्याच्छीघ्रं न संशयः कार
को व्रजते नाशं संतानं म्रियतेऽचिरात् देवारामतडागानि प्रपोद्यानगृहाणि च विवाहयज्ञोपनयचूडादि च न सिद्ध्यति यथा सिंहस्थितो जीवस्तथैव मकरे स्थितः

अयमपि निषेधो नियतकालानां न संग्रहः वसिष्ठः नीचराशिगतो जीवः प्रशस्तः सर्वकर्मसु नीचे नीचांशकस्त्याज्यो यस्मादंशे पुनीचतु विशेषो मांडव्येनोक्तः देवीपु
राणे मकरस्थोऽप्युच्चांशजीवो वर्जयेत्तं च नीचांशकम् शेषेष्वपि च भागेषु विवाहः शोभनो मतः तोडरानंदः अतिचारे सप्तदिनं वक्रे द्वादशमेव च नीचस्थितेऽपि वागीशे मासमेकं विव
र्जयेत् ज्योतिर्निबंधे हरिनीचारिभागेऽपि व्रतोद्वाहादिमंगलम् न निषिद्धं यदि स्वोच्चे स्वभे वा संस्थितो गुरुः मघां त्यक्त्वा यदा गच्छेत्फाल्गुनीं च बृहस्पतिः पुत्रिणी धनिनी
कन्या सौभाग्यं सुखमश्नुते इति क्वचिदपूर्वतीर्थयात्रायां मौढ्यादिदोषो नास्ति गोदावर्यां गयायां च श्रीशैले ग्रहणद्वये सुरासुराणां गुर्वोश्च मौढ्यदोषो न विद्यते वायुपुराणे
त्रिस्थलीसेतौ गयायां सर्वकालेषु पिंडं दद्याद्विधानतः अधिमासे जन्मदिने त्वस्ते च गुरुशुक्रयोः न त्यक्तव्यं गयाश्राद्धं सिंहस्थे च बृहस्पतौ अधिमासे सिंहगुरा·

अस्ते वर्ज्यं सिंहनक्रस्थजीवे वर्ज्यं केचिद्वक्रगे चातिचारे ॥ गुर्वादित्ये विश्वघस्रेऽपि पक्षे प्रोचुस्तद्वद्दंतरत्नादिभूषाम् ॥ ४८ ॥

वस्ते च गुरुशुक्रयोः तीर्थयात्रा न कर्तव्या गयां गोदावरीं विनेति अथ गुर्वाद्यस्तेऽप्य वर्ज्यं तद्वक्रगे गुरौ अतिचारगेऽपि गुरौ वर्ज्यम् वात्स्यः यात्रो द्वाह प्रतिष्ठां च गृहचू
डाव्रतादिकम् वर्जयेद्यत्नतस्त्वेवं जीवे वक्रातिचारगे अस्यापवादो राजमार्तंडे वक्रातिचारगे जीवे वर्जयेत्तदनंतरम् व्रतोद्वाहादिचूडाया मष्टाविंशतिवासरान् दी-
पिकायाम् त्रिकोणजायाधनलाभराशौ वक्रातिचारेण गुरुः प्रयातः यदा तदा प्राह शुभं विलग्ने विवाहपाणिग्रहणं वसिष्ठः अथ केचिद्गुरुसहिते आदित्ये एकराशि-
गतौ गुरुसूर्यौ विति यावत् गुर्वादित्येऽपि सर्वशुभकर्म वर्ज्यं शौनकः एकराशिगतौ सूर्यजीवौ स्यातां यदा पुनः व्रतबंधविवाहादिशुभकर्माखिलं त्यजेत् अथ केचि
द्विश्वघस्रेऽपि पक्षे यस्मिन्पक्षे तिथिद्वयनाशः त्रयोदशदिनः पक्षः सोऽतिनिंद्यः उक्तं च पक्षस्य मध्ये द्वितिथी पतेतां तदा भवेद्रौरवकालयोगः पक्षे विनष्टे सकलं वि १२
नष्टमित्याहुराचार्यवराः समस्ताः तथा त्रयोदशदिने पक्षे तदा संहरते जगत् अपि वर्षसहस्रेण कालयोगः प्रकीर्तितः इति तस्मिन्पक्षे शुभकर्म वर्ज्यमित्याहुः चंडेश्वरः

त्रयोदशदिनेपक्षे विवाहादिनकारयेत् गर्गादिमुनयः प्राहुः कृते मृत्युस्तदाभवेत् उपनयनं परिणयनं वेश्मारंभादिपुण्यकर्माणि यात्रां हि क्षयपक्षेकुर्यान्नजिजीवि
षुः पुरुषः अथनहूक्तेनप्रकारेणदंतरत्नाभिभूषामू दंतहस्तिदंतास्तात्संबंधिनींभूषाम् रत्नसंबंधिभूषांच आदिशब्दात् सुवर्णमणिसंबंधिनींचभूषांवर्ज्यांप्रोक्तुः पू
र्वस्मिन्निषेधकालेइत्यर्थः राजमार्तंडः यात्राचूडाविवाहश्रुतिविवरविधिंशंखसद्मप्रवेशप्रासादोद्यानहर्म्यसुरनरभवनारंभविद्याविधाने मौंजीबंधप्रतिष्ठां माणि
क्यनिकरदाधारणंकुर्वतेयेमृत्युः सिंहस्थिते ज्येगुरुदिनकरयोरेकराशिस्थयोश्चेति सिंहस्थगुरोरुपलक्षणत्वात् गुर्वस्तादावपिप्रथमकर्तव्यसुवर्णादि धारणानिषे
धइत्यर्थः ४८ अथसिंहस्थगुरोः प्रकारत्रयेणपरिहारमुपेंद्रवज्रयाह सिंहेगुराविति अत्रप्रथमम् अंशभेदेनपरिहारः सिंहस्थेगुरौसत्यपि सिंहांशे सत्र्ये शत्रयोदशां

—सिंहेगुरौ सिंहलवे विवाहो नेष्टोऽथगोदोत्तरतश्च यावत् भागीरथीयाम्यतटं हि दोषो नान्यत्रदेशे तपनेऽपिमेषे ॥ ४९ ॥ ॥

शे १३ २० भ्यानंतरं सत्र्यंशमंशत्रयम् ३ २० पंचमोनवांशः सिंहांशस्तत्रगुरौसति विवाहोनेष्टः सिंहराशौतु सिंहांशेयदाभवतिवाक्पतिः सर्वदेशेष्वयंत्याज्योदंप
त्योर्निधनप्रदइतिराजमार्तंडोक्तेः अतोवसिष्ठांशेषुविवाहादिशुभंभवतीत्यर्थः सिंहेपिभगदैवत्येगुरौपुत्रवतीभवेत् अत्यंतसुभगासाध्वीधनधान्यसमृद्धिदेत्यादि
तत्रैवोक्तेः अथदेशभेदेनद्वितीयपरिहारउच्यते अथगोदोत्तरतः गोदावरीनदीतस्याउत्तरतीरमारभ्य भागीरथीयाम्यतटंदक्षिणकूलं मर्यादाकृत्यगोदावरीगंगांतरा
लवर्तीयोदेशः तत्रसिंहस्थगुरुर्वर्ज्यः नान्यदेशे लल्लः गोदावर्युत्तरेतीरेयावद्भागीरथीतटंयाम्यम् तत्रविवाहोनेष्टः सिंहस्थेदेवपतिपूज्येअर्थाद्गोदावरीदक्षिणतटे
भागीरथ्युत्तरदेशेचसिंहस्थगुरुदोषोनास्ति वसिष्ठः भागीरथ्युत्तरेकूलेगौतम्यादक्षिणेतथा विवाहोव्रतबंधोवासिंहस्थेज्येनदुष्यतीति अत्रविवाहव्रतबंधावेव
ननिषिद्धौ आभ्यामन्यानिशुभकर्माणिनिषिद्धान्येव अपवादस्यसंकोचाश्रयत्वादुपलक्षणायोगात् अथतृतीयः परिहारः तपनेसूर्येमेषराशौविद्यमानेसतिवा-

सिंहस्थगुरोर्दोषो नास्ति ज्योतिर्निबंधे मंगलानीह कुर्वीत सिंहस्थो वाक्पतिर्यदा भानौ मेषगते सम्यगित्याहुः शौनकादय इति ४९ सिंहराशिस्थगुरुनिषेधवाक्यानां प्र
तिप्रसववाक्यानां च निर्गलितार्थमनुष्टुब्द्वयेनाह मघादिपंचपादेष्वित्यादि ५० मेषेर्क इत्यादि च ५१ अथ मकरस्थगुरोः प्रकारद्वयेन परिहारं शालिन्याह रेवापूर्वे इति
रेवायाः नर्मदायाः पूर्वदेशे गंडकीनद्याः पश्चिमविभागे शोणनदस्य उत्तरदक्षिणभागे नीचेज्यः मकरस्थगुरुर्नवर्ज्यः लब्धुः नर्मदापूर्वभागे तु शोणस्योत्तरदक्षिणे
गंडक्याः पश्चिमे भागे मकरस्थो न दोषभाक् अन्यदेशेषु निषिद्धस्तत्र निषिद्धदेशानाह अयमिति अयं मकरस्थगुरुः कोंकणदेशे गौडदेशे सिंधुदेशे च शुभकृत्ये

मघादिपंचपादेषु गुरुः सर्वत्र निंदितः । गंगागोदांतरे हित्वा शेषांघ्रिषु न दोषकृत् ॥ ५० ॥ मेषेर्के सन्व्रतोद्वाहौ गंगागोदांतरेपि च । सर्वः सिंहगुरुर्व
र्ज्यः कलिंगे गौडगुर्जरे ॥ ५१ ॥ रेवापूर्वे गंडकीपश्चिमे च शोणस्योदग्दक्षिणे नीचइज्यः । वर्ज्यो नायं कोंकणे मागधे च गौडे सिंधौ वर्जनीयः शुभे
षु ॥ ५२ ॥ गोजांत्यकुंभेतरभेतिचारगो नो पूर्वराशिं गुरुरेति वक्रितः ।

शुभकृत्ये निषिद्धः उक्तं च मागधे गौडदेशे च सिंधुदेशे कोंकणे व्रतं चूडां विवाहं च व
र्जयेन्मकरे गुरौ एभ्योन्यदेशेषु मंगलमर्धात्मध्यमम् ५२ अथ लुप्तसंवत्सरदोषं सापवादं वंशस्थवृत्तेनाह गोजांत्येति गौर्वृषः अजो मेषः अंत्यो मीनः कुंभः प्रसिद्धः
एभ्य इतरभे अन्यराशौ मिथुनादौ अतिचारगो गुरुः महातिचारेण समागतः सन् पश्चात् क्रियद्भिर्दिनैः वक्रितः यदा पूर्वराशिं नो एति भुक्तराशिं नागच्छ
ति तदा विलुप्ताब्दः लुप्तसंवत्सर उच्यते स लुप्तसंवत्सरः शुभकृत्ये अतिनिंदितः निषिद्धः उक्तं च अतिचारगतो जीवस्तं राशिं नैति चेत्पुनः लुप्तः संवत्स
रो ज्ञेयो गर्हितः सर्वकर्मसु यदा तु गोजांत्यकुंभेषु पूर्वराशेः सकाशान्महातिचारेण याति पूर्वराशिं च नैति तदा न लुप्तसंवत्सरदोषः गुरुः मेषे वृषे झषे कुंभेष्व
तीचारेण गुरुः न तत्र काललोपः स्यादित्याह भगवान्यमः दशमासभोगानंतरं अतिचारे विलुप्ताब्ददोषो नास्तीत्येवनः मासान्दशैकादश वा प्रभुज्य राशेर्य-

दाराशिमुपैतिजीवः भुक्तेनपूर्वंचपुनस्तथापिनलुप्तसंवत्सरमाहुरार्याः पूर्वंराशिभेदेनपरिहारमुक्त्वेदानींदेशभेदेनपरिहारमाह लुप्तसंवत्सरोरेवानर्मदासुरनिम्नगा-
भागीरथी तयोर्नद्योरंतरे इतिनिषिद्धकः लुप्ताब्ददोषोऽन्यमतेनमध्येसोमोद्भवायाःसुरनिम्नगायाः इतिनारदेनसप्तसप्तकदोषोविवाहे वर्जितः समहद्भिर्गुरोः शुक्रे-
तन्मासेतुप्रयत्नतः विवाहादिन कुर्वीतनर्मदातीरउच्यते५३ अथवारप्रवृत्तिमुपजात्याहपादोनेतिरेखा भूमध्यरेखा पुरीराक्षसी देवकन्याथ कांचीत्याद्युक्ता लंकात
आरभ्यसुमेरुमस्तकदत्तसूत्राधोवर्तिदेशास्तेमध्यरेखाशब्देनोच्यंते यस्मिन्देशेवारप्रवृत्तिश्चिकीर्षितासदेशोरेखातः प्राक्पश्चिमेयावंति योजनानि भवं
ति तानिस्वचतुर्थांशोनानीकृत्वातावद्भिः पलैः तिथ्यः पंचदशघटिकायुक्तोनाः कार्याः यदामध्यरेखातः प्रत्यग्योजनानि तदायुक्ताः यदातु प्राग्योजनानि-

तदाधिलुप्ताब्दइहाति निंदितः शुक्रेज्यबुरेवासुरनिम्नगांतरे५३ पादोनरेखापरपूर्वयोजनैः पलैर्युतोनास्तिथयो दिनार्द्धतः

तदोनाः कार्याः अथयद्दिनेवारप्रवृत्तिरिष्टातद्दिवसे यद्दिनार्द्धंचरपलसंस्कृतहीनानाडिकाः पंचचंद्राइत्यादिप्रकारसिद्धम् तस्माद्दिनार्द्धात्संस्कारविशिष्टाः पं
चदशऊनाधिकाश्चेद्भवंति तदातद्विवरोद्भवैः पलैर्दिनार्द्धस्यसंस्कारविशिष्टपंचदशानांचयद्विवरंअंतरंतत्संबंधेनोत्थैरुत्पन्नैः पलैरूर्ध्वंतथाधोदिनपस्यवारस्य-
प्रवेशः यदासंस्कारविशिष्टाःपंचदशदिनार्द्धतश्चेदूनाःस्युस्तदासूर्योदयादूर्ध्ववारप्रवृत्तिः यदासंस्कारविशिष्टाःपंचदशदिनार्द्धतोभ्यधिकास्तदासूर्योदयात्प्रा
क्वारप्रवृत्तिरित्यर्थः अथावाराणसीरेखाभिधानात्कुरुक्षेत्रात्प्राक्त्रिषष्टियोजनानि ६३ पादेनचतुर्थांशेनोनानि ४७ १५प्राग्योजनत्वादेतैःपलैरूनाः
पंचदशघटिकाजाताः १४ १३ दिनार्द्धं१६ ३०अस्मान्न्यूनाइतिविवरम् २ १७नेनाभिर्घटिकाभिः सूर्योदयादूर्ध्ववारप्रवृत्तिः यदादिनार्धं १३ १५ अ-
स्मादधिकाइतिविवरम्० २३ एताभिर्घटीभिः सूर्योदयात्प्राक्वारप्रवृत्तिरित्यर्थः ५४ अथवारप्रवृत्तिं योजनपुरःसरंकालहोरामनुष्टुभाहवारादेरिति वारप्र

वृत्तिप्रकारेण यस्मिन्क्षणे वारप्रवृत्तिर्जाता तत्र तदिष्टघट्यो द्विगुणाः कार्याः ता द्विस्थाने स्थाप्याः तत्र पंचभिर्भक्ते यल्लब्धं तत्त्याज्यम् यच्छेषं तद्द्विगुणघटीमध्ये व र्जितं कार्यम् एवंविधा घट्यः सैका एकयुक्ताः कार्याः सप्तभिस्तष्टा अवशिष्टाः कालहोरेशाः स्युः ते दिनपात् वारात् क्रमात् गणनीयाः यथा रविवारे इष्टघटिकाः ६ द्विगुणाः १२ पृथगस्ताः ५ सशेष २ वर्जिता १० सैका ११ नगे ७ स्तष्टाशेषं ४ रविवारे क्रमणो द्गणनया चतुर्थो बुधस्तस्य होरा इत्यादि विवाहवृंदावने उदयमारभ्य होरा उक्ताः यथा तत्कालार्कन्यूनलग्नांशपिंडो भक्तः पंचखक्षोणिभिर्भुक्तहोराः भास्वच्छुक्रज्ञेंदुसौरेज्यभौमाः संख्यायेरन्वारतस्तेतदीशाः इति अनयो विषयविभागो व सिष्ठसंहितायाम् वारप्रवृत्तिविज्ञानं क्षणवारार्थमेव हि अखिलेष्वन्यकार्येषु दिनादिरुदयाद्भवेत् क्षणवारः कालहोरारूपः तदर्थं वारप्रवृत्तिः अन्यकार्येषु दिक्

ऊनाधिकास्तद्द्विवरोद्भवैः पलैस्त्वूर्ध्वं तथाधो दिनपप्रवेशनम् ५४ वाराद्यैर्घटिका द्विघ्नाः स्वाग्न्यंशं छेषवर्जिताः

शूलादिषु तिथिवारप्रयु क्तेषु वा योगेषु च सूर्योदयादेव वारो ग्राह्यः ५४ अथ कालहोराप्रयोजनं शालिन्याह वारे प्रोक्तमिति यत्कर्म यस्मिन्वारे प्रोक्तं तद्दिनस्य सदोषत्वादत्यावश्यकक्त्ये तस्य कालहोरायां कर्त्तव्यम् नारदः यस्य खेटस्य यत्कर्म वारे प्रोक्तं विधीयते गृहस्य क्षणवारेपि तस्य तत्कर्म सर्वदा अत्र केचित् यस्य वारे कर्म प्रोक्तं तस्य बलि नो नवांशे सूर्यश्चंद्रो वा चेत्तिष्ठति तदा तत्कर्म कार्यमित्याहुः उक्तं च यस्य ग्रहस्य दिने कर्म यत्किंचिदभिधीयते यस्यांशसंस्थिते चंद्रे सूर्ये वा तद्विधीयत इति अथ धिष्ण्येन- क्षत्रे यत्कर्म वस्त्रपरिधानादिकमुक्तं तदत्यावश्यकत्वे अस्य धिष्ण्यस्य स्वामिनो मुहूर्ते कुर्यात् नारदः यस्मिन्नृक्षे तु यत्कर्म निखिलं कथितं च यत् तद्दैवत्ये तन्मुहूर्ते कार्यं यात्रादिकं तथेति मुहूर्तस्वामिनो विवाहप्रकरणे वक्ष्यंते क्षणेषु मुहूर्तेषु दिक्शूलाद्यं दिक्शूलं वारशूलं नक्षत्रशूलं चिंत्यं विचारणीयम् १४ एवं पारिघो दंडः क्षणेषु मुहूर्तेषु नैवोल्लंघ्यः दिक्शूलादिकमखिलं पारिघदंडादि विज्ञेयमिति वसिष्ठोक्तेः ५५ अथ मन्वादीन्युगादींश्च शार्दूलविक्रीडिते

नाह मन्वाद्या इति सिते शुक्लपक्षे एतामन्वादयः मधौ चैत्रे वितिथी तृतीया पूर्णिमे ऊर्जे कार्तिके तिथिरवी पूर्णिमा द्वादश्यौ शुचौ आषाढे दिक्तिथी दशमी पूर्णिमे
ज्येष्ठे अंत्ये फाल्गुने च तिथिः उभयत्र पूर्णिमे वइषे आश्विने नवमी तपसि माघे अम्बाः सप्तमी सहस्ये पौषे शिवा एकादशी भाद्रपदे अग्निस्तृतीया तु इति पुनः न
भसः श्रावणस्य कृष्णपक्षे अमावास्या अष्टमि अथ युगाद्या श्चत्वारः बाहुलराधयोः बाहुलकः कार्तिकः राधो वैशाखः तयोः शुक्लपक्षे गोध्नी नवमी तृतीये युगा
दिः कार्तिकशुक्लनवमी कृतयुगादिः वैशाखशुक्लतृतीया त्रेतादिः भाद्रमाघासिते मदनदर्शौ युगादि मदनस्त्रयोदशी दर्श अमावास्या भाद्र कृष्णा त्रयोदशी कलि

सैकास्तद्धानगैः कालहोरेशा दिनपात्क्रमात् ५५ वारे प्रोक्तं कालहोरासु तस्याधिष्ण्ये प्रोक्तं स्वामितिथ्यंशके ऽस्य कुर्याद्दिक्शूलादि चिं
त्यं क्षणेषु नैवोल्लंघ्यः पारिघश्चापि दंडः ५६

युगादिः माघकृष्णा अमावास्या द्वापरादिः अत्र शुक्लादयो मासा ग्राह्याः कार्तिके शुक्ल नवमी चादिः कृतयुग
स्य सा त्रेतादिर्माधवे शुक्ला तृतीया पुण्यसंमिता कृष्णा पंचदशी माघे द्वापरादिरुदीरिता कल्पादिः स्यात्कृष्णपक्षे नभस्यैव त्रयोदशीति नारदोक्तेः ५६ इति श्री
दैवज्ञानंतसुतदैवज्ञविरचितायां स्वकृत मुहूर्त्तचिंतामणिटीकायां प्रमिताक्षरायां शुभाशुभप्रकरणं समाप्तम् १ ७ अथ नक्षत्रप्रकरणं व्याख्यायते तत्रादौ
नक्षत्रस्वामिनः शार्दूलविक्रीडितेनाह नासत्येति एतेनासत्यांतकादयः ऋक्षेशा नक्षत्रेशाः क्रमात्स्युः १ अथ ध्रुवनक्षत्राणि तत्कृत्यं चानुष्टुभाह उत्तरात्रयेति उ
त्तरात्रयं रोहिणी च एतानि नक्षत्राणि रविवारश्च ध्रुवसंज्ञानि स्थिरसंज्ञानि चेति संज्ञाद्वयम् एवमुत्तरत्रापि व्याख्येयम् ध्रुवनक्षत्रेषु स्थिरादिकर्म कार्यम् आदि ग्र
हणान्मृदुनक्षत्रोक्तं ग्राह्यं वसिष्ठः मृदुवृंदे कथितान्यपि स्थिरवृंदे तानि कार्याणीति २ अथ चरभानि तत्कृत्यं चानुष्टुभाह स्वात्यादित्येति आदिशब्दाल्लघुनक्षत्रोक्त
मपि ३ अथोग्रनक्षत्राणि चानुष्टुभाह पूर्वात्रयमिति आदिशब्दाद्दारुणनक्षत्रोक्तमपि ४ अथ मिश्राण्यनुष्टुभाह विशाखेति आदि ग्रहणादुग्रोक्तमपि ५

अथलघुनक्षत्राण्यनुष्टुभाह हस्तेति शिल्पंवर्धकविकृत्यादिकलानृत्यादिकाचतुःषष्टिःआदिशब्दाज्वरभोक्तमपि ६ अथमृदुनक्षत्राण्यनुष्टुभाह मृगां- त्येति ७ अथतीक्ष्णभान्यनुष्टुभाह मूलेति अभिचारः कर्मणांभयंकरंकृत्यंमारणादिपशुदमः पशुशिक्षा आदिशब्दाद्बंधनादिकांस्थिरंच ८ अथाधोमुखोर्ध्व मुखतिर्यङ्मुखनक्षत्राणींद्रवज्रयाह मूलाहीतिमूलंअहिः आश्लेषामिश्रंकृत्तिकाविशाखेउग्रंपूर्वात्रयमघाभरण्यःएतानिनवभानिअधोमुखादिज्ञेयानि आर्द्रा पुष्यः श्रवणत्रयंरोहिण्युत्तरात्रयंचनवभान्यूर्ध्वमुखानि मैत्राणि चित्रारेवत्यनुराधाः हस्तस्वाती पुनर्वसु ज्येष्ठाअश्विनी एतानि नवभानितिर्यङ्मुखानि एषु-

मन्वाद्यास्त्विति तिथीमधोतिथिर वीऊर्जेशक्रौ दिकृतिथीज्येष्ठेत्येचतिथिस्त्विषेनवलपस्यम्युः सहस्येशिवाःआद्रेग्निश्च सितेत्वमाष्टनभ सः कृष्णायुगाद्यासितेगोग्नीबाहुलशधयोर्मदनदर्शौभाद्रमाघासिते ५७ इतिमुहूर्तचिंतामणौप्रथमेशुभाशुभप्रकरणंसमाप्तम् ॥ १ ॥ अथनक्षत्रप्रकरणम् नासत्यांतकवह्निधातृशशभृद्रुद्रादितीज्योरगाश्चरक्षोशाः पितरोभगोर्यमरवीत्वष्टासमीरः क्रमात् शक्राग्नीखलु मित्रइंद्रनिर्ऋतिःक्षीराणिविश्वेविधिर्गोविंदोवसुतोयपाजचरणाहिर्बुध्न्यपूषाभिधाः १

अधोमुखोर्ध्वमुखतिर्यङ्मुखेषुभेषु ईदृशं कृत्यं अधो- मुखोर्ध्वमुखतिर्यङ्मुखकृत्यंसत् भवति गरुडपुराणे भरणी कृत्तिकाश्लेषामघामूलविशाखिकाःतिस्रःपूर्वास्तथान्येवअधोवक्त्राः प्रकीर्तिताः एषुवापी तडागा दिकूपभूमितृणानिचदेवागारस्यखननंनिधानखननंतथा गणितंज्योतिषारंभंखनीबिलप्रवेशनम् कुर्यादधोगतान्येवकार्याणि वृषभध्वज रोहिण्यार्द्रातथापुष्यो धनिष्ठाचोत्तरात्रयम् वारुणंश्रवणंचैवनवचोर्ध्वमुखास्तथा एषुराज्याभिषेकंचपट्टबंधंचकारयेत् ऊर्ध्वमुखान्युच्छ्रितमुखानिसर्वाण्येषुचकारयेत् रेवतीचाश्विनीचि त्रास्वातीहस्तःपुनर्वसुः अनुराधामृगोज्येष्ठाएतास्तिर्यङ्मुखाःस्मृताः गजोष्ट्रारवबलीवर्ददमनंमाहिषस्यच बीजानांवपनंकुर्याद्गमनागमनादिकम् चक्रयंत्ररथादीनांनौ १५

कादीनां प्रवाहणाम् पार्श्वेषु यानि कार्याणि कुर्यादेषु च तान्यपि इदं च नक्षत्रविशेषविहितानां कर्मणामावश्यकर्तव्यत्वे मुहूर्तालब्धौ सत्यां कर्मणः अधोमुखाद्याकारं ज्ञात्वा तत्तन्नक्षत्रेषु तानि कर्माणि कार्याणि यानि च सर्वथा नोक्तानि बलप्रवेशादीनि तान्येष्वेव नक्षत्रेषु कार्याणीत्येतदर्थमुक्तम् ९ अथ प्रवालादिधारणमुहूर्तं वसन्ततिलकेनाह पौष्णाध्रुवेति रेवत्यादिनक्षत्रेषु तथा रिक्तातिथिशनिश्चंद्रभौमवर्जितेन्हि दिवसे प्रवालं विद्रुमं शंखः शंखवलयादि वस्त्रं श्वेतम् एतानि धार्याणि रक्तं मंजिष्ठादिरंगेन रंजितं वस्त्रं भौमवारेपि धार्यम् अथ सुभगा सभर्तृका ध्रुवादितियुगे रोहिण्युत्तरात्रयेषु अदितियुगे पुनर्वसौ पुष्ये च प्रवालादिकं न दध्या

उत्तरात्रयरोहिण्यो भास्करश्च ध्रुवं स्थिरम् तत्र स्थिरं बीजगेहशांत्यारामादिसिद्धये २ स्वात्यादित्ये श्रुते स्त्रीणि चंद्रश्चापि चरं चलं तस्मि
न्गजादिकारोहो वाटिकागमनादिकम् ३ पूर्वात्रयं याम्यमघे उग्रं क्रूरं कुजस्तथा तस्मिन्घातान्निशाठ्यानि विषशस्त्रादि सिध्यति ४ विशा
खाग्नेयभे सौम्यो मिश्रं साधारणं स्मृतं तत्राग्निकार्यं मिश्रं च वृषोत्सर्गादि सिध्यति ५ हस्ताश्विपुष्याभिजितः क्षिप्रं लघु गुरुस्तथा तस्मिन्प
ण्यरतिज्ञानभूषाशिल्पकलादिकम् ६ मृगांत्यचित्रामित्रर्क्षं मृदु मैत्रं भृगुस्तथा तत्र गीतांबरक्रीडामित्रकार्यविभूषणं ७

तृकचिच्छततारायां

स्नानमपि निषिद्धमुक्तं च रोहिणीगुरुपुनर्वसूत्तरेया बिभर्त्ति नववस्त्रविभूषणम् सा न येषिद बलं वते पतिं स्नानमाचरति वारुणेपि याइति १० अथ नवधाविभक्तस्य वस्त्रस्य दग्धादिदोषे शुभाशुभफलं शार्दूलविक्रीडितेनाह वस्त्राणामिति वस्त्राणां नव भागाः कार्याः कोणचतुष्टये अमरा देवाः स्थाप्याः राक्षसा मध्यगतांशगता ज्ञेयाः नराः दशासहिते पार्श्वे च पुनर्मध्ययोरंशयोर्ज्ञेयाः तत्र चैवं द्वितोंशे नवतरे नूतने वस्त्रे दैवाद्दग्धे अग्निस्पृष्टे स्फुटिते पाषाणाद्याघातादिभिर्निहते पंकेन कर्दमेन आदिशब्दात्गोमयादिभिरुपहते सति तद्वस्त्रं न सत्शुभफलं न न कं न भवतीत्यर्थः नृसुरांशयोः एवं वस्त्रदाहादिके सति शुभं कल्याणं स्यात् अथ सर्वांशके राक्षस-

मनुष्यदेवांशकेषु प्रांततः प्रांतभागे असत् अनिष्टफलगमके इदं सर्वं शय्यापादुकास्वपि ज्ञेयम् श्रीपतिः कज्जलकर्दमगोमयलिप्तेवाससि दग्धवतिस्फुटि
ते च नित्यमिदं नवधा विहिते ऽस्मिन्निष्टमनिष्टफलम् च सु धीभिः अत्र राक्षसांशे ध्वजछत्रादिसदृशी छेदाकृतिः शुभफला ज्ञेया देवमनुष्यांशे ऽपि काकोलूक
क सदृशी छेदाकृतिरशुभफलदा कश्यपः शंखवस्त्रांबुज छत्रध्वजतोरणसन्निभा श्रीवत्ससर्वतोभद्रनंद्यावर्तग्रहोपमा वर्धमानस्वस्तिकेभमृगकूर्मंमंजूषाकृति
छेदः कृतिर्दैत्यभागेप्यायुरर्थप्रदा नृणाम् खरोष्ट्रोलूककाकादिजंबूकश्वव्रकोपमा त्रिकोणसूर्याकृतयो देवभागेप्यशोभनाः निंदितं वसनं दद्याद्द्विजेभ्यः सर्वसंयुतं
आशिषो वाचनं कृत्वा त्वन्यद्वस्त्रं च धारयेदिति ११ अत्र कश्चिद्दुष्टदिनेपि वस्त्रपरिधानमनुष्टुभाह विप्राज्ञयेति धिष्ण्ये नक्षत्रे वारादौ वारतिथियामादौ व्यतीपातभद्रादिदु

मूलेंद्राद्र्दाहिभं सौरिस्तीक्ष्णं दारुणसंज्ञकम् तत्राभिचारघातोग्रभेदाः पशुदमादिकं ८ मूलाहिमिश्रोग्रमधो मुखं भवेदूर्ध्वास्यमार्द्रे
ज्येष्ठा हरित्रयं ध्रुवं तिर्यङ्मुखं मैत्रकरानिलादितिज्येष्ठाश्विभानी दृशकृत्यमेषु सत् ९ पौष्णध्रुवाश्विकरपंचकवासवेज्यादित्ये प्रवालरदशंख
सुवर्णवस्त्रम् धार्यं विरिक्तशनिचंद्रकुजेह्नि रक्तं भौमे द्विवादितिसुगे शुभगानदद्यात् १० स्वयोगेर्निद्येपि यद्वस्त्रं ब्राह्मणानुज्ञया तथोद्वाहे राज्ञा प्रीत्या

संतोषेणार्पितं दत्तं वस्त्रं धार्यमिति बुधाजगुः १२ अथ पादपारोपणराजदर्शनमद्यगोविक्रयमुहूर्तान् शार्दूलविक्रीडितेनाह राधामूलेतिराधाविशाखा एतदादि चतुर्दश
नक्षत्रैर्लतानां वल्लीनां पादपानां वृक्षाणां चारोपो वाप: कार्यः अथ राजदर्शनं ध्रुवमृदुक्षिप्रश्रवो वासवैः त्रयोदशभैः कार्यं अथ मद्यं मद्यारंभः तीक्ष्णोग्रांबुपभेषु नवनक्ष
त्रेषु उदितः कथितः अथ गवां क्रयो मूल्येन परस्मा द्ग्रहणं विक्रयो मूल्यग्रहणपूर्वकं दानं क्षिप्रांत्यवन्हींदुभादित्येंद्रांबुपवासवेषु हि नवनक्षत्रेषु शस्तः प्रशस्तः अत्र भीम १६
पराक्रमेण पंचदशभानि अभिहितानि हस्तेनुराधाग्नितये सपौष्णे मृगे च पूर्वात्रिविशाखभेषु पुष्ये धनिष्ठाहितये वितीर्णे गवां क्रयं विक्रयमामनंति १३ अथ पशूनां रक्षामुहू

र्तस्थितिनिवेशनिषेधमुहूर्तंचेंद्रवज्रयाह लग्नेशुभभेइति शुभेशुभस्वामिकेलग्ने अष्टमसिद्धिसंयुते शुभपापाक्रांताष्टमभावरहितेसति पशूनांरक्षारक्षणंप्रवेशादि कंचसत् तथास्वीययोनिनक्षत्रेचरभेचसत् यथाऽश्वानांयोनिभं अश्विनीशततारके तत्रचतुष्पदानांरक्षाशस्ता तीक्ष्णेषु पशूनांदमनंवरंस्यात्सशुभपोषणं मि- तिवचनात् अथरिक्ता४९ १४ऽष्टमी८दर्शोमावास्याकुजोभौमः श्रवःश्रवणं ध्रुवाण्युत्तरात्रयरोहिण्यः त्वाष्ट्रंचित्राएषुपशूनांयानगृहाद्बहिर्निःसारणं स्थि तिर्गोष्ठादिवेशनंनसत् शुभंनव्यवहारोऽत्रयेपूर्वोऽन्त्रयेधनिष्ठेंद्रपौष्णेसौम्यविशाखयोःआश्लेषायामथाश्विन्यां यात्रासिद्धिश्चतुष्पदामिति१४अथौषधसूर्योमु

वस्त्राणांनवभागकेषुचचतुःकोणेऽमराराक्षसामध्यत्र्यंशगतानरास्तुसदशेपार्श्वेचमध्यांशयोः दग्धेवास्फुटितेंऽबरेनवतरेपंकादिलिप्तेन सद्रक्षोंशेनृस्फरांशयोःशुभमसत्सर्वांशकेप्रांततः११विप्राज्ञयातथोद्वाहेराज्ञाप्रीत्यार्पितंचयत् निंद्येपिधिष्ण्येवारादौधस्त्रंधार्यंजयुर्बुधाः१२ राधामूलमृदुध्रुवर्क्षवरुणाक्षिप्रेलीतापादपारोपोथोनृपदर्शनंध्रुवमृदुक्षिप्रेश्रवोवासवैः तीक्ष्णोग्रोब्दुपभेषुमद्यसुदितंक्षिप्रांत्यवन्हींदुभादित्येंद्रां बुपवासवेषुहिगवांशस्तःक्रयोविक्रयः१३लग्नेशुभेचाष्टमशुद्धिसंयुतेरक्षापशूनांनिजयोनिभेचरे रिक्ताष्टमीदर्शकुजश्रवोध्रुवत्वाष्ट्रेषुयाने- स्थितिवेशनंनसत्१४

हूर्तंमंदाक्रांतयाह भैषज्यंसदितिभेषज्यंऔषधंप्रारब्धंभक्षितंचसत् लघुमृदुचरनक्षत्रेमूलेचद्व्यंगलग्नेद्विस्वभावराशिषुमिथुन कन्याधनुर्मीनेषुलग्नगतेषुसत्सुशुक्रेंदीज्यबुधेषुद्विस्वभावलग्नस्थेषुसत्सुचपुनस्तेषांशुक्रेंदीज्यबुधानांरवेश्वदिवसेवारेसन्तिथौरिक्तामाररहिततिथौभैषज्यंसत् शुभंस्यात् दीपिकायांद्व्यंगोदयेगुरुबुधेंदुसितेप्रशस्ते तेषांरवेश्चसुविधौसुतिथौसुयोगेभेषूग्रपन्नगविशाखशिवेतरेषुजन्मर्क्षविष्टिरहितेषुकृतःशुभायइतिअथ रिःफद्युनमृतिगृहेलग्नात्द्वादशसप्तमाष्टमगृहेषुशुद्धेषुशुभपापग्रहरहितेषुसत्सुऔषधंतुवर्षफलप्रश्नादिनाआयुर्निश्चयेचसव्यूनशत्रुनिधनव्ययसिद्धौसद्गृहेषु

नितरांबलवत्सु आयुषश्चहितकारिणियोगेकीर्तितानियतमौषधंसेवेतिश्रीपदभट्टोक्तेः अथजनेर्भेजन्मनक्षत्रेनोभैषज्यंसत् जन्मनक्षत्रगतश्चंद्रःप्रशस्तःसर्वक
र्मसुक्षौरभेषजवादाध्वकेतनेषु विवर्जयेत्इतिवचनात् अथसूचिकर्मसूच्याःसंबधिकर्मघटनसीवनादिअदितिवसुभत्वाष्ट्रमित्राश्विपुष्येनक्षत्रेसत्स्यात् व्यवहा
रोच्चयेअदितिर्वासवत्वाष्ट्रमैत्रभेदवबाजिनःसूचीकर्मतनुत्राणमेभिर्ऋक्षैःप्रशस्यतइति१५अथान्यदनुष्टुभाह क्रयर्क्षइति क्रयर्क्षेवक्ष्यमाणक्रयनक्षत्रे विक्र
योनकार्यःदीपिकायांयमोहिशुक्राग्निविशाखपूर्वानेष्टाःक्रयेविक्रयणेतिशस्ताःपौष्णाश्विचित्रामृतविष्णुवाताःशस्ताःक्रयेविक्रयणेनिषिद्धाइतिननुयदा
योनक्रयःकर्तव्यःतदाअन्येनविक्रयःकर्तव्यःतत्रक्रयविक्रयनक्षत्राणांमहाभेदादुभयविधमुहूर्तानुपपत्तिःउच्यतेविक्रेतायदामुहूर्तेविक्रयार्थंगृह्यतेतदावस्तु
पृथक्क्रियतेतत्कर्मविक्रयशब्दवाच्यम् यदाक्रयिणाक्रयार्थेमुहूर्तःप्रार्थ्यतेतदाविक्रेत्रेमूल्यंद्रव्यंदत्वापृथक्कृतंविक्रेतृवस्तुग्राह्यंतत्क्रयशब्दवाच्यमितिमत्वा

भैषज्यंसल्लघुमृदुचरेमूलभेद्व्यंगलग्नेशुक्रेंदौज्येविदिचादिवसेचापितेषांरवेश्च शक्रेरिःफेद्युनमृतिगृहेसत्तिथौनोजनेर्भे सूचीकर्माप्य
दितिवसुभत्वाष्ट्र मित्राश्विपुष्ये१५क्रयर्क्षेविक्रयोनेष्टोविक्रयर्क्षेक्रयोपिन पौष्णाम्बुपाश्विनीवातःश्रवश्चित्राःक्रियेशुभाः१६

यथाकथंचित्समाधे
यंतत्रक्रयमुहूर्तःरेवतीशततारकाअश्विनीस्वाती श्रवणाचित्राएतानिभानिक्रयेशुभानिविक्रयेनिषिद्धानिच१६अथविक्रयविपण्योर्मुहूर्तंशार्दूलविक्रीडितेनाहपू
र्वाद्वीशेतिद्वीशंविशाखापूर्वादिनक्षत्रेषुकेंद्रेषुप्रथमचतुर्थसप्तमेषुद्वितीयेकोणेनवपंचमेशुभैःसद्भिः षट्त्र्यायेषुपापग्रहैःसद्भिःघटतनुंकुंभलग्नंविनात्यत्कासु
त्तिथौरिक्तामारहिततिथौविक्रयःसन्शुभोज्ञेयःअथविपणिःपण्यवीथिकागृहेस्थित्वाक्रयविक्रयारव्यंकर्मरिक्तातिथिंभौमवारंकुंभलग्नानिवर्जयित्वान्येषुति
थिवारलग्नेषुमित्राणिमृगरेवतीचित्रानुराधाःध्रुवाणिरोहिण्युत्तरात्रयंक्षिप्राणिहस्ताश्विपुष्याःएतैर्भैःलग्नेचंद्रस्थितेमूर्त्तौचंद्रेसितेचसतिव्ययाष्टरहितैःपापग्रहैः १७

सद्भिः शुभे ह्यायरवे द्वितीयैकादशाष्टमेषु सद्भिर्विपणिः शुभा स्यात् १७ अथाश्वगजमुहूर्तमिंद्रवज्रयाह क्षिप्रांत्येति क्षिप्रादिनक्षत्रेषु रिक्ताभौमव्यतिरिक्तदिनेवाजिकृत्यमश्वानां क्रयविक्रयशिक्षास्थानाभरणादिकार्यं प्रशस्तं स्यात् श्रीपतिः पुष्याश्विनीश्रविष्ठाश्विनी सौम्यभेषु पौष्णानलादित्यकराद्वयेषु सर्वाणि कार्याणि तुरंगमाणां अश्वारोहणे चक्रं अश्वाकारं लिखेत् त्रयोदशाभिजिदादीनि विन्यसेत् स्कंधे पृष्ठे च दशभानि च पुच्छे द्वे स्थापयेत् आद्यं तु पादे चतुष्टयं उदरे विन्यसेत् तच्च मुखे द्वे तुरगस्य च अर्थलाभो मुखे स्यात् वाजीनश्यति चोदरे चरणस्थे रणे भंगः पुच्छे पत्नी विनश्यति अर्थसिद्धिर्भवेत् पृष्ठे स्कंधे स्कंधपातो भवेदिति अथ विद्वान् ज्ञात्वा मृदुक्षिप्रचरनक्षत्रेषु रिक्ताअमाभौमवर्जितदिने च हस्तिकृत्यं गजानां कार्यं क्रयविक्रयभूषादिकुर्यात् वसिष्ठः हस्तत्रये सौम्यहरित्रये च पौष्णाद्वये पुष्यपुन

पूर्वार्ध्दीशकृतानुसार्पयमभे केंद्रत्रिकोणे शुभैः षड्व्याये ष्वशुभैर्विनाघटतनौ सत्र्विक्रयः सत्तिथौ रिक्ताभौमघटान्विनाद्यविपणिर्मित्रध्रुवक्षिप्रभैर्लग्ने चंद्रसिते व्ययाष्टरहितैः पापैः शुभे ह्यायरवे १७ क्षिप्रांत्यवसुविद्रुमरुज्जलेशादित्ये ष्वरिक्तारदिने प्रशस्तं स्याद्वाजिकृत्यं त्वथहस्तिकार्यं कुर्यान्मृदुक्षिप्रचरेषु विद्वान् १८ वंसौच मैत्रेचसर्वाण्यपि कुंजराणां कर्माणि शस्तान्यखिलानि यानीति १८ अथ भूषण घटन मुहूर्तं शार्दूल विक्रीडितेनाह स्याद्भूषेति त्रिपुष्कर दिनलक्षणं भद्रातिथिरविजेत्यादिनावक्ष्यति एवं विधे त्रिपुष्करदिने चराक्षिप्रध्रुवनक्षत्रेषु भूषा घटनमाभरण घटनं शुभं स्यात् वसिष्ठः क्षिप्राचलचरर्क्षे रिक्तामा वर्जितेषु दिवसेषु निखिले ष्वपि वारे ष्वपि त्रिपुष्करे भूषणं कार्यं अथत द्भूषणं रत्नयुतं माणिक्यादियुतं चेत्तदा तीक्ष्णोग्रविहीनभे तीक्ष्णानि मूल ज्येष्ठाद्री श्लेषाख्यानि उग्राणि पूर्वात्रय मघाभरण्यः एतद्व्यतिरिक्ते ष्वष्टादशनक्षत्रेषु तथा रविभौमवारे पि कार्यं तथा मेष वृश्चिक सिंहलग्नेषु च वसिष्ठः स्थिर साधारणचरभे लघुमैत्रे ष्वर्ककुजवारे ते षामेव विलग्ने माणिक्यमय भूषणं कार्यमिति कर्के वृषतुलालग्नेषु कार्यमित्यपि ज्ञेयम् वसिष्ठः क्षिप्र मृदु ध्रुव चरभे

शशिसितयोर्वासरेषुतल्लग्नेमुक्ताफलरजतमयं भूषणमखिलंसवज्रकंकार्यम् अथतीक्ष्णानि मूलज्येष्ठार्द्राश्लेषाः उग्राणिचपूर्वात्रय भरणीमघाः अश्विनीमृगौहिर्दैवं विशाखादहनः कृत्तिकाएषुनक्षत्रेषुघट्टितंशस्त्रंशुभंस्यात् अदितिर्वासवत्वष्टामैत्रमैंदववाजिनः सूची कर्मतन्तुत्राणमेभिर्ऋक्षैः प्रशस्यतइति ऋक्षोच्चयोक्तेः अथसुवर्णरूप्यादिपात्रे भोजनमुहूर्तमाह वसिष्ठः लघुमैत्रध्रुवचरभेसितेंदुबुधजीववारेषु हेमरजतादिभाजनभोजनमारोग्यममृतयोगेषु १९ अथमुद्रापातन मुहूर्तं वस्त्रक्षालन मुहूर्तंचस्रग्धरयाह मुद्राणामिति ध्रुवमृदुचरक्षिप्रसंज्ञकैर्नक्षत्रैः कृत्वाराज मुद्रांकिंतु सुवर्णरूप्यादि निष्पादनं मुद्रापातनमित्युच्यते टंकसा

स्याद्रूषाघटनं त्रिपुष्करचरक्षिप्रध्रुवैरत्नयुक् तत्तीक्ष्णोग्रविहीनभेरविकुजेमेषालिसिंहेतनौ तन्मुक्तासहितंचरध्रुवमृदुक्षिप्रेशुभेसत्तनौतीक्ष्णोग्राश्विमृगाहिर्दैवदहनेशस्त्रंशुभंघट्टितम् १९ मुद्राणांपातनंसद्ध्रुवमृदुचरभक्षिप्रभेवींदुसौरेघस्रे पूर्णाजयाख्येनच गुरुभृगुजास्तेविलग्नेशुभैः स्यात् वस्त्राणांक्षालनंसद्वसुहयदिनकृत्संचकादित्यपुष्ये नोरिक्तापर्वषष्ठीपितृदिनरविजज्ञेषुकार्यंकदापि २०

ऽ इति भाषया वींदुसौरेघस्रे चंद्रशनैश्चरवर्जितवारे तथापूर्णाजयाख्ये पूर्णाः पंचमी दशमीपूर्णिमाः जयास्तृतीयाष्टमीत्रयोदश्यः एतासुतिथिष्वित्यर्थः शुभंस्यात् तथागुरुशुक्रास्ते न शुभम् विलग्ने शुभैः लग्नेशुभग्रहैः सद्भिरित्यर्थः उक्तंच मृदुध्रुवक्षिप्रचरेषुभेषुयोगेप्रशस्तेशनिचंद्रवर्ज्येवारेतिथौपूर्णजयाह्वयेच मुद्राप्रतिष्ठाशुभदानराणाम् गुर्वस्तेवाशितास्तेवामुद्राणांघटनंक्वचित् क्रूरग्रहस्थितेलग्नेनकार्यंभूतिमिच्छता अथवसुर्धनिष्ठाहस्तयोश्विनीदिनकृत्हस्तः तस्मात्संचकेहस्तचित्रास्वातीविशाखानुराधासुआदित्यंपुनर्वसुः पुष्येवस्त्राणांक्षालनंरजकायधौनार्थंदानंसत्शुभंस्यात् रिक्ता पर्वाणि पूर्वोक्तानि तिथिप्रकरणे षष्ठीपितृदिनंश्राद्धदिनंएतेषुरविजज्ञेषुशनिबुधवारेषु कदापि वस्त्रक्षालनंनोकार्यम् २० अथखड्गादिधारणंशय्याद्युपभोगमुहूर्तं

न्न स्रग्धरयाह संधार्या इति विरिक्ते रिक्तावर्जित शुक्र बृहस्पति रविवारे तथा मैत्र ध्रुव लघु संज्ञक नक्षत्र सहित पुनर्वसु ज्येष्ठा विशाखा चनक्षत्रेषु कुंतादयः संधा-
र्याः कुंतो भल्लः वर्म कवचम् इषवो बाणा अस्यंते अनेनेती ष्वसनं धनुः शरो बाणः खड्गः असिपुत्री छुरिका सन्नाहो पीति केचित् तथा स्थिराख्ये वृषसिंहवृश्चिककुंभा-
ख्ये लग्ने चंद्रे अपि शब्दात् लग्नेपि शुभग्रह दृष्टे शुभैः केंद्रगैः सद्भिः कुंतादि धारणं हितम् रक्षोन्त्ये पुष्ये चादिति चित्रपद्मतनयैः शुक्रोत्तरा रेवती वाजी हस्त विशाख मि-
त्रसहिते भानौ गुरौ भार्गवे कुंभे कीट गृहे वृषे मृगपतौ चंद्रे शुभैर्वीक्षिते सन्नाहं शरखड्ग कुंत छुरिका धार्या नृपाणां हितेति यत्तु दीपिकायाम् मूलेंदु पूर्वात्रय याम्य-

संधार्याः कुंतवर्मेष्वसनशरकृपाणासिपुत्र्यो विरिक्ते शुक्रेज्यार्केन्हि मैत्र ध्रुव लघु सहितादित्य शाक्रद्विदैवे स्युर्लग्ने हि स्थिराख्ये शशि-
नि च शुभदृष्टे शुभैः केंद्रगैः स्याद्भोगः शय्यासनादेर्ध्रुवमृदुलघुहर्यंतकादित्य इष्टैः २१ अंधाख्यं वसुपुष्य धातृजलभद्वीशार्यमांत्याभिधं मंदा-
क्षं रविविश्वमित्रजलपाश्लेषाश्विचांद्रं भवेत् मध्याख्यं शिवपित्रजैकचरणत्वाष्ट्रेंद्रविध्यंतकं स्वक्षं स्वात्यदिति श्रवो दहनभाहिर्बुध्न्य रक्षो भ-
गम् २२ पित्र्य शक्राश्वि सार्पानल शूलि नऋ शस्त्रादि संधारणमेषु कुर्यात् तिथौ विलग्ने च शुभे शुभाहे इति तदासन्न युद्धादि विषयम् अथ ध्रुव मृदु लघु नक्षत्रेषु हरौ
श्रवणे अंतके भरण्यां आदित्ये पुनर्वसौ एषु शय्यासनादेः शय्या खट्वादि रूपा आसनं पीठ मृगत्वगादि आदि शब्दात् पादुका तेषामुपभोगः इष्टः हितः दीपिकायाम् मैत्रें-
दु पुष्य यमभादिति वाजि चित्रा हस्तोत्तरात्रय हरीज्य विधातृ भानि एतेषु तौ वशयनासन पादुकानां संभोग कार्यमुदितं मुनिभिः शुभाहे इति २१ अथांधादि नक्षत्राणि शार्दू-
ल विक्रीडितेनाह अंधाख्य इति धाता रोहिणी विधिरभिजित् दहनभं कृत्तिका भगः पूर्वाफाल्गुनी अन्यत्तु स्पष्टम् २२ अंधादि नक्षत्राणां फलमनुष्टुभाह विनष्टार्थ इति-
अंधनक्षत्रेषु विनिष्टस्यापहृतस्यार्थस्य लाभः शीघ्रं भवति मंदनक्षत्रेषु विनिष्टार्थस्य प्रयत्नतो लाभो भवति मध्ये मध्य नक्षत्रे विनष्टार्थ दूरं स्वनगरादतीव दूर देशे श्रवणं त्व

दीयद्रव्यममुकेनहृतं अमूकस्थलेतिष्ठती तिलोकवार्ताभवतिलब्धिस्तुनास्तिसुलोचननक्षत्रेषुश्रुत्याहीनश्रवणमपिलब्धिरपिनभवतीत्यर्थः २३ अथधनप्रयोगे नि
षिद्धनक्षत्राण्यनुष्टुभाह तीक्ष्णेति एतैस्तीक्ष्णादिनक्षत्रैर्यद्रव्यंसुवर्णादिदत्तं कालांतरंविनादत्तं नस्वसत्तापरित्यागेन निवेशितंस्वेष्टसमीपेप्रत्ययार्थं स्थापितंप्रयु
क्तंकालांतररीतिपुरःसरमुकस्मैचिद्दत्तं विनष्टंचौरादिनाहृतंस्वयमेववाक्वचित्त्यक्तंद्रव्यंद्रव्यानिश्चयेनकदापिनाप्यतेतथाविष्ट्यांभद्रायांपातेव्यतिपातेमहापातेवाहृतं
द्रव्यंनाप्यते चकारात्ग्रहणेपिवसिष्ठः ध्रुवोग्रसाधारणदारुणार्क्षैर्निक्षिप्यमर्थंत्वथवाप्रनष्टम् चौरैर्हृतंदत्तमुपप्लवंवाविष्ट्यांचपातेन नलभ्यते तदिति अत्रेदमनुसंधे
यम् तीक्ष्णमिश्रादिपंचदशभेषुमध्येरोहिण्यर्यमविश्वजलभद्वीशेभुदत्तनिवेशितप्रयुक्तद्रव्यस्यैवाद्याप्तिःचौरापहृतस्यस्वतोगतस्यवा धनस्यलाभएव तेषांरो

विनष्टार्थस्यलाभोंऽधेशीघ्रंमंदेप्रयत्नतः स्याद्दूरेश्रवणंमध्येश्रुत्याहीनसुलोचने २३ तीक्ष्णमिश्रध्रुवोग्रैर्यद्द्रव्यंदत्तंनिवेशितं प्रयुक्तंचविन-
ष्टंचाविष्ट्यांपातेचनाप्यते ॥ २४ ॥ मित्रार्के ध्रुववासवांबुपमघातोयांत्यपुष्येंदुभिः पापैर्हीनबलैस्तनौसुरगुरौ ज्ञेवाभृगौखेविधौ आप्येसर्वज
लाशयस्यखननंव्योमघैः सेंद्रभैस्तैर्नृत्यंहिबुकेशभैस्तनुगृहेज्ञेऽजराशौशभं २५ हिण्यादीनां मध्यलोचनभेषु पाठसामर्थ्यादितिभावः

२४ अथजलाशयखननंनृत्यारंभयोर्मुहूर्तंशार्दूलविक्रीडितेनाह मित्रार्केति अनुराधादित्रयोदशनक्षत्रैः सद्भिःपापग्रहेर्हीनबलैर्बलरहितैःसद्भिः तनौलग्ने
सुरगुरौसतिबुधेवासतिखेदशमेभृगौशुक्रेसति आप्येजलराशौविधौसतिसर्वतोयाशयानांवापीकूपतडागादीनांतोयाधाराणांखननंहितंस्यात् आप्यांबुपांत्यप
पितृमित्रवसूत्तरार्केंद्वीज्यभेषुखननंसलिलाशयानामितिव्यवहारतत्त्वोक्तेः श्रीपतिः लग्नेजीवेज्ञेपवाबुबलैर्भक्रूरैः शुक्रेवापिमेषूरणस्थे आप्येचंद्रेसर्वतोया १९
शयानामारंभाः स्युः सिद्धयेनिर्विकल्पमितिअथनृत्यारंभः वैःप्रागुक्तैर्नक्षत्रैर्व्योमघैः पूर्वाषाढामघारहितैः सेंद्रभैर्ज्येष्ठासहितैः मित्रार्के ध्रुववासवांबुपांत्यपु

ष्येंदु ज्येष्ठानक्षत्रैः नृत्यारंभः शुभः स्यात् शुभैर्हिबुके चतुर्थस्थाने लग्नेज्ञे सति अज्ञेचंद्रे ज्ञराशौ मिथुनकन्यास्थे सतीत्यर्थः २५ अथसेवकस्य स्वामिसे
वायांमुहूर्तं शालिन्याह क्षिप्रेति क्षिप्राणिहस्ताभिजिदश्विपुष्याः मैत्राणिमृगरेवतीचित्रानुराधाः एतेषुनक्षत्रेषुबुधशुक्रसूर्यगुरुवारे सौम्येशुभग्रहे लग्नगेसतिअर्के
भौमेरवलाभेद्वाभेएकादशेचस्थिते सतिसेवकेन स्वामिनः सेवाकार्यातत्रस्वामिसेवकनक्षत्रयोर्योर्मैत्र्यांचपुनः राशिपोःसेव्यसेवकयोराशिस्वामिनोर्मैत्र्यां प्रीतौसत्यां
सेवाकार्या अन्यथानकार्या २६ अथद्रव्यप्रयोग ऋणग्रहणमुहूर्तं शार्दूलविक्रीडितेनाह स्वात्यादित्येति स्वात्या द्येकादशनक्षत्रेषुचरे मेषकर्के तूला मकराणा म-
न्यतमे लग्नेधर्मेनवमस्थे सुतः पंचमम् अष्टमम् एतेषांशुद्धिः नवपंचमयोः पापग्रहराहित्यम् अष्टमेतुशुभपापराहित्यमेवंरूपाशुद्धिस्तयासहिते लग्नेद्रव्य-

क्षिप्रेमैत्रेविस्तिताऽर्केज्यवारेसौम्ये लग्नेऽर्केकुजेवारवलाभेयोनैर्मैत्र्यांराशिपोस्वाधिमैत्र्यांसेवाकार्यास्वामिनःसेवकेन २६ स्वात्यादित्यमृदुद्वि
देवगुरुभेकर्णत्रयाश्वेचरे लग्नेधर्मसुताष्टशुद्धिसहिते द्रव्यप्रयोगःशुभः नारेग्राह्यमृणंतुसंक्रमदिने वृद्धौकरेऽर्केन्हियत्तद्वंशेषु भवेदृणंनैव
बुधेदेयंकदाचिद्धनम् २७

प्रयोगः ऋणदानंशुभंस्यात् भौमपराक्रमे मृदुपुष्याश्विनी चैत्रविशाखाश्रवणत्रयम् पुनर्वसौचशंसंति धनादि निधिवर्तनम् वर्तनंऋण
दिरूपेणदानम् मिश्रनक्षत्रत्वाद्विशाखायांनिषेधेप्राप्ते ऋणदाने एषविधिः हतेनधादौनिषिद्धेवशुक्रेषुधर्मात्मजेनैधनेषुचरे विलग्नेद्रविणप्रयोगइति अथारे भौमवारेऋ
णंनग्राह्यम् ऋणंभौमेनगृण्हीयान्नदेयंबुधवासरे ऋणच्छेदंकुजेकुर्यात्संचयंसोमनंदने अथतुविशेषेसंक्रमदिने संक्रांतिदिवसेवृद्धौवृद्धियोगेकरेहस्तनक्षत्रेअर्केऽन्हिरवि-
वारे इतिवत् तथापिनग्राह्यमित्येवंसंबंधः यत् यस्माद्धेतोः तदृणंतद्वंशेषु ऋणगृहीतुःकुलेषुभवेत् तत्पुत्रपौत्रादिभिरपिपरिहर्तुमशक्यमित्यर्थः हस्तेऽर्कवारेसंक्रांतौयद्द
णंस्यात्कुलेषुतत्स्याद्वृद्धियोगेतथाज्ञेयमृणच्छेदंतुकारयेदितिज्योतिःप्रकाशोक्तेः बुधवारेऋणंकदापिनदेयम् २७ अथहलप्रवाहमुहूर्तं शार्दूलविक्रीडिते नाह-

मूलद्वीशेति एतैः मूलादिभिरेकोनविंशतिनक्षत्रैः विनार्कशनिरविशनिवारैर्वर्ज्यैरन्यवारेषु तत्रपादे हीनबले निर्बले चंद्रे जलराशिनवांशके सति शुक्रे चंद्रे च-
मांसले पुष्टे सति उदिते इत्यर्थः गुरौ लग्ने च सति तदा प्रथमं हलप्रवहणं शस्तं स्यात् कश्यपः गुरौ लग्नगते शुक्रे बलिन्याप्योदये विधौ शस्ता कृषिक्रिया तत्र दुर्बलैः क्रू
रखेचरैः अथ सिंहे घटे कुंभे कर्के अजे मेषे एणे मकरे घटे तुलायां तथा रिक्तासु षष्ठ्याम् तथा शब्दो ऽनुक्तसमुच्चयार्थस्तेनाष्टम्यामपि न शस्तम् यस्मात् क्षयकरम् २८
अथ बीजोप्तिमुहूर्तं फणिचक्रं शार्दूलविक्रीडितेनाह एतेष्विति पूर्वोक्तनक्षत्रेषु श्रुतिवारुणादितिविशाखोडुभिर्विना श्रवणादिवर्जितेषु मूलमघाध्रुवमृदुक्षिप्रचनिष्ठा
स्वातीषु भौमं विना भौमवारव्यतिरिक्तवारेषु बीजोप्तिः बीजवापनं शुभं ज्ञेयम् नारदः मृदुध्रुवक्षिप्रभेषु पितृवायुवसूडुषु समूलभेषु बीजोप्तिरत्युत्कृष्टफलप्र

मूलद्वीशमघा चरध्रुवमृदुक्षिप्रैर्विनार्कशनिं पापैर्हीनबलैर्विधौ जललवे शुक्रे विधौ मांसले लग्ने देवगुरौ हलप्रवहणं शस्तं न सिंहे घटे कर्काजे
णघटे तनौ क्षयकरं रिक्तासु षष्ठ्यां तथा २८ एतेषु श्रुतिवारुणादितिविशाखोडून् विभौमं विना बीजोप्तिर्गदिता शुभा त्वशुभतोष्टाग्नीन्दुरामं दवंशमे हूमि
युगान्यसच्छुभकराण्युक्ते हलेर्कोज्झितात् द्वाद्वामाष्टनवाष्टभानि मुनिभिः प्रोक्तान्यसत्सन्ति च २९ दारवौ रोद्राद्यपादस्थे भूमौ संजायते रजः तस्माद्दिः
नत्रयं तत्र बीजवापं परित्यजेदिति राजमार्तंडे आर्द्राप्रथमदिनत्रयनिषेधः अथ बीजोप्तौ फणिचक्रम् अशुभतोनविधं ते गावोयस्येति अगुः राहुः तस्य भं तदाक्रांतन-
क्षत्रं तस्मादादौ अष्टौ भानि असन्ति असमीचीनानि ततस्त्रीणि शुभकराणि तत एकम् अशुभम् ततस्त्रीणि शुभक॰ तत एकम॰ ततस्त्रीणि शुभ॰ ततश्चत्वार्यशुभानि
एवं बीजोप्तौ सप्तविंशतिनक्षत्राणां शुभाशुभत्वमुक्तम् रत्नमालायाम् मूर्ध्नि त्रीणि गले त्रयं च जठरे धिष्ण्यानि चद्वादशेत्यादि लग्नशुद्धिमाह वसिष्ठः भवरिपुस- २०
हजे पापैस्त्रिकोणकेंद्रस्थितैश्च शुभैः कथितः शुभधिष्ण्येपि च शुभलग्ने बीजवापनं कार्यम् अथ हलचक्रमुच्यते हलेइति हलचक्रे अर्कोज्झितात् भात्-

नक्षत्रात् क्रमेणत्रीणि असंति अशुभानि ततोऽष्टभानि संति शुभानि ततो नवभानि असंति ततोऽष्टौ भानि संति यथा सूर्ये आर्द्रायां भुक्तभं मृगः तत आरभ्य त्रीणि अशुभानि ततः पुष्यतोऽष्टभानि शुभानि ततो विशाखातो नव भान्यशुभानि ततः शततारकातोऽष्टभानि शुभानि एवमष्टाविंशति भानि जातानि तथा वसिष्ठः अर्के गतागतसंस्थे भत्रितयं नेष्टमुभयतस्त्विष्टम् षोडशधिष्ण्यं नवकं शिष्टमनिष्टं च लांगले चक्रे कश्यपोपि त्रिषष्टसु नवष्टेषु सक्षस्वर्के विभुक्तभात् हानिर्वृद्धिः कर्तृनाशो लक्ष्मीप्राप्तिर्यथाक्रमादिति एवं हमुनिसंवादे सति इनभोज्झितस्तात् त्रिवह्नि त्रिपु त्रिषु त्रिरामा ३ ३ ३ ५ ३ ५ ३ ३ण्यशुभद्गशुभदानि क्रमात् लांगलाख्ये इति यदुक्तं गणेशदैवज्ञेर्मुहूर्ततत्त्वे तत् चिंत्यं ऋषिवाक्यमूलाभावात् ननु श्रीपतिवाक्यम् अर्कक्रांतगतागतान्यनडुहां नाशाय भान्यग्रतो विद्धौ भत्रितयं ततस्तु कृषिकृत् धाताय शूलत्रये धिष्ण्यानां नवकं तदंतरगतेस्यात्तो श्रियै पंचके यद्वान्यत्रितयं तदग्रगदितं चक्रे शुभे लांगले इति मूलं तत् नह्यपार्थयति वाक्ये शब्दार्थः किंतु मूलवाक्याबोधनस्याज्ञानप्रकाशकः वाक्यार्थस्तु अर्काक्रांतलग्नानि त्रीणि भानि वृषनाशकराणि स्युः ततस्त्रीणि वृद्ध्यैः ततः पंचनक्षत्राण्यपास्य अग्रिमाणि नवभानि शूलत्रये त्रिकं त्रिकं कृषिकृद्धाताय स्याप्यानि नन्वत्र पंचनक्षत्रत्यागो को हेतुरित्यत आह तदंतरगते पंचक इति तच्छब्देन हलोर्ध्वदंड शूलोर्ध्वदंडावुच्येते अर्काक्रांतगतागता न्यनडुहां नाशाय भान्यग्रतो वृद्धौ भत्रितयं अयमंतरस्य पूर्वावधिः मध्येततः पदोपादानात् तु शब्दस्तु आनंतर्यद्योतनार्थः तु अनंतरं शूलत्रये धिष्ण्यानां नवकं कृषिकृद्धातायेति अंतरस्योत्तरावधिः तदंतरगते मध्ये विद्यमानानां धिष्ण्यानां पंचकं च पंचकं च श्रियै स्यात् एवं नक्षत्रदशकमिति यावत् यद्वान्यत्रितयं हलदंडोर्ध्वभागे शुभफलदं लेख्यम् एवं च सति ऋषिवाक्यैः साहाय्यैकार्थ्यं तैवसं पद्यते अनेन महेश्वरादयोपि प्रत्युक्ताः २९ अथ शिरामोचन विरेचनादि मुहूर्तं शार्दूलविक्रीडितेनाह लाघ्वादित्विलाघ्वा द्वये चित्रास्वात्योर्मित्रभाद्वये अनुराधाज्येष्ठेक भाद्वयोः रोहिणी मृगेश्विनीत्रश्रवणः चित्रादिषु एकादशसु नक्षत्रेषु भौमार्क गुरुवारे शिरामोक्षणं रुधिरवाहिनीनाडिका शिरा तस्याः सूक्ष्मशस्त्रघातेन नरशिरातो रक्तमो

क्षणंकुर्यात् अथबुधार्की विनाबुधशनिवारौ त्यक्त्वान्यवारेषु पूर्वोक्त नक्षत्रेषुच विरेकवमनाद्यम् औषधेन सुखप्रवृत्तिर्विरेकः वमनंवांतिः एतदाद्यं कुर्यात् मित्र क्षिप्रचरध्रुवेषु त्रयोदशनक्षत्रेषु रविवारे शुभग्रहवारेच विदो बुधस्य लग्नवर्गे जीवस्यापि लग्नवर्गे यस्मिन् कस्मिंश्चिल्लग्नेपि गुरु बुधयोः षड्वर्गे सति तनौ लग्ने गुरौच सति कर्तुर्गुरुबलेच सति धर्म क्रिया कोटि होमरुद्रजपानुष्ठानादि रूपा निगदिता कथिता ३० अथधान्यच्छेदनं वसंततिलकयाह तीक्ष्णाज पादेति एते ष्वेकोनविंशति नक्षत्रेषु तथा भौमशनि रिक्ता वर्जितदिने स्थिरलग्ने सति धान्यादीनां यवादीनां छिदा छेदनं निगदिता कथिता ३१ अथकणमर्दनं सस्यरोपणंच वसं

त्वाष्ट्रान्मित्रकआह्वयेंऽबुपलघुश्रोत्रेशिरामोक्षणंभौमार्केज्यदिनेविरेकवमनाद्यंस्याद्बुधार्कौ विना मित्रक्षिप्रचर ध्रुवेरविशुभाह्वेलग्नवर्गे विदोजीवस्यापितनौगुरौ निगदिता धर्मक्रियातद्बले ३० तीक्ष्णाजपाद् करवन्हि वसुश्रुतीदु स्वातीमघोत्तरजलांतकतक्षपुष्ये मंदाररिक्तरहितेदिवसेऽतिशस्ताधान्यच्छिदानि गदितास्थिरभेविलग्ने ३१ भाग्यार्यमश्रुतिमघेंद्रविधातृमूलमैत्रांत्यभेषुकथितं कणमर्दनं सत् द्वीशाजपान्निर्ऋतिधातृशतार्यमर्क्षे सस्यस्यरोपणमिहार्कि कुजौ विनासत् ३२

त तिलकयाह भाग्येति विधिः रोहिणी अंत्यं रेवती एषु नवभेषु कणानांचण कादीनां मर्दनं यष्टिघातादि नाधितु पीकरणं तत्समीचीनंस्यात् अथ विशाखादि षण्णक्षत्रैः आर्किकुजौ विना शनि भौमतोऽन्यवारेषु सस्यस्य धान्यस्य रोपणंसत् शुभम् ३२ अथ धान्यस्थितिं धान्यवृद्धिंच वसंत तिलकयाह मिश्रोग्रेति मिश्रोग्रादिविभिन्नेषु मिश्रादिदशनक्षत्रेभ्योऽन्येषुसप्तदश नक्षत्रेषु तथा कर्कमेषतुलारहितेलग्ने मकर स्थिरद्विस्वभावलग्नेषु शुभाह्वे चंद्रबुधगुरु शुक्रवारे धान्यानांस्थितिः एकत्रस्थले स्थापनं साशुभकरीनिगदिता अन्यध्रुवे ज्यादि त्रयोदशनक्षत्रेषु धान्यवृद्धिः मत्पार्श्वेतावद्धान्यं देहि ततोमासद्वयानंतरं सपादं सार्द्धवादास्यामीत्येवं रूपावृद्धिर्निगदिता ३३ अथ शांतिकपौष्टिकादिकं वसंत तिलक २१

याह क्षिप्रेति क्षिप्रादिनक्षत्रेषु पौष्टिक मंगलाभ्यां सहपौष्टिक कर्मणा ग्रहशांत्यामंगलकर्मणा विनायकशांत्या सहशांतिकं दुष्टफलद मूलादि नक्षत्रोत्पन्न शांत्या
दि शुभंस्यात् लग्नात् खेदशमेर्के सतिविधौचंद्रेसुखगतेचतुर्थेगुरौलग्नस्थेसतितत् शांतिकं मौढ्यादिदुष्टसमये गुरुशुक्रास्तादि दुष्टकाले नोशुभदम् तथानिमि
त्तेकेत्वाद्युत्पातदर्शनेसति गुरुशुक्रास्तादावपिशुभदंस्यात् उक्तंच शांतिकर्माणिकुर्वीत रोगेनैमित्तिके तथा गुरुभार्गव मौढ्येपि दोषस्तत्रनविद्यते ३४ अथहोमाहु
तिशुद्धिमनुष्टुभाह सूर्यभादिति सूर्य क्रांतनक्षत्रात् त्रिभे नक्षत्रत्रयमध्ये चांद्रे चंद्रनक्षत्रे दिननक्षत्रेसति क्रमात्सूर्यादिमुखे होमाहुतिः पतति यथासूर्याक्रांतन

मिश्रोग्ररौद्रभुजगेंद्रविभिन्नभेषु कर्काजतौलिरहितेन्यतनौशुभाहे धान्यस्थितिः शुभकरी गदिता ध्रुवेज्यहीरोंद्र दस्रचरभेषुनवधान्यवृद्धिः
३३ क्षिप्रध्रुवांत्यचरमैत्रमघासुशस्तंस्याच्छांतिकंचसहपौष्टिकमंगलाभ्याम् खेर्के विधौसुखगते तनुगेगुरौनोमौढ्यादि दुष्टसमये शुभदं
निमित्ते ३४ सूर्यभात्त्रित्रिभेचांद्रेसूर्यविच्छुक्रपंगवः चंद्रारेज्यागुशिखिनो नेष्टाहोमाहुतिः खले ३५ सैकातिथिर्वारयुताकृताप्ताशेषेगुणे-
भ्रे भुविवन्हिवासः सौख्यायहोमेशशियुग्मशेषे प्राणार्थनाशो दिविभूतलेच ३६

भ्रात् नक्षत्रत्रयमध्येहोरारंभेसूर्यमुखेहोमाहुतिपातः ततोनक्ष
त्रत्रयेबुधस्यततः शुक्रस्यततः पंगोः शनेः ततश्चंद्रस्यततआरस्य भौमस्य ततईज्यस्यगुरोः ततः अगोः राहोः ततः शिखिनः केतोः एवंसतियद्दिने खले पापग्रहमु
खेहोमाहुतिः पततिसानेष्टानशुभदा अर्थाच्छुभग्रहमुखेशुभा सूर्यनक्षत्राच्चंद्रनक्षत्रपर्यंतंगणना ३५ अथयद्दिनेहोमश्चिकीर्षितस्तद्दिने वन्हिनिवासवशेन शुभाशुभ-
फलमिंद्रवज्रयाह सैकेति शुक्लादिगणनया वर्तमानतिथिगण्या एकयुतावर्तमानवारयुताचतुर्भिःकायच्छेषं तच्चेद्गुणमितं त्रिमितंशून्यमितंचतदा भुविभूमौ वन्हेर्वा
सो वसतिः फलमाह सौख्याय होमे होमदिने भूमावन्हेर्वासेसतिसौख्यंभवति अथशशियुग्मशेषे एकमितशेषे द्विमितशेषे दिविस्वर्गे तत् फलं कर्तुः प्राणनाशः

द्विमिते शेषे दिवा सोऽभूतले तत्फलं कर्तुरर्थनाशः उक्तं च तिथिवारयुतिः सैकावेदभक्तावशेषकात् निवासोऽभ्येव्योम्निरूपे वित्तप्राणविनाशदः पाताले द्विकशेषे धनसंचयनाशनः गुणवेदावशेषेण भूमौ विपुलसौख्यदः संस्कारेषु विचारोऽस्य न कार्यो नापि वैष्णवे नित्ये नैमित्तिके कार्ये न चाब्दे मुनिभिः स्मृतः केश्चित्खेटसुखमपि होमे वर्जमित्युक्तम् तद्यथा अर्केऽश्वं द्वादशमेज्ञाच्चतुर्थे मंदः शुक्रादष्टमे गारकश्च राहुर्धर्मे जीवतः खेटसुखे होमे नाशः सुतदाराधननामिति ३६ अथ प्रतिवर्षोत्सन्ननवान्नभक्षणमनुष्टुभाह नवान्नमिति चरादिद्वादशभेषु सत्सु नौसमीर्चा लग्ने शुभग्रहैर्युते दृष्टे चेत्यर्थः नंदातिथयः १, ६, ११ विषघटी विवाहप्रकरणोक्ताः मधुश्चैत्रः पौषः आर्किः शनिः भूमिजो भौमः एतान्विनावर्जयित्वा नवान्नभक्षणं शुभम् ३७ अथ नौकाघटनमनुष्टुभाह याम्यत्रयेति याम्यत्रयं

नवान्नं स्याच्चरक्षिप्रमृदुभे सत्सु नौ शुभम् विनानंदाविषघटीमधुपौषार्किभूमिजान् ३७ याम्यत्रयविशाखेंद्रसार्पपित्र्येशभिन्नभे भृग्वीज्यार्कदिने नौकाघटनं सत्सु नौ शुभम् ३८ मूलार्द्राभरणीपित्र्यमृगे सौम्ये घटे तनौ क्रूरवेशकेंद्रे ८ ष्टमे शुद्धे सिद्धिर्वीराभिचारयोः ३९ व्यंत्यादितिध्रुवमघानिलसार्पधिष्ण्ये रिक्तेतिथौ चरतनौ विकवींदुवारे स्नानं रुजाविरहितस्य जनस्य शस्तं हीने विधौ खलखगैर्भयकेंद्रकोणे ॥ ४० ॥

भरणी कृत्तिका रोहिण्य ईश आर्द्रा अन्यानि प्रसिद्धानि एभ्यो भिन्ननक्षत्रेषु शुक्रगुरुरविवारेषु सत्सु नौ शुभयुतदृष्टलग्ने नौकाघटनं नौकानिर्माणं शुभम् नौकाचालन नौकागमनमुहूर्तो दीपिकायां शुभाह विष्णुपुष्यैंदुभगमैत्राश्विपाणिषु चालनं घटनस्थानान्नावः शुभतिथौ दुधु अश्विकरेज्यसुधानिधिपूर्वामित्रधनाच्युतभेषु भलग्ने तारकयोगतिथौ दुविशुद्धौ नौगमनं शुभं शुभवारे ३८ अथ वीरसाधनाभिचारयोर्मुहूर्तमनुष्टुभाह मूलेति मूलादिनक्षत्रपंचके तथा घटे तनौ कुंभलग्ने सौम्ये बुधे सति तथा शुभे सुखे चतुर्थे अष्टमे शुद्धे ग्रहरहिते तादृशे लग्ने वीरस्य धनस्य अभिचारस्य कर्मणः सिद्धिर्निष्पत्तिः २२

३९ अथरोगनिर्मुक्तस्नानंवसंततिलकयाह व्यंतेति विगता न्यंत्या दीनिनवधिष्ण्यानियेभ्यस्तेषूत्तादशशिष्टनक्षत्रेषु तथारिक्तासंज्ञासुतिथिषु चरलग्नेतथाशु-
क्र चंद्रवर्जितवारे तथाविधौचंद्रे हीनेनिषिद्धस्थानस्थेनिषिद्धस्थानानिगोचरप्रकरणे तथापापग्रहैर्भवेएकादशेकेंद्रे प्रथमचतुर्थे सप्तम दशमे १,४,७,१०को-
णेनव पंचमस्थानेस्थितैः सद्भिः एवंविधेलग्नेरुजाविरहितस्यरोगनिर्मुक्तस्यजनस्यस्तानंआरोग्यस्नानंशस्तंशुभम् नारदः स्थिरेज्यादितिसर्पांत्यपितृवारुणभेषुच नकुर्या-
द्रोगमुक्तस्तुस्नानंवारेऽशुक्रयोरिति ४० अथशिल्पविद्या मनुष्टुभाह मृदुध्रुवेतिमृदुध्रुवादिनक्षत्रेज्ञे बुधेदशमलग्नेवासति अथवागुरौ दशमेलग्नेवासति तथा विधौचंद्रे
बुधगुरुषड्वर्गस्थेचसतिशिल्पविद्यानानावर्णादिनिर्मितमूर्त्यादिकं तद्विद्यायाः प्रारंभः प्रशस्यते ४१ अथसंधानमनुष्टुभाह सुरेज्येति पुष्यादिनक्षत्रेषुतथाऽष्टम्यां तिथौ

मृदुध्रुवक्षिप्रचरेज्ञेगुरौवारवलग्नगे विधौज्ञजीववर्गस्थे शिल्पविद्याप्रशस्यते ४१ सुरेज्यमित्रभाग्येषुचाष्टम्यां तैतिले हरौ शुक्रदृष्टेतनौ
सौम्यवारेसंधानमिष्यते ४२ त्यक्त्वाष्ट८भूत१४शनिविष्टिकुजान् जनुर्भमासौ मृतौरविविधूअपिभानिनाड्यः द्व्यंगेचरेतनुलवेशशि
जीवताराशुद्धौकरादितिहरींद्रकपेपरीक्षा ४३

हरौद्वादश्यांचतिथौ तैतिलकरणेचतथाशुक्रदृष्टेयुते चलग्ने तथाशुभग्रहाणांवारेसंधानं संधिर्मैत्री ति
यावत् इष्यते तथाचकश्यपः भाग्येपुष्येसमैत्रेच लग्नेशुक्रेक्षितेयुते करणेतैतिलेष्टम्यांद्वादश्यांसंधिरिष्यते ४२ अथपरीक्षामुहूर्तं वसंततिलकयाह त्यक्त्वेति भूत
श्चतुर्दशी जनुर्भमासौजन्मर्क्षंजन्ममासश्च जन्मराशेरष्टमं सूर्यं चंद्रंचनाड्याः भानिजन्मभकर्म भादि नक्षत्राणि एतानित्यक्त्वा द्व्यंगेद्विस्वभावे चरलग्ने वातन्नवांशेवचं-
द्रशुद्धौ ताराशुद्धौगुरुशुद्धौचसत्यां करोहस्तः अदितिः पुनर्वसुः हरिः श्रवणः इंद्रोज्येष्ठाकंजलं तत्स्वामी वरुणस्तस्य नक्षत्रंशततारका एषुभेषु परीक्षा कार्या अ-
न्यत्स्पष्टम् परीक्षानाम सुवर्णस्तेयादिपातकाभिशस्तस्यशुद्ध्यशुद्धिविचारपूर्वकंतप्तमाषादिरूप दिव्यमितियावत् उक्तंच दीपिकायाम् नोशुक्रास्ते ऽष्टमार्के गुरु

सहितरवौ जन्ममासेष्टमेंदौ विधौमासे मलाख्ये कुजशनि दिवसे जन्मतारासुचाथ नाडीनक्षत्रहीने सुरगुरुरजनी नाथताराविशुद्धौ प्रातः कार्यापरीक्षा द्वितनुचरगृ-
हांशोदयेशस्तलग्ने इति व्यवहारोच्चये अष्टम्यांच चतुर्दश्यांप्रायश्चित्तपरीक्षणे नपरीक्षाधिवासश्च शनिभौमदिने भवेत् ज्येष्ठाश्रवणहस्तश्च तथाज्ञेयःपुनर्वसुः तद्व-
च्छतभिषाप्रोक्ताह्यभियुक्त विचारणे इति नाडीनक्षत्राणि दीपिकाकारवचनात् जन्म क्षीमाद्यदशमंचकर्म संघातिकं षो डशभंचमानसम् स्यात्पंचविंशंसमुदायमष्टाद
शंत्रयोविंशतिभं विनाशकम् एवं षट् भोजनः सर्वोजातिदेशाभिषेकभैः नवभीनृपतेर्ज्ञेयोनाडीताराः स्मृताअमूरिति नृजातिनक्षत्राणि वराह संहितायाम् पूर्वात्रयं सानन
ल मग्रजानांराज्ञांच पुष्येण सहोत्तराच सपौष्णमैत्रं पितृदैवतंच प्रजापतेर्भंच कृषीवलानाम् आदित्यहस्ताभिजिदश्विआनि वणिग्जनस्याम्युपागतानि मूलत्रिनेत्रा नि-

व्ययाष्टशुद्धोपचये लग्नगेशुभदृग्युते ॥ चंद्रे त्रिषड्दशायस्थे सर्वारंभः प्रसिद्ध्यति ४४

लवारुणानि भान्यग्रजातेः प्रभविष्णुतायाः सौम्येंद्रचित्रावसुदैवतानि सेवाजनस्याम्युपागतानि सार्पविशाखाश्रवणे भरण्यश्चांडालजाते रभिनिर्दिशंतीति देशो
वाराणस्यादिकस्तन्नक्षत्रंशतपदचक्रोक्तं यथावाराणस्याः नक्षत्रंरोहिणीति अभिषेकभं यस्मिन्पुष्यादिके नक्षत्रे राजाभिषेकोजातस्तदभिषेकर्क्षमितिराज्ञानवभानिइ
तरेषां षडेवभानि ४३ अथसामान्यतः शुभकार्येषुलग्नशुद्धिमनुष्टुभाह व्ययेति व्ययोद्वादशमष्टमं एतस्थानद्वयंशुद्धंग्रह रहितं यस्मिन्लेताहृशे स्वजन्मराशेर्जन्मलग्ना
द्वाउपचयभवने त्रिषडेकादशदशमराशौलग्नगतेशुभैर्दृष्टेयुते तेचतथाचंद्रे त्रिषड्दशायस्थेसतिसर्वेषांशुभकार्याणामारंभः प्रसिद्ध्यति तथाच वसिष्ठः उपचयभेलग्नग
तेव्ययनैधनशुद्धिसंयुते लग्नेउपचयगे शीतकरे मंगलकर्माणि कार्याणीति ४४ अथनक्षत्रेषुज्वरोत्पत्तौसत्यांतन्निवृत्तौ दिनसंख्यां द्वितीयोपजातिकयोपेंद्रवज्रयाचा २३
ह स्वातींद्रेति मूलाग्नीति स्वातीज्येष्ठा पूर्वात्रयाद्रीश्लेषासुज्वरेज्वरोत्पत्तौसत्यां मृतिर्मरणंस्यात् अथांत्यमैत्रेरेवत्यनुराधयोर्ज्वरोत्पत्तौरुजोरोगस्यास्थिरता बहुकालेनरोग

निवृत्तिः स्यात् तथा भरणी श्रवण शततारा: नक्षत्रं चित्रा एतेषु नक्षत्रेषु शिवाघ ऽस्त्राः एकादशदिवसाः रोगः ह्यधिपंविशाखाअर्कोहस्तः वासवं धनि ष्ठा एषुत्रि
षु भेषु पंचदशदिवसाः रोगः ४५ मूलं अग्नि कृत्तिकादास्त्रमश्विनी एषुनवदिवसारोगः पित्र्यभेमघायां नरवाविंशति र्दिवसाः बुध्न्यभंउत्तराभाद्रपदा अर्यमाउत्तराफाल्गु-
नी पुष्यपुनर्वसू रोहिणीषुनगाः सप्तदिवसारोगः अजवैश्वे मृगोत्तराषाढयोः मासस्त्रिंशद्दिनानिरोगस्थैर्यंततोरोगनिवृत्तिः अत्रशान्तिर्वसिष्ठोक्ता ऋक्षेशरूपं कनकेन कृ-
त्वातल्लिंगमंत्रैश्चसुगंधपुष्पैः वस्त्राक्षतैर्गुग्गुलधूपदीपनैवेद्यतांबूलफलैश्चसम्यक् पूजांचकृत्वामयनाशनाय द्विजायदद्यादतुलंशिवायआमयोरोगः अतुलमपरिमित
द्रव्यम् अथानंतरं यमाहिमूलभे भरण्याश्लेषामूलेषुकृत्तिकाविशाखार्द्रामघासुचसप्तनक्षत्रेषुयस्यकस्यचित्फणिदंशनेसर्पदंशने मृतिर्भवेत् अत्रसर्पदंशोयस्य ए-

स्वातींद्रपूर्वा शिवसार्पभेमृतिर्ज्वरेंत्यमैत्रेस्थिरताभवेद्रुजः याम्यश्रवोवारुणतक्षभे शिवा ११ घस्त्राहिपक्षो १५ ह्यधिपार्कवासवे ४५
मूलाग्निदास्रेनवपित्र्यभेनखा२० बुध्न्यार्यमेज्यादितिधातृभेनगाः ७ मासोऽजवैश्वेथयमाहिमूलभेमिश्रेशपित्र्येफणिदंशनेमृतिः ॥ ४६ ॥
रौद्राहिशाक्रांबुपयाम्यपूर्वाद्विदैववस्वग्निषुपापवारेरिक्ताहरिस्कंददिनेचरोगेशीघ्रंभवेद्रोगिजनस्यमृत्युः ४७ क्षिप्राहिमूलेंदुहरीशवासु-
भेप्रेतक्रियास्याज्झषकुंभगोविधौप्रेतस्यदाहंयमदिग्गमंत्यजेच्छय्याविताननंगृहगोपनादिच ४८ तेषु गोचरवशेन चंद्रबलं नभवतितस्यैवस
र्प दंशेनमृतिः स्यात् उक्तंचदीपिका टीका कृताऽच्युतभट्टेन यद्यत्रचंद्रस्तस्यैव गोचरेत्वाशुभप्रदः तदानूनंभवेन्मृत्युः सुधासंसिक्तदेहिनइति ४६ अथशीघ्रंरोगि
मरणेविशिष्टयोगंद्वितीयोपजातिकयाह रौद्राहीतिरौद्रादि नक्षत्रेषुपापवारे सतिरिक्ताः प्रसिद्धाः हरिर्द्वादशीस्कंददिनंषष्ठी एतासुतिथिषु एवंविधे विशिष्टयोगेयस्य
रोगोत्पत्तिर्भवतितस्यरोगिजनस्यशीघ्रंमृत्युर्भवेत् ४७ अथप्रेतदाहमुहूर्तंप्रेतदाहादिनिषेधंचेंद्रवंशयाह क्षिप्रेति क्षिप्रादिनक्षत्रेषुप्रेतक्रियाप्रेतानां मृतानां क्रिया-

उत्तमलोकप्राप्त्यर्थं श्राद्धादिक्रियास्यात् यदि दाहसमये कारणवशान्नारब्धा अथ झषकुंभगे विधौ मीनकुंभस्थिते चंद्रे धनिष्ठोत्तरार्धादिपंचनक्षत्रे प्रेतस्य दाहो ज्वालनं त्यजेत् वपुनः यमदिग्गमं दक्षिणादिशि गमनं यात्राम् तथा शय्यायाः खट्वाया वितानवयनम् तथा गृहगोपनं गृहाच्छादनं आदिशब्देन तृणकाष्ठसंग्रहं च त्यजेत् ब्रह्मपुराणे पंचके मरणमपि निषिद्धम् कुंभमीनस्थिते चंद्रे मरणं यस्य जायते न तस्योर्ध्वगतिर्दृष्टा संततेर्न शुभं भवेदिति तेन पंचके मृतस्य पंचके दाहप्राप्तौ सत्यां तत्पुत्तलविधिं कृत्वा दाहः कार्यः पश्चादाशौचनिवृत्त्यनंतरं शांतिकं कार्यम् यदि पंचकप्रवृत्तेः प्रागेव मृतस्तस्य प्रतिबंधवशात् पंचके दाहप्राप्तौ पुत्तलविधिं कृत्वा दाहः कार्यः आशौचनिवृत्त्यनंतरं शांतिर्न कार्या एवं रेवत्यंतमृतस्य रेवतीमपहाय दाहः कार्यो न पुत्तलविधिः आशौचनिवृत्त्यनंतरं शांतिरेव कार्या मरणनिषेधदाहनिषेधप्रतिपादकवचनद्वयसद्भावादि-

सूर्यर्क्षाद्रसभैः रध्यलगतैः पाकोरसैः संयुतः शीर्षे युग्ममितैः शवस्य दहनं मध्ये युगैः सर्पभीः प्रागाशादिषु वेदभैः स्वसुहृदां स्यात्संगमो रोगाग्निः क्षाथादेः करणं सुखं च गदितं काष्ठादिसंस्थापने ॥४९॥ भद्रातिथीरवीजभूतनयार्कवारे द्वीशार्यमाजचरणादिति वह्निवैश्वे त्रैपुष्करो भवति मृत्युविनाशवृद्धौ त्रैगुण्यदो द्विगुणकृद्वसुतक्षचांद्रे ॥५०॥

ति॰ ४८॥ अथ काष्ठानां गोमयपिंडानां च संग्रहमुहूर्तं शार्दूलविक्रीडितेनाह सूर्यर्क्षाद्रसभैरिति स्पष्टार्थम् ४९ अत्र त्रिपुष्करयोगं सफलं वसंततिलकयाह भद्रातिथिरिति भद्रासंज्ञकतिथिर्द्वितीया सप्तमी द्वादशी शनिभौमसूर्यवारे भवति तथा द्वीशविशाखा अर्यमोत्तराफाल्गुनी अजचरणः पूर्वाभाद्रपदा अदितिः पुनर्वसुः वह्निः कृत्तिका वैश्वमुत्तराषाढा एषु उक्ततिथिवारनक्षत्ररूपे विशिष्टयोगे सति त्रैपुष्करः त्रिपुष्कर एव त्रैपुष्करः स्वार्थेऽण् त्रिपुष्करसंज्ञको योगो भवति कीदृशः मृत्युविनाशवृद्धौ त्रैगुण्यदः तद्दिने यदि कश्चिन्म्रियेत तदा यद्वारस्त्रयो म्रियेरन् यदि किंचिद्वस्तु विनष्टं तदा तस्य तद्वस्तु त्रयनाशः तथा किंचिद्वस्तु लब्धं तदा त्रिगुणस्तद्वस्तुलाभः वसिष्ठः रविरविजभौमवारे भद्रायां विषमपादभं हंचेत् त्रैपुष्कराख्ययोगस्त्रिगुणफलो यमलभे द्विगुणः विषमपादानिय- २४

नक्षत्रस्यैकश्चरणः पूर्वराशौ चरणत्रयमपरराशौ भवति तानि विषमचरणानि द्वीशार्यमेत्यादीनि अथ वसुधनिष्ठा तक्षं चित्राचांद्रं मृगः एतानि भानि भद्रातिथयः रविशनिभौमवाराश्च अत्रापि विशिष्टयोगे द्विपुष्करनामयोगो भवति तत्फलं मृत्यु विनाशवृद्धौ द्वैगुण्यकृन्द्भवति तत्रशांतिमाह नारदः दद्यात्तद्दोषनाशाय गोत्रयं मूल्यमेव वा द्विपुष्करे द्वयं दद्यान्नदोषस्त्वृक्षमात्रत इति अत्र त्रिपुष्करे कश्यपेन रविस्थाने बृहस्पतिवारोप्युक्तः भद्रातिथिः शनीज्यारवारे चेद्विषमांघ्रिभम् त्रिपुष्करं त्रिगुणदं द्विगुणं द्व्यंघ्रिभं मृतावितीति इदमेव दृष्ट्वा श्रीपतिनाप्युक्तम् विषमचरणं धिषणयमित्यादि अत्र कश्यपवाक्ये मृतावेव त्रिगुणफलतोक्ता ग्रंथकृता तु श्रीपतिवाक्यानुरोधान्मृत्युविनाशवृद्धावित्युक्तम् ५० अथ शवप्रतिकृतिदाहे निषिद्धकालं शार्दूलविक्रीडितेनाह शुक्रारेति एवंविधे दिने शवस्य प्रतिकृतिः पर्णशरादिना सावयवत्वकल्पनं तस्य दाहो न कार्यः

शुक्रारार्किषु दर्शभूतमदने नंदासु तीक्ष्णोग्रभे पौष्णे वारुणभे त्रिपुष्करदिने न्यूनाधिमासे ऽयने याम्ये ऽब्दात्सरतश्च पातपरिघे देवेज्य शुक्रास्तके भद्रावैधृतयोः शवप्रतिकृतेर्दाहो न पक्षे ऽसिते ५१

कुतः द्विविधो हि प्रेतसंस्कारः प्रत्यक्षशरीरस्यैकस्तत्प्रतिकृतेरन्यः तस्य प्रत्यक्षशरीरसंस्कारे दिनविचाराभावः प्रत्यक्षशवसंस्कारे दिनं नैव विशोधयेदिति प्रतिकृतिसंस्कारे कालत्रयं आशौचमध्ये वर्षमध्ये वर्षानंतरं चेति आशौचमध्ये क्रियते पुनः संस्कारकर्म चेत् शोधनीयं दिनं तत्र यथासंभवमेव तु आशौचविनिवृत्तौ चेत्पुनः संस्क्रियते मृतः संशोध्यैव दिनं याह्यमूर्ध्वं संवत्सराद्यदीति गार्ग्यवचनात् दिनशुद्धिरुच्यते शुक्रारार्कि दिने शुक्रभौमशनिवारे शवप्रतिकृतेर्दाहो न कार्य इति प्रत्येकं संबंधः दर्शो ऽमावास्या भूतश्चतुर्दशी मदनस्त्रयोदशी नंदाः प्रतिपत् षष्ठ्येकादश्यः आसु तिथिषु तथा तीक्ष्णोग्रभे मूलार्द्राज्येष्ठाश्लेषास्तीक्ष्णानि पूर्वात्रयं मघाभरणी उग्राणि पौष्णं रेवती वारुणभं शततारा पूर्वोक्ते त्रिपुष्करदिने न्यूनाधिमासे क्षयमासे अधिकमासे अयने याम्ये अब्दात्सरतः अब्दमध्ये याम्यायने ऽपि कार्यः नंदामदनभूतामापातवैधृति विष्टिषु शुक्रार्के भौमपरिघ ध्रुवमिश्रोग्रभैस्त्रिभैः कर्तुश्चंद्रे ऽष्टवेदांत्ये जन्म

प्रत्यरितारके त्रिपादभे सिते पक्षेऽयने याम्येऽब्दतः परम् शवप्रतिकृतेर्दाहः शुक्रेज्यास्ताधिमासके नक्षोमध्ये द्विपान्मैत्र द्वीशादिति भागध्रुवे इति निबंधोक्ते: दिनक्ष-योपि वर्ज्यः वर्जयेत्तु दिनक्षयमिति गार्ग्योक्तेः पातपरिघेपातो व्यतिपातो महापातश्च परिघश्च एतेषु दाहो न कार्यः देवेज्यशुक्रास्तके दाहो न कार्यः भद्रायां वैधृतौ च तथा सिते शुक्लपक्षे इति ५१ अथ तेनैव छंदसा वर्ज्यानि तराण्याह जन्मप्रत्यरितारयोरिति कर्तुर्जन्मप्रत्यरितारयोः जन्मतारा उत्पत्तिनक्षत्रं दशमैकोनविंशं चेति प्रत्यरितारा ज-न्मभात्पंचमश्चतुर्दशत्रयोविंशं नक्षत्रम् तथा कर्तुर्मृतिसुखांत्यगेऽष्टमचतुर्थद्वादशस्थे चंद्रे सति दाहो न सन्न प्रशस्तः अथ मध्यनक्षत्राणि मैत्रमनुराधा भगः पूर्वाफा-ल्गुनी अदितिः पुनर्वसुः ध्रुवाणि रोहिण्युत्तरात्रयम् विशाखाद्या अग्निभं मृगचित्राधनिष्ठाः ज्ञेबुधेपि शवदाहो मध्यमः अथोत्तमानि अर्केज्याभ्यां सहितो विधुः अर्कगुरुचं-

जन्मप्रत्यरितारयोर्मृतिसुखांत्येऽब्जे च कर्तुर्न सन्मध्यो मैत्रभगादितिध्रुवविशाखाह्व्यग्निभे ज्ञेपि च श्रेष्ठोऽर्केज्यविधौ दिने श्रुतिकरस्वात्य-श्विपुष्ये तथा त्वाशौचात्परतो विचार्यमखिलं मध्ये यथासंभवम् ५२ अभुक्तमूलं घटिकाचतुष्टयं ज्येष्ठांत्यमूलादिभवं हि नारदः व-सिष्ठ एकद्विघटीमितं जगौ बृहस्पतिस्त्वेकघटीप्रमाणकम् ॥ ५३ ॥

द्रवारे तथा श्रवणहस्तस्वात्यश्विनीपुष्येषु पंचनक्षत्रेषु शवप्रतिकृतेर्दाहः इद-मखिलमाशौचात्परतोऽनंतरम् मध्ये तु यदासंभवं किंचिद्गुणांगीकारेण विचार्यम् ५२ अथ मूलनक्षत्रजातस्य विशेषमुपजातिकयाह अभुक्तमूलमिति नारदः अभुक्त-मूललक्षणं ज्येष्ठांत्यमूलादिभवं घटीचतुष्टयं जगौ ज्येष्ठांत्यघटीचतुष्टयं मूलादिघटीचतुष्टयं चेत्यर्थः नारदः योज्येष्ठामूलयोरंतरालप्रहरजः शिशुः अभुक्तमूलजः सार्पमघा-नक्षत्रयोरपि अयमेव मुख्यः पक्षः कश्यपादिबहुमुनिसंवादात् कश्यपः ज्येष्ठांत्यमूलयोरंतरालयामोद्भवः शिशुः अभुक्तमूलजः सोथवाश्लेषा पित्र्ययोरपि वसिष्ठोपि-भुजंगपौरंदरपौष्णभानां तदग्रभानां च यदंतरालम् अभुक्तमूलं प्रहरप्रमाणं त्यजेत्सुतं तत्र भवां सुतां चेति वसिष्ठ एकद्विघटीमितं जगौ ज्येष्ठांते एकघटिका मूलाद्य-

घटिकाद्वयमित्यर्थः इदंवसिष्ठेनकेचिन्मतमुक्तं यतस्तद्वाक्येकेचित् अपरेइतिपदोक्तेः तद्वाक्यंच ज्येष्ठांत्यपादघटिकामितमेवकेचिन्मूलांत्यभुक्तमपरेपुनरामनंति मूलाद्यपादघटिकाद्वितयेनसार्द्धमष्टौसमाः परिहरेदिहजन्मभाजमिति बृहस्पतिस्तु एकघटीप्रमाणंकंजगौ ज्येष्ठांत्यार्धघटिकामूलाद्याचार्धघटिकेत्यर्थः गुरुःज्येष्ठांत्यघटिकार्धंचमूलाद्योघटिकार्धकम् तयोरंतर्गतानाडीत्यभुक्तंमूलमुच्यतइति ५३ अथान्यआचार्याउपजातिकयाहुः अथोचुरन्यइति आचार्याःप्रोचुः मूलस्यप्रथमाअष्टघटिकाः शाक्रस्यज्येष्ठाया अंतिमाः पंचनाडिकाएवमुभयोरंतरालेत्र्योदशघटिकाअभुक्तसंज्ञिकाःप्राहुः उक्तंच ज्येष्ठांत्यघटिकाःपंचमूलाद्याश्चवसुनाडिका अभुक्तमितितज्ज्ञेयंतत्रजातंशिशुंत्यजेदिति तत्फलमाह तत्राभुक्तमूलेजातंशिशुंबालंबालकंवापितापरित्यजेत् त्यागाशक्तौवापितास्यबालस्याष्टसमाअष्टौवर्षाणिमुखं

अथोचुरन्येप्रथमाष्टघस्रो मूलस्यशाक्रांतिमपंचनाड्यः जातंशिशुंतत्रपरित्यजेद्वा मुखंपितास्याष्टसमानपश्येत् ५४ आ
द्येपितानाशमुपैतिमूलपादेद्वितीयेजननीतृतीये धनंचतुर्थोस्यशुभोथशांत्यासर्वंभसत्यादहिभेविलोमम् ५५

नपश्येत् नारदः अभुक्तमूलजंपुत्रंपुत्रीमपिपरित्यजेत् अथवाब्दाष्टकंतातस्तन्मुखंनविलोकयेदिति अत्रघटीनांन्यूनाधिक्यकथनंदोषस्याधिक्याल्पत्वकथनार्थं ज्ञेयम् ५४ अथमूलाश्लेषाजातस्यचरणवशेनफलमुपजातिकयाह आद्येपितेति मूलप्रथमचरणेजातस्यबालस्यपितानाशंप्राप्नोति द्वितीयचरणेजननीमातानाशंप्राप्नोतिअत्रपक्षमातरिमातृशब्दोगौणः तेनगौणमुख्ययोर्मुख्येकार्यसंप्रत्ययइतिजननीपदप्रयोगः तृतीयचरणेधनंनश्यति चतुर्थचरणेबालस्यशुभः अत्रविशेषोनारदेनोक्तः दिवाजातस्तुपितरंरात्रौतुजननींतथा आत्मानंसंध्ययोर्हंतिनास्तिगंडोनिरामयः वसिष्ठस्तुमूलाद्यपादोयदिशान्तिभागेतदात्मनोनास्तिपितुर्विनाशः द्वितीयपादोहिनोपक्ष्यात्रमातुरस्तेपिनदास्तिदोषः अथानंतरं शांत्यामूलाश्लेषाशांत्यास्त्वनुष्ठितयासर्वत्रचरणचतुष्टयेपिसत्शुभमनिष्टफलनाशकंकल्याणंस्यात्

शास्त्रोक्तरीत्याखलुसूतकांतेमासेतृतीयेप्यथवत्सरांतेइतिकालत्रयंवसिष्ठेनोक्तं मातृगंडेतुविशेषः मातृगंडेकृतेजातेसूतकांतेविचक्षणः कुर्याच्छांतिंनरस्तेषांत·
द्दोषस्यापनुत्तये शिष्टास्तु सर्वत्रापियन्नक्षत्रेजन्मतन्नक्षत्रएवशांतिरितिव्यवहरंतिअथाहिभेविलामसिद्धिः आश्लेषायांमूलपादोक्तफलविलोमंविपरीतंज्ञेयं मूलस्यप्र
थमपादेपितृनाशइत्युक्तंसआश्लेषाचतुर्थपादोत्पन्नस्य द्वितीयपादेमातृनाशःसआश्लेषातृतीयचरणे तृतीयचरणेधननाशउक्तः सआश्लेषाद्वितीयचरणे चतुर्थ
चरणेशुभमुक्तम् तदाश्लेषाप्रथमचरणेज्ञेयम् अत्रबहुविचारोस्तिग्रंथभूयस्त्वभयान्नलिख्यते अथकेचिन्मूलवृक्षादिविचारउक्तोजयार्णवे मूलस्तंभस्त्वचाशा
खापत्रंपुष्पंफलंशिखा मुनयोष्टौदिशारुद्राःसूर्याःपंचाब्धयोत्तथः मूलेतुमूलनाशःस्यात्स्तंभेवंशविनाशनम् त्वचिमातुर्भवेत्क्लेशःशाखायांमातुलस्यच पत्रेराज्यंवि
जानीयात्पुष्पेमंत्रिपदंस्मृतम् फलेचविपुलालक्ष्मीःशिखायामल्पजीवितम् अस्यमूलपुरुषस्यांगेषुघटीन्यासस्तत्रैव मूलस्यघटिकान्यासोमूर्ध्निपंचनृपोभवेत् मुखेसप्त·
मृतिःपित्रोःस्कंधेवेदामहाबलः बाह्वोरष्टौबलीपाण्योस्तिस्त्रोहत्यान्वितोभवेत् हृदिवेदाभूपमंत्रीनाभौद्वौब्रह्मविद्भवेत् गुह्येदशातिकामीस्याज्जान्वोःषण्महाम-
निः पादयोःषण्मृतिस्तस्येत्युक्तंधात्रकमलासनइति अथमूलोद्भूतकन्यायाःफलार्थमूलांगविभागस्तत्रैव चतस्रोनाडिकाःशीर्षेकुर्वंतिपशुनाशनम् मुखेषट्धन
हानिःस्यात्कंठेपंचधनागमः कौटिल्यंहृदयेपंचबाह्वोर्वित्तागमस्ततः वेदाःपाण्योर्दयाधर्मवेदागुह्येतिकामिनी ज्येष्ठमातुलनाशश्चजंघयोर्युगनाडिकाः ज्येष्ठाभ्रातृ
विनाशश्चचतस्रोजानुयुग्मके पादयोर्दशनाड्यश्चतत्रैवधव्यमादिशेत् इतिमूलप्रसूतायामुनिभिःफलमीरितम् अथाश्लेषाजातयोःपुत्रकन्ययोरंगविभागेनफलंतत्रैव
मूर्ध्निपंचस्तुराज्यास्तिमुखेसप्तपितृक्षयः नेत्रेद्वेजननीनाशोग्रीवायांस्त्रीषुलंपटः स्कंधेवेदागुरौभक्तिर्हस्तेद्वौचबलीभवेत् हृद्येकादशभिश्चात्मघातीसंजायतेनरः
स्त्रीवानाभौक्षमःषड्भिर्गुह्येनवतपोधन पादेपंचधनंहंतिसार्पेदिनसकलंकमान् अथाश्लेषावृक्षोपितत्रैवोक्तः फलंपुष्पंदलंशाखात्वक्लतास्कंधएवच सार्पवल्यांदशा २६
क्षांकस्वरविश्वार्कसागराः नाडिकास्तद्भवेबालेफलंतत्रेयथाक्रमं श्रीःश्रीराजभयंहानिर्मातृपित्रात्मसंक्षयइति अथांगविभागेनसत्रयस्पष्टषष्टिघटिकात्मकोज्ञेयः न्यूना

तिरिक्ते अनुपातः ५५ अथमूलनिवासंसफलमिंद्रवज्ययाह स्वर्गइति शुचिराषाढः प्रोष्ठपदेभाद्रपदः इषआश्विनः माघः प्रसिद्धः एषुमासेषुमूलंमूलनक्षत्रं स्वर्गेस्ति श्रावणकार्तिकचैत्रपौषेषु भूमौतिष्ठति तपस्यःफाल्गुनः शुक्रोज्येष्ठः फाल्गुनमार्गशीर्षवैशाखज्येष्ठेषुअधः पाताले मूलंतिष्ठति तत्फलंच यत्रमूलनक्षत्रंयस्मिन् मासे प्रभवति तत्रैवस्वर्गमृत्युपातालेष्वेवप्रोक्तंशुभाशुभफलंददाति तेनद्व्याद्यभावेस्वर्गपातालस्थे मूलेदोषाभावात् शांतेरनावश्यकत्वंज्ञेयम् यदातुभूमा-वेवमूलंतदा शांतिरवश्यंविधेयेतिशक्तेन उक्तंचज्योतिषार्णवे भूमिष्ठदोषबहुलंस्वल्पमन्यत्रसंस्थितमितिज्योतिर्निबंधे मूलाधिपित्र्यचरणे प्रथमेचनूनं पौष्णेंद्रयोश्च फणिनश्चतुरीयपादे मातुःपितुःस्वचपुत्रोपिकरोतिनाशंजातोयदानिशिदिनेष्वथसंध्ययोर्वेति तत्रापिशांत्याशुभंभवतीतिज्ञेयम् ५६ अथमूलप्रसंगा

स्वर्गेशुचिप्रोष्ठपदेषुमाघेभूमौनभः कार्तिकचैत्रपौषे मूलंत्वधस्तात्तुतपस्यमार्गवैशाखशुक्रेष्वशुभंचतत्र ५६ गंडांतेंद्रभशूल
पातपरिघव्याघातगंडावमेसंक्रांतिव्यतिपातवैधृतिसिनीवालीकुहूदर्शके वज्रेकृष्णचतुर्दशीषुयमघंटेदग्धयोगेमृतौ विष्टौसो
दरभेजनिर्नपितृभेशस्ताशुभाशांतितः ५७

त्दुष्टेषुगंडांतादिनिमित्तेषुजातस्यारिष्टंपरिहारंचशार्दूलविक्रीडितेनाह गंडांतेंद्रभेति एतेषु शिशोरुत्पत्तिर्नोशस्तादुष्टफलदा गंडांतंतिथिनक्षत्रलग्नानांसंधिः तल्लक्षणंज्येष्ठापौष्णभेत्यादिनावक्ष्यति इंद्रभंज्येष्ठानक्षत्रं शूलयोगः पातोमहापातः परिघव्याघातगंडयोगाः अवमस्तिथिक्षयः संक्रांतिःसूर्यसंक्रमणपुण्यकालः व्यतीपातवैधृतीयोगौ सिनीवाली दृष्टेंदुरमावास्याकुहूर्नष्टेंदुरमावस्या सादृष्टेंदुःसिनीवालीसानष्टेंदुकलाकुहूरित्यभिधानात् दर्शश्चंद्रदर्शनरहितामावास्या एतद्द्वयेपिप्रतिपादयिष्यते वज्रेयोगे कृष्णपक्षचतुर्दश्यां यमघंटेमघाविशाखेत्युक्ते दग्धयोगेसूर्येशपंचाग्निरसाष्टनंदाइत्युक्ते मृतौदिशाद्योयादित्युक्तेमृत्युयोगे विष्टौभद्रायां सोदरस्यभ्रातुर्भगिन्यावानक्षत्रे पितृभेमातापित्रोःपितृनौतयोर्भमातृभेपितृभेच एषुनिमित्तेषुजातस्यजाता

यावज्जन्मवेत्यभावदाऽनिष्टकृत्स्यादित्यर्थः दुष्टनिमित्तस्योपलक्षणात्वात् त्रीतरजन्माप्यनिष्टम् सजातीयापत्यत्रयप्रसवानंतरं विजातीयापत्यप्रसवस्त्रीतरः यथापुत्रत्रयप्रस-
वानंतरं कन्याजन्म कन्यात्रयप्रसवानंतरं पुत्रजन्म साजनिः शांतितः वसिष्ठादिप्रोक्तशांत्यास्त्वनुष्ठितयाशुभापरिणामसुखप्रदायिनीत्यर्थः ५७ अथशांत्योलिख्यते तत्र-
प्रथम मूलशांतिरुच्यते शौनकउवाच अथातः संप्रवक्ष्यामि मूलजातहितायच मातापित्रोर्धनस्यापि कुलेशांतिर्हितायच त्यागोवामूलजातस्य स्यात्स्वाब्दादर्शनम् अभुक्त-
मूलजातानां परित्यागोविधीयते अदर्शनाद्वापिपितुः सनुतिष्ठेत्समाष्टकम् एवंच दुहितुर्ज्ञेयं मूलजालफलं बुधैः मुख्यकालं प्रवक्ष्यामि शांतिहोमस्य यत्नतः जातस्य द्वा-
दशाहे तु जन्मर्क्षेवाशुभेऽहनि समाष्टकेवाप्रतिमां कुर्याद्वैशांतिमादरात् वसिष्ठः स्वसद्मे पुण्यदेशे तु मंडपं कारयेद्बुधः कुंडं च तद्वद्वह्निः कुर्याद्गृह्यप्रोक्तमार्गतः पंचामृतं-
पंचगव्यं पंचत्वक्पल्लवानि च उदुंबरवटाश्वत्थप्लक्षा घ्नतक्षपल्लवाः शतौषधीमूलशंखवनवस्त्राणि मृत्तिकाः कुष्ठमांसी हरिद्रे द्वे मुराशैलेयचंदनं वचाचंपकमुस्ताश्च सर्वौष-
ध्योदशैवहि गजाश्वरथ्यावल्मीकसंगमस्थानसंभवाः ह्रदगोराजनगरद्वारतश्चाष्टमृत्तिकाः शतौषधीमूलानिच अश्मरी १ सहदेवी २ अपराजिता ३ मुंडा ४ उशीर ५
वाला ६ अधःपुष्पी ७ शंखपुष्पी ८ ज्येष्ठीमधु ९ कोरकः १० चक्रांकिता ११ विष्णुक्रांता १२ शिवक्रांता १३ मयूरशिखा १४ काकजंघा १५ भृंगराज १६ कुमारी १७ य-
हृ १८ कर्णिकार १९ अपामार्ग २० बिल्व २१ षण्मूला २२ अंकुश २३ उत्तरा २४ पुत्रजीव २५ दूर्वा २६ काश २७ कुश २८ साल २९ ताल ३० चक्रमर्द ३१ सिंही ३२ व्याघ्री ३३
अर्क ३४ प्लक्ष ३५ पलाश ३६ पिप्पल ३७ वट ३८ उदुंबर ३९ तुलशी ४० उत्पल ४१ शतपत्र ४२ अतसी ४३ सारिवा ४४ कदंब ४५ बकुल ४६ शमी ४७
यष्टिक ४८ निर्गुंडी ४९ मुंडी ५० दंडी ५१ ब्राह्मी ५२ अशोक ५३ सूर्यभक्ता ५४ रुद्रजटा ५५ कदली ५६ बीजपूरक ५७ दमनक ५८ मुसली ५९ पुनर्नवा ६०
आम्र ६१ पाटल ६२ श्रीपर्णी ६३ करवीर ६४ चंपक ६५ गुडूची ६६ देवदारु ६७ अगरु ६८ चंदन ६९ कुटज ७० शिग्रु ७१ हरिद्रा ७२ जटामासी ७३ च-
वा ७४ कुष्ठ ७५ तज ७६ दारुहरिद्रा ७७ बंधुजीव ७८ सिंधुवार ७९ सरी ८० अश्वगंधा ८१ मुस्ता ८२ कुरंटक ८३ पनस ८४ जीवक ८५ जाती ८६ मालती ८७

मधुक ८८ खदिर ८९ सप्तच्छद ९० शिरीष ९१ काकमाची ९२ शतावरी ९३ केतकी ९४ जंबु ९५ शाखा ९६ वेतस ९७ आमलक ९८ सरल ९९ गिरिकर्णी १००
इतितिलमाषयवव्रीहिगोधूमानिप्रियंगवः चणकैः सहिताः सप्तसप्तबीजानि च सर्वदा वज्रमौक्तिकवैडूर्यपुष्परागेंद्रनीलकम् पंचरत्नमिदं प्रोक्तं मंत्रैः कुंभेषु निक्षि-
पेत् सुवर्णेनप्रमाणेनतदर्धार्धेनवापुनः निर्ऋतिप्रतिमांकुर्याद्वित्तशाठ्यविवर्जितः अत्रविशेषः शौनकेनपलमानेनवार्धेनपादेनाथस्वशक्तितः प्रसन्नदेवतारूपंकारयि-
त्वाविचक्षणः यद्वामूल्यंसुवर्णस्य स्थापयित्वाप्रपूजयेत् सुवर्णंसर्वदैवत्यंसर्वदेवात्मकोनलः सर्वदेवात्मकोविप्रः सर्वदेवमयोहरिरिति वस्त्राणिषोडशाष्टौचशुक्ल-
सूक्ष्माण्यतंद्रितः ब्राह्मणान्वरयेत्पश्चात्स्वस्तिवाचनपूर्वकम् श्रोत्रियांश्चतुरोवाष्टौ द्वादशाथषोडश प्रधानाचार्यमेतेषांश्रेष्ठंतत्प्रतिमार्चने ईशानादिचतुष्कोणेषुव्र-
णाजलपूरितान् पूर्वोक्तद्रव्यसंयुक्तान्स्थापयेद्रक्तवर्णकान् विप्रान्पृथक्पृथग्वापिमधुपर्कादिनार्चयेत् द्वारेषुजापकानष्टौ द्वौ द्वौ च वरयेत्पुनः अब्लिंगैर्वा-
रुणैर्मंत्रैः शुक्लपुष्पाक्षतादिभिः तत्तत्कुंभेजलंस्पृष्ट्वाकुशकूर्चंजपेदिति रुद्रसूक्तंचभद्राग्नेरानोभद्राइतिक्रमात् पुरुषसूक्तंचतन्मंत्रैर्देवान्ध्यात्वाप्रयत्नतः
गोमूत्रंगोमयंक्षीरं दधिसर्पिः कुशोदकम् पंचगव्यमिदंकुंभेक्षिपेद्गज मदान्वितम् रजतंकांचनंताम्रंविद्रुमंतीर्थवारिच निक्षिपेद्धेममूल्यंचदशाष्टयवनिर्मितम् दे-
वदारुश्वशैलेयंपद्मंनीलोत्पलंतथा क्वांलोध्रंप्रियंगुंच शतच्छिद्रे घटेक्षिपेत् वंशपात्रोपरिन्यस्तंशतच्छिद्रेघटेस्थितम् ततश्चनिर्ऋतिंदेवमर्चयेत्पश्चिमामुखम्
मोषुणास्त्वीतिमंत्रेणशुक्लवस्त्राक्षतादिभिः मूलरूपंविधातव्यंश्यामंकुणपवाहनम् खड्गखेटधरंचोर्ध्वद्विभुजंचवृकाननम् स्थापयेत्तंग्रहांश्चैववस्त्रगंधादिभिर्य-
जेत् चरुंचश्रपयेत्तत्रनैर्ऋतंदुष्कृतापहम् तत्रचत्वारः कुंभाश्चतुर्दिक्षुस्थाप्याः एककुंभोरुद्रस्थापनार्थमन्यः स्थाप्यः एकः शतच्छिद्रः कुंभः तस्मिन्कुंभेदेवदा-
रुशैलेयमित्याद्यौषधानितथासुवर्णमूल्यंअष्टादशयवपरिमितंनिक्षिप्यतदुपरिवंशादिपात्रंनिधायतदुपरिवस्त्रंनिधायतत्रनिर्ऋतिप्रतिमांइंद्रप्रतिमांजलप्रति-
मासहितांस्थापयेत् ततः षोडशोपचारैः पंचोपचारैर्वापूजयेत् उक्तंचशौनकेनपुण्यग्भिर्मंत्रैस्तैस्तीर्थैः प्रोक्षितायांक्षितौततः तत्रोदकुंभंसुश्लक्ष्णंरक्तंव्रणविव-

र्जितम् अक्लिष्टमूलं निर्णिक्तं पूरयेन्निर्मलांभसा आकलशेतिलयनया कलशस्थापनं शुभम् इमंमइतिमंत्रेण पूरयेत्तीर्थवारिणा कुंभंचवस्त्रगंधाद्यैस्तन्मन्त्रैः
प्रपूजयेत् याः फलिनीरित्यनयाक्षिपेद्रलौषधादिकम् वस्त्रावगुंठितं कुर्यात्पूरयेत्तीर्थवारिणा कूर्चहेमंसमायुक्तं चूतपल्लवसंयुतम् स्वस्तिकोपरि विन्यस्यक्षी
रद्रुमसपल्लवैः द्रोणाव्रीहीश्चनिक्षिप्य ईशानेचनिधापयेत् पंचरत्नानिनिक्षिप्य सर्वौषधिसमन्वितम् अर्चितंगंधपुष्पाद्यैः श्रीरुद्रंतत्रसंजपेत् तथाप्रतिरथंसू
क्तं शतरुद्रानुवाककम् रक्षामंत्रंतथापुण्यंरक्षोघ्नंचस्पृशन्जपेत् त्र्यंबकं जपेसम्यगष्टोत्तरसहस्रकम् एकवारंतथाजापीपावमानीः स्पृशन्जपेत् जपस्यपंचकुं
भाश्चहृद्यंवातदलाभतः श्रीरुद्रस्यैककुंभंचसर्वस्मृत्कानितत्रतु तथान्यंपंचकंकुंभंपूर्वोक्तैर्लक्षणैर्युतम् चतुःप्रस्थवणंकुर्यात्पंचवक्त्रंचतद्भवेत् वस्त्रावगुंठितं
कुर्यात्पूरयेत्तीर्थवारिणा पंचरत्नसमायुक्तं पंचपल्लवसंयुतम् एतस्मिन्नपिपंचरत्नसप्तमृत्तिकाशतमूलदेवदारुप्रभृत्यौषधहेममूलानि क्षिपेत् तत्रशतमूला
लाभेविष्णुक्रांतासहदेवीतुलसीचशतावरीमूलानीमाणिगृह्णीयात्-एतलाभेविशेषतः तस्योपरिन्यसेत्पात्रं स्वर्णंवारौप्यमृन्मयम् शुद्धवस्त्रेणसंछाद्यशतमूलानिनि
क्षिपेत् कुंभोपरिन्यसेद्विद्वान्मूलनक्षत्रदेवतम् अधिप्रत्यधिदेवौच दक्षिणोत्तरदेशयोः अधिदेवं यजेद्दादौ ज्येष्ठा नक्षत्र देवतम् एवंप्रत्यधिदेवंचपूर्वाषाढर्क्षदैवतम्
स्वलिंगोक्तैश्चमंत्रैश्चप्रधानादीन्प्रपूजयेत् पंचामृतेनसंस्नाप्यआवाह्याथसमर्चयेत् उपचारैःषोडशभिर्यद्वापंचोपचारकैः रक्तचंदनगंधाद्यैःपुष्पैःकृष्णासितादिभिः
मेषशृंगादिधूपैश्चघृतदीपैस्तथैवच सुरापोलिकमांसाद्यैर्नैवेद्यैर्भोजनादिभिः मत्स्यमांससुरादीनि ब्राह्मणानांविवर्जयेत् सुरास्थानेप्रदातव्यं क्षीरंसैंधवमिश्रितम्
पायसंलवणोपेतंमांसस्थानेप्रकल्पयेत् उक्तगंधाद्यलाभेतु यथालाभंसमर्पयेत् पुष्पांतंतुसमभ्यर्च्यहोमंकुर्याद्यथोदितम् निर्वापप्रोक्षणादीनि चरोः कुर्याद्य
थाविधि हरिर्गृहीत्वाविधिनानैर्ऋत्येर्वन्हौमाहुनेत् अत्रचमिश्रेणविशेषोभिहितः मूलंप्रजामितिमंत्रहृदयस्यकण्वऋषिः निर्ऋतिर्देवता अनुष्टुप् छंदः मूलाय
स्वाहा प्रजापतयेस्वाहेत्युपहोममंत्रौ पलाशसमिदाज्येनचरुणाष्टसहस्रकम् अथवाष्टोत्तरशतं प्रत्येकंजुहुयात्ततः मूलंप्रजामित्यष्टाभिर्वाक्यैर्मंत्रहृदयेनत्र-

सावित्रसौम्यनैर्ऋत्यमंत्रैस्त्वश्वत्थसंभवैः समिद्भिश्चतिलव्रीहीन् हुत्वाव्याहृतिभिस्ततः मूलप्रजामित्यसौ चवाक्यान्यात्य र्थकोजपेत् अष्टोत्तरसहस्रंवाशतंवा
नियतात्मवान् अयंहोमप्रकारस्तुशाखांतरविषयाध्येयः मोषुणः परापरेतियत्तेदेवेतिवापुनः पायसंघृतसंमिश्रं हुनेदष्टोत्तरं शतम् समिदाज्यचरूंस्त्वष्टावुक्ति
तःसंख्ययाहुनेत् अधिदैवतयोश्चैव जुहुयात्स्वस्वमंत्रकैः नक्षत्रदेवतास्यश्च पायसेनतुहोमयेत् कृणुष्वेतिपंचदशाभिर्जुहुयात्क्रमात् ततः गायत्र्याजातवेदसेत्रियं
बकमितिक्रमात् सीरायुंजंतितामग्निंवास्तोष्पत्यग्निमेवच क्षेत्रस्यपतिनागृणानाग्निंदूतंतथैवच श्रीसूक्तेनतु यावद्वा समिदाज्यचरून् क्रमात् अष्टोत्तरशतैर्वाथ
अष्टाविंशतिभिः क्रमात् अष्टाष्टसंख्ययावापि जुहुयाच्छक्तितोबुधः त्वंनः सोमेनपायसंजुहुयात्तुत्रयोदश चतुर्गृहीतमाज्यंच यातेरुद्रेति मंत्रतः स्त्रुवेणजु
हुयादाज्यं महाव्याहृतिभिः क्रमात् हुत्वास्विष्टकृतंपश्चात्प्रायश्चित्ताहुतीर्हुनेत् आचार्योयजमानोवा अथपूर्णाहुतिं हुनेत् होमशेषंसमाप्याथ वन्हिमारोपये
त्ततः कुंभाभिमंत्रणं कुर्याद्दक्षिणेनाभिमर्शयेत् मृत्युप्रशमनार्थाय जपेत्त्र्यंबकंशतम् रुद्रकुंभोक्तमार्गेणरुद्रमंत्रंस्पृशंजपेत् धूपदीपंच नैवेद्यं कुंभयु-
ग्मेनिवेदयेत् प्रसादयेत्ततोदेवमभिषेकार्थमादरात् भद्रासनोपविष्टस्य यजमानस्य ऋत्विजः दारपुत्रसमेतस्यकुर्युः सर्वाभिषेचनम् अक्षीभ्यामितिसूक्तेन-
पावमानीभिरेवच आपोहिष्ठेतिनवभिरापइद्वाहृयेनच सहस्राक्षसतृचेनापि देवस्यत्वेतिमंत्रकैः शिवसंकल्पमंत्रेणवन्ह्य मापोश्चमंत्रकैः योसौवज्रधरोदेवोमहें
द्रोगजवाहनः मूलजातशिशोर्दोषंमातापित्र्योर्व्यपोहतु योसौशक्तिधरोदेवोहुतभुङ्मेषवाहनः सप्तजिव्हश्चदेवोग्निर्मूलदोषंव्यपोहतु योसौदंडधरोदेवोधर्मोम
हिषवाहनः मूलजातशिशोर्दोषंव्यपोहतुयमोमम योसौखड्गधरोदेवोनिर्ऋतीराक्षसाधिपः प्रशामयतुमूलोत्थंदोषंगंडांतसंभवम् योसौपाशधरोदेवोवरुणश्चजलेश्वरः
नक्रवाहःप्रचेताश्चोमूलोत्थाघंव्यपोहतु योसौदेवोजगत्प्राणोमारुतोमृगवाहनः प्रशामयतुमूलोत्थंदोषंबालस्यशांतिदः योसौनिधिपतिर्देवः खड्गभृन्नरवाहनः मा
तापित्रोः शिशोश्चैवमूलदोषंव्यपोहतु योसौपशुपतिर्देवः पिनाकीवृषवाहनः आश्लेषामूलगंडांतदोषमाशुव्यपोहतु विघ्नेशः क्षेत्रपोदुर्गा लोकपालानवग्रहाः सर्वदोष प्र

शमनंसर्वेकुर्वंतिशांतिदाः तच्छंयोरभिषेकंतु सर्वदोषोपशांतिदम् सर्वकामप्रदंदिव्यंमंगलानांचमंगलम् वस्त्रांतरितकुंभाभ्यांपश्चात्तुस्नापयेद्बुधः ततःशुक्लांबरध
रःशुक्लमाल्यानुलेपनः यजमानोदक्षिणाभिस्तोषयेदृत्विगादिकान् धेनुंपयस्वतींदद्यादाचार्यायसवत्सकाम् निर्ऋतिप्रतिमांकुंभंवस्त्रंहेमंचदापयेत् ग्रहार्थंवस्त्रप्रति
मास्तस्मैदद्यात्प्रयत्नतः श्रीरुद्रजापिनेज्ञेयः कृष्णोनड्वान्प्रयत्नतः तत्कुंभवस्त्रप्रतिमास्तस्मैदद्यात्प्रयत्नतः उक्तालाभेततोदद्यादाचार्येब्रह्मऋत्विजाम् तत्तन्मूल्यं
प्रदातव्यंशक्त्यावाथप्रदापयेत् दद्यादन्नंपायसादि ब्राह्मणान्भोजयेच्छतम् अलाभेसतिपंचाशद्दशकंतदलाभतः सर्वशांतेश्चपठनमाशिषांग्रहणंतथा गृहीत्वेन
मापयेद्विद्वान्निर्ऋतिःप्रीयतामिति इतिशौनकीये मूलशांतिः अथाश्लेषाशांतिरप्येवमेवकार्यातत्रविभवेपूर्वोक्तवत्पंचकुंभाःस्थाप्याः असंभवेकुंभद्वयम् एकत्र
रुद्रस्थापनम् द्वितीये आश्लेषाप्रतिमास्थापनम् अभिमंत्रादिपूर्ववत् तत्राश्लेषाप्रतिमासर्पाकाराधिदेवतबृहस्पतिप्रतिमाप्रत्यधिदेवतापितृप्रतिमास्थाप्यापूज्या
चनमोअस्तुसर्पेभ्यइतिपूजामंत्रइतीरितः सर्पोरक्तस्त्रिनेत्रश्च द्विभुजःपीतवस्त्रकः फणाकाधिधरस्तीक्ष्णो दिव्याभरणभूषितः एवंध्यात्वाततोभ्यर्च्यहोमकर्मसमा
रभेत् अभिषेके विशेषःआश्लेषाऋक्षजातस्यमातापित्रोर्धनस्यच भ्रातृज्ञातिकुलस्थानांदोषंसर्वंव्यपोहतु पितरःसर्वभूतानां रक्षंतु पितरःसदासार्पनक्षत्र·
जातस्यवित्तंचज्ञातिबांधवान् सर्पाधीशनमस्तुभ्यं नागानांचगणाधिप गृहाणार्घ्यंमयादत्तं सर्वारिष्टप्रशांतये इत्यर्घ्यमंत्रः मूलनक्षत्रवत्कुर्यात्सर्पगंडेस्वनामतः
एतच्चमूलाश्लेषाशांतिकद्वयंविवाहेउपस्थितेश्वशुरस्यश्वश्र्वाश्चसत्त्वेमूलाश्लेषोत्पन्नयोरपिवधूवरयोस्तत्तद्दारिष्टनिवृत्यर्थंविधेयम् उपलक्षणत्वाच्च ज्येष्ठाविशाखो
त्पन्नायावध्वावरस्यज्येष्ठबंधुकष्टशांतयेचनारदः मूलजाश्वशुरंहंतिव्यालजाचतदंगनाम् ऐंद्रीपत्यग्रजंहंतिदेवरंतुद्विदैवजा शांतिर्वापुष्कलाचेत्स्यात्तर्हिदोषोनक
श्चनेतिइत्याश्लेषाशांतिः अथगंडांतशांतिः गंडशांतिंप्रवक्ष्यामिसोममंत्रेणभक्तिमान् कांस्यपात्रंप्रकुर्वीतपलैःषोडशभिर्नवम् अष्टाभिश्चचतुर्भिर्वाद्वाभ्यांवाशो
भनंतथा तन्मध्येपायसंशंखे नवनीतेनपूरिते राजतंचंद्रमभ्यर्च्यसितपुष्पसहस्रकैः दैवज्ञःशुक्लवासास्तुशुक्लमाल्यांबरार्चितः सोमोहमिति संचिंत्य पूजांकुर्यादतो २१

द्वितः दद्याद्वै दक्षिणामिष्टां गंडदोषप्रशांतये ॥ कृष्णां वा गां स्वर्णं चैव ताम्रपात्रसमन्वितम् गंडदोषोपशांत्यर्थं दद्याद्वेदविदे शुचिः अत्रापि पूर्ववत्प्रतिमाकलशहोमाभिषेकादिकं कार्यम् तिथिगंडे त्वनडुहं नक्षत्रे धेनुरुच्यते काञ्चनं लग्नगंडे तु गंडदोषो विनश्यति आद्यभागे पितुर्गंडे त्रयाणामभिषेचनम् इतरत्र शिशोर्मातुरभिषेकं च कारयेत् अन्यच्च उत्तरातिष्यचित्रासु पूर्वाषाढोद्भवस्य च कुर्याच्छांतिं प्रयत्नेन नक्षत्राकारजं बुधः चित्राद्यर्धे पुष्यमध्ये द्विपादे पूर्वाषाढाधिष्ण्यपादे तृतीये जातः पुत्रश्चोत्तराद्ये विघाती मातापित्रोर्भ्रातुरप्यात्मनश्च द्विमासश्चोत्तराश्लेषः पुष्यश्चैव त्रिमासकः पूर्वाषाढाष्टमे मासि चित्रा षाण्मासिकं फलम् नवमासं तथाश्लेषा मूले चाष्टौ समाः स्मृताः ज्येष्ठा मासे पंचदशे पुत्रदर्शनवर्जनम् उत्तरे तिलपात्रं स्यात्तिष्ये गोदानमिष्यते अजा चित्रासु वै देया पूर्वाषाढासु कांचनम् यवांश्च व्रीहिमाषांश्च तिलमुद्गांश्च दापयेत् यथावित्तानुसारेण कुर्याद्ब्राह्मणभोजनम् पितुरायुष्यवृद्ध्यर्थं शांतिरत्र विधीयते इति गंडांतादिशांतिः अथ ज्येष्ठाशांतिः भरद्वाजः ज्येष्ठाद्यौ मातृजननीं मातामहं द्वितीयके तृतीये मातुलं हंति चतुर्थे जननीं तथा आत्मानं पंचमे हंति षष्ठे गोत्रक्षयो भवेत् सप्तमे कुलनाशः स्यादष्टमे ज्येष्ठसोदरः नवमे श्वशुरं हंति सर्वस्वं दशमे तथेति प्रत्येकं घटिकाषट्कस्य फलमुक्तम् अत्रापि मूलशांतिवत्सर्वं कार्यम् तत्र विशेषः घटिकैका च मैत्रांते ज्येष्ठाद्यौ घटिकाद्वयम् तयोः संधिरिति ज्ञेयं शिशुगंडांतमीरितम् ज्येष्ठांत्यपादस्तु पितुः स्वस्य चाग्निविनाशकः ज्येष्ठर्क्षे कन्यका जाता हंति शीघ्रं धवाग्रजम् शांतिं तस्य प्रवक्ष्यामि गंडदोषप्रशांतये तत्र चतुर्दिक्षु कुंभचतुष्टयं संस्थाप्य तन्मध्ये शतच्छिद्रं पंचमं कुंभं संस्थाप्य पूर्ववत्पूजादि विधाय तत्र वज्रांकुशधरं देवमैरावतगजान्वितम् कुर्याच्छचीपतिं स्वर्णं देवेंद्रं सुरनायकम् शालीतंडुलसंपूर्णे कुंभस्योपरि पूजयेत् इंद्रायेंद्रो मरुत्वत इति मंत्रेण वाग्यतः पूजयेद्विधिना सम्यग्लोकपालगणान्वितम् रक्तवस्त्रद्वयोपेतं देवराजं शचीपतिम् पूजयेद्वारुणैर्मंत्रैः कुंभान्धीमान्प्रयत्नतः त्वन्नो अग्ने जपेदादौ स त्वन्नो पि द्वितीयकं समुद्रज्येष्ठा इति वै मंत्रमेवं चतुर्थकम् पूजयेद्रक्तगंधाद्यैश्चतुरः कलशानपि जपं कुर्युः प्रयत्नेन मंत्रैरेभिर्द्विजोत्तमाः आ नो भद्रा जपेच्चादौ भद्रा अग्ने द्वितीयम् इंद्रसूक्तं रुद्रजाप्यं जपेन्मृत्युंजयं ततः इंद्रं संपूज्य देवेशं वरुणं कुंभसंस्थितम् सुसंकल्पविधानेन होमकर्म ततश्चरेत् समिद्भिर्ब्रह्मवृक्षस्य शतमष्टोत्तरं शतम् सर्पिषा चरुणा चैव मूलमंत्रेण वाग्यतः हुनेज्जाप्ये च तेनैव यत इंद्र भयेति च तिलान्व्या

ह्वातेभिर्हुत्वाशतमष्टोत्तरंपृथक् ततोभिषेकः ततोरूपंरूपमितिमंत्रेणतच्चक्षुरितिमंत्रेणआज्यावलोकनम् पुनर्देवतापूजनंकृत्वानमोऽसुरनाथायनमस्तुभ्यंशचीपते गृ-
हाणार्घ्यंमयादत्तंगंडदोषप्रशांतये अष्टोत्तरशतंसंख्यांकुर्याद्ब्राह्मणभोजनम् अन्यत्सर्वंतुपूर्ववत् इतिज्येष्ठाशांतिः दिनक्षयेव्यतीपातेव्याघातेविष्टिवैधृतौशूलेगंडेच
परिघेवज्रेचयमघंटकेकालदंडेमृत्युयोगेदग्धयोगसमन्विते तस्मिन्गंडदिनेप्राप्तेप्रसूतिर्यदिजायते अतिदोषकरीप्रोक्तातत्रपापयुतेसति विचार्यतत्रदैवज्ञःशांतिंकुर्या
द्यथाविधियजनंदेवतानांचग्रहाणांचैवपूजनम् दीपंशिवालयेभक्त्यागोघृतेनप्रदापयेत् अभिषेकंशंकरायअश्वत्थस्यप्रदक्षिणाम् अभीष्टफलसिद्ध्यर्थंकुर्याद्ब्राह्मणभोज
नम् गाणपत्यंपुरुषसूक्तंसौरंमृत्युंजयंशुभम् शांतिजाप्यंततश्चैवकृत्वामृत्युंजयीभवेत् इत्युत्तरगार्ग्येदुष्टयोगशांतिः कुमारजन्मकालेतुव्यतीपातश्चवैधृतिःसंक्रांतिश्चरवे
स्तत्रजातोदारिद्र्यकारकः नवग्रहमखंकुर्यात्तस्यदोषस्यशांतयेप्रथमंगोमुखाज्जन्मतः शांतिंसमाचरेत् गृहस्यपूर्वदिग्भागेगोमयेनानुलिप्यचअलंकृतेसुदेशेतुब्री
हिराशिंप्रकल्पयेत् पंचद्रोणमितंधान्यंतदर्धंतंडुलेनच तदर्धंतुतिलैःकुर्यादन्योन्योपरिकल्पयेत् द्रव्यत्रितयराशौतुअष्टपत्रंलिखेद्बुधःपुण्याहंवाचयित्वातु
आचार्यंवरयेत्सुराराशौप्रतिष्ठितंकुंभमव्रणंसुमनोहरम् तीर्थोदकेनसंपूर्ण्यसमृदोषधिपल्लवम् पंचगव्यंपंचरत्नंवस्त्रयुग्मेनवेष्टयेत् तस्योपरिन्यसेत्पात्रंसूक्ष्मवस्त्रे
णसंयुतम् प्रतिमांस्थापयेत्सूर्यादाधिप्रत्यधिदेवताम् चंद्रादित्याकृतीपार्श्वेमध्येवैधृतिमर्चयेत् एवमेवव्यतीपातशांतौसंक्रमणस्यचभानोरुत्तरतोरुद्रंमग्निंदक्षिणा-
तोयजेत् निष्कमात्रेणतदर्धेनपादेनापिशक्तितःप्रतिमाःकारयेद्धीमांस्तल्लक्षणलक्षिताः प्रतिमापूजनार्थायवस्त्रयुग्मंनिवेदयेत् अधिदेवंभवेत्सूर्यश्चंद्रःप्रत्यधिदे
वतम् तत्तद्ध्याहृतिपूर्वेणतत्तन्मंत्रेणपूजयेत् त्र्यंबकेनमंत्रेणरुद्रपूजांसमाचरेत् उदुत्यमितिमंत्रेणसूर्यपूजांसमाचरेत् आप्यायस्वेतिमंत्रेणसोमपूजांसमाचरेत्
तत्राष्टोत्तरसहस्रंअष्टोत्तरशतंवाअष्टाविंशतिसंख्याजपंसर्वसौरजपंचआनोभद्राभद्राअग्नेरितिसूक्तेपुरुषसूक्तंत्र्यंबकंएतान्मंत्रान्कुंभान्स्पृष्ट्वाचतुर्दिक्षुजपे
युः त्र्यंबकेनमंत्रेणसमिदाज्यचरून्हुनेत् अष्टोत्तरसहस्रम् अष्टोत्तरशतम् अष्टाविंशतिवामृत्युंजयेनमंत्रेणतिलहोमंसमाचरेत् ततःसमुद्रज्येष्ठाइतिसूक्तेनआपो

हि ष्वेतितृचेनच अक्षीभ्यामितिसूक्तेनधावमानीभिः त्र्यंबकेनउत्सूर्येतिआप्यायस्वेतिवैदिकमंत्रैः सुरास्त्वामभिषिंचंत्वित्यादिकैः पौराणमंत्रैश्चाभिषेकं कुर्यात्
ततः आज्यावेक्षणम् अन्यद्दक्षिणदानादिकंपूर्ववत् इत्युत्तरगार्ग्यैक्ष्यबीपातवैधृतिसंक्रांतिशांतिः अथकुहूसिनीवालीदर्शशांतिः तत्रयस्याः कस्याश्चिदमावास्यायाः अं
त्यैभागान्कृत्वाप्रथमविभागेचंद्रदर्शनमस्तिनवेति विचार्यम् यदाचंद्रदर्शनंतदासिनीवालीयदाचंद्रादर्शनंतदादर्शः सकलचंद्रक्षयस्तदाकुहूरित्यर्थः तदुक्तं छंदोगपरिशिष्टे
इंदुक्षयकालः आन्हकालइतिप्रस्तुत्येंदुक्षयकालपरिगणनमुक्तम् अष्टमेंशेचतुर्दश्याः क्षीणोभवतिचंद्रमाः अमावास्याष्टमेभागेपुनः किलभवेदणुः अत्रेंदुराद्यप्रहरेचलितेंदु
चतुर्थभागोनकलावशिष्टः तदंतएवक्षयमेतिकृत्स्नएवंहिज्योतिश्चक्रविदोवदंतिनएतत्कारिकाव्याख्यानं तद्भाष्यकारेणकृतम् प्रहरनवकात्मकश्चंद्रक्षयकालइतितत्रामायाः स
प्तमाष्टमप्रहरौकृत्स्नक्षयकालः चतुर्दशीशेषयामदर्शादियामौचचंद्रसूक्ष्मताकालइतितन्नायमत्रविषयविवेकः यस्याममावास्यायांप्रथमप्रहरेशास्त्रमात्रप्रत्यक्षतोवाचंद्र
दर्शनंस्यात्सासिनीवालीसर्वदासिद्धा तत्रोत्पन्नस्यसिनीवालीशांतिर्विधेया अथतस्यामेवामावास्यायांयदानष्टेंदुकलात्वंसचकृत्स्नक्षयकालोमावास्यायांअंतिमक्ष
णएवतस्यचसंक्रांतिसमयवदतिसूक्ष्मत्वेनदुर्ज्ञेयत्वात् अमावास्यायाः सप्तमाष्टमप्रहरयोः कृत्स्नक्षयकालस्यभाष्यकारेणपरिभाषितत्वात् सप्तमाष्टमप्रहरात्मकः
कालः कुहूशब्दवाच्यस्तत्रोत्पन्नस्यकुहूशांतिः पुनस्तस्यामेवामावास्यायांप्रथमप्रहरानंतरंसप्तमप्रहरादर्वाक् प्रहरपंचकात्मकः कालोदर्शवाच्यइतितत्रोत्पन्नस्यदर्शशां
तिर्विधेयेतिएवमेकस्यामेवामावास्यायांकालभेदेनत्रयंसंभवति यदात्वमावास्यायांचंद्रदर्शनाभावस्तदाद्वयमेवदर्शत्वकुहूत्वरूपंसंभवतीति अत्रकेचिच्चतुर्दशीशेषेचंद्र
दर्शनेसतिपरदिनेयाऽमावास्यासासिनीवालीइत्याहुस्तन्नदृष्टचंद्रायस्यामितिअन्यपदार्थस्यअमावास्यारूपस्यैवसामानाधिकरण्येनग्रहणात् किंचसिनीशब्देनश्वेतांचंद्रक
लावर्णवाचिनः सितशब्दाद्वर्णादनुदात्तात्तोपधात्तोनइतिङीप् नकारोसिनीतांबलतेप्राप्नोतीतिसिनीवालीतिव्युत्पत्तिश्चचतुर्दश्युदितचंद्रायायाममावास्यायांनयुज्यतेइतिचतस्मा
दृष्टेंदुः सिनीवालीत्यमावास्यैवाभिधीयतइत्येवज्यायः अथगोलगणितविदोऽन्यथासमादधुः तत्रस्याद्दृष्टेंदुः सिनीवालीत्यादौउदयास्ताधिकारोक्तरीत्याहक्कर्मद्वयसंस्कृतस्यदर्श

नयोग्यत्वेसतिप्राक्क्षितिजक्रांतिवृत्तसंबंधत्वंग्रहादेर्दर्शनशब्दवाच्यंमेधाद्यावरणेतुशास्त्रीयदर्शनेहशिर्वर्तते आत्माद्रष्टव्यइत्यादिवत् तथैवदर्शनायोग्यत्वेसतिप्राक्क्षितिज
संबंधवत्वमदर्शनशब्दवाच्यमित्यदर्शनलक्षणम् अतश्चंद्रदर्शनलक्षणवत्यमावास्यासिनीवाली नामचंद्रादर्शनलक्षणवत्यमावास्याकुहूर्नाम लक्षणद्वयानाक्रांता ऽमावास्यादर्शी
शब्दवाच्येति अयमाशयः यदामावास्यासूर्योदयात्प्राक्घटिकात्रयवती तदादृक्कर्मसंस्कारवशेनचंद्रस्यदृश्यत्वमागतंचेत्तदासासंपूर्णा ऽमावास्यासिनीवाली नामतादृश्याम
मायांद्वितीयसूर्योदयावधिकायासुतत्रस्यारिष्टशांतयेसिनीवालीशांतिस्तत्फलंचादेश्यम् अथतिथिवृद्धौवातस्या अमावास्यायाद्वितीयसूर्योदयानंतर मवशिष्टामावास्या
घटीपूर्वतत्रस्यकुहूशांतिरेवचंद्रादर्शनलक्षणसत्वात् यदिसैवामावास्यासूर्योदयात्प्राक्घटिकाद्वयंचतुष्टयंवाप्रतिपत्संबंधा तदासिनीवाल्येव अथतादृश्यांन्यूनायामधिका
यांवाऽमावास्यायांतुदृक्कर्मसंस्कारवशेनचंद्रस्यादृश्यत्वमागतंसामावास्यासंपूर्णाकुहूर्नामचंद्रादर्शनलक्षणसत्वात् तथापिकुहूशांतिरादेश्या यदातुसूर्योदयानंतरं कियतीषु
द्वित्रिघटीषु अतिक्रांतासुअमावास्याप्रवृत्तिः पूर्वंचतुर्दश्येवास्थितातस्यांतुयदिदृक्कर्मवशतश्चंद्रोदृष्टोमायादर्शी तथाप्यमावास्यायांचंद्रादर्शनलक्षणानाक्रांतत्वात्सा संपूर्णा
मावास्यादर्शोनामतत्रदर्शजननशांतिर्विधेयेति एवममावास्याभेदेन सिनीवालीकुहूदर्शरूपपक्षत्रयंसावकाशमिति गोलज्ञानांमतम् अथप्रकारांतरेण सिनीवालीसर्वथा
दिसिद्धासेवकुहूस्तुपारिभाषिकी यदाहवसिष्ठः नक्षत्रेयस्यदर्शांतोविषनाड्याभवेद्यदि कुहूयोगइतिख्यातो व्याधिमृत्युभयादिकृत् अयमर्थः तस्मिन्नक्षत्रे
याविषनाड्यउक्तास्तास्मिन्कालेयदिदर्शस्यचरमघटिकाभवेत्तन्नक्षत्रंचयस्यपुरुषस्यजन्मनक्षत्रंजन्मकालेकालांतरेवास्त्यत्तस्यपुंसो व्याधिमृत्युफलकुहूयोगोज्ञे
यः तत्रकुहूजननफलंशांतिश्चस्यात् कालांतरेपिकुहूयोगसंभवेशांतिर्विधेया अतएवजगन्मोहनेयस्यजन्मर्क्षगश्चंद्रोविषनाड्यांकुहूर्भवेत् अभिचारेणकिंतस्यस्व
यमेवमरिष्यतीति अतोविषघटिकांतः पूर्वकालोदर्शशब्दवाच्यइति एवंप्रकारत्रयेणसिनीवालीकुहूदर्शानांभेदउपपादितस्तत्रयथासंप्रदायंव्यवस्थेत्यलमतिप्रसंगे
न अथशांतिप्रकारः सिनीवाल्यांप्रसूतास्यादाद्यस्यभार्यापशुस्तथा गवाश्वमहिषीचैवराज्ञस्यापिश्रियंहरेत् येषसंतिद्विजाश्चान्येस्वप्रसादोपजीविनः वर्जयेत्तानशेषां

स्तु पशुपक्षिमृगादिकान् द्विजः पक्षिणः कुहू प्रसूतिरत्यर्थं सर्वदोषकरी मता यस्य प्रसूतिरेतेषां तस्यायुर्धननाशिनी नारीं विना च शेषाणां परित्यागो विधीयते परित्यागा-
त्तत्र शांतिं कुर्याद्भूत्या विचक्षणः प्रतिमां कारयेच्छुंभोश्चतुर्भुजसमन्विताम् त्रिशूलखट्वांगवरदाभयहस्तां यथाक्रमात् श्वेतवर्णां श्वेतपुष्पां श्वेतांबरवृषस्थिताम् त्र्यंबं-
केन मंत्रेण पूजां कुर्याद्यथाविधि इंद्रश्चतुर्भुजो वज्रांकुशचापससायकः रक्तवर्णो गजारूढो यत इंद्रेति मंत्रितः पितरः कृष्णवर्णाश्च चतुर्हस्ता विमानगाः यष्ट्यक्षसूत्रकमंड
ल्वभयानां च धारिणः ये सत्या इति मंत्रेण पूजां कुर्यादनंतरम् कलशस्थापनपूजादि पूर्ववत् समिदाज्यचरोर्होमं तिलमाषैश्च सर्षपैः अश्वत्थप्लक्षपालाशसमिद्भिः खादिरैः शु-
भैः अष्टोत्तरशतं मुख्यं प्रत्येकं जुहुयाद्बुधः त्र्यंबकेण मंत्रेण तिलान्व्याहृतिभिर्हुनेत् शंकरस्याभिषेकं च कुर्यादाज्यावलोकनम् अन्यत्सर्वमभिषेकादि पूर्ववत् इति
सिनीवालीकुहूशांतिः अथ दर्शशांतिः अथातो दर्शजातानां मातापित्रोर्दरिद्रता तद्दोषपरिहाराय शांतिं वक्ष्यामि नारद तत्र संकल्पं विधाय पुण्याहं वाचयित्वा सर्वतोभद्रमंडलं
लिखित्वा तन्मध्ये कलशं संस्थाप्य तन्मध्ये निक्षिपेद्द्रव्यं दधिक्षीरघृतादिकम् न्यग्रोधोदुंबराश्वत्थाः सचूतानिंबकास्तथा एतेषां वृक्षमूलानां त्वगादीन् पल्लवांस्तथा पंचरत्ना-
नि निक्षिप्य वस्त्रयुग्मेन वेष्टयेत् तत्र सर्वे समुद्रा इति आपो हि ष्ठा तृचेनेति कयानश्चित्र इत्यृचा यत्किंचेदमृचा चैव समुद्रज्येष्ठा इत्यृचा अभिमंत्र्योदकुंभं तमग्नेः पूर्वे निधाप-
येत् दर्शस्य देवतायाश्च सोमसूर्यस्वरूपकाः प्रतिमां स्वर्णजां नित्यं राजतीं ताम्रजां तथा आप्यायस्वेति मंत्रेण सविता पश्चात्तमे वच उपचारैः समाराध्य ततो होमं समाचरे-
त् समिधश्च चरुद्रव्यं क्रमेण जुहुयाद्बुधः हुनेत्सवितृमंत्रेण सोमो धेनुं च मंत्रतः अष्टोत्तरशतं वापि अष्टाविंशतिसंख्यया अभिषेकादि पूर्ववत् हिरण्यं रजतं चैव कृष्णा
धेनुश्च दक्षिणा ब्राह्मणान् भोजयेत्तत्र कारयेत्स्वस्तिवाचनम् इति दर्शशांतिः कृष्णपक्षे चतुर्दश्यां प्रसूतेः षड्विधं फलम् चतुर्दशीं च षड्भागां कुर्यादादौ शुभं स्मृतम् द्वि-
तीये पितरं हंति तृतीये मातरं तथा चतुर्थे मातुलं हंति पंचमे वंशनाशनम् षष्ठे तु धनहानिः स्यादात्मनो वंशनाशनम् तस्मात्सर्वप्रयत्नेन शांतिं कुर्याद्विधानतः प्रतिमां कारयेच्छं-
भोः कर्षमात्रसुवर्णतः तदर्धार्धेन वा कुर्यात्सर्वलक्षणसंयुताम् वृषभे च समासीनं वरदाभयपाणिकम् शुद्धस्फटिकसंकाशं श्वेतमाल्यांबरान्वितम् त्र्यंबकेन मंत्रेण पूजां कुर्याद्विधानतः

तत्रमूलशांतिवत् कलशस्थापनादिकृत्वा तत्रशंभुपूजां विधायतत्र आवाह्यवारुणैर्मंत्रैरनेनचविधानतः इमंमेवरुणेत्यनयातत्त्वायामीत्यूचातथात्वंनो अग्ने इत्यनयासत्वं
नइतिमंत्रः आग्नेयकुंभमारभ्यपूजांकुर्याद्यथाक्रमं आनोभद्राश्चसूक्तेनभद्राअग्नेश्चसूक्तकमृगंब्रह्मापुरुषसूक्तं च क द्रुद्रस्तु क्रमाज्जपेत् ईश्वरस्याभिषेकंचग्रहपूजांचकार
येत् समिदाज्यचरूंश्चैवतिलमाषांश्चसर्षपान् अश्वत्थप्लक्षपालाशसमिद्भिः खादिरैः शुभैः अष्टोत्तरसहस्रंवाअष्टोत्तरशतंतुवा अष्टाविंशतिभिर्वापिहोमंकुर्यात्पृथक् पृ
थक् त्र्यंबकेनमंत्रेणतिलान्व्याहृतिभिः क्रमात् ग्रहाएवंचहोतव्याश्चास्मदुक्तविधानतः अन्यत्सर्वमाज्यावलोकनादि पूर्ववत् इतिकृष्णचतुर्दशीजननशांतिः एक
स्मिन्नेवनक्षत्रेभ्रातोर्वापितृपुत्रयोः प्रसूतिश्चतयोर्मृत्युर्भवेदेकस्यनिश्चयात् तत्रशांतिंप्रवक्ष्यामिसर्वाचार्यमतेनतु अग्नेरीशानभागेतु नक्षत्रप्रतिमांततः तन्नक्षत्रोक्तमं
त्रेणचार्चयेत्कलशोपरि रक्तवस्त्रेणसंछाद्यवस्त्रयुग्मेनवेष्टयेत् स्वस्वशाखोक्तमार्गेण कुर्यादग्निमुखंततः अनेनैवतुमंत्रेणहुनेदष्टोत्तरंशतम् प्रत्येकंसमिदन्नाद्यैः
प्रायश्चित्तांतमेवच अभिषेकंततः कुर्यादाचार्यः पितृपुत्रयोः वस्त्रालंकारगोदानैराचार्यंपूजयेत्ततः ऋत्विग्भ्योदक्षिणांदद्यान्माषत्रयसुवर्णकम् देवताप्रतिमादानं
धान्यवस्त्रादिभिः सह यानशय्यासनादींश्चदद्यात्तद्दोषशांतये भोजयेद्ब्राह्मणान् सर्वान्वित्तशाठ्यविवर्जितः इत्येकनक्षत्रशांतिः अत्रैकस्मिन्नेवनक्षत्रेभ्रात्रोर्वापि
तृपुत्रयोरित्यत्रभ्राताचभ्राताचभ्रातराविति भ्रातृपुत्रौस्वसृदुहितृभ्यामितिएकशेषेसोदरयोर्भ्रातृभगिन्योरेवनिषेधः स्यान्नतुपुत्रभ्रात्रोः एवंपुत्रपित्रयोरित्यत्रापि
पिताचपुत्रश्चेतिद्वंद्वे पितापुत्रयोरेकनक्षत्रजनननिषेधः स्यान्नतुमातृपित्रोः नचमाताचपिताचपितरौपितामात्रेत्येकशेषेतथापुत्रश्चदुहिताचपुत्रौपितरौचपुत्रौचेति
द्वंद्वे पितृपुत्राणामितिबहुवचनंस्यात् तथापिवचनांतरानुरोधात् इष्टविषयोपिसंगृहीतोभविष्यति यदाहवसिष्ठः पित्रोस्तुजन्मनक्षत्रेजातस्तुपितृमातृहा जन्मर्क्षेशेच त-
त्स्वेजातः सद्योमृतिप्रदः देवकीर्तिः यद्येकस्मिन्धिष्ण्येजायंतेदुहितरोयवापुत्राः पित्रोरंतकराः स्युर्यद्यपरेप्रीतिरतुलास्यात् अपरेअन्यनक्षत्रेगर्गः यस्यैवजन्मनक्षत्रे ३२
जायेताभ्रातासुतोपिवा सजातीयः सजात्यावासोस्यप्राणान्प्रसाधयेदिति अथमूलस्योपलक्षणत्वेनसर्वशांतिशेषभूतोगोमुखप्रसवोभिधीयतेगर्गः प्रणिपत्यरविंवं

स्येप्रायश्चित्तमनुस्मरन् सर्वारिष्टविनाशाय यदुक्तं ज्योतिषार्णवे पित्ररिष्टे सुतारिष्टे मात्ररिष्टे तथैव च पौष्णाश्विन्योर्गुरौ सार्पे मघाचित्रेंद्रमूलभे दुष्टर्क्षेषु जातस्य कुर्या-
द्गोजननं तथा जन्मर्क्षे वा त्रिजन्मर्क्षे शुभवारे शुभे दिने कृत्वाभ्यंगादिकं सर्वं गृहालंकारपूर्वकम् गोमयेनोपलिप्याथ यथा वित्तानुसारतः नवशूर्पे तु तन्मध्ये रक्तव-
स्त्रं प्रसारयेत् स्थापयित्वा शिशुं तत्र पुनः सूत्रेण वेष्टयेत् प्राङ्मुखस्तमवाक्पादं तिलदर्भगतं शिशुम् गोमुखं दर्शयित्वा तु पुनर्जातं तु गोमुखात् विष्णुर्योनीति सूक्तेन
गव्येन स्नापयेच्छिशुं गवामंगेषु मंत्रेण गवामंगेषु संस्पृशेत् विष्णोःश्रेष्ठेन मंत्रेण गोप्रसूतं तु बालकम् आचार्यस्तु समादाय पश्चान्मात्रे ददात्तदा माता जघन्य भाग-
स्था शिशुमानीय तन्मुखात् ततः पित्रे तदाद्द्यात्ततो मात्रे प्रदापयेत् वस्त्रे संस्थाप्य तु पिता पुत्रस्य मुखमीक्षयेत् गोमूत्रं गोमयं क्षीरं दधि सर्पिः कुशोदकं आपोहि
ष्ठादिभिर्मंत्रैरभिषिंचेत्ततः शिशुं मूर्ध्नि चाघ्राय तं पुत्रं तन्मंत्रेण तदा पिता अंगादंगात्संभवसि हृदयादधिजायसे आत्मा वै पुत्रनामासि स जीव शरदः शतं मूर्धनि नि-
रवघ्राय तं शिशुं स्थापयेत्ततः पुण्याहं वाचयेत्सम्यग्ब्राह्मणैर्वेदपारगैः दरिद्रायाथ विप्राय तां गां चाप्यप्रदापयेत् गोवस्त्रस्वर्णधान्यादि दद्यादर्कादितः क्रमात् यथा
शक्ति धनं दद्याद्ब्राह्मणेभ्यस्तथा पिता ततो होमं प्रकुर्वीत स्वस्वशाखोक्तमार्गतः उल्लेखनादिकं कृत्वाऽऽज्यभागांतमाचरेत् होमस्येशानदिग्भागे धान्योपरि शु-
भं घटं सपंचगव्यं संस्थाप्य तिलांस्तत्र विनिक्षिपेत् क्षीरद्रुमकषायांश्च पंचरत्नानि निक्षिपेत् वस्त्रयुग्मेन संछाद्य क्षिरादिभिरथार्चयेत् विष्णुं वरुणमभ्यर्च्य
प्रतिमां च विधानतः आपोहिष्ठेति तिसृभिरप्सु मे सोम इत्यथ तद्विष्णोः परमं पदमक्षीभ्यामिति सूक्ततः ऋग्भिराभिः प्रत्यृचं च अष्टाविंशति संख्यया अश-
क्तौ चाष्टसंख्यं वा दधिमध्वाज्यसंयुतं आदित्यादिग्रहाणां च होमं कुर्यात्समंत्रकं इति गोमुखप्रसवशांतिः अथ प्रसंगात्त्रीतरशांतिः सुतत्रये सुता चेत्स्यात्तत्रये
वा सुतो यदि मातापित्रोः कुलस्यापि तदारिष्टं महद्भवेत् ज्येष्ठनाशो धनेहानिर्दुःखं वा सुमहद्भवेत् तत्र शांतिं प्रकुर्वीत वित्तशाठ्यविवर्जितः जातस्यैकादशे वापि
द्वादशाहे शुभे दिने आचार्यमृत्विजो वृत्वा ग्रहयज्ञपुरःसरम् सह वा ग्रहयज्ञस्याद्यथा वित्तानुसारतः ब्रह्मविष्णुमहेशेंद्रप्रतिमाः स्वर्णतः कृताः पूजयेद्धान्यराशि-

स्यकलशोपरिशक्तितः पंचमे कलशे रुद्रं प्रजपेद्रुद्रसंख्यया रुद्रसूक्तानि चत्वारिंशांति सूक्तानि सर्वशः द्विजएकोजपेद्धोमकाले शुचिः समाहितः आचार्यो जुहुयादत्र
समिदाज्यतिलांश्चरुम् अष्टोत्तरसहस्रं वा शतं वा विंशति तु वा देवताभ्यश्च तुर्वक्त्रादिभ्यो ग्रहपुरःसरम् ब्रह्मादिमंत्रैरिंद्रस्य यतइंद्र भयामहे ततः स्विष्टकृतं हुत्वा बलिपूर्णा
हुतिं ततः अभिषेकं कुटुंबस्य कृत्वाचार्यं प्रपूजयेत् हिरण्यं धेनुरेका च वस्त्रं स्त्रिभ्यो दक्षिणा ततः प्रतिमा गुरवे देया उपस्करसमन्विता कांस्याज्यवीक्षणं कृत्वा शांतिपाठं च कारयेत्
ब्राह्मणान्भोजयेच्छक्त्यादीनानाथांश्च तर्पयेत् एवं शांतिविधानेन सर्वारिष्टं प्रलीयते इति श्रीतरशांतिः अथ चंद्रसूर्यग्रहणसमयजननशांतिः ग्रहणे चंद्रसूर्यस्य प्रसूतिर्य
दि जायते व्याधिपीडा तदा स्त्रीणामादौ तु ऋतुदर्शनात् शांतीस्तेषां प्रवक्ष्यामी नराणां हितकाम्यया यस्मिन्नृक्षे विशेषेण ग्रहणं संप्रजायते तदृक्षाधिपतेरूपं सुवर्णेन प्रक
ल्पयेत् यथाशक्त्यनुसारेण वित्तशाठ्यं न कारयेत् सूर्यग्रहे सूर्यरूपं सुवर्णेन स्वशक्तितः चांद्रं चंद्रग्रहे धीमान्रजतेन विशेषतः राहुरूपं प्रकुर्वीत नागेनैव विचक्षणः नागेन सीस
केन शुचौ देशे प्रयत्नेन गोमयेन प्रलेपयेत् तस्योपरिन्यसेद्धीमान्नववस्त्रं सुशोभनम् त्रयाणां चैव रूपाणां स्थापनं तत्र कारयेत् रक्ताक्षतं रक्तगंधं रक्तपुष्पांबराणि च सूर्यग्रहे
प्रदातव्यं सूर्यप्रीतिकरं च यत् श्वेतवस्त्रं श्वेतमाल्यं श्वेतगंधाक्षतादिकम् चंद्रग्रहे प्रदातव्यं चंद्रप्रीतिकरं च यत् राहवे चैव दातव्यं कृष्णपुष्पांबरादि च दद्यान्नक्षत्रनाथाय
श्वेतगंधानुलेपनम् सूर्यं संपूजयेद्धीमाना कृष्णेनेति मंत्रतः चंद्रग्रहे तथा सम्यगाप्यायस्वेति मंत्रतः स्वर्भानोरिति मंत्रेण राहुं यत्नेन पूजयेत् एवं संपूज्य धीमान्समिद्भिश्चा
र्कसंभवैः चंद्रग्रहे च पालाशैः समिद्भिर्जुहुयान्नरः दूर्वाभिर्जुहुयाद्धीमान् राहोः संप्रीणनाय च समिद्भिर्ब्रह्मवृक्षोत्थैर्भेशाय जुहुयाद्बुधः भेशाय नक्षत्राधिपतये आज्यं
न चरुणा चैव तिलैश्च जुहुयात्ततः पंचगव्यैः पंचरत्नैः पंचत्वक् पंचपल्लवैः जलैरोषधिकल्कैश्च सहितैः कलशोदकैः ओषधिकल्कैः सर्वौषधिकल्कैः अभिषेकं प्रकुर्वी
त यजमाने प्रयत्नतः मैत्रैर्वारुणदैवत्यैरापोहिष्ठादिभिः सहइमं मे गंगे परितस्त्वा यामीति मंत्रकैः अभिषेके निवृत्ते तु यजमानः समाहितः आचार्यं पूजयेत्पश्चात्सुशांतो वि- ३३
जितेंद्रियः ततो दद्यात्प्रयत्नेन भक्त्या प्रतिकृतित्रयम् गां चैव दक्षिणां दद्याद्यजमानः समाहितः अनेन विधिना शांतिं कृत्वा सम्यग्विशेषतः अकालमृत्युशोके च व्याधि॰

पीडांचनाप्नुयात् सौख्यंसौमनसंनित्यंसौभाग्यंलभतेनरः इत्थंग्रहणजातानांसर्वारिष्टविनाशनम् कथितंभार्गवेनेदंशौनकायमहात्मने इतिशौनकोक्ताग्रहणजननशांतिः
अथज्वराद्युत्पत्तिकालीननक्षत्रशांतिः तत्रसाधारणोविधिः यस्मिन्नक्षत्रेज्वरादिपीडाभवतितन्नक्षत्राधिदेवताप्रतिमांसुवर्णेनकारयित्वाअमुकनक्षत्रसंभूतव्याधिशांत्यर्थंनक्ष-
त्रशांतिंकरिष्येइतिसंकल्प्यशुचिप्रदेशेगोमयेनोपलिप्तेतंदुलैश्चतुरस्रंमंडलंनिर्माय तन्मध्येतत्तद्देवतावर्णवस्त्रद्वयवेष्टितंगंधाक्षतचंदनादिचर्चितंकलशंधान्यस्योपरिविन्यस्य तत्रस-
र्वौषधीःपंचरत्नानिपंचगव्यानिसप्तमृत्तिकाःपंचपल्लवान्स्वस्वमंत्रेणनिक्षिप्यसर्वेसमुद्राइतितत्रतीर्थान्यावाह्यतत्त्वायामीतिवरुणमावाह्यसंपूज्यस्वस्वगृह्योक्तविधिनाग्निंप्र-
तिष्ठाप्यआज्यभागांतेतत्तन्नक्षत्राधिदेवतामंत्रेणतन्नक्षत्रपूर्वोत्तरनक्षत्रदेवतामंत्रेणतत्तद्द्रव्येणचहोमंकृत्वातेनवरुणकलशेनयजमानाभिषेकेविहितेताःप्रतिमागोब्रा-
ह्मणायदद्यात् असौसाधारणोविधिः उक्तंच यस्मिन्नृक्षेभवेत्पीडातन्नक्षत्रस्यदेवताम् सुवर्णनिर्मितांकृत्वापूजयेत्प्रयततःशुचिः गोमयेनानुलिप्तेवैमंडलंशुभलक्षणम्
कीर्तितंचतुरस्रंचतंदुलैश्चकृताकृतेः कृत्वातुस्थंडिलंतत्रयत्नतःकृष्णयामृदा मृत्तिकाभिश्चसुधीःकुर्यात्तंदुलानांमहाचयम् तत्रप्रमाणंखारीवाद्रोणोवादसशक्तितःअभा-
वेपंचवाद्रोणाद्रोणोवातदभावतः ईशानकोणदेशेतुकलशंस्थापयेत्सुधीः निधायद्रविणंतत्रकलशेशक्त्यपेक्षया पीठंतुपूर्वतस्थाप्यंनव्यवस्त्रेणसंयुतम् स्वस्तिकंतं-
दुलानांचशुभानांतत्रसंलिखेत् तन्मध्येदेवतास्तिस्रोनक्षत्रत्रितयस्यवै यस्मिन्नृक्षेभवेद्रोगस्तस्यपूर्वापरेसुधीः उडुनिपूजयेद्यत्नादधिप्रत्यधिदेवने देवतायस्य-
ऋक्षस्यमंत्रस्तल्लिंगएवच इत्थंचतस्ययत्प्रोक्तंप्रभवंप्रकृतंतथा तत्सर्वंविदुषानीयहोमं तत्रप्रकल्पयेत् स्वगृह्योक्तविधानेनकुर्यादग्निमुखंसुधीः कलशंजलपूर्णं
चवस्त्रयुग्मेनवेष्टितम् निधायचौषधीस्तत्रपंचपल्लवसंयुताः सप्तस्थानमृदःकुंभेआलवालंप्रकल्पयेत् इमंमेवरुणइत्येवंजलंमंत्रेणवापुनः सर्वेसमुद्राःसरितमंत्रइति
चसंस्मरेत् यच्चिद्धितेविशोयथेत्यादिसूक्तंजपेत्पुनः आवाहयेत्ततोदेवंवरुणंयादसांपतिम् एवंनक्षत्रशांत्यर्थंविदध्यात्पूर्वपीठिकाम् सामान्योऽयंविधिःप्रोक्तोनक्षत्राणांप्रपू-
जनेसर्वौषधीनांदुष्प्रापौभवेदेकाशतावरी सर्वेषामपिगंधानामभावेचंदनंमतम् शतपत्रंसुमनसांधूपानांवेद्गुग्गुलुः नैवेद्यानामभावेतुपायसंसघृतंस्मृतम् मंत्राणामप्यभा-

विष्णुगायत्रीमंत्रउत्तमः होमद्रव्यस्यदुग्धाशीतिलाः प्रोक्तामनीषिभिः अष्टोत्तरसहस्रंच तथाशतमुदाहृतमिति अथनक्षत्रदेवताध्यानानि देवतेअश्विनौतत्रद्विभुजौशुक्लव
र्णकौसुधाकलशसंयुक्तौकमंडलुधरौशुभौ १ यमस्तुदेवतातत्रकृष्णवर्णोद्विबाहुकः लुलायवाहनःश्रीमान्पाशदंडधरः प्रभुः २ अग्निस्तुदेवतातत्ररक्तवर्णोजवाहनः चतुर्भुजोधृ
तामात्रस्त्रुवस्त्रुग्वरदाभयः ३ रक्तवर्णश्चतुर्बाहुर्हंसारूढश्चतुर्मुखः पद्माक्षसूत्रवरदाभयहस्तोनिरामयः ४ सोमोहिदेवतातस्यश्वेतवर्णःशुभाकृतिः दशाश्वरथमारूढः श्वेताश्वो
पिनिगद्यते ५ रुद्रोहिदेवतायस्यवृषारूढश्चतुर्भुजः त्रिशूलखट्वांगवरदाभयहस्तश्चकीर्तितः ६ चतुर्भुजादितिःपीतासाक्षसूत्रकमंडलुः वरदाभयहस्तासाकार्यास्वर्णमयीशु
भा ७ चतुर्भुजःपीतवर्णोदेवतास्यबृहस्पतिः दंडाक्षसूत्रपाणिस्तुसाभयःसकमंडलुः ८ सर्पस्तुदेवतातत्रमहामंडलरूपधृक् सुविस्तृतशिरश्चंडो कर्मपिंगललोचनः९
पितरोदेवतास्तत्र कृष्णवर्णाश्चतुर्भुजाः भद्राक्षसूत्राभयदाः कमंडलुधराःशुभाः १० पूर्वाफाल्गुनिकायांचभगोदेवःप्रकीर्तितः रक्तवर्णोऽबुजासीनो द्विभुजोभयप-
द्मकः ११ अर्यमादेवतापद्ममध्यस्थःपद्मवर्णकः पद्माभयकरःश्रीमान्स्वर्णमूर्तिर्महाद्युतिः १२ सवितादेवतातस्यसप्ताश्वरथवाहनः द्विभुजोरक्तवर्णःस्यात्पद्मासन
समाश्रयः १३ त्वष्टापद्मस्थितश्चित्रवर्णःस्यात्सचतुर्भुजः पद्माक्षसूत्रवलयः पद्माभयकरःप्रभुः १४ वायुश्चदेवतातत्रमृगारूढश्चमोचकः अजाचर्मधरःश्रीमा-
न्द्विभुजःपरिकीर्तितः १५ इंद्राग्नीदेवतातत्रगजाजावाहनावुभौ चतुर्बाहूरक्तवर्णौनिजशस्त्रधरौतथा १६ चापांकुशाभयैर्युक्तौतथासमविराजितौ पद्मासनोरक्त-
वर्णोमित्रस्तस्यानुदेवता १७ पद्माभयकरःश्रीमान्द्विभुजःपरिकीर्तितः १७ शक्रऐरावतारूढोदिव्यसिंहासनोविभुः श्वेतवर्णोवज्रधरोऽभयपाणिर्महाभुजः १८
निर्ऋतिर्देवतातत्र प्रेतारूढश्चसोन्वकः खड्गखेटकधारीचद्विभुजःपरिकीर्तितः १९ जलंतुदेवतातस्यशंखवर्णाशुभाकृतिः वरुणोऽस्यजलस्यापि स्वामीपूज्यत-
मोमतः २० मकरेवाहनेविष्टोभवेत्पद्मकरोध्रुवम् विश्वेदेवादेवताश्चश्वेतवर्णाश्चतुर्भुजाः वरदाभयहस्ताश्चसाक्षसूत्रांबुभाजनाः २१ विष्णुस्तुकृष्णवर्णःस्यात्सन्न
गाशनवाहनः शंखचक्रगदापाणिःपीतवासाश्चतुर्भुजः २२ वसवोदेवतास्तत्रश्वेतवर्णाश्चतुर्भुजाःवरदाभयहस्ताश्चसाक्षसूत्रांबुजासनाः २३ वरुणोदेवतातत्रमकरो

परिसंस्थितः शक्तिपाशधरः श्रीमान्गदापद्मधरस्तथा २४ अजैकचरणो रुद्रो देवताऽस्य प्रकीर्तिता खड्गचर्मधरो वाग्मी भुजद्वयसमावृतः २५ अहिर्बुध्न्याभिधो रुद्रो देव-
ताऽस्य प्रकीर्तिता श्वेतः श्वेतुष्करः पद्मवरदाभयपाशभृत् २६ पूषा तु देवता तत्र पद्मवर्णोऽम्बुजासनः द्विभुजः पद्मपाणिः स्यात्सयोगर्भप्रियो विभुः २७ इति नक्षत्र देवताध्या-
नम् अथोपयुक्तत्वान्नारदीयोक्ता काकमैथुनदर्शनशांतिः दिवा वा यदि वा रात्रौ यः पश्येत्काकमैथुनम् स नरो मृत्युमाप्नोति ह्यथवा स्थाननाशनम् काकघातव्रतं यद्वा वि-
दधीताऽथ वत्सरम् पितॄन्देवान् द्विजान्भक्त्या प्रत्यहं वाऽभिवादयेत् जितेंद्रियो जितक्रोधः सत्यधर्मपरायणः तद्दोषशमनार्थाय शांतिकर्म समारभेत् गृहस्येशानदि-
ग्भागे होमस्थानं प्रकल्पयेत् गृह्योक्तविधिना तत्र प्रतिष्ठाप्य हुताशनम् प्रतिमंत्रं त्र्यंबकेन अथ मृत्युंजयेन च व्याहृत्याभिर्व्रीहितिलैर्जयाद्यं तं प्रकल्पयेत् पूर्णाहुतिं
च जुहुयात्कर्ता शक्त्या चिरलं कृतः स्वर्णशृंगीं रौप्यखुरां कृष्णां धेनुं पयस्विनीम् वस्त्रालंकारसंयुक्तां निष्कद्वादशसंयुताम् तदर्धेन तदर्धेन दद्याद्दक्षिणया युताम् यथावित्तानु-
सारेण न्यूनाधिकत्व कल्पना आचार्याय श्रोत्रियाय तां गां दद्यात्कुटुंबिने यस्मात्त्वं पृथिवी सर्वा धेनो वैष्णवसन्निभे सर्वमृत्युहरा नित्यमतः शांतिं प्रयच्छ मे ब्राह्मणेभ्यो वि-
शिष्टेभ्यो यथाशक्त्या च दक्षिणाम् ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाच्छांतिवाचनपूर्वकम् एवं यः कुरुते सम्यक्तस्माद्दोषात्प्रमुच्यते इति काकमैथुनदर्शनशांतिः तत्रैव कपोतादिशां-
तिः आरोहयेद्गृहं यस्य कपोतो वा प्रवेशयेत् स्थानहानिर्भवेत्तस्य यद्वानर्थपरंपरा दोषाय धनिनां गेहे दरिद्राणां शिवाय च तस्य शांतिश्च कर्तव्या जपहोमविधानतः ब्रा-
ह्मणान्वरयेत्तत्र स्वस्तिवाचनपूर्वकम् षोडश द्वादशाष्टौ वा श्रौतस्मार्तक्रियापरान् देवाः कपोत इत्यादि ऋग्भिः पंचभिर्जपम् लक्षं कृत्वा प्रयत्नेन स्वगृह्योक्तविधानतः ई-
शान्यां स्थापयेद्वह्निं सुरवांतेऽष्टोत्तरं शतम् प्रत्येकं समिदाज्यान्नैः प्रतिप्रणवपूर्वकम् यत इंद्र भयामहे स्वस्तिदेति त्रियंबकैः त्रिभिर्मंत्रैश्च जुहुयात्तिलान्व्याहृतिभिस्ततः जया-
हुतीस्ततो हुत्वा कुर्यात्पूर्णाहुतिं स्वयम् विप्रेभ्यो दक्षिणां दद्याद्द्यौः शांतिं च ततो जपेत् ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चात्स्वयं भुंजीत बंधुभिः एवं यः कुरुते सम्यक्तस्माद्दोषात्प्रमुच्यते
पिंगलायाः स्वरे प्येवं मधुवल्मीकयोरपि संपूर्णं मंदिरे हानिः शून्यसद्मनि मंगलम् प्राकारे च पुरद्वारे देवागारे च वीथिषु ग्रामस्य तत्फलं चैव गुरुकल्पनया ततः शांतिकर्माऽखिलं

कार्यंपूर्वोक्तेन क्रमेणतु इतिकपोतपिंगलामधुवल्मीकादिशांतिः अथपल्ल्याः पतनेसरठस्यवाऽऽरोहणेफलंशांतिश्च पादयोर्जंघनेपाण्योर्गुदेगुह्येच अंघयोःपल्ल्याः पाते
तथाऽऽरोहेसरठस्यफलंनसत् अन्यत्रशुभदंपश्चात्सचैलस्नानमाचरेत् दत्वाशिवालयेदीपंसुखमाज्येविलोकयेत् पल्लीसरठयोरूपंसुवर्णेनविनिर्मितम् तदर्धार्धप्रमाणेन
वित्तशाठ्यविवर्जितः वस्त्रयुग्मेनसंवेष्ट्यब्रोह्मणायनिवेदयेत् इतिपल्लीसरठयोःशांतिः ५७ अथनक्षत्रप्रसंगादेवाऽश्विन्यादीनांभानांतारकाउपजातिकयाहऽहत्रित्र्यंगेति प
थाचश्रीपतिः वन्हित्रिऋत्विषुगुणेंदुकृताग्निभूतबाणाश्विनेत्रशरभूकुयुगाब्धिरामाः रुद्राब्धिरामगुणवेदशतद्वियुग्मदंताबुधैर्निगदिताःक्रमशोभताराइति नक्षत्रसंमति

त्रि३ त्र्यं३ ग६ पंचा५ग्नि३ कु१ वेद४ वन्हयः३ शरे५षु५ नेत्रा२ श्वि२ शरे५ न्दु१ भू१ कृता४॥ वेदा४ग्नि३ रुद्रा११ श्वि२ यमा२
ग्नि३ वन्हयो३ ब्धयः४ शतं१०० द्वि२ द्वि२ रदाः३२ भतारकाः॥५८॥ अश्व्यादिरूपंतुरगास्ययोनिक्षुरोनएणास्यमणीगृहं
च॥ पृषत्कचक्रेभवनंचमंचः शय्याकरोमौक्तिकविद्रुमंच॥५९॥ तिवाक्येसप्तविंशतिभानिमृतीयंते मूलेषष्ठींविंशतिरितिविरोधःउच्यतेऽत्र

राधेरुद्रांधीत्यत्राब्धयश्चतस्रस्ताराःपूर्वाषाढाद्वेउत्तराषाढयोर्ज्ञेयाः द्वेपूर्वाषाढायाद्वे उत्तराषाढायाइतिनारदेनाप्युक्तत्वात् भिधानात्तत्राऽश्विन्यास्तिस्रस्ताराःएवंभ
रण्यादीनांसाभिजितंतारासंख्याज्ञेया ताराभानेकिंप्रयोजनमाहवराहः नक्षत्रजमुद्वाहेफलमब्दैस्तारकामितैःसदसत् दिवसैर्ज्वरस्यनाशोव्याधेरन्यस्यवावाच्य इ
ति५८ अथाश्विन्यादीनामाकृतिमुपजातिकयोक्त्याह अश्व्यादिरूपमितितोरणंबलिनिभमितिअश्विन्यादिनक्षत्राणांरूपमाकृतिरुच्यते तत्राश्विन्यास्तुर
गास्यंअश्वमुखसदृशंरूपम् भरण्यायोनिर्भगसदृशं कृत्तिकायानापितक्षुरसदृशंरोहिण्याअनःशकटसदृशंमृगस्यएणास्यंहरिणमुखसदृशंआर्द्रायामणिसदृशं- ३५
पुनर्वसोगृहसदृशंपुष्यस्यपृषत्कोबाणस्तत्सदृशंआश्लेषायाश्चक्राकारंमघायाभवनंगृहसदृशंपूर्वाफाल्गुन्याःमंचःखट्वाकारंउत्तराफाल्गुन्याःशय्याकारंहस्तस्य-

हस्ताकारं चित्रायांमौक्तिकाकारं स्वात्यांविद्रुमंप्रवालसदृशम् ५९ विशाखायांस्तोरणाकारम् अनूराधायांबलिनिभं भक्तपुंजाकारम् ज्येष्ठायाःकुंडलाकृतिमूलस्य
सिंहपुच्छाकारम् पूर्वाषाढायांगजदंतसदृशम् उत्तराषाढायांमंचकसदृशम् अभिजितस्त्रिकोणाकारम् श्रवणस्यत्रिचरणसदृशम् धनिष्ठायांमर्दलसदृशम् शततारायांवृत्तं
वर्तुलम् पूर्वाभाद्रपदायांमंचकसदृशम् उत्तराभाद्रपदायांयमलाभम् रेवत्यांमर्दलःमृदंगाकारस्वरूपमित्यर्थः ६० अथजलाशयारामदेवप्रतिष्ठामुहूर्तंसामान्यतोलग्नशुद्धिं
देवताविशेषेणलग्नशुद्धिंनक्षत्रविशेषंचोपजातिकात्रयेणाह जलाशयेति रिक्तारेति शिवोनृयुग्मेतिच जलाशयाःवापीकूपतडागादयः तेषांप्रतिष्ठाउत्सर्गःआरामउप
वनंस्यादप्युत्सर्गःसुरादेवाधिष्ण्यवादयःतेषांप्रतिष्ठापनम् सौम्यायनेउत्तरायणेतथाजीवशशांकशुक्रे दृश्येउदितेसति तथामृदुध्रुवक्षिप्रचरनक्षत्रेतथाशिवेशुक्लेपक्षेतथा

तोरणंबलिनिभंचकुंडलं सिंहपुच्छगजदंतमंचकाः त्र्यस्त्रिचत्रिचरणाभमर्दलौवृत्तमंचयमलाभमर्दलाः ६० जलाशयारामसुरप्रतिष्ठासौ
म्यायनेजीवशशांकशुक्रे दृश्येमृदुक्षिप्रचरध्रुवेस्यात्पक्षेसितेस्वर्क्षतिथिक्षणेवा ६१ रिक्तारवर्ज्येदिवसेऽतिशस्ताशशांकपापैस्त्रिभवांगसंस्थैः
॥ व्यंत्याष्टगैःसत्खचरैर्मृगेंद्रेसूर्योघटेकोयुवतौचविष्णुः ६२ स्वर्क्षतिथिक्षणेवा यस्यदेवस्य प्रतिष्ठाकर्तुमिष्टातस्यतत्स्वामिकेन नक्षत्रेतिथौवाक्षणे-
मुहूर्तेवा ६१ तथारिक्तारवर्ज्येदिवसेरिक्तातिथिभौमवारव्यतिरिक्ततिथिवारेषु एवंविधेदिनेप्रतिष्ठाजलाशयारामदेवानांक्रमेणाकर्माईत्वोपभोग्यत्वपूजायोग्यत्व-
रूपाअतिशस्तास्यात् तथाचगार्ग्यः देवतारामवाप्यादिप्रतिष्ठामुत्तरायणे माघादिपंचमासेषु कृष्णेप्यापंचमीदिनम् दक्षिणेत्वयनेकुर्वन्न तत्फलमवाप्नुयात् यदातुदक्षि
णायनएवजलस्थितिसंभवस्तदानकालनियमःनकालनियमस्तत्रकारणमितिभविष्यपुराणोक्तेः अथक्रूरप्रवृत्तीनांदक्षिणायनेपिस्थापनं कार्यमित्युक्तं वैखानस
संहितायाम् मातृभैरववाराहनरसिंहत्रिविक्रमाः महिषासुरहंत्रीचस्थाप्यावैदक्षिणायने नारदोपिचैत्रेप्येवमासेषुमाघादिषुचपंचसु यद्दिनेयस्यदेवस्यतद्दि

नैतस्यसंस्थितम् अथलग्नशुद्धिः शशांकपापैः चंद्रस्यभौमशनिराहुकेतुभिः त्रिभवांगसंस्थैः तृतीयषष्ठैकादशस्थानस्थितैरुपलक्षितेलग्नेनतथासतवचरैः शुक्रबुधगुरुभिःव्यंत्याष्टगैः द्वादशाष्टमव्यातिरिक्ताखिलस्थानस्थैः सद्भिः देवादिप्रतिष्ठाअतिशस्ता अथसूर्योमृगेंद्रेसिंहलग्नेस्थाप्यः तथाकोब्रह्माघटे कुंभेविष्णुर्युवतौ युवत्यायाम् ६२ शिवोमहादेवो नृयुग्मेमिथुनेचपुनर्देव्योदुर्गादयोद्वितनौ द्विस्वभावराशौमिथुनकन्याधनुर्मीनलग्नेषुक्षुद्रादेव्यश्चतुःषष्ठियोगिनी प्रभृतयश्चर लग्नेमेषकर्कतुलामकरेषु सर्वेइमेउक्ता अनुक्ताश्चस्थिरर्क्षेवृषसिंहवृश्चिककुंभेषु अथपुष्येग्रहाइतिग्रहाश्चंद्रादयो ऽष्टौपुष्यनक्षत्रेस्थाप्याः उपलक्षणमेतत् सूर्यस्य हस्तनक्षत्रेस्थापनम् इंद्रब्रह्मणोःपुष्यश्रवणाभिजित्सुकुबेरस्कंदयोरनूराधायाम् दुर्गादीनांमूले सप्तर्षीणांस्वाधिष्ठितनक्षत्रेलक्ष्मीव्यासवाल्मीक्यगस्त्यानामपिस

शिवोनृयुग्मेद्वितनौचदेव्यःक्षुद्राश्चरेसर्वइमेस्थिरर्क्षे पुष्येग्रहाविघ्नपयक्षसर्पभूतादयोंत्येश्रवणे जिनश्च ॥ ६३ ॥ ॥

स्वाधिष्ठितनक्षत्रेस्थापनम् तदुक्तंरत्नमालायांपुष्यश्रुत्यभिजित्सुचेश्वरकयोर्वित्ताधिपस्कंदयोर्मैत्रेतिग्मरुचेः करेनिर्ऋतिभेदुर्गादिकानांशुभम् सप्तर्षेयोयत्रवसंतिधिष्ण्येकार्याप्रतिष्ठारवलतत्रतेषाम् श्रीव्यासवाल्मीकिघटोद्भवानांतथास्मृतावाक्पतिभेग्रहाणामिति अथविघ्नपोगणेशः यक्षोदेवयोनिःसर्पोवासुक्यादयः भूतोदेवयोनिःविद्याधराप्सरोयक्षरक्षोगंधर्वकिन्नराःपिशाचोगुह्यकःसिद्धो भूतोमीदेवयोनयइत्यमरः आदिशब्देनराक्षसासुरप्रथमसरस्वतीप्रभृतयोत्येरेवत्यांस्थाप्याः तथाश्रवणेजिनोबुद्धश्चस्थाप्यः उपलक्षणंचैतत् इंद्रकुबेरवर्जितानांलोकपालानांधनिष्ठायांस्थापनं इतोऽवशिष्टानांदेवानांश्रुत्तरारोहिणीषुस्थापनंस्यादित्यर्थः तथाचश्रीपतिः गणपरिवृदरक्षोयक्षभूतासुराणांप्रथमफणिसरस्वत्यादिकानांचपौष्णे श्रवसिसुगतनाम्नोवासवेलोकपानांनिगदितमखिलानांस्थापनंहिस्थिरेषु ६३ ॥ ॥इतिश्रीदैवज्ञानंतसुतदैवज्ञरामविरचितायांस्वकृतमुहूर्तचिंतामणिटीकायांप्रमिताक्षरायां नक्षत्रप्रकरणंसमाप्तम् ॥ २॥ ६९

अथ संक्रांतिप्रकरणं व्याख्यायते तत्र प्राग्राशितो परराशौ संक्रमणं नाम गमनं संक्रांतिस्तस्याः नक्षत्रविशेषवशेन वारवशेन च संज्ञां फलं च सार्धवसंततिलकया
ह घोरार्केति विप्रांश्चेति अर्कसंक्रमणमर्कसंक्रांतिः उग्रखौ उग्रनक्षत्रेषु रविवारे चेत्स्यात्तदा घोरेति संज्ञा सा शूद्रान् सुखयेत् सुखमुत्पादयेत् उग्रखावि
ति उग्रैः सहितो रविः उग्ररविः तस्मिन्नुग्रखाविति मध्यमपद लोपी तत्पुरुषः ततः सप्तम्येकवचनम् अथवा समाहारद्वंद्वे अनित्यमागमशासनमिति नुमभावः
एवं लघुविधावित्यादिष्वपि समाधेयम् अथ लघुनक्षत्रेषु विधौ सोमवारे सूर्यसंक्रांतिर्ध्वांक्षीनाम्नी विशो वैश्यान् सुखयेत् चरर्क्षे भौमे च चरनक्षत्रे भौमवारे वा सूर्य
संक्रमणं चेन्महोदरसुता महोदरीसंज्ञका चौरान्सुखयेत् ज्ञमैत्रे बुधवारे मैत्रसंज्ञनक्षत्रेषु वाऽर्कसंक्रांतिर्मंदाकिनीनाम्नी नृपतीन् राज्ञः सुखयेत् स्थिरगुरौ स्थिरन

इति मुहूर्तचिंतामणौ द्वितीयं नक्षत्रप्रकरणं समाप्तम् ॥ २ ॥ ६७ ॥ घोरार्कसंक्रमणमुग्रखौ हि शूद्रान् ध्वांक्षी विशो लघुविधौ च
चरर्क्षे भौमे चोरान्महोदरसुता नृपतीन्ज्ञमैत्रे मंदाकिनी स्थिरगुरौ सुखयेच्च मंदा ॥ १ ॥

क्षत्रेषु गुरुवारे चार्कसंक्रांतिर्मंदानाम्नी विप्रान् ब्रा
ह्मणान् सुखयेत् मिश्रभभृगौ मिश्रनक्षत्रयोर्भृगुवारे वाऽर्कसंक्रांतिर्मिश्रानाम्नी पशून् सुखयेत् तीक्ष्णार्कजे तीक्ष्णसंज्ञक नक्षत्रेषु अर्कजे शनिवारे ऽवा-
र्कसंक्रांती राक्षसीनाम्नी अंत्यजसुखा अंत्यजान् चांडालान् सुखयती त्यजसुखा स्यात् ॥ १ ॥ अथ दिनरात्रिविभागेन संक्रांत्यशुभफलमुत्तरायणदक्षिणा
यनसंज्ञां च सार्धवसंततिलकयाह त्र्यंशे इति अस्त इति अत्रार्कसंक्रमणमित्यनुवर्तते दिनमाने त्रिभिर्भक्ते त्र्यंशो भवति तत्र दिनस्य प्रथमे त्र्यंशे ऽर्कसंक्रमणं नृपतीन्
हंति मध्ये द्वितीये त्र्यंशे द्विजान् ब्राह्मणान् हंति अपरे तृतीये त्र्यंशे वैश्यान् हंतीत्येवं सर्वत्र व्याख्येयम् अस्ते सूर्यास्तमये ऽर्कसंक्रमणं शूद्रान् हंति २ अथ रात्रिसंक्रांति
फलम् रात्रिप्रथमप्रहरे पिशाचकान् आदिशब्देन भूतान् द्वितीयप्रहरे नक्तंचरान् राक्षसान् तृतीयप्रहरे नटान् नर्तकान् चतुर्थप्रहरे पशुपालकान् आभीरान् सूर्यो-

दयसमकालेऽर्कसंक्रमणं सकललिंगिजनं पाखंड्यादिकं हंतीत्यर्थः पाखंडाः सर्वलिंगिन इत्यभिधानात् क्रूरसौम्यवारपरत्वेन फलमाह वसिष्ठः रविरविजभौमवारे संक्रांतौ दिनकरस्य तन्मासे पित्तकफानिलजामयनरपतिकलहस्त्ववृष्टिश्च बुधगुरुसितचंद्राह्वे सति संक्रांतावनामयं नृणाम् क्षितिपतिनिकरक्षेमसस्यविवृद्धिर्धि धर्मिणां पीडा जन्मनक्षत्रे संक्रांतिफलं दीपिकायाम् यस्य जन्मर्क्षमासाद्य रविसंक्रमणं भवेत् तन्मासाभ्यंतरे तस्य रोगक्लेशधनक्षयाः तत्र शांतिकमपि तत्रैव तगरसरोरुहपत्रैः रजनीसिद्धार्थलोध्रसंयुक्तैः स्नानं जन्मन्यृक्षे रविसंक्रांतौ नृणां शुभदम् अन्यच्च वसिष्ठः अजकन्याझषकर्किणि संक्रांतौ यदि भवेद्धर्षम् अतुलं क्षेमसुभिक्षं नृपसज्जनगोकुलक्षेमम् घटचापसिंहमिथुने संक्रांतौ यदि भवेद्वर्षम् आमयडामरभूभृद्युद्धमनर्घत्ववृष्टिश्च वृषवृश्चिकतुलमकरे वृष्टिः स्यात्सांक्रमे समये विस्फोटामयत-

विप्रांश्च मिश्रान्भृगौ लुपशूंश्च मिश्रा तीक्ष्णार्कजेंत्यजसुरवारबलूराक्षसीच च्यंशेऽह्निदिनस्य नृपतीन्प्रथमे निहंति मध्ये द्विजानपि विशोपरके च शूद्-
रान् ॥२॥ अस्ते निशाप्रहरकेषु परे चक्रादावन्ते चरान्पिनटान्पशुपालकांश्च सूर्योदये सकललिंगिजनं च सौम्ययाम्यायने मकरकर्कटयोर्निरुक्तम्
॥३॥ षडशीत्याननं चापनृयुक्कन्याझषे भवेत् तुलाजौ विषुवं विष्णुपदं सिंहालिगोघटे ४ संक्रांतिकालादुभयत्र नाडिकाः पुण्या मताः षोडश षो-
डशोष्णगोः निशीथतोऽर्वागपरत्र संक्रमे पूर्वापराहांतिमपुण्यभागयोः ५

स्करपीडा वृष्टिः क्रमादनुभयम् अथ सौम्ययाम्यायनमिति मकरकर्कटयोः संक्रांतिश्चेत्तदा क्रमेण सौम्ययाम्यायनं निरुक्तम् मकरे उत्तरायणं कर्के याम्यायनं स्यात् ३ अथावशिष्टसंक्रांतिषु षडशीत्यादिसंज्ञा अनुष्टुभाह षडशीत्याननमिति धनुर्मिथुनकन्यामीनेषु अर्कसंक्रमणं षडशीत्याननं षडशीतिमुखसंज्ञं स्यात् तुलामेषयोः संक्रांतिर्विषुवसंज्ञा वृषसिंहवृश्चिककुंभेष्वर्कसंक्रांतिर्विष्णुपदसंज्ञका ४ संक्रांतौ गौणमुख्यकालं उपजात्याह संक्रांतिकालादिति गणितमार्गेण यदुष्णगोः सूर्यस्य संक्रांतिकाल आगतः तत उभयपूर्वतः परतश्च षोडश षोडश नाडिकाः घटिकाः पुण्यसंपादकत्वात्

ताः ब्रह्मसिद्धांते संक्रांतेः प्राक्परस्ताच्च सार्द्धाः षोडशनाडिकाः त्रयस्त्रिंशत्संक्रमस्य पुण्याः सर्वस्य नाडिकाः अनेन संक्रांतेः पुण्यकालस्तु षोडशोभयतः कला इति स्मृति वाक्ये पूर्वतः परतश्च अष्टौ अष्टौ घटिका इत्येवं षोडशेति व्याख्यातं तदपास्तं भवति सूर्यसिद्धांतेपि अर्कमानकालः षष्ट्या गुणितो भुक्तिभाजितः तदर्धनाड्यः संक्रांतेरर्वाक् पुण्यं तथा परे इति अथ निशीथत इति निशीथतोऽर्धरात्रात् अर्वाक् पूर्वं परत्र पश्चाच्च संक्रांतिकाले सति पूर्वापराह्णौ तिथपूर्वेभागयोः पूर्वापरयोरह्नोः क्रमेणांतिमः पूर्व-भागयोरुभयत्र षोडश षोडश घटिकाः पुण्या इति पूर्वेण संबंधः अयमर्थः यद्यर्धरात्रात् प्राक् संक्रांतिस्तदा पूर्वदिनस्योत्तरार्द्धे पुण्यम् यद्यर्धरात्रादुपरि संक्रांतिस्तदोत्तरदिनस्य पूर्वार्धमेव पुण्यमित्यर्थः ५ अथार्धरात्रसंक्रमणे मकरकर्कटयोश्च विशेषमुपजातिकयाह पूर्णइति पूर्णे निशीथे अर्धरात्रे यदि संक्रमः स्यात्तदा दिनद्वयं पूर्वादिनं

पूर्णे निशीथे यदि संक्रमः स्यादह्निद्वयं पुण्यमथोदयास्तात् पूर्वं परस्ताद्यदि याम्यसौम्यायने दिने पूर्वपरे तु पुण्ये ६ संध्या त्रिनाडीप्रमितार्कबिंबादर्धोदितास्तादधऊर्ध्वमत्र चेद्याम्यसौम्ये अयने क्रमात्स्तः पुण्यौ तदानीं परपूर्वघस्रौ ७

परदिनं च पुण्यमुक्तम् उक्तं च यदार्धरात्र एव स्यात्संपूर्णे संक्रमो रवेः तदा दिनद्वयं पुण्यं त्यान् दानादिकर्मसु अथेति अथानंतरमुदयास्तात् सूर्योदयात्सूर्यास्ताच्च पूर्वं परस्ताच्च यदि याम्यसौम्यायने कर्कमकरसंक्रांती भवतः तदा पूर्वपरे दिने पुण्ये स्याताम् अयमर्थः सूर्योदयात्पूर्वं कर्कसंक्रमणं स्यात्तदा पूर्वदिन एव पुण्यकालो नोत्तरदिने तथा यदि सूर्यास्तानंतरं मकरसंक्रांतिः स्यात्तदोत्तरदिन एव पुण्यकालो न पूर्वदिने गार्ग्यः यदास्तमनवेलायां मकरं याति भास्करः प्रदोषे वार्धरात्रे वा स्नानं दानं परेहनि अर्धरात्रे तदूर्ध्वं वा संक्रांतौ दक्षिणायने पूर्वमेव दिने ग्राह्यं यावन्नोदयते रविरिति चाद्वार्थे प्रदोषलक्षणं स्कांदे त्रिमुहूर्तः प्रदोषः स्याद्भानावस्तंगते सतीति ८ अथोदयास्तादिति वचनस्यापवादमिंद्रवज्रयाह संध्या त्रीति अ-र्कमंडलादर्धोदितादर्धास्ताच्चाधऊर्ध्वं क्रमात्त्रिभिर्नाडीभिर्मिता संध्या संध्याकालः स्यात् अर्धोदितार्कबिंबात् पूर्वं त्रिनाडीमिता प्रातःसंध्या तथार्धास्तादर्कबिंबादुपरि

त्रिनाडीमितासायंसंध्येत्यर्थः तत्प्रयोजनमाह अत्रेति अत्र प्रातःसंध्यायांसायंसंध्यायांचक्रमात्त्रेयाम्यसौम्ये अयने दक्षिणोत्तरायणेस्तस्तदानींपरपूर्वौघस्रौदिवसौ पुण्यौयदिप्रातःसंध्यायांदक्षिणायनप्रवृत्तिस्तदासूर्योदयानंतरंसंपूर्णमहः पुण्यं तथायदिसायंसंध्यायामुत्तरायणप्रवृत्तिस्तदासूर्यास्तात्पूर्वंसंपूर्णमहःपुण्यंस्या दित्यर्थः तदाहनारदः सूर्यस्योदयसंध्यायांयदियाम्यायनेभवेत् तदोदयादहःपुण्यंपूर्वाह्णः परतोयदि सूर्यास्तमनसंध्यायांयदिसौम्यायनेभवेत् तदहःपुण्यकालःस्या त्परतश्चोत्तरेह्नीति उदयसंध्यास्तसंध्ययोर्लक्षणंतत्रैव अर्धास्तमनात्संध्याघटिकात्रयसंमिता तथैवार्धोदयात्प्रातर्घटिकात्रयसंमितेति एवंसत्यर्कबिंबस्यार्धास्ता दर्धोदयाद्वाक्रमात्पश्चात्प्राक्त्रिघटीमितास्तसंध्योदयसंध्येबोध्ये तत्रास्तसंध्यायांयदिमकरसंक्रमःस्यात्तदातद्दिनएवपुण्यकालोनोत्तरदिनेयद्यस्तसंध्यामतिक्र म्यमकरसंक्रांतिस्तदोत्तरदिनएवपुण्यकालोनपूर्वदिने एवंयद्युदयसंध्यायांकर्कसंक्रांतिस्तदासूर्योदयानंतरमेवपुण्यकालोनप्राग्दिनेयद्युदयसंध्यातःप्राक्क

याम्यायनेविष्णुपदेचाद्यामध्यास्तुलाजयोः षडशीत्याननेसौम्येपरानाड्योतिपुण्यदाः ८

र्कसंक्रमस्तदाप्राग्दिनएवपुण्यकालोनोत्तरदिनेइतिनिष्कृष्टोर्थः अथरात्रौस्नानंनकुर्वीतदानंचैवविशेषतइतिरात्रौस्नानदानादिनिषेधेपिनैमित्तिकंतुकुर्वीतस्नानंदा नंचरात्रिविधिविस्क्रमतुर्वाक्यशेषात् सुतजननेसंक्रांतौचोपरागेसूर्यचंद्रयोर्निस्रात्रावपिकर्तव्यंस्नानदानंविशेषतोनृणामितिवसिष्ठवचनात् राहुदर्शनसंक्रांतिविवाहात्य यज्ञेष्टिषुस्नानदानादिकंकार्यंनिशिकाम्यव्रतेषुचेति रात्रौसंक्रमणेरात्रौस्नानप्राप्तंतत्रकर्कमकरसंक्रांतौस्नानदानादौदेशप्रसिद्धशिष्टाचारेणव्यवस्थावगंतव्या तत्रगौर्ज रास्तुग्रहणवदयनइतिस्वीयसूत्रंस्नानंदानंग्रहणवत्सौम्ययाम्यायनद्वयइतिकश्यपसंहितोक्तंचानुसृत्यरात्रावपनसंभवेसतिरात्रावेवस्नानादिकंकुर्वंति दक्षिणा ३८ त्यास्तुकार्मुकंतुपरित्यज्यझषंयातिदिवाकर इत्यादिभविष्योत्तरादिवाक्यमंगीकृत्यदिवसएवस्नानादिकंकुर्वंति तत्रापिनारदोक्तः संध्याकालक्रमेविशेषोध्येय

इत्यलम् ७ अथ पूर्वपराः षोडशघटिकाः पुण्या इति पूर्वं सामान्येनोक्तमिदानीं विष्णुपदादिविशेषमनुष्टुभाह याम्यायन इति कर्कसंक्रांतौ विष्णुपदे वृषसिंहवृश्चिककुंभसं
क्रांतिषु संक्रांतिकालाद्याः प्रथमाः षोडशघटिका अतिपुण्यदाः स्नानदानादावनंतपुण्यदा ज्ञेयाः अग्निमास्तु नतथा तुलाजयोस्तुलामेषयोर्मध्याउभयतः षोडशघटिकाः सं
क्रांतिकालात्प्रागग्रे पर तस्मात् पूर्वापरभागे ... निर्दीपिकाकारेण स्यात् ... वर्तमाने तुलामेषेनाड्यस्तु भयतो दशेनि तत्र मध्यम तृतीयांशाभि प्रायेणेति ज्ञेयम् तथा षड
शीत्यानने मिथुनकन्याधनुर्मीनसंक्रांतिषु सौम्यायने मकरसंक्रांतौ च संक्रांतिकालात्परा अग्निमाः षोडश घटिका अतिपुण्याः प्रथमास्तु न तथा एवं निर्णीते पुण्यकाले
स्नानाद्यवश्यं विधेयम् तत्र स्नानाद्यकुर्वतः प्रत्यवायमाह वसिष्ठः विषुवत्ययने ग्रहणे संक्रांतौ पुण्यादिवसे वा पितृ तृप्तिं न करोति हि दत्त्वा शापं व्रजंति तस्य पिता
आगतागतसमये पित्रे करोति यद्दानजपहोमाद्यं उषरवापितबीजं यद्वत्तद्वच्च निष्फलं भवतीति संक्रांतिषु स्नानदानादेरनंतफलं स्यात् षडशीत्यां तु यद्दानं विषुवद्-

तद्भायनांशाः खरसाङ्कतान्यस्पष्टार्कगत्या विहृता दिनाद्यैः मेषादितः प्राक्चलसंक्रमास्तु दिनेऽजपादौ बहुपुण्यदास्ते ९

ये हृश्यते सागरस्यांतस्तस्यांतो नैव दृश्यत इति भरद्वाजोक्तेः अयने कोटिपुण्यं च सहस्रं विषुवे फलं षडशीत्यां सहस्रं तु फलं विष्णुपदेषु चेति वसिष्ठोक्तेश्च अयं च
निर्णयश्चंद्रादीनामपि संक्रमे ज्ञेयाः तत्र हेमाद्र्यादौ कालनिर्णयकारादिभिः याः पुण्यकालघटिका उपनिबद्धास्ताः स्थूलास्तेन षष्टिघ्नबिंबं ग्रहभुक्तिभक्तमित्यादि
प्रकारेण ग्रहमध्यमभुक्तिमध्यमबिंबानीताः सूक्ष्मा घटिका लिख्यंते स्फुटगतिस्फुटबिंबैश्चेत्साध्यंते ता अतिसूक्ष्मास्तासामनियतत्वात् श्लोके अनुपनिबंधः
मध्यमास्तु यथा नाड्यो रामगुणाः ३३ रवेरथ विधोः षड्दोः पलैर्युग्हयम् २।२६ भौमस्याब्धिपलैर्युतान व ९ विदोयुक्ताः पलैरष्टाभिः षण्नाड्यो ६ २० स्व
गजा ८८ गुरोरथ भृगोर्नंदाः पलैरष्टभिः ९ ८ पुण्याः स्युः खनृपाः १६० शनेरुभयतो राश्यृक्षयोः संक्रम इति ८ निरयनांशसंक्रांतिमभिधायेदानीं सा

यनांशसंक्रांतिं सपुण्यकालामुपजात्याह तथेति यथाराशिसंक्रमाबहुपुण्यदास्तथाचलसंक्रमा अपीतिव्यवहितस्तथाशब्दः अयनांशाः पृष्ठ्याःपुण्याः स्पष्टसूर्य
गत्याविह्वतालब्धैर्दिनाद्यैः दिनघटिपलैः कृत्वा मेषादिद्वादशसंक्रांतिकालात्प्राक्चलसंक्रमाः स्युस्तेनचलसंक्रमादानेजपादौजपश्राद्धहोमादौबहुपुण्यदाभवंति पु
लस्त्यः अयनांशसंस्कृतोभानुर्गोलेचरतिसर्वदा अमुष्याराशिसंक्रांतिस्तुल्यः कालविधिस्तयोः स्नानदानजपश्राद्धव्रतहोमादिकर्मभिः सुकृतंचलसंक्रांतावक्षयंपुरुषो
ऽश्नुतइति जाबालिरपि संक्रांतिषुयथाकालस्तदीयेप्ययनेतथा अयनेविंशतिः पूर्वामकरेविंशतिःपरे अत्रचलसंक्रमाख्येमकरायणेपूर्वाविंशतिर्घटिकाः पुण्याः मकरसं
क्रांतौतु पराविंशतिर्घटिकाः पुण्यकालः मकरव्यतिरिक्तैकादशचलसंक्रांतिषु तत्तत्संक्रमवत्पुण्यकालो ज्ञेयः अयनांशानयनादिविचारः सिद्धांतादवगंतव्यः इंग्य

समंमृदुक्षिप्रचरश्रवोग्निमघात्रिपूर्वात्रयमंस्वहत्स्यात् ध्रुवाहि
दैवादितिभंजघन्यसार्पाबुपार्द्रानिलशाक्रयाम्यम् १० ६१

रेच्छालोकाहष्टरश्मत्वद्वास्याद्विविभागस्यसूर्यतेजः संपर्कश्चलसंक्रमः मंडलमध्यसंपर्कश्चराशिसंक्रमइतिविजयाविवेकः तत्रानिरयनगणनयैवसकलव्यवहारः
साध्यः सायनगणनातुनियतविषयैव अयनांशाः प्रदातव्यालग्नेक्रांतौचरागमे विभिन्नेसन्निभेपानेतथाद्दक्कर्मयानयोरिति एवंद्वयोरपिमानयोरसंकीर्णोव्यवहारइतिस
र्वमनाकुलम् पुण्यकालस्तुउभयविधसंक्रमेपिज्ञेयः पूर्वलिखितवाक्यस्यस्वरसात् ९ अथसंक्रांत्युपयोगित्वाज्जघन्यबृहत्समनक्षत्राण्युपजात्याह सममिति मृदुक्षिप्र
वसुश्रवोग्निमघात्रिपूर्वात्रयमंसमं अस्यपर्यायमूलं एतानिपंचदशभानिसमसंज्ञानिज्ञेयानि ध्रुवद्विदैवादितिभंबृहत्स्यात् ध्रुवादिषड्भानिबृहत्संज्ञकानिसार्पबुपार्द्रानि ३९
लशाक्रयाम्यंजघन्यंस्यात् आश्लेषादिषड्भानिजघन्यसंज्ञानि १० ६१ ६२ ७ ७

अथसंज्ञाप्रयोजनमुपेंद्रवज्रयाह जघन्यभइति जघन्यनक्षत्रेर्के संक्रमणेपंचदशमुहूर्ताज्ञेयाः बृहन्नक्षत्रेऽर्केसंक्रमणेबाणकृताःपंचचत्वारिंशन्मुहूर्ताज्ञेयाःसमनक्ष-
त्रेर्केसंक्रमणेखरामसंख्यास्त्रिंशन्मुहूर्ताज्ञेयाः उक्तंचनारदेन तासांप्रमाणंघटिकास्त्रिंशंनवतिषष्टयइति फलमाह महर्घसमर्घसाम्यमितिपंचदशमुहूर्तायांसंक्रांतौसर्वमन्नं
महर्घंदुष्प्रापंभवति पंचचत्वारिंशन्मुहूर्तायांसंक्रांतौसमर्घम् त्रिंशन्मुहूर्तायांसंक्रांतौसमंयथास्थितंभवति विधुदर्शनेपीति चंद्रदर्शनेप्येवमेवफलंवाच्यम् अयमर्थःजघ-
न्यभेचंद्रदर्शनेमहर्घम् बृहन्नक्षत्रेचंद्रदर्शनेसमर्घम् समभेचंद्रदर्शनेसाम्यम् ११ अथप्रसंगात्कर्कसंक्रांतावब्दविशोपकानुष्टुभाह अर्कादीति कर्कसंक्रांतौअर्कादि
वारेसतिएतेऽब्दविशोपकाज्ञेयाः यथारविवारेकर्कसंक्रांतौदशविशोपकाःएवंसोमेविंशतिः भौमेषष्टांशेद्वादशगुरौधृत्योष्टादश शुक्रेष्टादश शनौपंचेत्यर्थः १२ अथ

जघन्यभेसंक्रमणेमुहूर्ताःशरेंदवोबाणकृता बृहत्सु खरामसंख्याः समभेमहर्घसमर्घसाम्यं विधुदर्शनेपि ॥ ११ ॥ अर्कादि-
वारेसंक्रांतौ कर्कस्याब्दविशोपकाः दिशोनखागजाः सूर्याधृत्योष्टादशसायकाः १२ स्यान्तैतिलेनागचतुष्पदे रविः सुप्तोनि
विष्टस्तुगरादिपंचके किंस्तुघ्नऊर्ध्वःशकुनौसकौलवे निष्टःसमःश्रेष्ठइहार्घवर्षणे ॥ १३ ॥ ॥ ॥ ॥

कीदृशास्थरवेःसंक्रमोजातस्तत्फलमिंद्रवज्रयाह स्यात्तैतिलइति रविस्तैतिलेकरणेनागकरणेचतुष्पदेचकरणेसुप्तःसंक्रमितःस्यात् गरादिपंचकेगरेवणिजेभद्रा-
यांबवेबालवेचनिविष्टःसंक्रमितःस्यात् किंस्तुघ्नेसकौलवेशकुनौचऊर्ध्वःऊर्ध्वस्थितःसंक्रमितःस्यात् इहकरणाधिकरणसंक्रांतौरविःअर्घवर्षणेअर्घमूल्येवर्ष
णेवृष्टौउपलक्षणत्वादन्नेपिक्रमादनिष्टःसमःश्रेष्ठःस्यात् अयमर्थःसुप्तरविसंक्रमाअर्घवर्षणधान्येष्वनिष्टाःमहर्घवृष्ट्यभावधान्याभावकारकाःएवंविनिष्टःसमः त-
थोर्ध्वःश्रेष्ठः उक्तंच श्रीपतिनाधान्यार्घवृष्टिषुभवेत्क्रमशस्त्वनिष्टमध्येष्टतेति १३ अथरविसंक्रांतेःकरणपरत्वेनवाहनवस्त्रायुधभक्ष्यलेपनजातिपुष्पाणिसफलानि

शार्दूलविक्रीडित तत्रयेणोपजातिकयाह सिंहेतिखड्गइति यावश्वेति स्यान्मल्लिकेतिचबवतोबवमारभ्यैकादशकरणेषु क्रमेण वाहनादीनिस्युः वाहनानिसिंहादीं
निरासभोगर्दभः वाहनद्विषन्महिषः लुलायो महिषोवाहद्विषत्कासरसैरिभाइत्यमरः अजोमेषः चरणायुधः कुक्कुटः नारदेनतुविशेषउक्तः खशबाल्हीकवंगेषु
संक्रांतेर्धिष्ण्यवाहनम् अन्यदेशेषु तिथ्यर्धवाहनाःस्युर्बवादयइति अभिन्नायदासंक्रांतिस्तदाभिन्नाः योन्यस्तदावाहनंस्यात् खशादिदेशेषु एवंसर्वत्रनक्षत्रेषु अथव
स्त्रंश्वेतादिहारितकं नील वर्णं पांडुआरक्तं अरुणवर्णम् कालंश्यामलम् असितंश्वेतवर्णरहितम् कज्जलवर्णमित्यर्थः दिक् वस्त्राभावः घनाभंमेघवर्णम् अथशस्त्रम्
भृशुंड्यादीनिआयुधानिप्रसिद्धानिअथभक्ष्यम् अन्नंभक्तः परमान्नं पायसम् भैक्ष्यं भिक्षासमूहः पक्कान्नमपूपादि चित्रितान्नंहरिद्रादिरंजितम् अथलेपं विले

सिंहव्याघ्रवराहरासभगजावाहद्विषद्घोटकाः श्वाजोगौश्चरणायुधश्चबवतोवाहास्वेः संक्रमे वस्त्रंश्वेतसुपीतहारितकपांडुरक्तकाला-
सितंचित्रं कंबलंदिग्घनाभमथशस्त्रंस्याद्भृशुंडीगदा १४ खड्गोदंडशरासतोमरमथो कुंतश्चपाशोंकुशोस्त्रंबाणस्त्वथभक्ष्यमन्नपरमान्नंभै
क्ष्यपक्कान्नकम् दुग्धंदग्धपिचित्रितान्नगुडमध्वाज्यंतथाशर्करा ऽथोलेपोमृगनाभिकुंकुममथोपाटीरमृद्रोचनम् १५ यावश्चोतुमदोनिशांजन
मथोकालागुरुश्चंद्रकोजातिर्दैवतभूतसर्पविहगाः पश्वेणाधिपास्ततः क्षत्रा वैश्यकशूद्रसंकरभवाः पुष्पंचपुन्नागकं जातीबाकुलकेतकानिच
तथाबिल्वार्कदूर्वांबुजम् १६ पनंमृगनाभिः कस्तूरी कुंकुमंकेशरं पाटीरंचंदनं मृत्प्रसिद्धा रोचनंगोरोचनमिति १४, १५यावोऽलक्तकः ओतुमदोमार्जारघर्मः
भाषयाजवादिरिति निशाहरिद्रा अंजनं कज्जलम् कालागुरुरगुरुविशेषः चंद्रकः कर्पूरः अथजातिः संकरभवाअनुलोमजाः प्रतिलोमजाश्च अथपुष्पम् पुन्नागकं ४०
नागकेसरपुष्पम् मल्लिकावेलिः जपाओडू पुष्पंजासवनम् शेषाणिप्रसिद्धानिसर्वत्रक्वचिद्वयोप्युक्तम् शिशुः कुमारश्चगतालकायुवाप्रौढाप्रगल्भाच ततश्च वृद्धा वं

ध्यातिवंध्याचसुतार्थिनीच प्रव्राजिकाचेतिबवादिकानामिति तथाक्वचिद्भोजनपात्रमप्युक्तम् सुवर्णरौप्यताम्राणिलोहंसीसंत्रपुस्तथा कांस्यपाषाणकाष्ठंचमृत्पात्रंवै
णुपात्रकमिति एवंसंक्रमकालेयानिवस्त्राशनवाहनादीन्यभिहितानि आदिशब्देनायुधलेपनजातिपुष्पाणि तेषांनाशोभवेत् चपुनस्तद्वृत्त्युपजीविनांवस्त्रादिवृत्त्युप
जीविनांनाशोभवेत् स्थितोपविष्टस्वपतांचस्यात्तैतिलेइत्यादिनासुप्तत्वादीन्युक्तानितद्गुणविशिष्टानांनाशःस्यादित्यर्थः१६ १७अथसंक्रांतिवशेनप्रतिमनुष्यंशुभा-
शुभमुपजात्याह संक्रांतीति संक्रांतिर्यस्मिन्नक्षत्रेस्यात्ततोऽधराधिष्ण्यंपूर्वनक्षत्रं तस्मात्स्वजन्मनक्षत्रंगण्यंतच्चेत्प्रथमत्रिभेभवतितदागमनं यात्रास्यात् ततःप्रथ-
मत्रिकानंतरंअंगभेषण्नक्षत्रेषुयदिस्वभंतदासुखंस्यात् ततस्त्रिभेस्वभेपीडनंशरीरपीडापुनरंगभेस्वभेशुभंवस्त्रादिप्राप्तिः ततस्त्रिभेस्वभेऽर्थहानिः ततोरसभे

स्यान्मल्लिकापाटलिकाजपाचसंक्रांतिवस्त्राशनवाहनादेः नाशश्चतद्वृत्त्युपजीविनांचस्थितोपविष्टस्वपतांचनाशः१७संक्रांतिधि
ष्ण्याधरधिष्ण्यतस्त्रिभेस्वभेनिरुक्तंगमनंततोऽगभेसुखंत्रिभेपीडनमंगभेशुभंत्रिभेऽर्थहानीरसभेधनागमः१८नृपेक्षणंसर्वकृति
श्चसंगरःशास्त्रंविवाहोगमदीक्षणेरवेःवीर्येऽथताराबलतोविधुर्विधोर्बलाद्रविस्तद्बलतःशुभाःपरे१९ स्वभेधनागमोधनप्राप्तिःस्यादित्यर्थःअ
शुभफलदायांसंक्रांतौदानमाह नारदः तिलोपरिलिखेच्चक्रंत्रित्रिशूलंत्रिकोणकम् तत्रहेमविनिक्षिप्यदद्याद्दोषापनुत्तयेइति १८अथकार्यविशेषेग्रहविशेषब
लंसामान्यतोग्रहबलंचोपजात्याह नृपेक्षणमितिरवेरितिल्यब्लोपेपंचमीरविवारमारभ्यएतानिकार्याणियथारवेःअर्कस्यबलेवारेवानृपेक्षणंराजदर्शनंविधेयम् एवंचंद्रा
दावपिव्याख्येयम् चंद्रेसर्वकृतिः सर्वकृत्यानि भौमेसंगरोयुद्धम् बुधेशास्त्रमध्येयमध्याप्यंवा गुरौविवाहः शुक्रेगमनं शनौदीक्षणंयागादिदीक्षाविधेयेत्यर्थः अथेति
ताराबलतोविधुःशुभोज्ञेयः यदाचंद्रसंक्रमणंस्यात्तदाताराबलंचेत्तदासपादविनहृयंचंद्रोऽशुभोपिशुभः तारादौष्ट्येशुभोप्यशुभः एवंविधोर्बलाद्रविःसंक्रमणे

इपिशुभोपिमासपर्यंतंशुभः शुभस्तुसुतरां प्राचीनएवचंद्रदौ ष्टेशुभोप्यशुभइत्यर्थः परेभौमादयःसंक्रांतिचिकीर्षवस्तद्बलतःसूर्यबलादशुभाअपिशुभाज्ञेयाः र
विदौष्टेतुशुभाअप्यशुभाः १९ अथाधिमासक्षयमासयोर्लक्षणमुपजात्याह स्पष्टार्केति शुक्लप्रतिपदादिदर्शांतश्चांद्रोमासः सचेत्स्पष्टसूर्यसंक्रांत्याविहीनोरहितोभ
वेत्तदाधिमासउक्तः चांद्रोमासोह्यसंक्रांतोमलमासः प्रकीर्तितः इतिब्रह्मसिद्धांतोक्तेः तुर्विशेषकदाचित्सचांद्रोमासोद्विसंक्रमः द्वौसंक्रमौयस्मिन्सोद्विसंक्रमः स्पष्ट
सूर्यसंक्रांतिद्वययुतस्तदाक्षयमाससंज्ञकउक्तः आद्यंतदर्शयोर्मध्येभानोरेवतयोर्यदासंक्रांतिद्वितयंचेत्स्यात्क्षयमासः सउच्यतइतिवसिष्ठोक्तेः तत्रक्षयमासेजातानांव

स्पष्टार्कसंक्रांतिविहीनउक्तोमासोधिमासःक्षयमासकस्तु द्विसंक्रमस्तत्रविभागयोस्तत्तिथेर्हिमासौप्रथमांत्यसंज्ञौ २० इतिमुहूर्तचिं
तामणौतृतीयंसंक्रांतिप्रकरणंसमाप्तम् ॥ ३ ॥ ॥ अथगोचरप्रकरणम् ॥ ॥ सूर्योरसांत्येरखयुगेग्निनंदे शिवाक्षयोर्भौमशनीतमश्च
रसांकयोर्लाभशरेगुणांत्येचंद्रोंबराब्धौगुणनंदयोश्च ॥ १ ॥ र्धापनेमृतानांश्राद्धेचतिथेर्विभागयोः पूर्वोत्तरदलयोः संबंधेनप्रथमांत्यसंज्ञौमासौस्तः स्या
तामृतिथिपूर्वार्धजातानांमृतानांचपूर्वमासेवर्धापनंश्राद्धंचविधेयम् तिथ्युत्तरार्धेजातानांमृतानांचोत्तरमासेवर्धापनंश्राद्धंचविधेयम् तिथ्यर्धेप्रथमेपूर्वोऽपरस्मिन्नपरस्त-
थामासाविति बुधश्रिवित्यौक्षयमासस्यमध्यगाविति मासादिलक्षणभेदविचारस्तुग्रंथगौरवभयान्नलिखितः २०॥ इतिश्रीदैवज्ञानंतसुतदैवज्ञरामविरचितप्रमिताक्षरायांसं
क्रांतिप्रकरणंसमाप्तम् ॥ ३ ॥ अथग्रंथांतरसंग्रहः योगिनीस्थितकाष्ठातःसंक्रांतेरागमोमतः चंद्रस्थदिशिदृष्टिःस्यात्कुमनंवारादिकृस्मृतमिति क्वचित् रवौसंक्रमणेपूर्वेमुखंजीवेतुउ
त्तरेप्रत्यङ्मुखंशनौसोमेशेषेदक्षिणतोमुखमिति बवेपूर्वमुखंप्रोक्तंबालवेयमदिङ्मुखम् कौलवेपश्चिमसुखंतैतिलेचोत्तरेमुखम् गरेवायव्यदिग्वक्त्रंवणिज्याग्नेयदिङ्मुखम् भ
द्रायामीशदिग्वक्त्रंशकुनौनैर्ऋतौमुखम् चतुष्पदीचपातालेनागेचोर्ध्वमुखंभवेत् किंस्तुघ्नेसर्वदिग्वक्त्रेसंक्रांतिमुखलक्षणम् अथदृष्टिः चंद्रगुरोर्दक्षथिताक्षशानोसूर्यसितेनै

र्केति कोणगा इक्रु धात्रीस्तनेहृत्स्मवनेनिरुक्ताबुधेशनोरुद्रदिशीक्षणंभवेत् अथगमनम् मंदेचंद्रेगमःसौम्येबुधेभौमेचवारुणे रवौशुक्रेगमोयाम्येगुरौभागमनंस्मृतमिति ॥ ७॥ ॥
अथगोचरप्रकरणंव्याख्यायते तत्र जन्मराशेःसकाशाद्ग्रहाणांचारवशेनयच्छुभाशुभफलंतद्गोचरफलमित्युच्यते तत्ररविचंद्रयोर्गोचरफलमुपजातिकयाह सूर्यइति रसांत्यइ
त्यादौ समाहारद्वंद्वः शिवाक्षयोरित्यादिष्वितरेतरयोगः अंबराब्धीत्यादावनित्यमागमशासनमितिनुमभावोध्येयः एवंसर्वत्र स्वजन्मराशेरिति पंचमश्लोकस्थमत्रा
ध्याहार्यम् ततःसूर्यः क्रमात् रसांत्येशुभोविद्धःस्यात् सूर्योजन्मराशेःसकाशात् षष्ठस्थानेशुभःयदितत एवजन्मराशेर्द्वादशस्थानस्था अन्येग्रहाःस्युस्तदाविद्धः सूर्यः
शुभोप्यशुभफलदाता अत्रशनेःसूर्यपुत्रत्वात्तद्वेधोनांगीकृतःयतःपितुर्जनकस्यकृतसंबंधिवेधनाद्युःकृतस्यापिपितृसंबंधिनंवेधनाद्युः तथास्वयुगेजन्मराशेर्दशमे
सूर्यः शुभश्चेच्चतुर्थस्थानेशनिवर्जिता अन्येग्रहाःस्युस्तदाविद्धइत्येवंश्लोकत्रयंसम्यग्व्याख्येयम् तथाग्निनंदेतृतीयनवमयोः शिवाक्षयोरेकादशपंचमयोः क्रमाच्छुभो

लाभेष्टमेचाद्यशरे रसांत्येनगद्वयेन्दोर्द्विशरेब्धिरामे रसांकयोर्नागविधौरवनागेलाभव्ययेदेवगुरुःशराब्धौ २

विद्धश्चज्ञेयः भौमेति भौमशनितमोगुश्चत्रयोपिजन्मराशितःरसांकयोः लाभशरेगुणांत्येक्रमाच्छुभाविद्धाश्चेत्यर्थः परंतु शनेः सूर्यवेधोनास्तिसुक्रमात् चंद्रोबाराख्यौइत्य
ग्रे १ अथबुधगुरुशुक्राणांगोचरफलमुपजातिकेंद्रवज्राभ्यामुपजातिकापूर्वार्द्धेनचाहन्चंद्रइति लाभाष्टमेइति छ्यंत्यइतिक्रमादिनिच जन्मभात् अंबराब्धौगुणनंदयोः लाभाष्टमे
आद्यशरेरसांत्येनगद्वयेचंद्रः क्रमाच्छुभोविद्धश्चज्ञेयः चंद्रस्यबुधवेधोनास्ति अथज्ञइति जन्मभात् द्विशरे अब्धिरामे रसांकयोःनागविधौरवनागेलाभव्ययेत्तांबुधक्रमाच्छुभो
विद्धश्चज्ञेयः अत्रचंद्रवेधोनास्ति अथदेवगुरुरिति जन्मभात् शराब्धौद्व्यंत्येनचाशेष्याद्रिगुणेशिवाह्रौ देवगुरुर्बृहस्पतिः क्रमाच्छुभोविद्धश्चज्ञेयः अथ शुक्रइति
जन्मराशेः सकाशात् कुनागेद्विनगे अग्निरूपेवेदांबरे पंचनिधौ गजपोनंदेशयोः भानुरसेशिवाग्नौ शुक्रः क्रमाच्छुभोविद्धश्चज्ञेयः अत्रेदंनास्त्ययम् सूर्योरसांत्ये

इत्यादिप्राक्पठितस्थानेषुविद्यमानः ससग्रहः शुभदः तदनंतरपठितस्थानेषुस्थितोऽशुभफलदाता अर्थादेवानुक्तस्थानेनशुभोनाप्यशुभइति २ ३ अथवाम-
वेधंशुक्लपक्षेचंद्रबलंचोपजात्युत्तरार्द्धेनाह दुष्टोपीति दुष्टोपिस्वजन्मराशेःसकाशादनंतरपठितविरुद्धस्थानस्थितोपिविपरीतवेधाद्वामवेधाच्छुभः यथासूर्योद्वादशेऽनि
ष्टइत्युक्तंप्राक् सयदिशनिवर्जितैर्ग्रहैः षष्ठस्थानस्थितैर्विद्धःसन् शुभफलदाताएवमुत्तरस्थानस्थितोयःकश्चिद्ग्रहःप्राक्पठितस्थानस्थितैर्ग्रहैर्विद्धः शुभइतिसर्वत्रज्ञा
तव्यम् अयमेववामवेधइत्युच्यते कश्यपः अपविद्धोग्रहः किंचिन्नददातिशुभफलं वामवेधविधानेनत्वशुभोपिशुभप्रदः त्रिकोणेइति सितेशुक्लपक्षे अब्जश्चंद्रो द्वितीयनव
पंचगेषुस्थितःशुभदः अत्रापिक्रमेणषष्ठाष्टमचतुर्थस्थानस्थितैर्बुधवर्जितैर्ग्रहैर्यदिनविद्धस्तदाशुभइतिध्येयम् नारदः शुक्लपक्षेशुभश्चंद्रो द्वितीयनवपंचमे रिपुमृत्यु

ष्वंत्येनवाशेद्विगुणेशिवाद्यैः शुक्रः कुनागेद्विनगेग्निरूपे वेदांबरेपंचविधौगजेषौनंदेशयोर्भानुरसेशिवाग्नौ ३ क्रमाच्छुभोविद्धइति
ग्रहस्यास्तुः स्मृतस्यानवधमाहुः दुष्टोपिखेटोविपरीतवेधाच्छुभोद्विकोणेशुभदःसिताब्जः ४ स्वजन्मराशेरिहवेधमाहुरन्ये
ग्रहाधिष्ठितराशितःसः हिमाद्रिविंध्यांतरएववेधोनसर्वदेशेष्विति काश्यपोक्तिः ५

बुसंस्थैश्चनविद्धोगगनेचरैरिति ४ अथद्विविध
मतमुपजात्याह स्वजन्मराशेरिति इहद्विविधवेधविधौ अन्येनारदादयः स्वजन्मराशेःसकाशात्द्विविधमपिवेधमाहुः तथाचोभयत्रापिनारदेनजन्मतइत्युक्तं अन्येक-
श्यपादयः सपुनर्द्विविधोग्रहाधिष्ठितराशितः ग्रहोयस्मिन्राशौतिष्ठतितत एवक्रमाद्वेधोवामवेधश्चभवतियथासूर्योजन्मराशेःषष्ठस्थितःशुभः ससूर्यःस्वाक्रांतराशेर्द्वादशस्था
नस्थितैः शनिवर्जितैर्ग्रहैर्नविद्धः तथासूर्योद्वादशस्थानस्थितोऽनिष्टः ससूर्यःस्वाक्रांतराशेःषष्ठस्थानस्थितैः शनिवर्जितैर्ग्रहैर्विद्धश्चेत्तदाशुभफलदइत्यर्थः अथद्विविधवे
धस्यैवविषयकल्पनोच्यते हिमाद्रीति हिमाचलविंध्याचलयोर्मध्यवर्तिन्येवदेशेसवेधोज्ञेयः नसर्वदेशेष्विति काश्यपोक्तिः काश्यपवचनंयदाह्यज्ञातव्यंजन्मराशेस्तुभि ४२

खिलं यद्बलाबलं हिमाद्रिविंध्ययोर्मध्ये वेधजं तद्ग्रहालयं अपरे तु स्वर्पोरसांत्य इति क्वापि कर्वेधो जन्मराशेरेव ज्ञेयः विपरीतवेधस्तु गृहाधिष्ठितराशित एवेति वदंति गुरुः जन्मतः
क्रमवेधः स्याद्वामवेधो ग्रहालयादिति इदमपि हिमाद्रिविंध्यांतरविषयमेवेत्यन्ये एतज्ज्ञानं दुर्घटमित्याह नारदः अज्ञात्वा द्विविधं वेधं यो ग्रहज्ञो बलं वदेत् स मृषावचनो भावी
हास्यं याति जने सदेति एवं गोचरदौष्ट्ये यात्रादिनकार्यम् तत्र शांतिमाह नारदः ग्रहेषु विषमस्थेषु शांतिं यत्नात्समाचरेदिति सौम्येक्षितो निष्फलः शुभदः पापवीक्षितः निष्फलो-
नीचग्रहोऽस्तेन शत्रुणा चावलोकितः नीचराशिगतः स्वस्य शत्रुक्षेत्रगतोऽपि च। शुभाशुभफलं नैव दद्याद् दस्तंगतोऽपि वेति एतादृशस्थले दुष्टत्वाभावाद्वेधशांत्यभाव इति फ-
लितोऽर्थः ५ अथ गोचरप्रस्तावात् ग्रहणीयनक्षत्रफलं ग्रहणीयराहुगोचरफलं ग्रहणास्त्रुभप्रतीकारं दुष्टग्रहणदर्शननिषेधं च शार्दूलविक्रीडितेनाह जन्मर्क्षेति य-

जन्मर्क्षे निधनं ग्रहे जनिभतो घातः क्षतिः श्रीर्व्यथा चिंता सौख्यकलत्रदौस्थ्यमृतयः स्युर्माननाशः सुखम्। लाभोऽपाय इति क्रमात्तद-
शुभध्वस्त्यै जपः स्वर्णगोदानं शांतिरथो ग्रहं त्वशुभदं नो वीक्ष्यमाहुः परे ६

स्वजन्मनक्षत्रे ग्रहे ग्रहणे सति निधनं मरणं स्यात् वसिष्ठः यस्यैव ज-
न्मनक्षत्रे ग्रस्येते शशिभास्करौ तस्य व्याधिभयं घोरं जन्मराशौ धनक्षय इति विशेषो भार्गवीये यस्य राज्यस्य नक्षत्रे स्वर्भानुरुपरज्यते राज्यभंगः सुहृन्नाशो मरणं चात्र निर्दि-
शेदिति राज्यनक्षत्रे राज्याभिषेकनक्षत्रे अथ राशिफलं जनिभत इति जन्मराशेरारभ्य ग्रहणे सति क्रमेण घातादिकं फलं भवति यथा जन्मराशौ ग्रहणे सति घातः शरीरपी-
डा द्वितीयराशौ क्षतिर्द्रव्यनाशः तृतीयराशौ श्रीर्लक्ष्मीप्राप्तिश्चतुर्थराशौ व्यथा शरीरपीडा पंचमराशौ चिंता पुत्रादीनाम् षष्ठराशौ सौख्ये सप्तमराशौ कलत्रदौस्थ्य
स्त्रीकष्टम् अष्टमराशौ मृतिर्मरणम् नवमराशौ माननाशः दशमराशौ सुखं एकादशराशौ लाभः प्राप्तिः द्वादशराशौ अपायो नाशः आत्मन इति केचित् द्रव्यस्येत्यपरे इ-
दं षण्मासपर्यंतमिति ज्ञेयम् तदनंतरं ग्रहणानंतरं संभावनयोक्तं दैवज्ञमनोहरे घातं हानिं पथि क्लेशं जननभात्सुस्तिं च चिंताक्रमात्सौख्यं दारवियोजनं च कुरुते व्या-

मु·चिं·टी· धिंचमानस्यम् ·सिद्धिंलाभमपायमर्कशशिनोः षण्मासमध्येगृहइति अथाशुभसूचकग्रहणप्रतीकारमाह तदशुभेति तस्यग्रहणाशुभस्यध्वस्त्यैनाशायजपःस्वर्ण· गो·प्र·
४३ गोदानम् जपोगायत्र्यादिमंत्राणांस्वर्णंसुवर्णंगोर्धेनुर्भूमिर्वाउपलक्षणत्वादन्येषांरूप्यादीनांयथाशक्त्यादानंकार्यमितिशेषः तद्दौस्थ्यमणुदुक्पद्मपवोधिस्वर्णादिदानंभवेदित्युक्तः ४
दानंज्योतिर्निबंधे·सुवर्णनिर्मितंनागंसतिलंताम्रभाजनं सदक्षिणंसवस्त्रंचश्रोत्रियायनिवेदयेत् मंत्रश्चतमोमयमहाभीमसोमसूर्यविमर्दनहेमनागप्रदानेनममशांतिप्रदोभवे
ति स्कांदे· गोदानंभूमिदानंचस्वर्णदानंविशेषतः ग्रहणेक्लेशनाशायदैवज्ञायनिवेदयेदिति किंचात्रदेशविशेषः पात्रविशेषोद्रव्यविशेषश्चनापेक्षितइत्याहव्यासः सर्वंगंगासमं
तोयंसर्वेब्रह्मसमाद्विजाः सर्वंभूमिसमंदानंग्रहणेचंद्रसूर्ययोरिति अन्यच्च ग्रस्यमानेभवेत्स्नानंग्रस्तेहोमोविधीयते मुच्यमानेभवेद्दानंमुक्तेस्नानंविधीयतइति तस्मि
न्कालेजपादिकमितिविधेयम् सूर्येंदुग्रहणंयावत्तावत्कुर्याज्जपादिकमितिशिवरहस्योक्तेः आदिशब्दाद्देवार्चनादिकार्यम् अथस्थानविशेषेणग्रहणमरिष्टजनकमित्यु
क्तम् तद्दृष्टमुतादृष्टमपीतिसंशयेनिर्णयमाह अथोइति तुर्विशेषेपरेआचार्याः अशुभदंग्रहणंतुनोवीक्ष्यंनदृष्टव्यमित्याहुः उक्तंचजन्मसमाहारैः फांकदशमस्येनिशाकरे
दृष्टेऽदृष्टप्रदोराहुर्जन्मर्क्षेनिधनेतथा जन्मर्क्षेजन्मनक्षत्रंनिधनंचधत्ताराससमी अत्रदृष्टइति पदश्रवणाद्दर्शनंचाशुभफलमितितेषामाशयश्चाशुभफलत्वानएवदृशोर्मुख्य
त्वमितिपरेषांमतम् तदसत् अदृश्यरूपाः कालस्यमूर्तयोभगणाश्रिताः शीघ्रमंदोच्चपाताख्याग्रहाणांगतिहेतवइतिसूर्यसिद्धांते पातानामदृश्यतोक्ता पातोराहुश्चपर्यायः
दक्षिणोत्तरयोरेवंपातोराहुश्चरंहसा विक्षिपत्येषविक्षेपश्चंद्रादीनामपक्रमादितिसूर्यसिद्धांतोक्तेः अतःपातानामदृश्यत्वात्राहोर्दर्शनमेवानुपपन्नं ननुग्रहणेचंद्रसूर्य–
योश्छादकोराहुर्ग्रस्यमानएव राहुग्रस्तेनिशाकरे इत्यादिपुराणोक्तिरपीतिचेन्न भानोर्भार्धेमहीच्छायातत्तुल्येऽर्कसमेपिवा शशांकपातेग्रहणंकियद्भागाधिकोनके इत्युप
क्रम्य छादकोभास्करस्येंदुरधस्थोघनवद्भवेत् भूच्छायांप्राङ्मुखश्चंद्रोविशत्यस्यभवेदसौ असौभूच्छाया अस्यचंद्रस्यछादकोभवेदित्यर्थः सूर्यसिद्धांते छाद्यछांद- ४३
कभावोऽभिहितःस्पष्टएव पुराणविरोधपरिहारस्तुभास्करेणैवराहुःकुभामंडलगःशशांकमित्यादिनोक्तः वराहेणापि तस्मिन्कालेसान्निध्यमस्यतेनोपचर्यते राहुरित्यु

क्तस्माद्राहोर्दर्शनंनास्त्येव त्वन्मते दर्शनंचाक्षुषमेवविवक्षितम् एवंचराहोर्दर्शनंराहुदर्शनमिति तत्पुरुषोनुपपन्नः तस्माद्दर्शनशब्दे नोपरागो लक्ष्यते राहुदर्शनंराहुपरा
गस्तस्मिन् राहुदर्शनेइतिअयमर्थः राहुर्नामपातस्तत्संबंधेनदर्शनमुपरागइति नचराहुरेवलक्षणयोपरागपरस्तस्यदर्शनमिति पूर्वपक्षाभिमतार्थसिद्धिरितिवाच्यम् लक्षणा-
तु अर्थांतरासंभवे सतिवक्तव्या अत्यंतादर्शनेराहोस्तथाचात्यंतदर्शने प्रजापीडाविनिर्दिश्याव्याधिदुर्भिक्षकारके रितिविष्णुधर्मोत्तरादिवाक्येषुपदांतरासन्निधानाद्राहुशब्दे
नोपरागोलक्ष्यते इहचराहोः पाताख्यंग्रहगतिरूपमर्थांतरमस्तीत्यतो राहुदर्शनग्रहपातयोः समानार्थकतास्तीत्येवंसिद्धमिति प्रागुक्तानां सर्ववचसां ग्रहणेस्नायादित्येकवा
क्यार्थः फलितो भवति केचित्तुदर्शनादर्शनविषयकयोस्तु विध्योस्तुल्यबलत्वात्स्व दृष्ट्वास्नायादितिवदंति तदसत् जन्मसप्ताष्टरिःफांकेत्यादिना सामान्यतो निषिद्धस्यउ
परक्तदर्शनस्य नेक्षेतोद्यंतमादित्यंनास्तंयांतंकदाचन नोपरक्तंनवारिस्थंनमध्यंनभसोगतमिति मनूक्तोपरक्तदर्शनस्यपुनर्निषेधानुपपत्तेः प्रागुक्तदिशाराहु दर्शन पदस्य
राहूपरागलक्षकत्वेनतुल्यबलत्वाभावात् तस्मादुपरक्तयोःसूर्याचंद्रमसोर्यस्यकस्यापिदर्शननिषेधसत्वात् ग्रहणेचस्नानदानाद्युक्तेस्तज्ज्ञानंचज्योतिःशास्त्रैकदेश
गणितग्रंथेभ्योबुध्वातस्मिन्कालेदानादिविधेयमितिसिद्धांतः अतएवमेधाथ। वृतेष्वुपरागेस्नानादिविधेयमेव रात्रौसूर्योपरागे दिवाचंद्रोपरागेचस्नानादिकंतुवचनान्न
भवति नदुक्तंनिगमे सूर्यग्रहो यदारात्रौ दिवाचंद्रग्रहोयदि तत्रस्नानंनकुर्वीतदद्याद्दानंनचक्वचिदितिसादृश्येग्रहणेदुष्टेपिदोषोनास्तीत्यपि सूचितम् जाबालिवचनंतु संक्रांतेः पु
ण्यकालस्तुषोडशोभयतः कलाःचंद्रसूर्योपरागेतु यावद्दर्शनगोचरइति अस्येनुआस्तमनपर्यंतंदर्शनगोचरत्वात्तावान्कालः पुण्यकालोभवतीतिव्याचख्युः तदुक्तंविम्बरूपनि
बंधेदिवाचंद्रग्रहोरात्रौसूर्यपर्वनपुण्यदम् संधिस्थंपुण्यदंज्ञेयंयावद्दर्शनगोचरइतिअन्येतुसूर्यस्यादर्शनंरात्रिर्दिनंतद्दर्शनात्मकम् भुजवृत्तादुपरिचस्थितोऽर्कादर्शनंस्मृतमितिव
सिष्ठसिद्धांतवचनान्मेधातिथे तेऽनावृतेचोपरागेगणितागतस्थितिघटिकाः पुण्यकालइत्याहुः यत्राकाशोभूम्यासहसंलग्नइवदृश्यतेसप्रदेशोभुजशब्दवाच्यः अर्कइत्युप
लक्षणंचंद्रादिग्रहनक्षत्राणाम् विष्णुधर्मोत्तरे अहोरात्रंनभोक्तव्यं चंद्रसूर्यग्रहोयदा मुक्तिंदृष्ट्वातुभोक्तव्यंस्नानंकृत्वाततः परमिति ग्रस्तास्तेगुरुः ग्रस्तावेवास्त मानंतु

रवींदू प्राप्नुतो यदि तयोः परेद्युरुदये स्नात्वाभ्यवहरेन्नरः इत्यनयोर्वाक्ययोर्दर्शनोदयशब्दौ भुजवृत्तोपरिस्थितत्वोपलक्षकौ अन्यथा मेघाद्यावरणेन परदिवसेपि दर्शनाभावे
उपवासः प्रसज्येत तथा यत्र स्पर्शकाले ग्रहणं दृष्ट्वा स्नानं विहितं तत्रांतरे मेघावरणात् रविचंद्रयोर्दर्शनाभावो दिवसद्वयं त्र्यहं वा स्यात्तत्राप्युपवासप्रसंगः स्यात् नच शिष्टास्तथाचरंति
तस्माद्दृशिर्दर्शनार्थ एव तस्माच्छास्त्रीयग्रहणज्ञाने सति मेघानावृत्तेपि ग्रहणमदृष्ट्वैव चक्षुष्मतांधेन गंतुमशक्तेन च वृद्धादिना स्नानादिकं विधेयमित्यरिष्टजनकत्वाभावेपि
ग्रहणदर्शननिषेधः किंपुनरयमिति तात्पर्यार्थः अतएव भागवते कुरुक्षेत्रस्नानार्थं मिलितानां पांडवीयलोकानां मध्ये धृतराष्ट्रोपि परिगणित इति शिष्टाचारोप्येवमेवास्ति एवं
च सत्यरिष्टजनकत्वाभावेपि ग्रहणदर्शननिषेधः किंपुनररिष्टजनकत्वे तस्माज्जन्मसप्तांकेति पद्यं निर्मूलत्वादुपेक्ष्यम् किंच प्रत्यक्षोपलब्धवसिष्ठमत्स्यपुराणादिवा
क्ये दर्शनपदाभावाच्च अतएव मूले परे इति पदं प्रयुक्तम् शांतिस्तु दर्शनाभावेपि विधेया यतोरिष्टयोगानां स्वरूपसत्तामेवारिष्टजनकत्वात् अथ ग्रहणशांतिः येषां तु विषम
स्थाने गतश्चंद्रमुपक्रमेत् कर्मक्षयपरिक्लेशान् प्राप्नुवंति च ते जनाः पितृपक्षविनाशाय सूर्यस्थाने भवेद्ग्रहः होरायां पृष्ठम् यस्य नक्षत्रेषु निशाकरः प्राणसंदेहमाप्नोति अ
थवारणमृच्छति यस्य त्रिजन्मनक्षत्रे ग्रहणे शशिभास्करे तज्जातानां भवेत्पीडा ये नराः शांतिवर्जिताः संक्रमद्ग्रहणस्य येषां जन्मत्रितयेथवा ग्रहणम् बहुरोगमृत्युजननो
कदानाहुतयो जपाश्च कर्तव्याः तस्माद्दानं च होमं च देवार्चनं जपं तथा उपरागाभिषेकं च कुर्याच्छांतिर्भविष्यति नक्षत्रदानं यथा रूपं विधाय भुजगस्य तु कांचनेन नपि
ष्टेन वा हिमकरे दिवसाधिपे च ग्रस्ते त्रिजन्मदिवसे तमसा प्रदद्याद्विप्राय वेदविदुषे सुपरीक्षिताय यस्य राशिं समासाद्य भवेद्ग्रहणसंभवः तत्र स्नानं प्रवक्ष्यामि मंत्रौषधिस-
मन्वितम् चंद्रोपरागं संप्राप्य कुर्याद्ब्राह्मणवाचनम् संपूज्य चतुरो विप्रान् शुक्लमाल्यानुलेपनैः पूर्वमेवोपरागस्य समानीयौषधादिकम् स्थापयेच्चतुरः कुंभानग्रतः सा-
गरानिव गजाश्वरथ्यावल्मीकसंगमाद्ध्रदगोकुलात् राजद्वारप्रदेशाच्च मृदमानीय निक्षिपेत् पंचगव्यं च कुंभेषु शुद्धमुक्ताफलानि च रोचनपद्मकशंखं पंचरत्नसम ४५
न्वितम् स्फटिकं चंदनं श्वेतं तीर्थवारि च पल्लवान् गजदंतं कुंकुमं च सर्षपोशीरगुग्गुलून् तत्सर्वं निक्षिपेत्पूर्वं कुंभेष्वावाहयेत्सुरान् सर्वे समुद्राः सरितस्तीर्थानि जलदा नदाः आयां

नमम शांत्यर्थं दुरितक्षयकारकाः तिलहोमंव्याहृतिभिः सहस्रंचाष्टसंयुतम् एवंकृत्वाप्रयत्नेन स्नानकर्म समारभेत् आमंत्र्यनवभिर्मंत्रैः कुंभान्संकल्पपूर्वकम् योसौवज्रधरोदेवोह्या
दित्यानांप्रभुर्मतः सहस्रनयनःशक्रोग्रहपीडांव्यपोहतु मुखंयः सर्वदेवानांसप्तार्चिरमितद्युतिः चंद्रोपरागसंभूतामग्निः पीडांव्यपोहतु यःकर्मसाक्षी लोकानां धर्मो महिषवा
हनः यमश्चंद्रोपरागोत्थां ग्रहपीडांव्यपोहतु निर्ऋतिःकौणपोदेवः प्रलयानलसन्निभः खड्गव्यग्रोतिभीमश्चरक्षः पीडांव्यपोहतु नागपाशधरोदेवः सदामकरवाहनः सजला
धिपतिश्चंद्रग्रहपीडांव्यपोहतु प्राणरूपोहि लोकानां सदाकृष्णमृगप्रियः वायुश्चंद्रोपरागोत्थांग्रह पीडांव्यपोहतु योसौनिधिपतिर्देवो खड्गशूलगदाधरः चंद्रोपरागकलुषंधन
क्षेत्रेव्यपोहतु योसौ बिंदुयुतो देवोभवानीपतिरीश्वरः चंद्रोपरागजां पीडांसनाशयतुशंकरः त्रैलोक्येयानिभूतानिस्थावराणिचराणिच ब्रह्मविष्ण्वर्कयुक्तानितानिपापंदहं
तुमेचंततोमेत्राण्विलिख्यकान्चितान् वस्त्रेपट्टेथवाभूर्जे पंचरत्नसमन्वितान् यजमानस्यशिरसिनिदध्युस्तेद्विजोत्तमाः ततोतिवाहयेद्वेलांसुपरागानुमानिनीम् प्राङ्मुखंपू
जयित्वातेन त्वाचाभीष्टदेवते चंद्रग्रहेविनिवृत्ते कृतशौचात्ममंगलः कृतस्नानश्चतत्सर्वंब्राह्मणायनिवेदयेत् अनेनविधिनायस्तु ग्रहस्नानेसमाचरेत् नतस्यग्रहपीडास्या
न्नचबंधुधनक्षयः सूर्यग्रहेसूर्यनामसदामंत्रेषुकीर्तयेत् यइदंशृणुयान्नित्यंश्रावयेद्वापिवानरः सर्वपापविनिर्मुक्तः सर्वत्रसुखवान्भवेदिति इतिमत्स्यपुराणोक्ताग्रहण
शांतिः अथऔषधिभिर्ग्रहणशांतिः रोचनंपद्मकंशंखंकुंकुमंरक्तचंदनम् शुक्तिस्फटिकतीर्थांबुसितसर्षपगुग्गुलम् मधुकंदेवदारुंचविष्णुक्रांताशतावरीं एलांचसहदेवीं
च निशाद्वितयमेवच दूर्वांकुरोशीरशमी शिलाजित्सवार्थसर्वौषधिपंचमृद्भिः स्नानंविदध्याद्ग्रहणेरवीन्द्वोः पीडाकरंशांतिवहंचयस्येति ६ अथचंद्रबलेविशेषमनुष्टुप्छंदसा
ह पापांतइतिशुभफलदोपिचंद्रः पापांतः पापद्वयमध्यवर्तिपापयुक्पापग्रहयुक्तः पापात्द्यूने सप्तमेवर्तमानस्तदाशुभोपि असन् अशुभएवयदात्वशुभोपिचंद्रः शुभांशेशुभग्र
हनवांशेअथवाऽधिमित्रनवांशेतथागुरुणादृष्टः सन्शुभफलदाताभवेत् ७ अन्यदप्यनुष्टुभाह सितेतिशुक्लपक्षादौप्रतिपदिसमीचीनचंद्रेसतिसंपूर्णःशुक्लःशुभः असिता
दौकृष्णपक्षप्रतिपदिदुष्टेचंद्रेसतिसंपूर्णः कृष्णःशुभः व्यत्यासेचपूर्वोक्तादर्थाद्विपरीत्येद्वावपिपक्षावनिष्टौयदिशुक्लप्रतिपदिचंद्रोदुष्टश्चेत्तदासकलपक्षोऽनिष्टः कृष्णप्र

तिपदिचंद्रः शुभश्चेत्तदासंपूर्णः कृष्णपक्षोऽनिष्टः इदमेतावत् अकबलं चंद्रबलं संकटे विवाहयात्रादौ अवश्य कर्तव्ये तात्कालिकचंद्रबलाभावे चग्राह्यम् नान्यथेत्य
र्थः॥८॥ अथदोषपरिहारपूर्वकं तुष्टिसंपादनार्थं नवरत्नसमुदायधारणंशालिन्याह वज्रमिति अत्रसुवर्णमुद्रिकायां नवधाभक्तायां प्रागादिक्रमेण नवरत्नानि निधेया
नितत्रप्रागितिपंचम्यंतमव्ययंपंचमीचेयंल्यब्लोपेतेनप्रागादिदिक्षुइत्ययमर्थोजातः तत्रशुक्रप्रीतयेपूर्वस्यांदिशि वज्रंश्वेतहीरकं निधेयम् एवंचंद्रप्रीतयेसुमुक्ता
शोभनमुक्ताफलमाग्नेय्याम् भौमप्रीत्यर्थं दक्षिणस्यांप्रवालम् अगोराहोर्नैर्ऋत्यांगोमेदम् आर्कौशनौ पश्चिमायां शोभनंनीलं केतौवायव्यांवैदूर्यम् गुरौ उत्तरस्यां पु
ष्पकं पुष्पराजम् बुधेईशान्यांपाचिः मध्येमध्यमकोष्ठेअर्कप्रीत्यैमाणिक्यंनिधेयम्॥९॥ अथसतिसामर्थ्येनवरत्नसमुदायधारणमुक्तमिदानीमसतिसामर्थ्ये

पापांतःपापयुग्द्यूनेपापात्त्र्यंद्रः शुभोप्यसन् शुभांशेवाऽधिमित्रांशेगुरुदृष्टो ६ शुभोपिसन् ७ सितासितादौसद्दृष्टेचंद्रेपक्षौ
शुभावुभौ व्यत्यासेचाशुभौप्रोक्तौसंकटेचबलोत्विदम् ८ वज्रंशुक्रेऽब्जेसुमुक्ताप्रवालंभौमेऽगौगोमेदमार्कौसुनीलं केतौवै
दूर्यंगुरौपुष्पकंज्ञेपाचिःप्राङ्माणिक्यमर्कंतुमध्ये ९ माणिक्यमुक्ताफलविद्रुमाणिगारुत्मकंपुष्पकवज्रनीलम् गोमेदवैदूर्यकम
र्कतःस्यूरत्नान्यथोज्ञस्यमुदेसुवर्णम् १० र्थे पद्यद्वयेनाहयहइतरस्थितहरत्नधारणमिंद्रवज्रयाह माणिक्येति सूर्यप्रीत्यर्थं माणिक्यं धार्यम् एवंचंद्रस्य

मुक्ताफलम् भौमस्यविद्रुमंप्रवालम् बुधस्यगारुत्मकंगरुडपाचिःगुरोःपुष्पकंपुष्पराजः शुक्रस्यवज्रंहीरकः शनेर्नीलंलहसुणिया राहोर्गोमेदं केतोर्वैदूर्यमित्ये
वमर्कतोऽर्कादीनांग्रहाणांरत्नानिधार्याणिस्युः तत्रयद्ग्रहकृतदौष्ट्यंतस्यग्रहस्यतुष्ट्यैतद्रत्नमेवधार्यमित्यर्थः अथोज्ञस्यमुदेसुवर्णमित्यग्रिमश्लोकेनसंबंधः १० अथमहा ४५
मूल्यरत्नधारणस्यासामर्थ्येल्पमूल्यानिरत्नानितारावलंचशालिन्याह धार्यमिति अथाज्ञस्यबुधस्यमुदेसंतोषार्थं सुवर्णंयथाशक्ति धार्यम् राहुकेत्वोस्तुष्ट्यैलाजाव

तैकं मणि विशेषो धार्यः शुक्रे हीरस्तु धार्ये रूप्यम् गुरोस्तु धार्ये मुक्ताफलम् शनेस्तु धार्ये लोहम् आरभान्वोस्तु धार्ये प्रवालं धार्यम् तारेति यद्दिने ताराबलं चिकीर्षितं तद्दिने या तारा सा- जन्मनक्षत्रात् त्रिरावृत्तितः पुनः पुनरावृत्तित्रयेण गणनीया स्यात् त्रिरिति सुजंतमव्ययं जन्मनक्षत्रात् दिननक्षत्रे गणिते नवभिर्भक्ते तिस्र आवृत्तयो भवंति अवशिष्टतारायाः शुभमशुभं च व्याख्यातमिति फलितोऽर्थः ११ अथ शेषक्रमेण सकलतारासंज्ञा अनुष्टुभाह जन्माख्येति स्पष्टोर्थः १२ अथावश्यकत्वे दुष्टताराणां प्रकार द्वयेन परिहारं शार्दूलविक्रीडितेनाह मृत्यौ स्वर्णतिलानिति मृत्यौ वधतारायां स्वर्णतिलान् यथाशक्ति ब्राह्मणाय दद्यात् विपदि विपत्तारायां गुड मिक्षु विकारं दद्यात् त्रिजन्मसु तिसृषु जन्मतारासु शाकं घृताकादि दद्यात् अथ प्रत्यरि तारकासु पंचमतारायां लवणं दद्यात् नारदः जन्मत्रिपंचसप्ताख्या तारा निष्टफला स्मृता शाकं गुडं च लवणं सतिला-

धार्यं लाजावर्तकं राहुकेत्वो रौप्यं शुक्रे हीरकं मुक्ता गुरोस्तु लोहं मंदस्यारभान्वोः प्रवालं ताराजन्मर्क्षात्त्रिरावृत्तितः स्यात् ११ जन्माख्यंसंप
द्विपत्क्षेमप्रत्यरिः साधकाः वधमैत्रातिमैत्राः स्युस्तारानामसदृक्फलाः १२ मृत्यौ स्वर्णतिलान्विपद्यपि गुडं शाकं त्रिजन्मस्वथो दद्यात्प्रत्य
रितारकासु लवणं सर्वो विपत्प्रत्यरिः मृत्युश्चादिसमर्पयेन शुभदो दोषैषां द्वितीयं शकानादिं प्रांत्यतृतीयका अथ शुभाः सर्वे तृतीये स्मृताः १३
षष्टिघ्नं गतभं भुक्तघटीयुक्तं युगा४ हतम् ॥ शराब्धिहृल्लब्धतोऽके शेषे वस्थाः क्रियादिधीः ॥ १४ ॥ ॥ छ ॥ ॥

न् कांचनं क्ष्मा तत् अनिष्टपरिहाराय दद्याद्दानं द्विजातये इति अथ द्वितीयः परिहारः तत्रादिमपर्यये प्रथमावृत्तौ विपत्प्रत्यरिर्मृत्युश्च तृतीयपंचमीसप्तम्यस्ताराः सर्वा अपि सामान्यतः षष्टिघटितात्मिका न शुभदाः स्युः अथ द्वितीये पर्यये द्वितीयावृत्तौ विपत्प्रत्यरिमृत्यूनां आदिप्रांत्यतृतीयका अंशा न शुभदाः विपत्तारायामाद्यांशः प्रथमचरणो निषिद्धः प्रत्यरितारायां प्रांत्योंशश्चतुर्थचरणस्त्याज्यः मृत्युतारायां तृतीयोंशस्तृतीयचरणस्त्याज्य इति अथ तृतीयावृत्तौ विपत्प्रत्यरिर्मृत्युश्चैते सर्वे षष्टिघटिकात्मिका अपि शुभाः उक्तं च दीपिकायाम् पर्याये प्रथमे वर्ज्या विपत्प्रत्यरिनैधनाः इति १३ अथ चंद्रावस्था गणनोपायमनुष्टुभाह षष्टिघ्नमिति अश्विनीमारभ्य गतभानि घट्यात्मकानि वर्तमान नक्षत्र-

भुक्तघटीयुतानि पुनर्युगैश्चतुर्भिराहतानि शराब्धि ४५ हृत् पंचचत्वारिंशता भाज्यानि यल्लब्धं भागं तं गतावस्थास्ताः शेषं वर्तमानावस्थाया तत्र लब्धांकस्यापि द्वादशोऽधि
कस्य द्वादशभिर्भागशेषं प्रवासाद्यवस्थाश्चंद्रस्य गताः स्युः ता अवस्था मेषराशेः पुंसः प्रवासादिसंज्ञाः वृषराशेर्नष्टादिसंज्ञाः एवं मिथुनादि दशराशिषु मृतादिसंज्ञा ह्यवस्थाः
क्रमेण भवंतीत्यर्थः १४ अथ द्वादशावस्थानामानि सफलान्याह प्रवासनाशाविति स्पष्टार्थम् १५ अथ ग्रहाणां वैकृतपरिहारार्थं सौषधजलस्नानं दक्षिणाश्च शार्दूलविक्रीडितेन-
नाह लाजाकुष्टेति लाजाभ्रष्टशालय इति केचित् वस्तुतस्तु औषधीसाहचर्यात् लाजाशब्देन लज्जावती गृह्यते कुष्ठं प्रसिद्धम् बला बरियारा प्रियंगुः फलनी धनो मुस्तः
सिद्धार्थाः सर्षपाः निशा हरिद्रा दारुः देवदारुः पुंखा शरपुंखा लोध्रं प्रसिद्धम् एतैरौषधैर्युतैर्जलैः स्नानं ग्रहोत्थाघहृत् दुष्टग्रहसूचितारिष्टनाशकं स्यात् सप्रियंगु रजनी

प्रवासनाशौ मरणं जयश्च हास्यं रतिः क्रीडितसुप्तभुक्ताः ज्वराख्यकंपस्थिरता अवस्था मेषात्क्रमान्नामसदृक्फलाः स्युः १५
लाजाकुष्ठबलाप्रियंगुधनसिद्धार्थैर्निशादारुभिः पुंखालोध्रयुतैर्जलैर्निगदितं स्नानं ग्रहोत्थाघहृत् धेनुः कंबुररुणो वृषश्च कनकं
पीतांबरं घोटकः श्वेतो गौरसिता महासिरजइत्येता रवेर्दक्षिणाः १६ सूर्यारसौम्यास्फुजितोक्षभागसप्ताद्रिघस्रान्विधुरग्निनाडीः ॥ त
मोयमेज्यास्त्रिरसाब्धिमासान् गंतव्यराशेः फलदाः पुरस्तात् १७

द्वयमांसि कुष्ट लाज तिलसर्षपखंडैः वारिभिः सहवचैः सहलोध्रैः स्नानमत्ति निखिल
ग्रहपीडामित्युक्तेः अथ रवेः रविमारभ्य दक्षिणा उच्यंते सूर्याय धेनुम् चंद्राय कंबुः शंखः शंखः स्यात्कंबुरस्त्रियामित्यमरः भौमाय अरुणो वृषः बुधाय सुवर्णम् गुरवे पीतांबर
म् तच्च यथाविभवं कार्पासं कौशजं वा शुक्राय श्वेतो घोटकः शनेः श्यामवर्णा गौः राहवे महासिर्महामूल्यः खड्गः केतवे छागः मेषः एता दक्षिणाः १६ अथ ग्रहा गंतव्यराशेः
प्राक् कियद्भिर्दिनैः फलं दद्युरित्येतदुपजात्याह सूर्यारेति सूर्यादयो ग्रहाः जिगमिषितराशेः पुरस्तात्पूर्वं तत्तत्संख्यघटीदिवसमासान् शुभाशुभफलदाः स्युः यथा सूर्यो गंत ४६

ध्यराशेः प्राक् पंचदिनानि फलप्रदः भौमोष्टदिवसान् बुधः सप्तदिवसान् शुक्रोपिसप्तदिवसान् चंद्रोघ्निनाडीनाडी अयम् राहुर्गेतव्यराशेः पूर्वंत्रिमासान् शनिः षण्मासान् गुरुर्मासद्वयम् पूर्वं फलदइत्यर्थः १७ अथावश्यकृत्ये दुष्टे तिथ्यादौ दानं शालिन्याह दुष्टेयोगइति राजादुष्टे व्यतीपातादियोगे तथा नाड्यां घटिकायां दुर्मुहूर्तादिदुष्टायां स्ववर्णंयथाशक्तिदद्यात् एवं सर्वत्र शेषं स्पष्टम् १८ अथवसंततिलकयान्यदाह राश्यादौति पूर्वार्धंस्पष्टम् अध्वाग्नेतियस्मिन्मासे स्वजन्मनक्षत्र प्रवेशे सूर्यादिवाराश्चे त्स्युस्तस्मिन्मासे ऽध्वादीनि फलानि वाच्यानि यत्रमासि रविवारे जन्मनक्षत्रे सति अध्वामार्गो भवति एवंचंद्रवारे अन्नभक्ष्यप्राप्तिरित्यादि १९॥ ॥इतिदैवज्ञानंतसु

दुष्टेयोगेहेमचंद्रेचशंखं धान्यंतिथ्यर्धेतिथौ तंदुलांश्च वारे रत्नं भेचगां हेमनाड्यां दद्यात्सिंधूत्थंच तारासुराजा॥ १८ राश्यादौ
गौरविकुजौ फलदौ सितज्यौ मध्येसदाशशिसुतश्चरमे जमंदौ अध्वाग्निवन्हिभयसन्मतिवस्त्रसौख्यदुःखानि मासिजनिभे
रविवासरादौ १९ ॥इतिचतुर्थंगोचरप्रकरणं समाप्तम्॥ ४॥

तदेवज्ञ० प्रमिताक्षरायांचतुर्थंगोचरप्रकरणंसमाप्तं ४॥ अथसंस्कारप्रकरणं-
व्याख्यायते॥ तत्रसंस्क्रियतेनेनश्रौतस्मार्तेनवाकर्मणा पुरुषइति संस्कारः स्वीयस्वीयजातौ सामान्यविशेषविहित वैदिकस्मार्त कर्मानुष्ठानद्वारादृष्ट विशेषाधायकइ तियावत् लक्षणयातदर्थोक्तदिनशुद्ध्यादिसंस्कारशब्देनोच्यते तस्यप्रकरणमुपक्रमः तेचसंस्कारागर्भाधानादयो ऽष्टचत्वारिंशत् तत्रगर्भाधानं प्रथमसंस्कारः सच रजस्वलास्त्र्यधीनः ततोरजोदर्शनाच्छुभाशुभफलमुक्तं वसिष्ठेन प्रथमरजोदर्शनतः शुभाशुभंभवति सर्वलोकानामिति तत्रशुभसूचक रजोदर्शनमनु ष्टुभाह आद्यमिति राधोवैशाखः इषआश्विनः अन्येप्रसिद्धाः एषुमासेषु आद्यंरजः प्रथमोद्भवं रजोदर्शनं स्त्रीधर्मः शुभंभविष्यच्छुभसूचकंतथा शुक्ले शुक्लपक्षे कृष्णपक्षेतु दशमीपर्यंतं मध्यमंज्ञेयम् कृष्णपक्षस्यदशमी मध्यमंफलमादिशेदिति यावदितिशेषः सद्वारे सतां चंद्र बुधगुरु शुक्राणांवारे सत्तनौ

समीचीनलग्ने शुभस्वामिकलग्ने दिवादिवसे आद्यंरजोदर्शनंशुभमित्यर्थः अत्राशुभफलापवादमाह वसिष्ठः अशुभमपिसमस्तंचार्तवंसंप्रभूतंसुरगुरुसितयुक्ते
वीक्षिते वाथलग्ने तिमिरमिवकठोरज्योतिरुत्पत्तिकालेक्षयमथसमुपैतिप्राग्भुयादीक्षितानि कठोरज्योतिः सूर्यः १ अथात्रशुभमध्याशुभनक्षत्राण्यनुष्टुभाह श्रुतित्र
येति श्रवणत्रयमृदुक्षिप्रध्रुवस्वाती नक्षत्रेषु सितांबरेश्वेतवस्त्रेचाद्यंरजः शुभमिति पूर्वेणसंबंधः मूले दितिभं पुनर्वसुः पितरोमघामिश्रेकृत्तिका विशाखे एतेषु नक्षत्रे
षुमध्यमम् परेषुभरणीज्येष्ठार्द्राश्लेषा पूर्वात्रयेषु असत् अनिष्टम् अत्रविशाखामूलयोर्मध्यमत्वाभिधानंवसिष्ठवाक्येदुष्टफलश्रवणात् द्विदैवभंपुष्पवतीप्रमत्ताकृत्यो
वमोघामयवैरिसंधा मूलेप्रकामाधिकहीनसत्वास्यात्सर्वभक्षोऽद्भुतदोषचित्तेति ॥ २ ॥ अथनिंद्यरजोदर्शनं शालिन्याह भद्रेतिभद्राप्रसिद्धा निद्रानिद्रावस्थायाम् संध्या

अथसंस्कारप्रकरणं प्रारभ्यते ॥ आद्यंरजः शुभंमाघेमार्गराधेषफाल्गुने ॥ ज्येष्ठश्रावणयोः शुक्ले सद्वारेसत्तनौ द्विदृक्श्रुतित्र्यमृ
दुक्षिप्रध्रुवस्वातौ सितांबरे मध्यंचमूलादितिभेपितृमिश्रेपरेष्वसत् २ भद्रानिद्रासंक्रमेदर्शरिक्तासंध्याषष्ठीद्वादशीवैधृतेषु रोगेऽष्ट-
म्यांचंद्रसूर्योपरागे पातेचाद्यंनोरजोदर्शनंसत् ३ हस्तानिलाश्विमृगमैत्रवसुध्रुवाख्यैःशाक्रान्वितैः शुभतिथौ शुभवासरेच स्नाया
दथार्तववती मृगपौष्णवायुहस्ताश्विधातृभिररंलभतेचगर्भम् ॥ ४ ॥ ॥ प्रातर्मध्यान्हसायंसंध्या उपरागे ग्रहणे पातेव्यतीपाते महापातेच शेषं स्पष्ट

म् आद्यंरजोदर्शनंनोसत् अनिष्टफलमित्यर्थः ३ अथरजस्वला स्नानमुहूर्तं वसंततिलकयाह हस्तानिलेति एषु एकादशनक्षत्रेषु शुभतिथौ रिक्तारहित तिथौ शुभ वा
रे चंद्रबुधगुरुशुक्रवारे आर्तववती ऋतुमती स्त्रीस्नायात् अथविशेषमाह मृगेति मृगरेवतीस्वाती हस्ताश्विनीरोहिणी नक्षत्रैःस्नाताऋतुमतीअरंशीघ्रं गर्भं लभते लं
घुक्षिप्रमरं द्रुतमित्यमरोक्तेः दाक्षिणात्यास्तुचतुर्थदिवसएवस्नानंकुर्वंति अन्येविहितदिने कुर्वंति तत्रदेशाचारतोव्यवस्थेति ॥ ४ ॥ छ ॥ ॥

अथगर्भाधानंशार्दूलविक्रीडितशालिनीभ्यामाह गंडांतमिति अत्रस्वपत्नीगमे गर्भाधाने एतान् दोषांस्त्यजेदितिसंबंधः एतान्कान्कान् त्रिविधंतिथिनक्षत्रलग्नानांगंडांतंश्रीपतिः नक्षत्रतिथिलग्नानांगंडांतंत्रिविधंस्मृतम् नवपंचचतुर्थानांह्यकार्धघटिकामितमिति निधनजन्मर्क्षेनिधनतारांजन्मतारांचमूलं अंतकंभरणींदास्रमश्विनींपौष्णंरेवतींमघाम् उपरागदिवसं ग्रहणदिनम् पातंव्यतीपातंमहापातंच वैधृतिम् पित्रोः मातापित्रोः श्राद्धदिनम् दिवादिवसे परिघयोगस्याद्यार्धम् उत्पातहतानि दिव्यभौमांतरिक्षोत्थत्रिविधोत्पातैर्हतानिदूषितानिभानि जन्मर्क्षतः जन्मराशेर्जन्मलग्नाद्वाष्टमृत्युभवनमष्टमलग्नंपापयुतंभं नक्षत्रं लग्नंवा ॥ ५ ॥ भद्राषष्ठीति पर्वाणि विष्णुपुराणे चतुर्दश्यष्टमीचैवअमावास्याच पूर्णिमा पर्वाण्येतानि राजेंद्ररविसंक्रांतिरेवचेतिस्कांदेतु कृष्णाष्टमीचतुर्दश्योपूर्णिमादर्शसंक्रमइति संध्याद्वयंभौमसूर्यशनिवारान्

गंडांतंत्रिविधंत्यजेन्निधनंजन्मर्क्षेचमूलांतकंदास्रंपौष्णमघोपरागदिवसान्पातंतथा वैधृतिम् पित्रोःश्राद्धदिनंदिवाचपरिघाद्यार्धंस्वपत्नीगमे भान्युत्पातहतानिमृत्युभवनंजन्मर्क्षतः पापभम् ५ भद्राषष्ठीपर्वरिक्ताश्चसंध्याभौमार्कार्कीनाद्यरात्रीश्चतस्रः गर्भाधानंत्युत्तरेंदुर्कमैत्रब्राह्मस्वातीविष्णुवस्वंबुपेसत् ६ केंद्रत्रिकोणेषुशुभेषुपापे त्र्यायारिगेः पुंग्रहदृष्टलग्ने ओजांशगेऽपिचयुग्मरात्रौ चित्रादितीज्याश्विषुमध्यमंस्यात् ७

आद्यरात्रीः रजोदर्शनमारभ्य दिनचतुष्टयंत्यजेत् कालविधाने षष्ठ्यष्टमीपंचदशींचतुर्थींचतुर्दशीमप्युभयत्रहित्वा शेषाः शुभाः स्युस्तिथयोनिषेके वाराः शशांकार्यसितेंदुजानामिति गर्भाधानमिति त्र्युत्तराः इंदुर्मृगः अर्कोहस्तः मैत्रमनुराधा रोहिणी स्वाती श्रवणधनिष्ठाशततारकासुगर्भाधानंसत् शुभम् गुरुः हरिहस्तानुराधाश्चस्वातीवारुणवासवम् उत्तरात्रितयंसौम्यरोहिण्यः शुभाः स्मृताः आधाने मूलसार्पान्त्यमशुभंसममन्यभमिति ६ अथगर्भाधानेलग्नमिंद्रवज्रयाह केंद्रेति शुभैः केंद्रत्रिकोणेषुसद्भिः पापग्रहैस्त्र्यायारिगैः सद्भिः पुंग्रहैः रविभौमगुरुभिर्दृष्टे लग्नेसति तथाऽजेचंद्रेओजांशगेविषम

राशीनां नवांशगेसति अपिशब्दाल्लग्नेपिविषमांशगेयुग्मरात्रौ समरात्रौ गर्भाधानंकार्यम् मध्यमभान्याह चित्रादितीज्याश्विषु तद्गर्भाधानंमध्यमंस्यात् गुरुः चित्रादि
त्येतथातिष्यतुरगौचेतिमध्यमाः शेषाण्यृक्षाणिदुष्टानिस्युर्निषेकाख्यकर्मणीति एवंगर्भाधानंविधायपुंसा किंकार्यमित्याह विष्णुः निद्रासमय मासाद्य तांबूलं वदना
न्त्यजेत् पर्यंकात्समदांभाला तुंडपुष्पाणिमस्तकात् इतिगर्भाधानम् ७ अथसीमंतोन्नयनं शार्दूलविक्रीडितेनाह जीवार्केति गुरुरविभौमवारे निर्ऋतिर्मूलं ब्रह्मभंहस्तः
एतैर्नक्षत्रैः रिक्ता ४, ९, १४ अमा ३० अर्को १२ रसा ६ अष्ट अष्टमी आभिर्वर्ज्यतिथिभिः उपलक्षिते दिने समाधिपेपीवरे पुष्टेसतीत्यर्थः एतादृशसमये अष्टमषष्ठमा
सिअष्टममासे षष्ठमासे वासीमंतः सीमंतकर्माख्यो गर्भसंस्कारः कार्यः तत्रशुभग्रहैः केंद्रत्रिकोणेसद्भिः खलैः पापैः लाभारित्रिषुसद्भिः पुंभांशकेलग्ने पुरुष-

जीवार्कारदिने मृगेज्यनिर्ऋति श्रोत्रादितिब्रह्मभे रिक्तामार्करसाष्टवर्ज्यतिथिभिर्मासाधिपे पीवरे सीमंतोष्टमषष्ठमासिशुभदैः
केंद्रत्रिकोणेखलैर्लाभारित्रिषुवाध्रुवांत्यसदहे लग्नेचपुंभांशके ८

राशौ विषमराशौ लग्नेनवांशेचविषमराशौ सतितदासीमंतः शुभः अत्रविशेष
माह कश्यपः चंद्रोपिशुभदोज्ञेयस्त्यक्त्वाषष्ठाष्टमव्ययान् सीमंतलग्नादेकोपिक्रूरः पंचाष्टारिःफगः हंतिसीमंतिनींसोपितद्गर्भवानसंशयः ननेधनेतयोर्लग्नेनेधने
शुभ्दिसंयुते तयोः स्त्रीपुंसयोः अस्यापवादः लग्नादष्टमराशीशः केंद्रगः शुभवीक्षितः यद्यप्यष्टमभस्योक्तं दोषमाशु व्यपोहति गर्गः सीमंतोन्नयनंकार्यंशुभांशे
शुभलग्नगे कुलीरमृगकन्याश्चवर्ज्याः शेषाश्चशोभना इति अत्रग्रहबले सति कुलीरमिथुनकन्या अपिग्राह्या इतिज्ञेयम् अतएवमूलेलग्नविचारोनकृतः कारिकाया
म् पुंनक्षत्राणिचैतानितिष्योहस्तः पुनर्वसुः अभिजित्प्रोष्ठपाच्चैवअनुराधाश्विषु कृत्तथा ऋक्षस्यमध्यमेपादे इयंसीमंतइष्यते इत्युक्तम् अथमतांतरंवा ध्रुवांत्यसदहे
ध्रुवाणि रोहिण्युत्तरात्रयम् अंत्यंरेवतीएषुतथासतां शुभग्रहाणांचंद्रज्ञगुरुशुक्राणां वारेवाकार्यम् गुरुः रोहिण्यैंदवमादित्यं पुष्यहस्तोत्तरात्रयं पौष्णं वैष्णवभं

चैव सीमंतादिषु संमतमिति श्रीधरः सौम्यानांवारवर्गाः स्युः सीमंतादिषु शोभनाइति जन्मभंसीमंते निषिद्धमाह वसिष्ठः बालान्नभुक्तौ व्रतबंधने चराजा-
भिषेके रबलंजन्मधिष्ण्यम् शुभंत्वनिष्टं सततंविवाह सीमंतयात्रादिषुमंगलेषुगुरुः मासप्रयुक्तकार्येषु मूढत्वं गुरुशुक्रयोः नदोषक्रन्मलोमासोगुर्वादित्यादिकं
तथा यद्यपि पुंसवनस्यप्रथमकर्तव्यत्वात्तस्यपूर्वं निरूपणमावश्यकम् तथापिक्कचित् सीमंतेनसहैवविधानात् बहुषु देशेषु तथैवाचारदर्शनात् सीमंतमुहूर्त एवप्रथ
मसुक्तः नृसिंहः सीमंतोन्नयनस्योक्ततिथिवारभराशिषु पुंसवंकारयेद्विद्वान्सहैवकदीनेथवेति॥ ८॥ अथमासेश्वरान् स्त्रीणांचंद्रबलंचवसंततिलकयाह मासेश्वरा इति-

मासेश्वराः सितकुजेज्यरवींदुसौरिचंद्रात्मजास्तनुपचंद्र दिवाकराः स्युः स्त्रीणां विधेर्बलमुशंति विवाहगर्भसंस्कारयोरित
रकर्मसुभर्तुरेव ९ पूर्वोदिते: पुंसवनं विधेयं मासेतृतीयेत्वथविष्णुपूजा मासेऽष्टमेविष्णुविधातृजीवैर्लग्नेशुभेमृत्युगृहेचशुद्धे १०
तज्जातकर्मादि शिशोर्विधेयं पर्वाख्यरिक्तोनतिथौशुभेन्हि एकादशेद्वादशकेपिघस्त्रेमृदुध्रुवक्षिप्रचरोडुषुस्यात् ११

अष्टम मासतनुपः आधा
न लग्नाधिपः स्त्रीणामिति विवाहे गर्भसंस्कारे गर्भाधानपुंसवन सीमंतादिरूपे स्त्रीणामपिचंद्रबलं ग्राह्यम् इतरकर्म स्रकवस्त्रालंकारादिधारणादिषु भर्तुरेव चंद्र-
बलं ग्राह्यं यदाभर्ता मृतस्तदापुनः स्त्रीणा मेव राजमार्तंडः विवाहकार्ये कुसुमप्रतिष्ठागर्भप्रतिष्ठा वनिताविशुद्धौ अन्यानि कार्याणि धवस्यशुद्धौ पत्यौ विहीनेप्र-
मदात्मशुद्ध्या॥ ९॥ अथयेषांपृथगेवपुंसवनमित्याचारस्तदर्थं पुंसवनमुहूर्तं विष्णुपूजामुहूर्तंचेंद्रवज्रयाह पूर्वोदितेरिति पूर्वोदिते: सीमंतकर्मण्युदिते स्तिथ्यादिभिरु
पलक्षिते तृतीयेमासिपुंसवनाख्यंकर्मविधेयम् पुमान्सूयतेऽनेनकर्मणेतिपुंसवनं कर्मणापुंस्त्वहेतुना अथेति सीमंतानंतर मष्टमेमासिविष्णुविधातृजीवैः श्रवण
रोहिणीपुष्यैरुप लक्षितदिने तथा लग्नेशुभेशुभस्वामिके शुभयुतेदृष्टेवा मृत्युगृहे अष्टमस्थाने शुद्धे सर्वग्रहरहितेचसति विष्णुपूजाकार्या १० अथजातकर्मनाम

करणयोर्मुहूर्तमुपजात्याह तज्जातकर्मादिति जातकर्म यद्यपिजन्मनोनंतरमेवविहितं तथापिसंक्रातिव्यतीपातादिदुष्टदिवस तथापित्राद्यसन्निधानेचतन्नकृतंतदामु
हूर्तविचारेणकार्यम् गर्गः व्यतीपातेचसंक्रांतौ ग्रहणेवैधृतावपि श्राद्धं विनाशुभं कर्म ग्राह्यकालेपिनाचरेदिति अतएवकालविकल्पउक्तोनारदेन तस्मिन्जन्ममुहूर्तेवामु
तकांतेतथाशिशोः जातकर्मचकर्तव्यंपितृपूजनपूर्वकमिति अतएवजातकर्मादीनिशिशोर्जातकर्म आदिशब्दान्नामकर्मोच्यते पर्वाणिचतुर्दश्यष्टमी कृष्णोत्यादिपूर्वो-
क्तानितैः रिक्ताभिश्चऊनतिथौ वर्जिततिथौशुभेऽन्हिशुभवारे तथाएकादशेद्वादशेवाषष्ठेदिवसे तथामृदुध्रुवक्षिप्रचरनक्षत्रेषुतदपिक्रांतंजातकर्मादिविधेयंकर्तव्यं
स्यात् तच्चश्रवणानंतरंसचैलंस्नानंकृत्वाकार्यम् वसिष्ठः श्रुत्वाजातं पितापुत्रंसचैलंस्नानमाचरेत् उत्तराभिमुखोभूत्वानद्यांवादेवखातके तच्चशीतोदकेन कुर्यान्न्नै-

पौष्णध्रुवेंदुकरवातहयेषुसूतीस्नानंसमित्रभरवीज्यकुजेषुशस्तम् ॥ नार्द्रा
त्रयश्रुतिमघांतकमिश्रमूलत्वाष्ट्रेज्ञसौरिवसुषड्विरिक्ततिथ्याम् ॥ १२ ॥ ॥

मित्तिकंस्नानंसीताभिः काम्यमेवचेति रात्रावपिकार्यम् वसिष्ठः पुत्रजन्मनियज्ञेच तथासंक्रमणेरवेः राहोश्चदर्शनेस्नानंप्रशस्तंनान्यथानिशीति सूतकेतुसमुत्पन्ने
पुत्रजन्मयदाभवेत् कर्तुस्तात्कालिकीशुद्धिः पूर्वाशौचेनशुध्यति रात्रौजलाशयेगमनाशक्तौसांख्यायनः दिवायदाहृतंतोयं कृत्वास्वर्णयुतंतुतत् रात्रिस्नानेतुसंप्रा-
प्तेस्नायादनलसन्निधाविति जातकर्मप्रयोजनमाहगुरुः जातकर्मक्रियांकुर्यात्सुभाशुः श्री विवृद्धये ग्रहदोषविनाशायसूतकाशुभविच्छिदे कुमारग्रहनाशायपुंसांसत्वावि
वृद्धयइति वसिष्ठः एकादशेन्हिविप्राणांक्षत्रियाणांत्रयोदशे वैश्यानांषोडशेनाममासांतेशूद्रजन्मन इतिवसिष्ठेनमासनामान्युक्तानि चैत्रादिमासनामानि वैकुंठोधजना ४९
र्दनः उपेंद्रोयज्ञपुरुषोवासुदेवस्त्रिविक्रमः योगीशःपुंडरीकाक्षः कृष्णोऽनंतोऽच्युतस्तथा चक्रधारीतिचैतानिक्रमाद्धर्मनीषिणइति११ अथसूतिकास्नानमुहूर्तवसंत

तिलकयाह पौष्णेति हयोश्विनीएषु रेवत्यादि नक्षत्रेषु समित्रभरसौज्यकुजेषु अनुराधानक्षत्रसूर्यगुरुभौमवारसहितेषु सूत्याः प्रसूतायाः स्त्रियाः स्नानं शस्तम् आर्द्रात्रयश्र
वणमघाभरणी मिश्रमूलचित्रासु न शस्तम् बुधवारे शनिवारे वसुरष्टमी षट् षष्ठी रविर्द्वादशी रिक्ताश्चासु तिथिषु च न शस्तं स्तन्यपानमुहूर्तं दैवज्ञवल्लभे रिक्तां भौमं परित्यज्य
विष्टिंपातं संवैधृतिम् मृदुध्रुवक्षिप्रभेषु स्तनपानं हितं शिशोरिति १२ अथ प्रसंगात्प्रथमादिमासोत्पन्नदंतफलं शार्दूलविक्रीडितेनाह मासेचेदिति बालश्चेज्जन्मानंतरं प्र
थमे मासे सदशनो दंतयुक्तो भवेत् तदा स्वयं बालो नश्येत् ततो द्व्यादिके द्वितीयादिमासे अनुजातभगिनीमात्रग्रजान् क्रमाद्धंति द्वितीये मासि यदि दंतोत्पत्तिस्तदाऽनुजा-
तं कनिष्ठभ्रातरं हंति एवं त्रितीये भगिनीम् चतुर्थे मातरं पंचमे ज्येष्ठभ्रातरं षष्ठादिमासेषु अतुलं भोगं लभते सप्तमे तातात् पितुः सुखम् अष्टमे पुष्टताम् नवमे लक्ष्मीम्

मासेचेत्प्रथमे भवेत्सदशनो बालो विनश्येत्स्वयं हन्यात्सक्रमतोऽनुजातभगिनीमात्रग्रजान्द्व्यादिके षष्ठादौ लभते हि भोगमतुलं
तातात्सुखं पुष्टतां लक्ष्मीं सौख्यमथो जनौ सदशनो वोर्ध्वं स्वपित्रादिहा १३

दशमे सौख्यम् अग्रेपि सुखाधिक्यमेव अथो इति अथो जनौ ज
न्मकाल एव सदशनः दंतयुक्तः स्वपित्रादिहा स्वमात्मानं पितरं च आदिशब्दान्मातरमपि नाशयतीति स्वपित्रादिहा वोर्ध्वमिति वा अथवा ऊर्ध्वे ऊर्ध्वे पंक्तौ ज
न्मानंतरमविहिते निषिद्धे पि वा काले सदशनश्चेत्स्यात् तदापि स्वपित्रादिहा आत्मपितृमातृनाशक इति उक्तं च विष्णुधर्मोत्तरे उपरि प्रथमं यस्य जायंते च शिशोर्द्विजाः
तैर्वा सह चयस्यस्याज्जन्म भार्गवसत्तम मातरं पितरं चाथ स्वदेहात्मानमेव चेति तत्रैव शांतिरपि गजपृष्ठगतं बालं नौस्थं वा स्नापयेद्द्विजः तदभावे तु धर्मज्ञ कांचनेतु वरा-
सने सर्वौषधैः सर्वगंधैर्बीजैः पुष्पैः फलैस्तथा पंचगव्येन रत्नैश्च मृत्तिकाभिश्च भार्गव स्थालीपाकेन धातारं पूजयेत्तदनंतरम् सप्ताहं चात्र कर्तव्यं तथा ब्राह्मणभोजनम्
अष्टमेऽहनि विप्राणां तथा देयाच्च दक्षिणा कांचनं रजतं गाश्च भुवं वासनमेव चेति १३ ७ ७ ७ ७ ७

अथदोलाचक्रमनुष्टुभाह दोलेति तत्रबालस्यदोलायां रोहे दोलायांस्थापने अर्कभान् सूर्याक्रांत नक्षत्रात् पंचनक्षत्रैर्नैरुज्यंनीरोगता तदग्रिमपंचनक्षत्रैर्मरणम् तद-
ग्रिमपंचनक्षत्रैर्देहेकार्श्यंकृशत्वंस्यात् तदग्रिमैरिषुभिः पंचनक्षत्रैर्व्याधिःरोगः ततःसप्तनक्षत्रैःसौख्यम् शिशोरेवंदफलंसंस्कार्यत्वात् उक्तंच सूर्यभाच्चंद्रभंयावत्पं-
चपंचचतुर्दिशम् मध्येतुसप्तदेयानि दोलिकाचक्रउत्तमे पूर्वभागेनिरोगत्वंदक्षिणेमरणंध्रुवम् पश्चिमेतुकृशोबालःउत्तरेव्याधिसंभवःशेषेषुसप्तधिष्ण्येषुबालकःशयने
सुखी१४ अथदोलारोहणमुहूर्तं वसंततिलकापूर्वार्धेननिष्क्रमणमुहूर्तंचाह दंतार्केति दंताद्वात्रिंशत्अर्काद्वादशभूपाःषोडशधृतयोऽष्टादश दिशोदश एतस्मित दिवसे
तथा शुभवारे मृदुलघु ध्रुवनक्षत्रैरुपलक्षितेबालानांदोलादिरूढिःदोलायामधिरूढिरारोहःस्यात् अथचतुर्थमासे गमोक्तसमये यात्राप्रकरणोक्त समीचीन

दोलारोहेऽर्कभात्संचशरपंचेषु सप्तभैः नैरुज्यंमरणंकार्श्यंव्याधिःसौख्यंक्रमाच्छिशोः१४ दंतार्कभूप धृति दिङ्मितवासरेस्या
द्वारेशुभेमृदुलघुध्रुवभैःशिशूनाम् दोलाधिरूढिरथनिष्क्रमणंचतुर्थमासेगमोक्तसमयेऽर्कमितेऽह्निवास्यात् १५ छ छ

काले शिशूनांनिष्क्रमणाख्यसंस्कार पूर्वकं गृहाद्बहिर्गमनंस्यात् वा अथवाअर्कमितेऽह्निद्वादशदिवसेकुर्यात् गृहान्निष्क्रमणंसूनोश्चतुर्थेमासि कारयेत् यात्रोक्ते समये मा-
सि तृतीये द्वादशेऽह्निवेतिगुरुवचनात् १५ अथ जलपूजा मुहूर्तं भुजंगप्रयातेनाह कवीज्यास्तेति शुक्रगुर्वोरस्ते चैत्रे अधिमासे पौषे मासस्समाप्तौसूतिकाप्रसूतास्त्रीज-
लं नपूजयेत् तत्तद्व्यतिरिक्तकाले तथा बुधचंद्र गुरुवारे रिक्तावर्जिततिथौ हि निश्चितं श्रवण पुष्य पुनर्वसु मृगहस्त मूलानुराधा एभिर्नक्षत्रैः सहितेदिने जलं पूजयेत् अथ-
कंचिद्दुग्धपानमुहूर्तः एकत्रिंशे वासरेवा द्वितीयेजन्मर्क्षेवाशुभेलग्नेऽनुकूले शंखेक्षीरंसान्निदध्याच्छिशूनां वक्रेधात्रीपूज्यपूजांविधाय १६ अथान्नप्राशनंस्रग्धरया हरि-
क्तानंदेति अथो निष्क्रमणानंतरमेवं विधेकाले बालकानामन्नप्राशनंसत्शुभंस्यात् तत्रैतेवर्ज्याः रिक्तानंदाष्टदर्शाः ४,९,१४,१,६,११,८,३० हरिदिवस द्वादशी ए ५०

तास्तिथीर्हित्वा उपलक्षणत्वात्तिथिक्षयं च हित्वा शनिभौमरविवारांश्च हित्वा जन्मर्क्षलग्नाष्टमगृहलवं लग्नं च हित्वा जन्मराशि जन्मलग्ने ताभ्यामष्टमगृहं अष्टमलवे ष्टमनवांशस्तौ गच्छति प्राप्नोत्येवंविधं लग्नं त्यजेदित्यर्थः जन्मराशिविलग्नाभ्यां नैधने ऽशे च वर्जयेदिति कश्यपोक्तेः तथा मीनमेषालिकं च अलिर्वृश्चिकः एतालिलग्नानि हित्वा गोश्वकुंभतुलाकन्यासिंहकर्कनृयुग्मृगाः शुभदा राशयश्चैते न मेषझषवृश्चिकाद्इति कश्यपोक्तेः षष्ठादिति षष्ठमासमारभ्य समामासेषु षष्ठाष्टमदशमद्वादशमासेषु बालानामन्नप्राशनं कार्यम् पुंबालविषयमेतत् अथानंतरं हि निश्चयेन मृगदृशां कन्यानां पंचमादोजमासे पंचमसप्तमनवमैकादशेषु अन्नप्राशनं सत् तथा च वसिष्ठः युग्मेषु मासेषु च षष्ठमासात्संवत्सरे वा नियतं शिशूनाम् अयुग्ममासेषु च कन्यकानां नवान्नसंप्राशनमिष्टमेतदिति अत्रानेककालाभिधाने पि स्वगृह्योक्तकालो मुख्यस्तत्र शुभकास्तादि विचारो नास्ति इतरेषु गौणकालेषु शुक्रास्तविचार आवश्यक एवेति नक्षत्रैरिति मृदुलघुचरसहितैः स्थिरनक्षत्रैः कुर्यात् १७ लग्नबलं च संततिलकयाह केंद्रत्रिकोणइति लग्ने खशुद्धे दशमे शुद्धिसहिते सर्वग्रहरहिते दशमे इत्यर्थः केंद्रत्रिकोणसहजेषु शुभैः सद्भिः त्रिलाभारिपुगैः पापैः सद्भिः लग्नाष्टषष्ठस्थानरहितं चंद्रं च अन्नप्राशने प्रशस्तं वदंति नारदः दशमे शुद्धिसंयुक्ते शुभलग्ने शुभांशके शुक्लपक्षे च पूर्वाण्हे सौम्ययुक्तनिरीक्षिते त्रिषष्ठलाभगैः पापैः केंद्रधीधर्मगैः शुभैः व्यंत्यारिनिधनस्थेन चंद्रेण प्राशनं शुभम् विशेषमाह गु-

कवीज्यास्तचैत्राधिमासेन पौषे जलं पूजयेत्सूतिकामासपूर्तौ बुधेंद्वीज्यवारे विरिक्ते तिथौ हि श्रुतीज्यादितीक्ष्णैर्ध्रुवैस्त्यमैत्रैः १६
रिक्तानंदाष्टदर्शं हरिदिवसमथो सौरिभौमार्कवारान् लग्नं जन्मर्क्षलग्नाष्टमगृहलवगं मीनमेषालिकं च हित्वा षष्ठात्समे मास्यथ हि मृगदृशां पंचमादोजमासे नक्षत्रैः स्यात्स्थिराख्यैः समृदुलघुचरैर्बालकान्नाशनं सत् १७ केंद्रत्रिकोणसहजेषु शुभैः खशुद्धे लग्ने त्रिलाभरिपुगैश्च वदंति पापैः लग्नाष्टषष्ठरहितं शशिनं प्रशस्तं मैत्रांबुपानिलजनुर्भमसच्च केचित् १८

रुः शुक्रारज्ञाः क्रमाद्याताः सप्तमाष्टमधर्मगाः भोज्यभोक्तुर्नवत्वेतु सर्वदा मरणप्रदाइति भोज्यमन्नंगोधूमादि तस्य नवत्वेन भक्षणीयत्वे सति भोक्तुरन्नप्राशनकर्तुर्बाल-
स्य नवत्वे सति वा शुक्रः सप्तमः भौमोऽष्टमः बुधोनवमः एते ग्रहाः मरणप्रदा इत्यर्थः मैत्रेति अनुराधा शततारका स्वाती जन्मनक्षत्राणि केचित् असहृदंति श्रीपतिना अनुक्त-
त्वादिति भावः जन्मनक्षत्रनिषेधो गुरुणोक्तः जन्मर्क्षे कर्म न नक्षत्रे आधानर्क्षं च वर्जयेत् कर्णवेधं तथा मौनं क्षुरकर्मान्न भोजनमिति तत्रान्नस्य भोजनमन्नभोजनमिति व्युत्प-
त्त्या वार्षिक नवान्न भोजन विषयमेतत् न पुनर्बालान्नप्राशनपरम् तत्र नारदेनातिप्राशस्त्याभिधानात् तथा च नारदः पट्टबंधनचौलान्नप्राशने चोपनायने शुभदं जन्म
नक्षत्रं शुभं त्वन्यकर्मणीति १८ अथ ग्रहाणां स्थानवशात्फलान्यनुष्टुब्द्वयेनाह क्षीणेंद्विति भिक्षाशीति त्रिकोणे ९ ५ व्यये १२ केंद्राणि दशम रहितानि १ ४ ७

क्षीणेंदु पूर्णचंद्रे ज्यज्ञभौमार्कार्किभार्गवैः त्रिकोणव्ययकेंद्राष्टस्थितैरुक्तं फलं ग्रहैः १९ भिक्षाशी यज्ञकृद्दीर्घजीवी ज्ञानी च पित्त
रुक् कुष्ठी चान्नक्लेशवातव्याधिमान् भोगभागिति २० पृथ्वीं वराहमभिपूज्य कुजे विशुद्धे रिक्तेतिथौ व्रजति पंचममासि बालम् बध्वा
शुभेऽह्निकटिसूत्रमथ ध्रुवेंदुज्येष्ठर्क्षमैत्रलघुभैरुपवेशयेत्कौ ॥२०॥ ॥ अष्टौ ८ एषु स्थितैः क्षीणेंद्वादिभिः अष्टभिर्भिक्षाशीत्यादिकं फलं य-
थासंख्येनोक्तं मुनिभिरिति शेषः यथा एषु स्थानेषु स्थितः क्षीणचंद्रश्चेत्तदान्नप्राशनकृत् बालो भिक्षाशी दरिद्रः स्यात् पूर्णचंद्रश्चेत्तदा ज्योतिष्टोमादियज्ञकृत् गुरु-
श्चेद्दीर्घजीवी बुधश्चेत् ज्ञानी भौमश्चेत् पित्तरुक् पित्तकृता रुगस्यासौ पित्तरुक् अर्कश्चेत्कुष्ठी आर्किः शनिश्चेदन्नाभावसंबंधी क्लेशोऽन्नक्लेशः वातप्रधानो व्याधिर्वातव्या
धिः एतौ विद्येते यस्यासौऽन्नक्लेशवातव्याधिमान् स्यात् राहुकेत्वोरप्येतदेव फलम् शुक्रश्चेद्भोगभाक् स्यात् क्षीणचंद्रपूर्णचंद्रयोर्लक्षणमाह वसिष्ठः संपूर्णेंदुर्भयाष्टम्यो- ५१
र्मध्येंदुः पूर्णसंज्ञकः विनष्टेंदुर्भयाष्टम्योर्मध्येऽसौ क्षीणसंज्ञक इति १९ २० अथ भूम्युपवेशनं वसंततिलकयाह पृथ्वीमिति कुजे विशुद्धे भौमबले सति रिक्तावर्जिते तिथौ

पंचममासि वा जाते लग्ने सति शुक्ले अन्हि शुभग्रहयोगे तथा ध्रुवमृगज्येष्ठानुराधालघुनक्षत्रैरुपलक्षिते काले कांस्यसूत्रपट्टसूत्रादिनिर्मितं कटिसूत्रं लेव आकौ पृथिव्यां बालमुपवेशयेत् मंत्रपाठपुरःसरं उपवेशनाख्यं संस्कारं कुर्यात् मंत्रश्च पद्मपुराणे रक्षैनं वसुधे देवि सदा सर्वगतं शुभे आयुःप्रमाणं सकलं निक्षिपस्व हरिप्रिये अचिरादायुषस्त्वस्य ये केचित्परिपंथिनः जीवितारोग्यवित्तेषु निर्दहत्वाचिरेण तान् धारिण्यशेषभूतानां मातस्त्वमधिका ह्यसि कुमारं पाहि मातस्त्वं ब्रह्मा तदनुमन्यतां तस्योपवेशनं कृत्वा भूमौ ब्राह्मणभोजनं ततः कृत्वा ततः कुर्यादुत्सवं पूर्ववद्द्विजः इति उत्सवो नीराजनादिः इदं कन्यापुत्रयोः साधारणं विशेषाभावात् इति भूम्युपवेशनं २१ अथ जीविकापरीक्षा भूम्युपवेशनकाल एव शालिन्याह तस्मिन्काल इति स्पष्टार्थं आजीवैर्जीविकाभिः आजीवो जीविका वार्ता इत्यभिधानात् २२ अथ शिशोस्ताम्बूलभक्षणमुहूर्तं स्रग्धरयाह वारे भौमार्किहीने इति

तस्मिन्काले स्थापयेत्तत्पुरस्ताद्वस्त्रं शस्त्रं पुस्तकं लेखनीं च स्वर्णं रौप्यं यच्च गृह्णाति बालस्तैराजीवैस्तस्य वृत्तिः प्रदिष्टा २२ वारे भौमार्किहीने ध्रुवमृदुलघुभे विष्णुमूलादितीज्यस्वातीवस्वाश्विपैते मिथुनमृगसतौलाकुलीरागमीनलग्ने सौम्यैः केंद्रत्रिकोणैरशुभगगनगैः शत्रुलाभत्रिसंस्थैस्ताम्बूलं सार्द्धमासद्वयमितसमये प्रोक्तमन्नाशने वा २३ हित्वैतांश्चैत्रपौषावमहरिशयनं जन्ममासं च रिक्तां युग्माब्दं जन्मतारामृतुमुनिवसुभिः संमिते मास्यथो वा जन्माहात्सूर्यभूपैः परिमितदिवसे ज्ञेज्यशुक्रेन्दुवारेऽथौजाब्दे विष्णुयुग्मादितिमृदुलघुभैः कर्णवेधः प्रशस्तः २५

भौमशनिवर्जिते वारे श्रवणमूलपुनर्वसुज्येष्ठास्वातीधनिष्ठासहितैः ध्रुवमृदुलघुनक्षत्रैरुपलक्षिते काले मिथुनमकरकन्याकुंभवृषमीनानामन्यतमे लग्ने सौम्यग्रहैः केंद्रत्रिकोणगतैः अशुभगगनगैः पापग्रहैः षष्ठैकादशतृतीयगैः सार्द्धमासद्वये समये बालकस्य ताम्बूलदानं प्रोक्तम् वा अथवा अन्नप्राशने अन्नप्राशनसमये प्रोक्तं २३ अथ कर्णवेधमुहूर्तं स्रग्धरयाह हित्वैतानिति एतान् पदार्थान् हित्वा कर्णवेधः प्रशस्त इत्यन्वयः हरिशयनं आषाढशुक्लैकादशीमारभ्य कार्तिकशुक्लैकादशीपर्यंतं जन्ममासं यस्मिन्

चांद्रमासेचैत्रादौजन्मसजन्ममासः केचित् आरभ्यजन्मदिवसंयावत्त्रिंशद्दिनं भवेत् जन्ममासःसविज्ञेयोवर्जितः सर्वकर्मस्वइतिलक्षणलक्षितंवर्जयंतिरिक्ताम्
५ ९ १४ युग्माब्दसमवर्षद्वितीयचतुर्थादिकम् जन्मताराप्रथमदशमैकोनविंशाभिकांत्यक्त्वाश्रुत्वितिऋतुमुनिवसुभिःसंमितेमासि षष्ठसप्तमाष्टममासेषु
अथोवाजन्माह्नात्सूर्यैः द्वादशभिः भूपैः षोडशभिः परिगणितेदिवसेसौरसावनेबुधगुरुशुक्रचंद्रवारेओजाब्देविषमवर्षे विष्णुयुग्मंश्रवण धनिष्ठे पुनर्वसुमृदूनि मृगरेव
तीचित्रानुराधाः लघूनिहस्ताश्विपुष्याभिजित्एतैर्नक्षत्रैः कर्णवेधःप्रशस्तः २४ अथकर्णवेधेलग्नशुद्धिंप्रहर्षिण्याह संशुद्धइतिमृतिभवनेष्टमस्थानेसंशुद्धेसर्वग्रहरहिते
सतिशुभग्रहैः त्रिकोणकेंद्रायाय १।५।१।४।७।१०।३।११ स्थैःसद्भिः कवीज्यलग्नेशुक्रगुर्वोर्लग्नेवृषतुलाधनुर्मीनाख्येपापाख्यैर्ग्रहैः तृतीयषष्ठैकादशस्थानस्थैः

संशुद्धे मृतिभवने त्रिकोणकेंद्रत्र्यायस्थैः शुभखचरैः कवीज्यलग्ने पापाख्यैरविसहजायगेहसंस्थैर्लग्नस्थे त्रिदशगुरौ शुभावहः स्यात्
२५ गीर्वाणांबुप्रतिष्ठापरिणयदहनाधानगेहप्रवेशाश्चौलराजाभिषेकोव्रतमपिशुभदंनैवयाम्यायनेस्यात् नोवाबाल्यास्तवार्धेसुर
गुरुसितयोर्नैवकेतूदयेस्यात्सक्षयवार्धकेचिज्जहातितमपरेयावदीक्षानदुष्ट्यं २६ गुरौलग्नस्थेसतिकर्णवेधः शुभावहः शुभजनकःस्यात्
अथाब्दपूर्तिमुहूर्तःप्रसंगात् विधिरत्ने अब्देनसौरेणशिशोः समाप्तेवार्कसंस्थाप्यचजन्मधिष्ण्ये कृत्वाशुषोडशिकंचकर्मतंधारयेद्धस्ममुवर्णसूत्रम् अत्रवंडनक्षत्रेनि
र्णयमाह चूडागर्गः उदयव्यापिजन्मर्क्षेतरमाद्धारयतुंजन्मनः संगवव्यापिखंडर्क्षेनक्षत्रजन्मकरंशुभम् दाक्षिणात्यास्तुजन्ममासीयजन्मतिथावब्दपूर्तिंकुर्वंतीति २५
अत्रचूडाकर्ममुहूर्तविवक्षुस्तन्निषेधकंप्रसंगतोन्यकर्मनिषेधकंचकालंस्रग्धरयाह गीर्वाणेति गीर्वाणाः देवाः अंबुजलंजलाशयः तयोःप्रतिष्ठाउत्सर्गः परिणयोविवा ५२
हः दहनाधानमग्न्याधानम् गेहप्रवेशोगृहप्रवेशः चौलराजाभिषेकौप्रसिद्धौ व्रतमुपनयनं इदंसर्वंयाम्यायनेदक्षिणायनेशुभदंनस्यात् तथागुरुशुक्रयोर्बाल्येअस्तेवार्धक्ये

चपूर्वोक्तंनशुभदंस्यात् अथकेतूदये धूमकेतोरुदयेपिपूर्वोक्तंनशुभंस्यात् चंडेश्वरः केतोरस्तदिनादूर्ध्वंसप्ताहंमंगलंत्यजेत् यावत्केतूदयस्तावदशुभः समयोह्यसः अत्रकेचित्के
तूदयेजातेसतिपक्षंपंचदशदिनानिजहतिवर्जयंति यथाहुः दृष्टःषोडशवासरान्शुभदः केप्यस्पष्टः शिखीति केचित्तुपक्षांतरेअर्धं पक्षार्धसप्तदिनानिकेतूदयानंतरंजहति इद
मपि तत्रैवकेतूदये सप्तदिनानिचोर्ध्वंविहाययात्रादिषुगर्हितानि दिनानिशेषाणिशुभानि नूनंवदंतिरैभ्यप्रमुखामुनीन्द्राः तन्मितिअपरेआचार्याः तंकेतूंयावद्दृश्यंयाव
द्दृश्यंयज्ञादिनितदुमेकेतोरितिभिन्नंतामसकीलकाराद्यनिष्टफलंदृष्टव्यम् तेषांलक्षणमाहगर्गः त्रिशिखाश्चाश्वितारावक्तलोहितरश्मयः प्रायशस्तूत्तरामाशांसेवंतेनित्य
मेवहीति यत्तुयावद्दृश्येनकेतूदयेनिषिद्धमित्युक्तंतदुमेघप्रपुत्रादियेकेतोज्ञेयम् ज्योतिर्निबंधे केतोरस्तदिनादूर्ध्वंसप्तरात्राणिवर्जयेत् अन्नप्राशोद्वाहेवर्ज्यग्रस्तयात्राश्चमंगलं

पुरः पश्चाद्भृगोर्बाल्यं त्रिदशाहं च वार्धकम् पक्षं पंचदिनं ते द्वे गुरोः पक्षमुदाहृते २७ ते दशाहं द्वयोः प्रोक्ते केचित्सप्तदिनं परैः त्र्यहं
त्वात्ययिकेप्यन्यैरर्धाहं त्र्यहं विधौ: २८

तल्लक्षणमाहवराहः अन्नप्राशनएकएवनिशिरवोवर्णैस्त्रिभिर्युगांतकरः अनियतदिवसप्रभावोविज्ञेयोब्रह्मदंडाख्यइ
ति २९ अथशुक्रगुर्वोर्बाल्यवार्धक्ययोर्दिनसंख्यामनुष्टुभाह पुरःपश्चादिति भृगोःशुक्रस्यपुरः पूर्वस्यांदिश्युदितस्यपश्चिमदिश्युदितस्यच यथासंख्यंत्रिदशाहंबा-
ल्यंस्यात् पूर्वस्यांत्रिदिनंपश्चाद्दशदिनमित्यर्थः चपुनः भृगोर्वार्धकंपूर्वस्यामस्तेपक्षःपंचदशदिनानि पश्चादस्तेपंचदिनानिगुरोस्तेद्वे बाल्यवार्धकेपक्षेपंचदशदिनानिउदा
हृतेकथिते २७ अथापरमतेनबाल्यवार्धकंचानुष्टुभाह तेदशाहमिति द्वयोर्गुरुशुक्रयोः तेबाल्यवार्धकेदशाहंदशदिनंप्रोक्तेकेचित् अपरेस्तुसप्तदिनंबा
ल्यवार्धकेप्रोक्ते अन्यैस्त्र्यहंत्रिदिवसं तेबाल्यवार्धकेप्रोक्तेपरंतु आत्ययिकेकार्यस्यावश्यंभावोऽत्ययः सप्रयोजनमस्येति आत्ययिकंतस्मिन् लग्नांतराभावेसति अतिकाल
स्यवरोः अवश्यदेयायाः कन्यायावायथासंभवंदशसप्तत्रिदिनानिवर्ज्यानिनान्यथेत्यर्थः अथदेशभेदेनबाल्यव्यवस्थामार्गः शुक्रोगुरुः प्राक्परतश्चबालोविंध्यदेशावंतिषु-

सप्तरात्रम् गर्गोपि प्रहूणेत्वषड्चपंचशेषेषु देशेत्रिदिनं वदंति चंद्रस्य विशेषमाह अर्धाह्नमिति विधोस्त्रेधाल्यवार्धकेक्रमेणार्द्धाहं त्र्यहं च भवतः बाल्यमर्धदिनं वार्धकं त्रिदिनं चं
द्रस्येत्यर्थः उक्तंच वसिष्ठेन स्वल्पमिंदोस्त्रिदिनं दिनार्धबालत्वमस्तत्वमहर्द्वयं च येनोक्तमेकं दिवसं शिशुत्वमित्येतदिंदोस्तद्युक्तमेवेति कश्यपेन बालोपींदुः क्रमात्प्रोक्तः यद्वा चंद्रः
स्त्रियं हंति पतिं हंत्यस्तमागतः यतस्त्वमृतरश्मित्वाद्बालोपि शुभदः शशीति अत एव संपूर्णायामपि फलमतिपदि द्वितीयादिने द्वितीयायां प्रातर्यज्ञोपवीतादिकं शिष्टाः कुर्वंति
२९ अथचौलमुहूर्तं स्रग्धरायोद्भृताभ्यामाह चूडावर्षादिति क्षीणचंद्रेति तृतीयाद्वर्षादिनित्यल्लोपे पंचमी तेन गर्भाधानकालाज्जन्मकालाद्वा तृतीये वर्षे पंचमे वा चूडाक
रणं भवति कलं क्रमादर्कोभवतीत्यर्थः तृतीये द्वे शिशोर्गर्भाज्जन्मतो वा विशेषतः पंचमे सप्तमे चापि स्त्रियाः पुंसोपि वासमम् इति मनुना प्रथमे वर्षे प्युक्तम् चूडाकर्म द्विजातीनां

चूडावर्षात्तृतीयात्प्रभवतिविषमेऽष्टार्करिक्ताद्यषष्ठीपर्वोनाहेविचैत्रोदगयनसमयेज्ञेंदुशुक्रेज्यकानाम् वारेलग्नांशयोश्चास्वभनिधनत
नौनैधनेशुद्धियुक्तेशाक्रोपेतैर्विमैत्रैर्मृदुचरलघुभैरायषट्त्रिस्थपापैः २९

सर्वेषामेव धर्मतः प्रथमे द्वे तृतीये वा कर्तव्यं श्रुतिचोदनादिति अत्र बहुका
लोकोपयागत्वं व्यवस्था स्वगृह्योक्तविशेषकालानुक्तौ तु समबलत्वात्सर्वेषां विकल्पः अष्टमी अर्को द्वादशी रिक्ताः आद्या प्रतिपत् षष्ठी पर्वाणि पूर्वोक्तानि चतुर्दश्यष्टम्यादी
नि एतैरूनेरहिते अन्हि गुरुणा गलग्रहोपि निषिद्धः विद्यारंभचतो द्देशग्रहोक्तश्चैव विशेषतः गलग्रहेन कर्तव्यं यदीच्छेत्पुत्रजीवितमिति विचैत्रइति चैत्ररहितेउत्तरायणे चूडास्या
त् शुक्लकृष्णप्रकरणोक्तो जन्ममासनिषेधोत्रापि ज्ञेयः तथा ज्ञेंदुशुक्रेज्यकानां वारे लग्नांशयोश्चेति सौम्यग्रहाणां वारे सौम्यग्रहाणां लग्ने तेषामेव नवांशे चूडा स्यात् पाप
ग्रहाणां वारेपि विप्राणां तु भौमो रविः क्षत्रियाणां तु भूसूनुर्विट्शूद्राणां शनिः शुभ इति प्रयोगपारिजातोक्तेः तथास्वभनिधनतनौ लग्नराशिश्चस्वस्य भं स्वभं स्वभस्य निधनं अष्टमं ५३
लग्नं तन्न विद्यते यस्मिंस्तनौ स्वजन्मलग्नजन्मराशिभ्यामष्टमलग्नरहिते लग्ने चूडा स्यात् तथा नैधने अष्टमस्थाने शुद्धियुक्ते ग्रहव्यतिरिक्त सर्वग्रहरहिते लग्ने चूडा स्यात् अत्र-

ष्टमस्थाग्रहाः सर्वेनेष्टाः शुक्रविवर्जिताः शुक्रस्तु निधने चौले सर्वसंपत्करः शिशोरिति पराशरोक्तेः ज्येष्ठायुक्तैरनूराधा रहितैर्मृदुचरलघुभैर्द्वादश नक्षत्रैरुपलक्षिते काले चूडास्यात् अथ लग्नबलम् एकादशषष्ठतृतीयस्थानस्थैः पापग्रहैरसद्भिः तथाक्षीणचंद्र भौम शनिसूर्यैः केंद्रगतैः क्रमेणयथा संख्यं मृत्युः शस्त्रान्मृतिः पंगुता खंजत्वम् ज्वरः एतानि फलानि स्युः बुधजीवभार्गवैस्तु केंद्रस्थैः शुभं कल्याणं स्यात् वसिष्ठेन लग्नादिविषये विशेष उक्तः मेषे दुःखी मृगेंद्रे च वृश्चिके व्यसनं भवेत् राजा बोधे च धनुषि शुभयुक्ते नदुष्यति विषशस्त्रजलैर्घोरैः पीड्यते मरणान्वितः क्षौरे मृत्युर्घटे लग्ने शुभयुक्तेपि सत्फलः जामित्रे भास्करे क्षौरे मृत्युः स्याद्भूमिजे तथा शुक्रे सौख्यविनाशः स्यान्मंदभाग्यश नैश्चरे इति नक्षत्रेषु विशेषमाह गुरुः हस्ताश्विविष्णुपौष्णानि श्रविष्ठादित्यपुष्यभम् सौम्यचित्रे तथा क्षौरे उत्तमानव तारकाः त्रीण्युत्तराणि वायव्यं रोहिणी वारुणं तथाश्लो

क्षीणचंद्रकुजसौरिभास्करैर्मृत्युशस्त्रमृतिपंगुताज्वराः स्युः क्रमेण बुधजीवभार्गवैः केंद्रगैश्च शुभमिष्टतारया ३०
पंचमासाधिके मातुर्गर्भे चौलं शिशोर्नसत् पंचवर्षाधिकस्येष्टं गर्भिण्यामपि मातरि ३१

रेवत्य मध्यमाः प्रोक्ताः शेषा द्वादश गर्हिता इति क्षौरादिषु जन्मलग्नशुभमाह भृगुः कृषिः प्रयाणं क्षौरं च विवाहः प्राशनं तथा शिशोर्वस्त्रं च पानं च जन्मराशौ शुभं भवेत् जन्मलग्ने शुभं क्षौरं मध्ये वर्ज्यं व्ययेष्टमे इति गर्गस्तु आत्मराश्युदये षष्ठे द्वादशे निधने तथा शत्रुक्षेत्रे च नीचे च क्षौरं नैव प्रशस्यते जन्मलग्नसति भसंभवे वर्ज्यमित्यनयोर्व्यवस्था च पुनरिष्टतारया गोचरप्रकरणोक्तया शुभफलदया तारया चूडास्यात् केशवमानर्तपुरं पाटलिपुत्रं पुरीमहिच्छत्रम् दितिमदितिं च स्मरतां क्षौरे विधौ भवति कल्याणमिति २९ ३० अथ सगर्भायां संस्कार्यमातरि विशेषमनुष्टुभाह पंचमासाधिकेति संस्कार्यमातुर्गर्भे पंचमासेभ्योधिके सति चौलं शुभं न स्यात् पंचमासेभ्यः पूर्वं चौलं शुभमित्यर्थः गर्भे मातुः कुमारस्य न कुर्याच्चौलकर्म च पंचमासादधः कुर्यादत ऊर्ध्वं न कारयेदिति वसिष्ठोक्तेः अस्यापवादमाह पंचवर्षाधिकस्येति उल्लंघित पंचवर्षस्य

शिशोर्मातरि गर्भिण्यामपिसत्यांपंचमासादूर्ध्वमपिचौलमिष्टम् नारदः सूनोर्मातरि गर्भिण्यांचूडाकर्मनकारयेत् पंचमाब्दात्प्रागथोर्ध्वं गर्भिण्यामपिकारयेत् सहोपनीत्या
कुर्याच्चेत्तदादोषोनविद्यतइति अत्रतुपंचवर्षाणान्न्यूनाधिकभावोनापेक्षितः सर्वापवादकत्वात् ३१ अथचौलेताराबलमावश्यकमित्युक्तं तत्रदुष्टतारापवादंशालिन्याह तारा
दौस्थ्येति दुष्टतारायामपिसत्यां अब्जे चंद्रेत्रिकोणेत्र्युचगेवासतिक्षौरं सत्शुभंस्यात् वाअथवासौम्यमित्रस्ववर्गेसौम्यानां बुधगुरुशुक्राणां षड्वर्गे चंद्रेसति अथवा स्व
स्यैव षड्वर्गेसतिक्षौरं सत्स्यात् सौम्यइति सौम्येभेशुभग्रहराशौ चंद्रेसति स्वस्यगोचरेणशोभनेसतितुदुष्टतारापिक्षौरं यात्रादिकृत्येशोभना समीचीनाज्ञेया ३२
अथ विशेषमनुष्टुभायाह ऋतुमत्याइति ऋतुमत्यारजस्वलायाः तथासूतिकायाजातापत्यायाश्चसूनोश्चौलोपनयनविवाहादिकृत्यंबालस्यबालिकायाश्चवानाचरेन्नकु

तारादौस्थ्येऽब्जेत्रिकोणोच्चगेवाक्षौरंसत्स्यात्सौम्यमित्रस्ववर्गे सौम्येभेवाशोभनेदुष्टतारा शस्ताज्ञेयाक्षौरयात्रादिकृत्ये ३२ ऋतुम
त्याःसूतिकायाःसूनोश्चौलादिनाचरेत् ज्येष्ठापत्यस्यनज्येष्ठेकेचिन्मार्गेपिनेष्यते ३३ दंतक्षौरनखक्रियात्रविहिता चौलोदिते वारेऽ
पातंग्यारखीन्विहायनवमं घस्रंचसंध्यांतया रिक्तांपर्वनिशांनिरासनरण ग्रामप्रयाणोद्यत स्नाताभ्यक्तकृताशनैर्नहिपुनःकार्या
हितप्रेप्सुभिः ३४ ऋतुपाणिपीडमृतिबंधमोक्षणे क्षुरकर्मचाद्विजनृपाज्ञयाचरेत् शववाहतीर्थगमसिंधुमज्जनेक्षुरमाचरेन्नखलुग
र्भिणीपतिः ३५ र्यात् उक्तंच प्रचेतसा यस्यमांगलिकं कृत्यंतस्यमातारजस्वला तदासमृत्युमाप्नोतिपंचमं दिवसं विनेतिविवाहोत्सवकार्येषुमाताचेद्रजस्वला वैध-
व्यंजायतेतत्रनृनार्योःपाणिपीडनइति ज्येष्ठापत्यस्याद्यगर्भसुतस्यकन्यायावाशुभकृत्यंचौलादिकंज्येष्ठमासिनभवतिकेचिदिति मार्गशीर्षेपिकेचिदाचार्यैराद्यगर्भस्तकन्य
योर्मंगलकृत्यंनेष्यते भरद्वाजः मार्गशीर्षेतथाज्येष्ठेक्षौरंपरिणयंव्रतम् आद्यगर्भदुहितुर्वापुत्रस्य यत्नेनपरिवर्जयेदिति ३३ अथसामान्यतः क्षौरमुहूर्तंतन्निषिद्धंकालंचशार्दूलवि- ६४

क्रीडितेनाह दंतक्षौरेति चौलोदिते वारे नक्षत्रे दंतक्रिया घर्षणादिका क्षौरक्रिया नखक्रिया विहिता उक्ता निषिद्धकालमाह पातंगीति पातंगस्य सूर्यस्यापत्यं पातंगिः शनिः भौ
मरविते षां वारान् त्यक्त्वा नवमं धस्त्रं यद्दिने क्षौरं कृतं ततो नवमदिने पुनः क्षौरं न कार्यम् तथा संध्यां मातः सायं कालौ विहाय तथा रिक्ताम् पर्वाणि पूर्वोक्तानि निशां रात्रिं च विहाय-
अथाधिकारिणो निरूप्यंते हितमेप्सुभिः स्वशुभमिच्छद्भिः एतादृशैर्हि निश्चयेन क्षौरक्रिया न कार्या कैः निरासनैः आसनरहितैः रणः संग्रामः ग्रामप्रयाण मर्थयात्रा एतदर्थ
मुद्यतैः कृतोद्योगैः स्नातैः कृतस्नानैः अभ्यक्तैः कृततैलाभ्यंगैः कृताशनैः कृतभोजनैः सुवर्णाद्यलंकारभूषितैरित्यपि ध्येयम् ३५ अथ मंजुभाषिण्या विशेषमाह कृतपाणि
पीडेति कृते यज्ञे तथा पाणिपीडो विवाहस्तत्र श्मश्रुकर्मादौ मृतौ माता पित्रोर्मरणे बंधमोक्षणे कारागृहे बद्धस्य मोक्षणे द्विजाज्ञया ब्राह्मणाज्ञया राजाज्ञया च दुष्टेपि वार

नृपाणां हितं क्षौरमेश्मश्रु कर्म दिने पञ्चमे पञ्चमेस्योदयेवा ॥ षडग्नि-
त्रिमैत्रोष्टकः पंचपित्र्योब्दतोऽध्यर्यमाक्षौरकृन्मृत्युमेति ॥ ३६ ॥

नक्षत्रादौ क्षौरं चरेत् कुर्यात् अन्यच्च गंगायां भास्करक्षेत्रे मातापित्रोर्मृतेऽहनि आधाने सोमपाने चषट्सु क्षौरं विधीयते अन्यच्च राजकार्ये नियुक्तानां नटानां रूपजीविनाम् श्म-
श्रु रोम नखच्छेदे नास्ति कालविशोधनमिति अथ शवेति गर्भिणी गर्भवती तस्याः भर्ता शववाहं मृतकवहनम् तीर्थगमनं तीर्थयात्राम् उपलक्षणत्वात् द्विदेशगमनमपि सिंधुम-
ज्जनं समुद्रस्नानम् क्षुरं क्षुरकर्म एतानि कर्माणि नाचरेत् न कुर्यात् उक्तं च सिंधुस्नानं द्रुमच्छेदं वपनं प्रेतवाहनम् विदेशगमनं चैव न कुर्याद्गर्भिणीपतिः राजायोगी पुरं धीच-
मातापित्रोस्तु जीवितोः मुंडनं सर्वतीर्थेषु न कुर्याद्गर्भिणीपतिः नारदः वपनं मैथुनं तीर्थं वर्जयेद्गर्भिणीपतिः श्राद्धं च सप्तमान्मासादूर्ध्वं नान्यत्र वेदवित् ३७ अथ राज्ञां क्षौरे विशेषं
सर्वथा वर्जनक्षत्राणि च भुजंगप्रयातेनाह नृपाणामिति नृपाणां पंचमे पंचमे दिने क्षौरं नक्षत्रे श्मश्रुकर्म हितं स्यात् पंचमे दिने यदि क्षौर नक्षत्राभावस्तदर्थमाह अस्योदयेवेति अ

थवाऽस्यक्षौरभस्यउदये श्मश्रुकर्म कार्यम् उदयशब्देन तन्नक्षत्रस्यस्वामिनोमुहूर्तः तथाच गर्गः क्षौरकर्ममहीशानां पंचमे पंचमेऽहनि कर्तव्यं क्षौरनक्षत्रे प्यथवा तन्मुहू तीके इति उत्पलेनतुवाराह पद्यव्याख्यानावसरे अस्यउदये अस्यक्षौरभस्य उदये लग्ने इति विख्यातम् तथामेषलग्नंत्रिंशद्भागात्मकं तत्राद्यास्त्रयोदशभागाविंशति कला धिकायावताकालेनमेषलग्ने उदयंयांति तावदश्विनी नक्षत्रमुदयं यातीति तदनंतरंतावंत एवांशायावताकाले नोदयंयांति तावद्भरण्युदय इत्यनेन न्यायेनसर्वेषां नक्षत्राणामु दयाज्ञेयाः भ्रातरस्तुएवं व्याकुर्वते यस्मिन् कालेअश्विन्याउदय क्षितिजसंबंधः संपद्यतेतंसमयमारभ्ययावद्भरण्याउदयक्षितिजसंबंधस्तदंतरेयावान्कालः सोश्विन्याः उदय उच्यते एवंसत्युदयलग्नद्वयांशांतरालात् गणितमार्गेणयावानिष्टकाल आगच्छेत् सएवतन्नक्षत्रोदय इति निष्कर्षोर्थः षडग्निरिति अग्निः कृतिकाक्षौरा वृत्त्याषड्वारं

गणेशविष्णुवाग्रमाः प्रपूज्यपंचमाब्दके तिथौ शिवार्कदिग्द्विषट्शरत्रिकेरवावुदक् लघुश्रवोनिलांत्यभादितीशतक्षमित्रभेचरोनस त्तनौशिशोर्लिपिग्रहः सतांदिने ३७ मृगात्कराच्छ्रुतेस्त्रये श्विमूलपूर्विकात्रये गुरुद्वयेऽर्कजीवविस्तितेऽह्नि षट्शरत्रिके शिवार्कदि ग्द्विकेतिथौ ध्रुवांत्यमित्रभेपरैः शुभैरधीतिरुत्तमात्रिकोणकेंद्रगैः स्मृता ३८

कृत्तिकायस्यसः एवंत्रीणिमैत्राण्यनुराधा यस्य अष्टौका रोहिण्योयस्य पंचपित्र्याणि मघायस्य अब्धयश्चत्वारोर्यमणउत्तराफल्गुन्योयस्य सएतादृशः क्षौरकृद्ब्दतोवर्षानंतरं मृत्युं मरणमेतिप्राप्नोति वसिष्ठः अष्टाश्चत्वरक्षः पितृपंचकश्चष ड्वह्निधिष्ण्यश्चतुर्यमर्क्षः त्रिमैत्रभः पद्मजसन्निभोपिक्षौरीनरोऽब्दानिधनंगतःसः इति क्षौरम् ३६ अथप्रासकाल्ल्वादक्षरारंभमुहूर्तं पंचचामर च्छंदसाह गणेशेति ग णेश विष्णुप्रसिद्धौ वाक् सरस्वती रमालक्ष्मीः एतादेवताः प्रपूज्यपंचमेवर्षे सतिशिवएकादशी द्वादशी दशमी द्वितीया षष्ठी पंचमी तृतीया आसामन्यतम तिथौ रवा वुदक् उत्तरायणगते सति तथालघुनक्षत्राणि हस्ताश्विपुष्याः श्रवणस्वातिरेवतीपुनर्वसुः ईशआर्द्रातथाचित्राः मित्रमनुराधा एषामन्यतमनक्षत्रेसति तथासतां सोम

ज्ञगुरुशुक्राणां दिने दिवसे तथा चरराशयो मेषकर्कतुलामकरास्तद्रहिते शुभस्वामिके वृषमिथुनकन्याधनुर्मीनानामन्यतमे लग्ने सति शिशोर्लिपिग्रहो नूतनाक्षरा
लेखनप्रारंभः कार्यः ३७ अथ विद्यारंभमुहूर्तं पंचचामरेणाह मृगादिति मृगात्त्रये मृगार्द्रापुनर्वसुषु हस्तात्त्रये हस्तचित्रास्वातीषु श्रुतेः श्रवणात्त्रये श्रवण धनिष्ठा शतभेषु
अश्विन्याम् मूले पूर्वात्रये गुरुद्वये पुष्याश्लेषयोः तथा सूर्यगुरुबुधशुक्राणां दिने तथा षष्ठीपंचम्यादितिथिषु शुभैः केंद्रत्रिकोणगैः सद्भिः अधीतिः शुभा स्मृता अधीति
रध्ययनं परैः ध्रुवांत्यमित्रभे अधीतिः शुभा प्रोक्ता इदं वचनं धनुर्विद्याविषयमिति दीपिकोक्तेः विद्यारंभे श्रवणत्रयोपादानं महेश्वरादिमतात् वसिष्ठादिभिः श्रवणस्य-
केवलस्योक्तत्वात् इति विद्यारंभः ३८ अथ व्रतबंध इति विंशतिपद्यैः प्रोच्यते इति शेषः तस्य त्रिविधोपि कालो नित्यः काम्यो गौणश्च क्रमेण तं शार्दूलविक्रीडितेनाह वि-

विप्राणां व्रतबंधनं निगदितं गर्भाज्जनेर्वाष्टमे वर्षे वाप्यथ पंचमे क्षितिभुजां षष्ठे तथैकादशे वैश्यानां पुनरष्टमेप्यथ पुनः स्याद्द्वाद
शे वत्सरे कालेथ द्विगुणे गते निगदिते गौणं तदाहुर्बुधाः ३९ प्राणामिति गर्भदिनमारभ्याष्टमे सौरे वर्षे ऽथवा जनने उत्पत्तिदिनात्सौरवर्षे ऽष्टमे सति विप्रा-

णां व्रतबंधनं नित्यं गदितम् अथ काम्यम् विप्राणामेव गर्भाज्जनेर्वा पंचमे वर्षे कार्यम् एवं क्षितिभुजां क्षत्रियाणां गर्भाज्जनेर्वा षष्ठे वर्षे काम्यम् गर्भाज्जनेर्वा एकादशे सौरवर्षे नित्यं
वैश्यानां पुनस्तथैवाष्टमे काम्यम् तथैव गर्भाज्जनेर्वा द्वादशे नित्यम् नारदः आधानाद्वाष्टमे वर्षे गर्भ तो वाथ जन्मनाम् राज्ञामेकादशे मौंजीबंधनं द्वादशे विशामिति अत्र फलाश्रव
णान्नित्यमित्यवसीयते मनुः ब्रह्मवर्चसकामस्य कार्यं विप्रस्य पंचमे राज्ञो बलार्थिनः षष्ठे वैश्यस्यार्थार्थिनोष्टमे अत्र फलश्रवणात्काम्यता पैठीनसिना गर्भपंचमे व्रतबं-
धनमुक्तम् गर्भपंचमेब्दे ब्राह्मणमुपनयेदिति गर्भषष्ठेष्टमे च क्षत्रियविशोर्ज्ञेयं गर्भादिसंख्या वर्षाणामिति स्मृतेश्च आपस्तंबसूत्रे गर्भाष्टमेषु ब्राह्मणमुपनयेत् गर्भैका
दशेषु राजन्यं गर्भद्वादशेषु वैश्यमिति बहुत्वान्यथानुपपत्त्या गर्भाद्यष्टसप्ताष्टमेष्विति वृत्तिकृद्व्याख्यानात्त्रयाणामपि नित्यकालता एवं गर्भैकादशेष्वित्यादावपि व्याख्येयम्

एतच्चतत्शाखाध्यायि विषयंज्ञेयम् अथगौणकाल उच्यते निगदिते प्रोक्ते गर्भाज्जनेर्वाष्टमे इत्यादिके काले तस्मिन् द्विगुणेगते सति तद्व्रतबंधनं गौणमाहुः यथाब्राह्मण
स्य षोडशवर्षपर्यंतम् क्षत्रियस्यद्वाविंशतिवर्षपर्यंतम् वैश्यस्यचतुर्विंशतिवर्षपर्यंतं गौणमित्यर्थः मनुः आषोडशाद्ब्राह्मणस्यसावित्रीनाभिवर्तते आद्वाविंशाद्ब्रह्म बं-
धोराचतुर्विंशतेर्विशः अतऊर्ध्वंत्रयोप्येते यथाकालमसंस्कृताः सावित्रीपतिताव्रात्याभवंत्यपिचगर्हिताइति केशवः स्वस्वमौंजीमुख्यकालान्द्वैगुणमध्याधमाः समाः तिस्र
केशवदैवज्ञैः प्रोक्तामौंजीनिबंधनइति ३९ अथव्रतबंधनक्षत्रादिकं वसंततिलकयाह क्षिप्रेतिगीर्वाणांबुप्रतिषेत्यादिना दक्षिणायन निषेधादुत्तरायणमास षट्कं प्रशस्त-
मितिमासानामुक्तत्वान्नक्षत्रादिकमेवोक्तम् तत्रकाश्यपः ऋतौवसंतेविप्राणांग्रीष्मेराज्ञांशरद्यथ विशांमुख्यंचसर्वेषां द्विजानांचोपनायनम् साधारणंचमासेषु मा-

क्षिप्रध्रुवाहिचरमूलमृदुत्रिपूर्वारौद्रेर्कविद्गुरुसितेंदुदिनेव्रतंसत् ॥ द्वि
त्रीषुरुद्ररविदिक्प्रमितेतिथौचकृष्णादिमेत्रिलवकेपिनचापराह्णे ॥ ४० ॥

घादिषुचपंचसु क्षिप्रेति क्षिप्राणि हस्ताश्विपुष्याः ध्रुवाणिरोहिण्युत्तरात्रयम् अहिराश्लेषाचराणिश्रवण धनिष्ठाशततारापुनर्वसुस्वात्यः मूलम् मृदूनिमृगरेवती-
चित्रानुराधाः तिस्रः पूर्वारौद्रमार्द्रा एषुद्वाविंशतिभेषुव्रतबंधनंसत् उक्तंच प्राजापत्यादिषड्भेभगर्क्षादिषुपंचसु मूलादिदशकेचैवसमैत्रेव्रतबंधनमितिअर्थाद्भर
णीकृत्तिकामघाविशाखाज्येष्ठासुनकार्यमित्यर्थः एतानिसर्वशाखानक्षत्रमेलकाभिप्रायेणोक्तानि क्वचित् ज्येष्ठाशततारापिगृहीताश्रीपतिनिबंधेअश्विनीमृगचित्रासुहस्ते
स्वात्यांचशक्रभेपुष्येचपूर्वाफल्गुन्यांश्रवणेपौष्णभेतथावासवेशततारासुव्रतबंधः प्रशस्यते भुजबलराजमार्तंडयोरपिहस्तत्रयेदैत्यरिपुत्रयेचशाक्रेद्रुपुष्याश्विनीरेवतीष्विति ९६
हस्तेशक्राश्विनीचित्रादितिवसुवरुणोपेंद्रपुष्येंदुपौष्णस्वातीष्वध्याहृतास्मृतःपुनर्नयनंभार्गवाद्यैर्मुनींद्रैरितिच अर्केति सूर्यबुधगुरुशुक्रचंद्रदिवसेषुव्रतंसत् अर्थो

त् भौमशनिनिपिद्धो नारदः आचार्यसौम्यकाव्यानां वाराः शस्ताः शशीनयोः वारौतौमध्यफलदावितरौनिंदितौव्रते तत्राप्यस्तंगतबुधस्यवारोवर्ज्यः अस्तंगतस्यसौम्यस्य-
वारोवर्ज्योहिजन्मन इतिनारदोक्तेः द्वित्री षितिद्वितीया तृतीयापंचम्ये एकादशी द्वादशी दशमी संज्ञास्कातिथिषुचव्रतंसत्स्यात् नारदेनसप्तमीत्रयोदश्योः प्राशस्त्यमुक्तं तद्दसे
तात्प्रिप्रायेणेतिज्ञेयम् उक्तंचतेनैव विनर्तुनावसंतेन कृष्णापक्षेगलग्रहे अपराह्णेचोपनीतः पुनः संस्कारमर्हतीति कृष्णादिमेति विहितमासानां कृष्णपक्षस्याद्विमात्रिलवकेपं
चमीपर्यंतंव्रतंसत् त्यक्त्वाचतुर्थीमपिकृष्णापक्षे त्वाद्येत्रिभागेशुभदंव्रतेसर्वदितिवसिष्ठोक्तेः नचेति त्रिधाविभक्तदिनस्यत्रयोविभागाः क्रमेणपूर्वाह्णमध्याह्नापराह्णसंज्ञ-
काभवंति तत्रापराह्णभावेव्रतंनसत् अपराह्णेचोपनीतःपुनःसंस्कारमर्हतीतिनारदोक्तेः त्रिधाविभज्य दिवसंतत्रादौ कर्मदैविकं द्वितीये मानुषंकार्यं तृतीयेशेतु पैतृक

कवीज्यचंद्रलग्नपारिपौमृतौव्रतेऽधमाः व्ययेऽज्ञभार्गवौतथा तनौ मृतौसुतेखलाः ४१ व्रतबंधेऽष्टषड्रिःफवर्जिताःशोभनाः
शुभाः त्रिषडायेखलाः पूर्णोगोककर्कस्थोविधुस्तनौ ४२

मिंति नारदोक्तेः ४० अथव्रतबंधेसामान्यतोलग्नभंगयोगंप्रमाणिकयाह कवीज्ये
ति रिपौषष्ठे मृतावष्टमस्थानेचेच्छुक्रगुरुचंद्रलग्नस्वामिनोभवंतितदा अधमामरणकारकाः अज्ञभार्गवौ चंद्रशुक्रौव्ययेअधमौखलाःपापग्रहाः लग्नाष्टमपंचमस्थानेषु
स्थिताः अधमाः ४१ अथसामान्यतो लग्नमनुष्टुभाह व्रतबंधइति शुभग्रहाः अष्टमषष्ठद्वादशस्थानस्थिताश्चेत्स्युर्नशोभनाः अन्यस्थाने व्रतबंधे शोभनाः खलाः
पापाः तृतीयषष्ठैकादशस्थानेषुशोभनाःस्युः गौ कर्केति पूर्णः शुक्लपक्षीयोविधुः वृषभस्थः कर्कस्थश्चतनौ यदिभवेत्तदासन् शोभनाः नान्यथा गुरुः चंद्रे लग्नेभिश
स्तः स्यात्क्षयरोगीसितेतरे शुक्लपक्षेभवेद्यज्वास्वभेतुंगेविशेषतइति कश्यपस्तूच्चस्थचंद्रंसदेवन्यषेधत् वर्धमानोपिवा पूर्णश्चंद्रोयदिविलग्नगः निःस्वंकरोति व्रतिनं
लग्नगः क्षयरोगिणमिति उच्चस्थसंबंधिनोः पक्षयोर्देशाचारतोव्यवस्थास्वगृहगस्तूत्तमोमतद्द्ये ॥ ४२ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ॥

अथवर्णेशशाखेशान् शालिन्याह विप्राधीशाविति शुक्रबृहस्पती ब्राह्मणाधीशौ भौमसूर्यौ क्षत्रियाणां स्वामिनौ ओषधीशश्चंद्रो वैश्यानां स्वामी बुधः शूद्राणांस्वामी शनिरंत्यजानां चांडालानां स्वामी ऋग्वेदोथयजुर्वेदः सामवेदोथाथर्वण इति वेदक्रमाज्जीवशुक्रारसौम्याः शाखेशाः स्युः ऋग्वेदस्य गुरुः यजुषः शुक्रः साम्नो भौमः अथर्वणो बुधः स्वामी ४३ वर्णेशशाखेशयोः प्रयोजनं वसंततिलकयाह शाखेशेति यः स्वशाखाधिपस्तस्य वारस्तनुर्लग्नं च वीर्यं बलं गोचरप्रकारेण स्वगृहाद्यवस्थितत्वेन वा बलवत्वं च व्रतबंधे दुतीवशस्तम् यथा गुरुः ऋग्वेदीनामीशोतो गुरुवारे गुरुलग्ने धनुर्मीनाख्ये गुरुबले च सति उपनयनमतीव शुभम् एवं सर्वत्र विज्ञेयं नारदः शाखाधिपतिवारश्च शाखाधिपतिबलं द्विजः शाखाधिपतिलग्नं च नितरां दुर्लभं व्रते शाखेति शाखा वेदस्तस्येशः स्वामी तुल्यन्यायत्वाद्वर्णेशोपि ग्राह्यः सूर्यशशिजीवाः प्रसिद्धाः

विप्राधीशौ भार्गवेज्यौ कुजार्कौ राजन्यानामोषधीशो विशां च शूद्राणां ज्ञश्चांत्यजानां शनिः स्याच्छाखेशाः स्युर्जीवशुक्रारसौम्याः ॥ ४३ ॥ शाखेशवारतनुवीर्यमतीवशस्तं शाखेशसूर्यशशिजीवबलं व्रतं सत् जीवे भृगौ रिपुगृहे विजिते च नीचे स्याद्वेदशास्त्रविधिना रहितो व्रतेन ४४

एषां बले सति व्रतं सत्स्यात् अन्यथा नेत्यर्थः जीवे इति जीवे भृगौ चकाराच्छाखेशे वर्णेशे वा विजिते युद्धे पराजिते नीचराशिस्थे च सति व्रतेनानुष्ठितेन सता वेदशास्त्रविधिना वेदो वेदाध्ययनं शास्त्रं शास्त्राध्ययनं विधिर्नित्यनैमित्तिकश्रौतस्मार्तकर्मानुष्ठानाख्यस्तेषां समाहारद्वंद्वस्तेन रहितो व्रती स्यात् वसिष्ठः शाखेशगुरुशुक्राणां मौढ्ये बाल्ये च वार्द्धके नैवोपनयनं कार्यं वर्णेशे दुर्बले सतीति तेन भौमबुधयोरस्तेसामगाथर्वणशाखिनोरुपनयनादि न भवतीति तत्त्वम् तत्र नीचाद्यवस्थितत्वेऽपि शाखेशादेः परिहारमाह वसिष्ठः शत्रुनीचाधिशत्रुस्थे स्वांशे वा स्वोच्चभागगे शाखेशे वा गुरौ शुक्रे न नीचफलमश्नुत इति शुक्रस्य शत्रुराशिस्थत्वं वृषभस्थेऽर्के कदाचित्संभवति नीचगत्वं शरदि वैश्यमुपनयेदिति वैश्योपनयने संभवतीति ध्येयम् ४४

अथजन्ममासादेः प्रतिप्रसवमाह जन्मर्क्षेति जन्मन क्षत्रेजन्ममासेजन्मलग्नेआदिशब्देन जन्मतिथौ विप्राणां ब्राह्मणानां आद्यगर्भेपि अपिशब्दात् द्वितीयगर्भादावपिव्र तीबालोव्रते यज्ञोपवीते विद्याधिकःस्यात् क्षत्रादीनांक्षत्रियवैश्यानांपुनरनादिमे द्वितीयगर्भादिबालके सतिजन्मर्क्षमासलग्नादौ विद्याधिकं व्रतीस्यात् आद्यगर्भेतु तेषां सर्वथानिषेध एव शौनकः जन्मोदयेजन्मसुतारकासुमासेतथाजन्मतिथौचराशौ व्रतेनविप्रोत्यपरिश्रुतोपिप्रज्ञाविशेषैःप्रथितः पृथिव्याम् गर्भाष्टमेगर्गपराशराद्यैः फल यदुक्तं व्रतबंधनेतु ततोधिकंजन्मसुतारकासुमासेथवाजन्मनिवाडवानां वाडवानांविप्राणांद्विजात्यग्रजन्मभूदेववाडवाइत्यभिधानात् प्रथमदशमैकोन विंशनक्षत्राणां ग्रहणार्थंजन्मसुतारकास्वित्युक्तम् जन्ममासनिषेधस्तु आद्यगर्भविषयः क्षत्रियवैश्ययोः विप्राणांतु वाडवानामितिविशेषोक्तेराद्यगर्भानाद्य गर्भसाधारण जन्ममासे-

जन्मर्क्षमासलग्नादौव्रतेविद्याधिकोव्रती आद्यगर्भेपि विप्राणांक्षत्रादीनामनादिमे ४५ बटुकन्याजन्मराशेस्त्रिकोणायद्वि सप्तगः श्रेष्ठोगुरुःखषट्व्याद्येपूजयान्यत्रनिंदितः ४६ उपनयनम् अतोजन्ममासादौशस्तमितिज्ञेयम् ४५ अथगुरुबलमनुष्टुभाह बटुकन्येति बटुरुपनयनाधिकारीतथा कन्यास्त्रीजात्यपत्यं तज्जन्मराशेर्नवमपंचमैकादशद्वितीयसप्तमस्थानस्थितोगुरुः श्रेष्ठउत्तमः दशषट् तृतीयप्रथमस्थान स्थितोगुरुः पूजयापूजाविधानेनानुष्ठितेनश्रेष्ठः अन्यत्रचतुर्थाष्टमद्वादशस्थानस्थो निंद्यो निषिद्ध इत्यर्थः नारदः बालस्यबलहीनोपिशांत्याजीवो बलप्रदः यथोक्तवत्सरे कार्यमनुक्ते नोपनायनम् वसिष्ठः उक्तेनवर्षेपिगुरुर्बलीचेच्छांत्याप्रशस्तं व्रतबंधकर्म अनुक्तवर्षेसुबलप्रदोपिनैवैतयोरब्दबलंगरीयइतिगर्गः व्रतबंधविवाहे प्रतिष्ठायां विशेषतः गोचरेणैवकर्तव्यं वेदाधिक मकारण मिति वेधस्तु व्ययेपक्षेस्त्रिगेशैलैः खगेनंदैःसुखेशरैःरंध्रेरुद्रैर्ग्रहैर्विद्धोगुरुः शुद्धो शुभोन्यथा प्राच्यास्तु गोचरबला भावेऽष्टकवर्गबलमाहुः राजमार्तंडः अष्टवर्गविशुद्धेषुगुरुशीतांशुभानुषु व्रतोद्वाहौतुकर्तव्यौ गोचरेणकदाचनेति अन्यच्च अष्टवर्गेणयेशुद्धास्तेशुद्धा सर्वकर्म-

सुसूक्ष्माष्टवर्गसंशुद्धिस्थूलाशुद्धिस्तुगोचरे तत्रगुरोरष्टवर्गोबृहज्जातके द्विकुस्वाद्याःस्मृदायबंधुशुकुजात्स्वात्सप्त्रिकेष्वंगिराःसूर्यात्सप्तनवेषुधीस्वनवदिग्लाभा
रिगोभार्गवात्जायायार्थनवाप्तजेषुहिमगोर्मंदात्त्रिषट्धीव्ययेदिग्धीषट्स्वसुखायपूर्वेनवगोज्ञात्सस्मरेष्वुद्यात् वराहः पूजाभिलाषप्रतिनिस्पृहेपिकुर्याद्गुरोशुद्धिवि
वर्जितेपिवरस्यलाभेशुभदंविवाहंवदंतिगर्गच्यवनादिमुख्याःअत्रचतुर्थाष्टमद्वादशस्थानस्थितत्वेनगुरोर्द्विगुणांत्रिगुणादिकांपूजांविधायविवाह व्रतबंधादिशुभ
मितिसंप्रदायविदः ४६ अथगुरुदोषापवादमनुष्टुभाह स्वोच्चइति गुरुश्चतुर्थादिनिंद्यस्थानस्थितोपिस्वोच्चेकर्केस्वभेधनुर्मीनेस्वमैत्रेमेषसिंह वृश्चिके स्वांशेधनुर्मी
ने नवांशे वर्गोत्तमेनवांशेयथावृषराशौवृषनवांशेगुरुर्वर्गोत्तमइतिवर्गोत्तमलक्षणम् वर्गोत्तमानवांशाश्चरादिषुप्रथममध्यांताइति एषुस्थितोगुरुरिष्टः शुभफलदाता
अन्येषुएतादृशोगुरुरतीवशुभः भुजबलःवर्गोत्तमेस्वभवनेभवनेथमैत्रे मित्रांशकेस्वभवनोच्चनवांशकेवा जन्माष्टरिःफरिपुखत्रिचतुर्थगोपीजीवःसुखार्थे सु

स्वोच्चेस्वभेस्वमैत्रेवा स्वांशे वर्गोत्तमेगुरुः रिःफाष्टतुर्यगोपीष्टोनीचारिस्थःशुभोप्यसन् ॥ ४७ ॥

तद्वृद्धिकरोविवाहे नीचेति नीचंमकरःअरिस्थःमिथुनकन्यातुलावृषराशिस्थः शुभोप्यसन् अनिष्टफलदातेत्यर्थःउक्तंच उच्चस्थःस्वगृहे सुहृद्भवन गोवा-
चस्पतिर्नित्यशः पूर्णायुर्विविधार्थसौख्यजनकोजन्माष्टमस्थोपिचेत् नीचस्थोरिगृहे दिवाकरकरच्छायानुगामी सदापीष्टोऽनिष्टफलंददाति नियतं वैधव्यदुःखा
स्पदम् अत्राष्टमस्थोपिचेदित्यपिशब्देनचाष्टमलक्षगुणंप्रपूजयेदितिविधानात्पूजामनीहमानेष्वुपनयनादिशुभंस्यात् द्वादशचतुर्थस्थानस्थस्यतु द्विगुणपूजा
मिच्छतः तथा तृतीयादिस्थानस्थस्यपूजामात्रापेक्षस्यगुरोःशुभफलदातृतास्तीतिकिंवक्तव्यमितिकैमुतिकन्यायसूचनार्थोपिशब्दः नचाष्टमंलक्षगुणंपूजयेदि
तिशत्रुगृहस्थितगुर्वभिप्रायम् अस्यापवादोरत्नकोशे गोचराष्टकवर्गाभ्यांयस्यशुद्धिर्नलभ्यते तस्योपनयनकार्यं चैत्रेमीनगतेरवौ हरौ सिंहांशगे जीवे नीचर्क्षेनी

त्रिभागगे मौंजीबंधः शुभः प्रोक्तश्चैत्रे मीनगते रवौ पाठांतरम् जन्मभाद्दृष्टगे सिंहे नीचे वा शत्रुगे गुराविति अर्थाच्चैत्रे मेषगोर्कोनिषिद्धः तथाचोक्तम् सौम्यायने व्रतंकार्यं
नैत्रेमासि विशेषतः झषेननिंद्योयदि फाल्गुनेस्याद्द्विजस्तु वैशाखगतोननिंद्यः मध्याश्रितौ द्वावपि वर्जनीयावित्यादिवाचामियमेव युक्तिरिति इदं गणेशदैवज्ञैरभ्यधायितः
न्निर्मूलमिवप्रतिभाति मूलवाक्याभावात् ॥ अथव्रतबंधेवर्ज्याननुष्टुभाह कृष्णेति एषुव्रतबंधोनोष्टः कृष्णेप्रथमत्रिभाग रहित कृष्णपक्षे प्रदोषे यस्मिन्दिनेसंध्याका-
लेप्रदोषोभवत्तद्दिवसे प्रदोष लक्षणमर्कतर्केत्याद्यग्रेवक्ष्या ति अनध्याये वक्ष्यमाणे निशीति अंगवंगकलिंगेषु सौराष्ट्रमगधेषु च तीर्थयात्रां विनागच्छन् पुनःसंस्कारम
र्हतीतिपुनः संस्कारमर्हतीतिपुनः संस्कार प्राप्तौ निमित्तानंतरमेवनैमित्तिक मितिन्यायेन यदि रात्रिसद्भावस्तदोप नयनंमा भूदिति रात्रि पदोक्तिः तथाप्राक् सं

कृष्णेप्रदोषेऽनध्याये शनौनिश्यपराण्हके प्राक्संध्यागर्जितेनेष्टोव्रतबंधोगलग्रहे ॥ ४८ ॥
क्रूरोजडोभवेत्पापः पटुःषट्कर्मकृद्वटुः यज्ञार्थभाक् तथामूर्खोरव्याद्यंशेतनोक्रमात् ॥ ४९ ॥

ध्याप्रातः संध्यातस्यां गर्जिते मेघशब्दे वसिष्ठः व्रतेहि पूर्वसंध्यायांवारिदोयदिगर्जति तद्दिनंस्यादनध्यायोव्रतंतत्रविवर्जयेदिति अपरार्कः क्षीणेचंद्रेऽष्टमे शुक्रेनि
रंशेचैव भास्करे कर्तव्यंनोपनयनंनानध्यायेगलग्रहे राशेः प्रथमभागस्थो निरंशः सूर्यउच्यते तथा गलग्रहे गलग्रहानाहगुरुः त्रयोदश्यादिचत्वारि सप्तम्यादिदिनत्रयम्
चतुर्थीचैकतः प्रोक्ताअष्टावेतेगलग्रहाः दैवज्ञमनोहरे प्रदोषेनिश्यनध्याये मंदे कृष्णे गलग्रहे मधुं विनोपनीतस्तुपुनःसंस्कारमर्हतीतिगलग्रहे प्रदोषे चस्वल्पायुरुपजायतइ
तिच ४८ अथांशफलमनुष्टुभाह क्रूरोजड इति षट्कर्माद्यजनयाजनंचैव तथादानप्रतिग्रहौ अध्यापनं चाध्ययनंषट्कर्माधर्मभाग्द्विजइति अन्यत्स्पष्टम् ४९ अथचं-
द्रनवांशफलंस्वनवांशेसापवादं तोजोलगुरूवदमोटनकमितिलक्षणलक्षितेनमोटनकच्छंदसाह विद्यानिरतइति यस्मिन् कस्मिन्राशौचंद्रोयदिशुभग्रहराशिनवांशे-

स्यात्तदाव्रती विद्या निरतो भवेत् यदि पापग्रहराशिनवांशेचंद्रस्तदादरिद्रतरः धनरहितः यदिस्वलवेककर्कांशेस्यात् तदाबहुदुःखसहितोभवेत् अथस्वांशगतचंद्रस्यापवादमाह
कर्णेतिकर्णेश्रवणे अदितौ पुनर्वसौनक्षत्रेउपनयनेस्वांशेचंद्रः स्यात्तदा धनवान् भवेत् नारदः श्रवणादितिनक्षत्रेकर्कांशस्थेनिशाकरे५०तदाव्रती वेदकेंद्रस्थानां फलमनुष्टुभाह राजसे-
वीति केंद्रेसूर्यादिखेचरेः प्रत्येकंसहितेक्रमादिदं फलंज्ञेयम् अन्यत्स्पष्टम् अत्रलग्नस्थं चंद्रकेंद्रस्थं शनिंच विनासर्वेग्रहाः शुभाइत्यवगम्यते मुनिभिस्तु केंद्रपापानिषिद्धा
इत्युक्तम् यदाह नारदः स्फूर्जितं केंद्रगेभानौघ्नतिनो वंशनाशनं.कूजितंकेंद्रगे भौम शिष्याचार्यविनाशम् करोतिरुदितंकेंद्रसंस्थेमंदे महागदं लग्नकेंद्रगते राहौ रंध्र मातृवि
नाशनम् उग्रकेंद्रगतेकेतौ प्रति वित्त विनाशनं इति अत्रस्वगृहोच्चाद्यवस्थिताः पापाः केंद्रस्थाः शुभफल दातारः अन्यथानेति विरुद्धार्थवचनयोर्विषयविवेकः ५१ अथा

विद्यानिरतःशुभराशिलवेपापांशगतेहि दरिद्रतरः चंद्रेस्वलवेबहुदुःखयुतः कर्णादितिभेधनवान्स्वलवे ५०राजसेवी वैश्य वृत्तिः
श स्त्रवृत्तिश्चपाठकः प्राज्ञोर्थवान् म्लेंच्छसेवी केंद्रेसूर्यादिखेचरेः ५१ शुक्रेजीवेतथाचंद्रे सूर्यभौमार्किसंयुते निर्गुणः क्रूरचेष्टः
स्यान्निर्घृणःसद्युतेपटुः ५२विधौसितांशगेसिते त्रिकोणगेतनौ गुरौ समस्तवेदविद्वितीयमांशगेति निर्घृणः ॥ ५३ ॥

न्यदाह शु
क्रेति शुक्रेजीवेचंद्रे प्रत्येकं सूर्यसंयुतेव्रती निर्गुणःस्यात् भौम संयुते क्रूरचेष्टः क्रूराहिंसनशीलाचेष्टायस्य तादृशः स्यात् तथाशनिसंयुते निर्घृणोनिर्लज्जो निर्दयो
वास्यात् तथातस्मिन्नेवजीवेशुक्रे चंद्रेवा प्रत्येकंसद्भिर्युतेबटुः सर्वविद्यानिपुणः स्यात् ५२ अथान्यत्प्रमाणिकयाह विधौसितांशगेति चंद्रेशुक्रांशगेशुक्रे त्रिकोण-
गेगुरौ तनौलग्नेचसतिव्रतीबटुः समस्तांश्चतुरोवेदान्वेत्तीतिसमस्तवेदवित्स्यात् एवंयमांशगेशनिनवांशसंस्थितेचंद्रेसतिलग्ने गुरौचसतिसिते त्रिकोणगेसति अतिनिर्घृ ५९
णः कृतघ्नःस्यात्महेश्वरः जीवेलग्न माधिष्ठितभृगुयुतेधर्मात्मजस्थेविधौशुक्रांशेऽखिलवेदविद्द्विजसुतस्त्यांशेकृतघ्नोऽधमइतिनारदः लग्नंसर्वगुणोपेतंलभ्यतेऽन्यदिनेनसत्

दोषाल्पत्वं गुणाधिक्यं बहुसं मतमिष्यते दोषदुष्टोहि कालोयः सग्रहीतुं नशक्यते दोषावेधादयोमहादोषाइत्यर्थः ९३ अथानध्यायान् जघनचपलार्ययाह शुचिशुक्के- त्ति अनध्याः आषाढशुक्लदशमीज्येष्ठशुक्लद्वितीयापौषशुक्लैकादशी माघशुक्लद्वादशी एतेअनध्यायाः भूतश्चतुर्दशीतदादित्रितयंचतुर्दशीपूर्णिमाप्रतिपदः कृष्णपक्षेअ मावास्यातन्मध्येअष्टमीचतयोःसमाहारः तथासंक्रमणंसूर्यस्यनिरयनंसंक्रांतिदिनंचकारान्मन्वाद्यास्तिथीमथाधित्यादिनोक्ताः तत्राषाढशुक्लदशमी पौषशुक्लैकाद शीचमन्वादिः ज्येष्ठशुक्लद्वितीयामाघशुक्लद्वादशीचसोपपदे यद्यपिचैत्रशुक्लतृतीयामन्वादिःवैशाखशुक्लतृतीयायुगादिस्तथापितेउभेतृतीयेनानध्यायौ तथैवफा ल्गुनकृष्णद्वितीयाचातुर्मास्यद्वितीयापिनानध्यायः तासांप्राशस्त्याभिधानात् तथाचवसिष्ठः याचैत्रवैशाखसितातृतीयामाघस्यसप्तम्यथफाल्गुनस्यकृष्णाद्विती-

शुचिशुक्रपौषतपसांदिगग्निरुद्रार्कसंख्यसिततिथयः भूतादित्रितयाष्टमिसंक्रमणंचात्रतेष्वनध्यायाः ॥ ९४ ॥ छ ॥

योपनयेप्रशस्तामोक्ताभरद्वाजवसिष्ठमुख्यैरिति अन्यासांयुगादिमन्वादीनांव्रतबंधेअप्रसंगादेवअग्रहणम् केचिदाचार्याःयाचैत्रवैशाखेतिवचनंलिखित्वापिस्वेच्छा यानांगीकुर्वंति तन्नशपथमात्रमेवप्रमाणंनपश्यामइत्यलं तन्मतेतृतीयेअनध्यायत्वेनज्ञेये अत्रतेष्वितिपदमावश्यकत्वद्योतनार्थं गौतमःपक्षद्वयेचतुर्दश्यामष्टमीद्वितयेत थापक्षादावपिपक्षांतेब्रह्मनाधीयतेनरैः फलंचअष्टमीहंत्युपाध्यायंशिष्यंहंतिचतुर्दशीअमावास्योभयंहंतिप्रतिपत्पाठनाशिनी मनुः चातुर्मास्यद्वितीयासुमन्वादिषु युगादिषु अष्टकासुचसंक्रांतौशयनेबोधनेहरेः अनध्यायंप्रकुर्वीततथासोपपदासु चेति चातुर्मास्यद्वितीयागर्गेणोक्ताःआषाढफाल्गुनोर्जेषुयाद्वितीया विधुक्षये चातु- र्मास्यद्वितीयास्ताःप्रवदंतिमहर्षयः मन्वाद्यायुगादयश्चपूर्वमुक्ताःसिताज्येष्ठेद्वितीयाचआश्विनेदशमीसितांचतुर्थीद्वादशीमाघेएताः सोपपदाः स्मृताः नैमित्तिका अनध्यायास्तुस्मृत्यर्थसारे निर्घातभूकंपोल्कानिपतनादिसर्वाह्लुतेष्वकालिकानध्यायाः अस्युत्पातेवा ऽकालवृष्टौवा आरक्षादिज्येष्ठांतात्कालादन्यत्राकालवृष्टिः

सायंसंध्यागर्जनेउभयांतोऽनध्यायः अर्धरात्रादूर्ध्वंगर्जनेअर्धरात्रेवाऽऽकालिकोनध्यायःप्रातःसंध्यागर्जनेत्वहोरात्रमितिकालंमर्यादीकृत्येत्याकालम् आकालेभवआ-
कालिकः यस्मिन्काले निमित्तमुत्पन्नंतदारभ्यद्वितीयदिने तत्कालपर्यंतमित्यर्थः स्मृतिरत्नावल्याम् अनूराधर्क्षमारभ्य षोडशर्क्षेषु भास्करः यावच्चरतिवैतावदकालंमुनयो वि
दुरिति कालवृष्टौतु तत्कालमकालेतु त्रिरात्रकम् अतिमात्राथवावृष्टिर्नाधीयीतदिनत्रयम् आपस्तंभः उल्कायामप्युत्पाते चसर्वासां विधानामाकालिक मितिमनुः चौरैरु
पप्लुते ग्रामे संभ्रमेचाग्निकारिते आकालिकमनध्यायं विद्यात्सर्वाद्भुतेषुचेति अद्भुतेषुरुधिरादिवृष्टिषु वसिष्ठः उपलरुधिर प्रपाते त्र्यहमिति स्मृत्यंतरे विद्युद्गर्जि
त वृष्टीनां सन्निपातो यदा भवेत् कालवृष्टौतु तत्काल मकालेतु त्रिरात्रिकमित्यादि नैमित्तिका अनध्याया यदामेखलाबंधात्प्रागुत्पन्ना स्तदाव्रतबंधोनकार्यएव

अर्कतर्कत्रितिथिषु प्रदोषः स्यात्तदग्रिमैः रात्र्यर्धसार्धप्रहरयाममध्यस्थितैः क्रमात् ९३ प्राग्ब्रह्मौदनपाकाद्व्रतबंधानंतरं यदि
चेत् उत्पातानध्ययनोत्पत्तावपिशांतिपूर्वकं तत्स्यात् ९६ यदातुमेखलाबंधादनंतरं ब्रह्मौदन पाकात् प्रागुत्पन्नास्तदाजातो ननिवर्तते ९४ अ-
थप्रदोषलक्षण मनुष्टुभाह अर्केति तदग्रिमैस्तिथिभिर्का दितिथिषु प्रदोषः स्यात् यथाद्वादश्यामर्धरात्रात्प्राक्त्रयोदशीप्रवृत्तौ प्रदोषः षष्ठ्यांचार्धप्रहरमध्ये सप्तमी-
प्रवृत्तिस्तदाप्रदोषः तथातृतीयायांप्रहरमध्येचतुर्थीप्रवेशेप्रदोषः अत्रद्वितीयप्रहरस्यच रमघटिकांतृतीयप्रहरस्याद्याघटिके स्येवं घटिकाद्वय मितः कालोरात्र्यर्ध शब्द
वाच्यः तेनसमांशवाचित्वाभावादर्धं नपुंसकमिति एकदेशीसमासाभावः ९५ अथव्रतबंधानंतरंसायंकालेबटुकृतांब्रह्मौदनाख्यः संस्कारोभिहितस्तत्रार्थयाविशेषमाह
प्राक् ब्रह्मौदनेति स्पष्टार्थम् उक्तंचनृसिंह प्रसादे ब्रह्मौदनविधेः पूर्वंप्रदोषेगर्जितंभवेत् तदाविघ्नकरंज्ञेयं वटोरध्ययनस्य तत् तस्यशांतिप्रकारंतुवक्ष्येशास्त्रानुसारतःस्व ६०
स्तिवाचनपूर्वंतु हवनंकारयेद्बुधः प्रधानंपायसंसाज्यंद्रव्यंशांतियजोभवेत् सूक्तंबृहस्पतेर्विद्वान्पठेद्विद्यासमृद्धये गायत्रींयुंजतोमंत्रःप्रायश्चित्तंतु सर्पिषा धेनुंसवत्सं

कांदद्यादाचार्याय पयस्विनीम् शिलांहोमविधेः पश्चात्स्थापयेत्तत्रसंसदि ब्राह्मणान्भोजयेत्सम्यक्ततोब्रह्मौदनंचरेदिति ५६ अथवेदविशेषेण नक्षत्राणिवसंततिलकया हवेदेति मृगाश्लेषार्द्राहस्तचित्रास्वातीमूलपूर्वात्रयेषुऋग्वेदाध्यायिनाम् रेवतीहस्तानुराधा मृगपुनर्वसुपुष्यरोहिण्युत्तरात्रयेषु यजुर्वेदाध्यायिनाम् अश्विनी धनिष्ठापुष्यहस्तोत्तरात्रयार्द्राश्रवणेषुसामवेदाध्यायिनाम्मृगरेवतीपुष्याश्विनीहस्तानुराधाधनिष्ठापुनर्वसुषुअथर्ववेदाध्यायिनांपूर्वश्लोकानुवृत्ततत्पद परामृष्टमुपनयनं सत् शुभमित्यर्थः उक्तंच मूलेहस्तत्रयेसार्पशैवेपूर्वात्रये तथा ऋग्वेदाध्यायिनांकार्यंमेखलाबंधनंबुधैः पुष्येपुनर्वसौपौष्णे हस्ते मैत्रे शशांकभे ध्रौवे षुच प्रशस्तंस्याद्यजुषां मौंजिबंधनम् पुष्यवासवहस्ताश्विशिवकर्णोत्तरात्रयम् प्रशस्तं मेखलाबंधे बहूनांसामगायिनां मृगमैत्राश्विनीहस्तरेवत्यदितिवासवम् अथर्वपाठिनां

वेदक्रमाच्छशिशिवाहिकरत्रिमूलपूर्वासुपौष्णकरमैत्रमृगादितीज्ये ध्रौवेषुचाश्विवसुपुष्यकरोत्तरेशकर्णेमृगांत्यलघुमैत्रधनादितौसत् ५७ नांदीश्राद्धोत्तरं मातुःपुष्पेलग्नांतरे नहि शांत्याचौलंव्रतंपाणिग्रहःकार्योऽन्यथानसत् ५८

शस्तोभगणोयंव्रतार्पणे ५७ अथान्यं विशेषमनुष्टुभाह नांदीश्राद्धेतिनांदीश्राद्धं वृद्धिश्राद्धं तत्कृत्यानंतरंयदिसंस्कार्यमातुः पुष्पेरजोदर्शनेजाते सतिलग्नांतरेचासतितदावश्यकर्तव्यत्वेधर्मशास्त्रोक्ताशांतिविधायचौलं यज्ञोपवीतंविवाहश्चकार्यः अन्यथासमीचीनलग्नांतरसत्वेसतिचौलादिनसत् दुष्टफलदमित्यर्थः मेधातिथिः चौलेचव्रतबंधेचविवाहेयज्ञकर्मणि पत्नीरजस्वलायस्यप्रायस्तस्यनशोभनम् स्मृत्यंतरे प्रासमभ्युदयंश्राद्धं पुत्रसंस्कारकर्मणि पत्नीरजस्वलाजाता नकुर्यात्तत्पिता तदेति तत्पितेतिनांदीश्राद्धकर्तुरुपलक्षणम् अतोज्येष्ठभ्रात्रादिनाकरिष्यमाणनांदीश्राद्धात्प्राक् तत्पत्नीरजस्वलाचेत्तदा नांदीश्राद्धनिषेधान्मंगलं नकार्यमेव संस्कार्यमातरि रजस्वलायांतुसन्निहितलग्नांतरासंभवे शांतिंकृत्वातदानीमेवतन्मंगलंकार्यं आरब्धत्वान्नस्मृत्युक्तदोषः अपशकुननिरासार्थं शांतिःकार्या उक्तंच

वधूवरान्यतरस्यजननीचेद्रजस्वला संपूर्णेतुबले प्राप्ते कुर्यात्तत्पाणिपीडनमिति बलेग्रहबलेच वाक्यसारे अलाभे सुमुहूर्तस्य रजोदोषेत्युपस्थिते श्रियंसंपूज्य विधिवत्ततोमंगलमाचरेत् हैमीं माषमितां पद्मांश्रीसूक्तविधिनार्चयेत् प्रत्यृचंपायसंहुत्वा भिषिंच्यहितमाचरेत् यदातुकृतेपिमंगले मंडपोद्वासनात्प्राक् मातरिरजस्वलायां शांत्यादिकं कार्यमेव मंगलस्यासमाप्तत्वात् यदातुज्येष्ठभ्रात्रादिना कृतानांदीश्राद्धात् परंतत्पत्नीरजस्वलाचेत्तदानकोपिदोषः अन्योपिविशेषस्तत्रैव उपवासेनशुद्ध्यंतिनार्यः सद्योरजस्वलाः एकाकिन्यो विवाहादौदेशभंगेषुचापदीति ५८ अथच्छुरिकाबंधनमुहूर्तमनुष्टुभाह विचैत्रेति चैत्रवर्जिते उपनयन मासेषु माघफाल्गुन वैशाखज्येष्ठेष्वित्यर्थः आदिशब्देनव्रतबंधोक्त तिथिनक्षत्र जन्मलग्ना दीनां ग्रहणं कीदृशेव्रतमासादौ विभौमास्ते भौमास्तरहिते गुरुशुक्रास्तादिव-

विचैत्रेव्रतमासादौ विभौमास्ते विभूमिजे छूरिकाबंधनंशस्तंनृपाणांप्राग्विवाहतः ५९ केशांतंषोडशेवर्षेचौलोक्तदिवसेशुभम्
व्रतोक्तदिवसादौहिसमावर्तनमिष्यते ६०

र्जनं सामान्यनिषेधादेवसिद्धम् तथाविभूमिजे भौमवाररहितेसूर्यादिवारे नृपाणांक्षत्रियाणांविवाहतः पूर्वंछुरिकायाअल्पशस्त्र विशेषस्य बंधनंकर्त्तव्यमितिशेषः तच्छस्तंहितं विवाहात्प्रागित्युक्तेरवधिनिश्चयात्समावर्तनानंतरंकार्यं अन्यथोपनयनानंतरंकार्यमित्येवब्रूयात् ५९ अथकेशांतसमावर्तनमुहूर्तावनुष्टुभाह केशांतमिति षोडशेवर्षेचौलोक्तदिवसे चूडावर्षेत्यादिनाकथितशुभमुहूर्तेगोदानापरपर्यायंकेशांतसंज्ञंकर्मशुभंस्यात् गावः केशादीयंतेखंड्यंतेयस्मिंस्तद्गोदानम् गोदानंषोडशेवर्षेइत्येतद्ब्राह्मणविषयम् क्षत्रियविशोःद्वाविंशेचतुर्विंशेचविधानात् तथाचमनुः केशांतंषोडशेवर्षेब्राह्मणस्यविधीयते राजन्यबंधोर्द्वाविंशेवैश्यस्यद्व्यधिकेततइति आश्वलायनः प्रथमंस्यान्महानाम्नी द्वितीयंचमहाव्रतम् तृतीयंस्यादुपनिषद्गोदानाख्यंततः परम् अग्निजाताधिकाराद्गोदानं जन्माद्यब्देतुषोडशेइतिवृत्तिकारवचनात् त्रयोदशादिषुमहानाम्न्यादीनिभवंति त्रयोदशीमहानाम्नीचतुर्दशेमहाव्रतं पंचदशेउपनिषद्व्रतंषोडशेगोदानमिति एवंक्षत्रियविशोरप्युक्तगो ६१

मार्या चार्य निर्दिष्टं कृत्वा संकल्पमादरात् करकांबु प्रपूर्णेन सिंचनं प्रतिवासरं चैत्रेवाश्विनमासेवा तृतीयाऽसितपक्षतः यावत्कृष्णा तृतीयान्या मासमेकं यथावि
धि ब्राह्मणानां तथा स्त्रीणां पूजनंच समाचरेत् तदाशिषाद्युयात्कन्या सौभाग्यंच सुखान्वितम् प्रतिमां पार्वतीनाम्नी वैणवे भोजनेर्चयेत् चंदनाक्षतदूर्वाद्यैर्बिल्वपत्रैर्यथा
विधि उपचारैर्यथाशक्त्या नैवेद्यैः प्रतिवासरं एवंव्रत प्रभावेण बालवैधव्य निष्कृतिः जायते कन्यकानांच ततः पाणिग्रहक्रिया इत्यश्वत्थव्रतम् अन्यमपि वैधव्ययोगपरिहार मा
ह यारह इत्यादिना अथ यारह एकांते अच्युतमूर्तिर्विष्णु प्रतिमा पिप्पलघटौ प्रसिद्धौ एषांमध्येन्यतरेणसह सल्लग्नेवक्ष्यमाण दोषरहिते सौभाग्यगुणान्वितेच विवाहल
ग्ने विवाहं कृत्वा पश्चात्तां कन्यां स्फुटं लोकप्रसिद्धं यथा भवति तथा चिरजीविने वराय दद्यात्पित्रादिकः तदुक्तं मार्कंडेयेन बालवैधव्ययोगेपि कुंभद्रुप्रतिमादिभिः कृत्वा ल
ग्नं रहः पश्चात्कन्योद्वाहेतिच्चापरे इति कुंभइतिमथन्या अप्युपलक्षणं द्रुवृक्षोश्वत्थ एव प्रतिमा विष्णोः सौवर्णी करशिरोवयवादि सहिता न शालिग्रामादि रूपा तत्र कुंभ
विवाहः सूर्यारुणसंवादे विवाहात्पूर्वकाले तु चंद्रतारा बलेशुभे विवाहोक्तेन मंत्रेण कन्यां कुंभेनच सहोद्वहेत् पितासंकल्प्यबाह्यंच विवाह विधिपूर्वकम् सूत्रेणवेष्टयेत्स्वा
द्दशतंतु विधानतः कुंकुमालंकृते देहे तयोरेकांत मंदिरे ततः कुंभंविनिःसार्य प्रभज्य सलिलाशये ततोऽभिषेचनं कुर्यात्पंचपल्लववारिभिः ततस्तु वस्त्रयुगाद्यं ब्राह्म
णाय निवेद्यच कन्यालंकारवस्त्राद्यं ब्राह्मणाय निवेदयेत् प्रार्थना वरुणांगस्वरूपत्वं जीवनानां समाश्रय पतिंजीवय कन्यायाश्चिरं पुत्रान्सुखं वरं देहि विष्णुवरानंद कन्यांपा
लय दुःखत इति इति कुंभविवाहः अश्वत्थविवाहो पि तत्रैव सुलग्ने द्विजगुरून्नारी मंगलोच्चारणैः समम् आहूयोद्वाह कालेश्वत्थभूमौच मंडपे गत्वा प्रणम्य गौरींच गणपं
नाथंच भूरुहं भवानीं चैवमंथानी पितामंत्र मुदीरयेत् उद्वाह विष्ये विधिवदश्वत्थेनमनोहरां कन्यां सौभाग्यसौख्यार्थं हे तवेहं द्विजोत्तमाः नमस्ते विष्णुरूपाय जगदा
नंद हेतवे पितृदेवमनुष्याणामाश्रयायनमोनमः वनानां पतयेतुभ्यं विष्णुरूपाय भूरुह नमो निखिल पापौघ नाशनाय नमोनमः पूर्वजन्मकृतं पापं बालवैधव्यकारकम्
नाशयाशु सुखं देहि कन्यायाममभूरुह इत्यश्वत्थविवाहे संकल्प प्रार्थने विवाहस्तु कुंभविवाहवद्विधेयः एवमेव सौवर्णा विष्णुप्रतिमया सह विवाहं विधाय प्रतिमां ब्राह्मणाय ६३

स्वस्थचित्तं अव्याकुलांतःकरणम् स्वस्थेचित्ते बुद्धयः संभवंतीत्युक्तेः उसलः प्रष्टामणिकनकयुतैः फलकुसुमै राशिचक्रमभ्यर्च्य पृच्छेद्यथाभिलषितं भर्त्तारमिति
याचितःप्रश्नम् दिगिति यदि प्रश्नलग्नाद्दशमैकादशतृतीयसप्तमपंचमानामन्यतमे स्थानेस्थितश्चंद्रोजीवेनगुरुणादृष्टः सद्यःशीघ्रंपरिणयनकरः स्यात् वा अथवा गो
तुलेति वृषतुला कर्काणामन्यतमं प्रश्नलग्नं स्यात्तच्चशुभग्रहैर्युतमवलोकितं वा भवेच्चेत्तत्परिणयने विदध्यात् २ अथान्ययोगद्वयद्रुतविलंबितेनाह विषमभांशगताविति स्पष्टार्थम् ३ अथप्रश्नलग्नाद्वैधव्ययोगत्रयं शालिन्याह षष्ठाष्टस्थइतिचंद्रः प्रश्नलग्नात्षष्ठाष्टमस्थस्तदाकन्याष्टसंवत्सरेण विवाहवर्षाद्रंडाभर्तृनाशि-
कास्यात् अथवालग्नेयः कश्चित्क्रूरग्रहः स्यात्ततःसप्तमेकुजोभवेत्तदाष्टवर्षमध्येरंडास्यात् केचित्सप्तमेपिपाप एवंप्रश्नेनिषेधंतिकश्यपः एकोलग्नगतःपापोह्यन्यः

आदौसंपूज्यरत्नादिभिरथगणकं वेदयेत्स्वस्थचित्तं कन्योद्वाहं दिगीशानलहयरसगेशीतगौ प्रश्नलग्नाद्यदींदुः दृष्टोजीवेनसद्यःपरिण
यनकरोगोतुलाकर्कटाख्यं वास्याल्लग्नस्यलग्नंशुभखचरयुतालोकितं तद्विदध्यात् १ विषमभांशगतौ शशिभार्गवौ तनुगृहं बलि
नौयदिपश्यतः स्वयतोवरलाभमिमौ यदायुगलभांशगतौयुवतिप्रदौ ३ षष्ठाष्टस्थः प्रश्नलग्नाद्यदींदुर्लग्नेक्रूरःसप्तमेवाकुजःस्या
त् मूर्तौविंदुःसप्तमेतस्यभौमोरंडासास्यादष्टसंवत्सरेण ४ सप्तमराशिगः आसप्तमाब्दान्मरणंपुरुषस्यनसंशयइतितेषांमतेसप्तमेवारव-
लःस्यादितिपाठः अथवामूर्तौलग्नेचंद्रस्तस्यसप्तमेभौमोभवेत् तदाष्टवर्षेपिरंडास्यात् ४ अथप्रश्नलग्नात् कुलटासृतवत्सायोगदोधकवृत्तेनाह प्रश्नतनोरिति
स्पष्टार्थः कश्यपः स्वनीचगःशत्रुदृष्टःपापःपंचमगोयदा मृतपुत्रांकरोत्येवकुलटांवानसंशयइति ५ अथविवाहभंगयोगंपुष्पिताग्रयाह यदीति सितातिरिक्तपक्षेकृ

ष्णपक्षेयदिचंद्रः समराशिषुवृषकर्कादिषुगतःसन्तनुगृहतःप्रश्नलग्नादरिरंध्रेषष्ठेष्टमेवास्थानेस्थितःपापग्रहावलोकितोभवतितदायंयोगोविवाहस्यविनाशकार-

कोभवति ६ एवं प्रश्नलग्नाद्वैधव्यादियोग मभिधायेदानीं जन्मलग्नादावपिबालवैधव्ययोगविचार मतिदिशन् तत्परिहारं शार्दूल विक्रीडितेनाह जन्मोत्थमिति प्रश्न लग्नाद्यथाविधवायोगा विचारितस्तथाजन्मोत्थंजन्मलग्नोद्भवंचबालविधवायोगंजातकशास्त्रात् बाल्ये विधवाभौमेपतिसंत्यक्तादिवाकरे ३ रक्तस्थेसौरे पापैर्दृष्टेकन्यैव जरांसमुपयाति तथालग्नेव्ययच पाताले जामित्रेचाष्टमे कुजे कन्याभर्तृविनाशाय भर्ता कन्याविनाशकइत्याद्युक्तैर्बालविधवायोगंविचार्य वक्ष्यमाणंव्रतंवैधव्यपरिहारकरंकार्यमित्यन्वयः तत्र वैधव्य योगपरिहारः योयो भावः स्वामिदृष्टोयुतोवासौम्यैर्वास्यात्तस्यतस्यास्ति वृद्धिरिति सप्तमस्थानंस्वस्वामिसौम्येक्षितंचेद्भवति तदाभर्तृसुखंभ

प्रश्नतनोर्यदिपापनभोगः पंचमगोरिपुदृष्टशरीरः नीचगतश्चतदाखलुकन्यासा कुलटाथवामृतवत्सा ५ यदि भवतिसितात्तिरि-
क्तपक्षेतनुगृहतः समराशिगः शशांकः अशुभखचरवीक्षितोरिरंध्रे भवति विवाहविनाशकारको ऽयम् ६ जन्मोत्थंच विलोक्य
बालविधवायोगंविधाय्यव्रतंसावित्र्याउतपैप्पलंहिसुतयादद्यादिमांवारहः सल्लग्नेऽच्युतमूर्तिपिप्पलघटैः कृत्वाविवाहस्फुटंदद्यात्तां चिर
जीविने ऽत्रनभवेद्दोषः पुनर्भूभवः ७

वतीति अन्येस्त्रीणां महत्यरिष्टयोगे भर्तुश्चस्वल्पे ऽरिष्टयोगेतत्परिहारमाहुः अथापरिहार्ये वैधव्ययोगेप्रतीकारमाह विधाय्येति रहइति वक्ष्यमाण मिहापियोज्यम् पित्रादिः कृतयाकन्ययाकृत्वारह एकांतेहि निश्चयेन सावित्र्याव्रतं विधाय्य पश्चादिमांकन्यांचिरजीविनेवरायदद्यात् तदुक्तं व्रतखंडसावित्र्यादिव्रतादीनि भक्त्या कुर्वंतियाः स्त्रियाः सौभाग्यंच कृतत्वंच भवेत्तासां सुसंततिः व्रतग्रहणप्रकार स्तत एवावगंतव्यः पिप्पलव्रतंज्ञानभास्करेबलवद्विधवायोगे बाल्येसतिमृगीदृशाम् पितारहसिकुर्वीततद्व्रतंशास्त्रसंमतम् शुभदिने शुभनक्षत्रे चंद्रतारा बलान्विते अवैधव्य करैर्योगैर्लग्नेग्रहबलान्विते व्रतारंभं प्रकुर्वीत बालवैधव्यनाशकं कृत्स्नातांचित्रवसनांकन्यांपितृगृहाद्बहिः नीत्वाश्वत्थशमीस्थानेयद्वाबदरिकाश्रमे आलवालं प्रकुर्वीत विपुलं मृदुकर्षितं कु-

मार्याचार्य निर्दिष्टं कृत्वासंकल्पमादरात् करकांबु प्रपूर्णेन सिंचनं प्रतिवासरं चैत्रेवाश्विनमासेवा तृतीयाः सितपक्षतः यावत्कृष्णा तृतीयान्या मासमेकं यथावि
धि ब्राह्मणानां तथा स्त्रीणां पूजनंच समाचरेत् तदाशिषाश्रुयात्कन्या सौभाग्यंच सुखान्वितम् प्रतिमां पार्वतीनाम्नी चैणवेभौजनेनर्चयेत् चंदनाक्षतदूर्वाद्यैर्बिल्वपत्रैर्यथा·
विधि उपचारैर्यथाशक्त्या नैवेद्यैः प्रतिवासरं एवंव्रत प्रभावेणबालवैधव्यनिष्कृतिः जायते कन्यकानांच ततः पाणिग्रह क्रिया इत्यश्वत्थव्रतम् अन्यमपिवैधव्ययोगपरिहार मा
ह वारह इत्यादिनाअथ वारह एकांते अच्युतमूर्तिर्विष्णु प्रतिमा पिप्पलघटौ प्रसिद्धौ एषांमध्येन्यतरेणसह सल्लग्ने वक्ष्यमाण दोषरहिते सौभाग्यगुणान्वितेच विवाहल
ग्ने विवाहं कृत्वापश्चात्तां कन्यां स्फुटं लोकप्रसिद्धं यथा भवति तथा चिरजीविने वरायदद्यात्सिन्नादिकः तदुक्तं मार्कंडेयेन बालवैधव्ययोगेपिकुंभद्रुप्रतिमादिभिः कृत्वा ल
ग्नरहः पश्चात्कन्योद्वाहेतिचापरे इति कुंभइतिमथन्याअप्युपलक्षणं द्रुवृक्षोश्वत्थएवप्रतिमा विष्णोः सौवर्णी करशिरोवयवादिसहितान शालिग्रामादिरूपा तत्रकुंभ·
विवाहः सूर्यारुणसंवादे विवाहात्पूर्वकालेतुचंद्रताराबलेशुभे विवाहोक्तेन मंथेन्याकुंभेनचसहोद्वहेत् पितासंकल्प्यवाद्यंच विवाह विधि पूर्वकम् सूत्रेणवेष्टयेत्पश्चा·
द्दशतंतु विधानतः कुंकुमालंकृतेदेहं तयोरेकांत मंदिरे ततः कुंभंविनिःसार्य प्रभज्य सलिलाशये ततोऽभिषेचनं कुर्यात्पंचपल्लववारिभिः तत्सर्वंवस्त्रपुजाद्यंब्राह्म·
णायनिवेद्यच कन्यालंकारवस्त्राद्यंब्राह्मणाय निवेदयेत् प्रार्थना वरुणांगस्वरूपत्वंजीवनानां समाश्रय पतिंजीवय कन्यायाश्चिरंपुत्रान्सुखं वरं देहिविष्णुवरानंद कन्यांपा
लय दुःखत इति इतिकुंभ विवाहः अश्वत्थविवाहो पितत्रैव सुरद्विजगुरून्नारीमंगलोच्चारणैः समम् आहूयोद्वाह कालेच रम्य भूमौच मंडपे गत्वा प्रगम्य गौरींच गणपं
नाथंच भूरुहं भवानींचैवमंथानीं पिता मंत्र मुदीरयेत् उद्वाह विध्यविधिवदश्वत्थेन मनोहरां कन्यां सौभाग्यसौख्यार्थं हे तवेहं द्विजोत्तमाः नमस्ते विष्णुरूपाय जगदा
नंद हेतवे पितृदेवमनुष्याणामाश्रयायनमोनमः वनानांपतयेतुभ्यं विष्णुरूपाय भूरुह नमो निखिलपापौघ नाशनाय नमोनमः पूर्वजन्मकृतंपापंबालवैधव्यकारकम् ६३
नाशयाशुसुखंदेहिकन्यायाममभूरुह इत्यश्वत्थविवाहे संकल्पप्रार्थने विवाहस्तु कुंभविवाहवद्विधेयः एवमेवसौवर्ण्याविष्णुप्रतिमयासहविवाहं विधायप्रतिमांब्राह्मणाय

दद्यात् दानप्रकारस्तत्रैव शुभेमासे सितेपक्षे सानुकूले ग्रहे दिने ब्राह्मणं साधुमामंत्र्य संपूज्य विधिवार्हणैः तस्मै दद्याद्विधानेन विष्णोर्मूर्तिंचतुर्भुजाम् शुद्धवर्णसुवर्णेन वित्तशक्त्याथवापुनः निर्मितां रुचिरां शंखचक्रगदांबुजान्वितांसंयुताम् दधानां वाससी पीते कुमुदोत्पलमालिनीम् सदक्षिणांच तां दद्यान्मंत्रमेतमुदीरयेत् यन्मयापूर्वजन्मनि षिघ्नेत्यापतिसमागमम् विषोपविषशस्त्राद्यैर्हतोवा ऽतिविरक्तया प्राप्यमाणं महाघोरं यशः सौख्यधनापहम् वैधव्याद्यति दुःखौघनाशाय सुखलब्धये महासौभाग्यलब्ध्यैच महाविष्णोरिमां तनुम् सौवर्णीं निर्मितां शक्त्या तुभ्यं संप्रददे द्विज अनघास्म्यहमस्मीति त्रिवारं प्रवदेदिति एवमस्त्विति विप्राशीर्गृहीत्वास्वगृहं विशेत् ततोवैवाहिकं तातो विधिंकुर्यान्मृगीदृशाम् इतिप्रतिमादानविधिः एवं घटादिभिः सहविवाहं एकांते विधाय पश्चाद्धादिन्नघोषपुरःसरं पित्रादिः कन्यामायुष्मते वरायदद्यात् अ

अथलग्नलक्षणेयादृशापत्यमुक्तस्वेच्छया कामिनीतत्रचेदाव्रजेत् कन्यकावासुतोवातदा पंडितैस्तादृशापत्यमस्याविनिर्दिश्यते ८

त्र पुनर्विवाहात्पुनर्भूत्वदोषोनभवति यतो विधानखंडे स्वर्णांबु पिप्पलानांच प्रतिमा विष्णुरूपिणी तयासहविवाहेनपुनर्भूत्वंनजायतइत्युक्तत्वात् चकारात् घटस्यापि लक्ष्मीरूपासदाकन्याहरिरूपं सदाजलम् हरेर्दत्तंचयद्दानंदातुःपापहरं सदा लक्ष्मीनारायणप्रीत्यैयादत्ता कन्यकाबुधैःतारयेत्सकलेदातुः कुलंपूर्वापरं सदा चंद्रवन्ह्यंबुगंधर्वशिवसोमस्मराइमे पतयः कन्यकानांचबाल्यात्संतिसदैवते तदुद्वाहविधिर्यत्नात्कृतोनोजनयेदघम् यथाग्निभुक्तकमलंदेवानांपूजनायवै अर्हं भवति सर्वत्र तथाकन्यानृणां भवेत् श्रुतावपिसोमादिभिः सह विवाहोऽभिहितः सोमः प्रथमो विविदेगंधर्वो विविदउत्तरः तृतीयो अग्निष्टेपतिस्तुरीयस्तेमनुष्यजइति अतोदैवतभोग्यानां कन्यानांपुरुषविवाहेयथानदोषः पुनर्भूभवस्तथात्रापि अतएव मंथन्याभास्करो यत्नात्कृतवान् दुहितुर्विधिं रेणुकोपिस्वकन्यायामुद्वाहेचकारसइतिविधानखंडेभिधानात् अतएवपित्रा मात्रातथाभ्रात्रादत्तायातोयधारया विप्राग्निसुहृदांसा

स्यं कृत्वा सोद्वाहिता भवेदिति कात्यायनादिपरिभाषितत्वादेकदा कन्यापुरुषविवाहं निर्वर्त्यपुनर्न द्वितीयपुरुषविवाहे जाते सा पुनर्भूरेवेत्यलम् ७ अथान्यल्लग्नविध्या
ह प्रश्नलग्नक्षणइति तत्र ज्योतिर्वित्समीपयादृशापत्ययुक् यादृशापत्यत्वमवबिधृणाति कन्यकेत्यादिशेषं स्पष्टम् ८ अथ सामान्य तोनिमित्तवशेन शुभाशुभप्रश्नम
विध्याह शंखभेरीति विपंचीवीणा एतेषां रवैः प्रश्नलग्नेश्रुतैर्मंगलं जायते उपलक्षणत्वान्मनोल्हादि तुरगगजच्छत्रादि सान्निध्येपि शुभम् अथाशुभयोगा वैपरी
त्यामिति वायसः काकः खरो गर्दभः श्वा कुक्कुरः सृगालः प्रसिद्धः यदि प्रश्नलग्नक्षणे वायसादिर्नादशब्दं करोति तदा वैपरीत्यमशुभं लक्षयेत् उपलक्षणात् दुलूको ष्ट्म
हिषनादोप्यशुभः अन्येशुभयोगाः शौनकादिभ्योज्ञेयाः विवाह वृंदावने उपश्रुतिरप्युक्ता आरोप्याक्षतपूरिते गणपतिं अस्थ्यादिपात्रे शनैः संमार्जन्यधिवेष्टितैर्युवतयस्ति

शंखभेरीविपंचीरवैर्मंगलं जायते वैपरीत्यं तदा लक्षयेत् वायसो वा खरः श्वा सृगालोपि वा प्रश्नलग्नक्षणे रौतिनादं यदि ९ विघ्नस्वा
ती वैष्णवपूर्वात्रयमैत्रैर्वस्वाग्नेयैर्वा करपीडोचितर्क्षेः वस्त्रालंकारादिसमेतैः फलपुष्पैः संतोष्यादौ स्यादनु कन्यावरणं हि १० धर
णिदेवोथवा कन्यकासोदरः शुभदिने गीतवाद्यादिभिः संस्तुतः धरवृत्तिं वस्त्रयज्ञोपवीतादिना ध्रुवयुतैर्वह्निपूर्वात्रयैराचरेत् ११ ६ ६

स्त्र: सकन्यानिशिनिर्यातास्जकादिवेश्मस्कुकरे कृत्वा तमभ्यर्चितं यां वाचं शृणुयुस्तदर्थसदृशी लोके किलोपश्रुतिः तन्मंत्रश्च उपश्रुति महादेवि चांडालगृहवासिनिय
थार्थं ब्रूहि देवि लंशुक्रराज्यप्रवर्धिनि ९ अथ कन्यावरणमुहूर्तं मत्तमयूरच्छंदसाह विघ्नस्वातीति उत्तराषाढादिनक्षत्रैरुपलक्षिते काले वस्त्रालंकारादिशब्देन खाद्या
दिमधुरवस्तुभिः सहितैः फलपुष्पैः आदौ कन्यां संतोष्य तोषयित्वा ऽनुपश्चात्कन्यावरणं हि निश्चयेन स्यात् कन्यावरयोर्लक्षणानि सामुद्रिकाध्यायादवगंतव्यानि १० अ
थ वरवरणमुहूर्तमाह धरणिदेवइति धरणिदेवो ब्राह्मणः पुरोहितादिः चंडेश्वरः पूर्वात्रितयमाग्नेयमुत्तरात्रितयं तथा रोहिणी तत्र वरणभगणः शस्यतसदा उपवीतं फ ६४

लंकृत्य वासांसि विविधानि च देयं वराय वरणे कन्याभ्रात्रा द्विजेन वेति ११ अथ कन्याविवाहकालं ग्रहशुद्धिं च वसंतमालिकाच्छंदसाह गुरुशुद्धिवशेनेति कन्यानां विवाहः षडब्दकोपरिष्टात् षड्वर्षातिक्रमानंतरं समवर्षेषु युग्मवर्षेषु सत्सु बृहत्कन्याजन्मराशेरित्याद्युक्तगुरुशुद्धौ सत्यां विवाहः शुभः अर्थात्पुरुषाणां विषमवर्षेषु गोचरप्रकरणोक्तरविशुद्धौ सत्यां विवाहः शुभः राजमार्तंडः तृतीयः षष्ठगश्चैव दशमैकादशस्थितः रविः शुद्धो निगदितो वरस्यैव करग्रहे जन्मस्थे च द्वितीयस्थे पंचमे सप्तमेपि वा नवमे भास्करे पूजां कुर्यात्पाणिग्रहोत्सवे चतुर्थे वाष्टमे चैव द्वादशे भास्करे स्थिते वरः पंचत्वमाप्नोति कृते पाणिग्रहोत्सव इति यत उक्तम् षडब्दमध्ये नोद्वाह्या कन्या वर्षद्वयं ततः सोमो भुंक्तेथ गंधर्वस्ततः पश्चाद्धुताशन इति व्यासः अष्टवर्षा भवेद्गौरी नववर्षा च रोहिणी दशवर्षा भवेत्कन्या अत ऊ

गुरुशुद्धिवशेन कन्यकानां समवर्षेषु षडब्दकोपरिष्टात् रविशुद्धिवशाच्छुभो नराणामुभयोश्चंद्रविशुद्धितो विवाहः १२

र्ध्वं रजस्वला वात्स्यः द्वादशे वृषली स्मृतेति गौरीं ददन्नाकलोकं सावित्रं रोहिणीं ददत् कन्यां ददत्स्वर्गलोकमतः परमसद्गतिम् प्राप्नोतीति शैवः अत्र युग्मेब्दे जन्मतः स्त्रीणां शुभदं पाणिपीडनमित्युक्तत्वात् पुनर्नववर्षाया रोहिण्या अयुग्मवर्षत्वाद्विवाहनिषेधः प्राप्नोतीत्यत्र व्यवस्थामाह श्रीपतिः मासत्रयादूर्ध्वमयुग्मवर्षे युग्मे तु मासत्रयमेव यावत् विवाहशुद्धिं प्रवदंति संतो वात्स्यादयो गर्गवराहमुख्या इत्यतो नववर्षस्यायुग्मत्वनिषेधात् षड्वर्षानंतरं मासत्रयपर्यंतमेव तदनंतरं तु सुखेन विवाह इत्यविरोधः एवं च षष्ठवर्षानंतरं जन्मतो विषमवर्षीयमासत्रयानंतरं नवमासाः शुभाः समवर्षे आद्यमासत्रयं चेति गर्भतो युग्मवर्षे इति निष्कृष्टोऽर्थः उभयोरिति स्त्रीपुंसयोश्चंद्रविशुद्धितो विवाहः शुभः उभयोश्चंद्रबलमावश्यकमित्यर्थः शुद्धिर्गोचरेणाभिहिता गोचरबलाभावे अष्टकवर्गादिबलं ग्राह्यमित्याह नारदः गोचरं वेधजं चाष्टवर्गजं रूपजं बलम् यथोत्तरं बलाधिक्यं स्थूलं गोचरमार्गजमिति व्यासः कन्याया ग्रहशुद्धिश्च द

मु.चिं.टी. ६५

शरद्वर्षोदधिः स्मृता दशवर्षव्यतिक्रांता कन्याशुद्धिविवर्जिता तस्यास्तारेंदुलग्नानां शुद्धौ पाणिग्रहो मत इति १२ अथ विहितान्मासान् द्रुतविलंबितेनाह मिथु-
नेति आलिर्वृश्चिकः एतद्राशिगते रवौ सति तत्रापि मिथुनस्थिते रवौ सति शुक्ले आषाढस्य त्रिलवतृतीयांशे आषाढशुक्लप्रतिपदमारभ्य दशमीपर्यंतं करपीडनं वि-
वाहो भवति अर्थादितरराशिगे सूर्ये आषाढशुक्लदशम्यनंतरं मिथुनराशिगेऽपि हरिशयनेच विवाहो न स्यात् अलीति एतद्राशिगेत सूर्ये कार्तिके पौषमधुष्वपि कर-
पीडनं स्यात् वृश्चिके कार्तिके मकरे पौषे मेषे चैत्रे पीत्यर्थः इदंतु सौरमासग्रहितानां मतम् श्रीधरोपि पौषेपि कुर्यान्मकरस्थितेऽर्के चैत्रे भवेन्मेषगते यदा स्यात् प्रशस्तमा-
षाढकृतं विवाहं वदति गर्गो मिथुनस्थितेऽर्के इति ये तु चांद्रमासानेवाहुर्नारदादयः माघफाल्गुनवैशाखज्येष्ठमासाः शुभप्रदाः मध्यमः कार्तिको मार्गशीर्षो विनिंदिताः

मिथुनकुंभमृगालिवृषाजगे मिथुनगेपि रवौ त्रिलवे शुचेः ॥ अ-
लिमृगाजगते करपीडनं भवति कार्तिकपौषमधुष्वपि ॥ १३ ॥

परे इति तेषां मते फाल्गुनो वि-
हित इति तत्र मीनसंक्रमणमप्यार्वांपि शुभः चैत्रो निषिद्ध इति मेषसंक्रमणमप्यावेप्यशुभः तदुक्तं वृंदावने झषोन निंद्यो यदि फाल्गुने स्यादजस्तु वैशाखगतो न निं-
द्यः मध्याश्रितौ द्वावपि वर्जनीयाविति अजस्तु वैशाखगतो न निंद्य इति तु निर्मूलमेव वस्तुतस्तु वसिष्ठेन उभयमासविधानात्सौरचांद्रमासैक्ये उत्तमो विवाहः एकतर-
पक्षाश्रयेण मध्यमः दिनाधिपे मेषवृषालिकुंभनृयुग्मनक्राख्यघटर्क्षसंस्थे माघद्वये माधवशुक्रयोश्च मुख्यो थवा कार्तिकसौम्ययोश्चेति अथ प्रसंगात्सौरचांद्रमासविधा-
यकवचनानि तेषां व्यवस्था चलिख्यते तत्रऋष्यशृंगः विवाहव्रतयज्ञेषु सौरमानं विधीयते गार्ग्योपि विवाहोत्सवयज्ञेषु सौरमानं प्रशस्यते वृद्धगर्गः विवाहादौ स्मृतः सौरो य- ६५
ज्ञादौ सावनः स्मृत इत्येवमादीनि सौरमासविधायकवचनानि अथ चांद्रमासविधायकानि तथाच वसिष्ठः उद्वाहयज्ञोपनयप्रतिष्ठा तिथिव्रतसौरमहोत्सवाद्यम् पर्वक्रिया

वि.प्र. ६

वास्तुग्रहप्रवेशाः सर्वे हि चांद्रेण विमृश्यते तत्र नारदः याम्योद्वाहव्रतक्षौरतिथिवर्षेशनिर्णयम् पर्ववास्तूपवासादि कृच्छ्रं चांद्रेण गृह्यत इत्यादीनि तत्रैकतरमासाव
लंबने परवैयर्थ्यं स्यादित्यत्र समाधीयते यत्र सौरचांद्रमानाभ्यां मासस्यैकरूपं लक्ष्यते स उत्तमो विवाहः एकतरपक्षावलंबने मध्यम इत्युक्तं शकृन्मध्यमपक्षावलंबनं
चावश्यं देवा कन्याविषयं वेदितव्यं अपरे पुनर्देशविवाहयोः तथा तापिनीकृष्णयोर्मध्ये चांद्रो मासः प्रशस्यते अन्येषु सर्वदेशेषु सौरो व्रतविवाहयोः तथा विंध्याद्रेर्दक्षि-
णे भागे चांद्रो मासः प्रशस्यते उदग्भागे तु विंध्यस्य सौरं मानं विधीयते अन्येषु सर्वदेशेषु मिश्रमानं प्रकल्पयेदिति १३ अथ मासप्रसंगाज्जन्ममासादिप्रयुक्तनिषेधवि
धीन् रथोद्धतयाह आद्येति यस्मिन् चांद्रमासे जन्म स जन्ममासः जन्मतिथिमारभ्य त्रिंशत्तिथ्यात्मको मासो जन्ममासो वेत्युच्यते पक्षद्वयमध्ये प्रथमप्रकारेण प्रतिपादित

आद्यगर्भसुतकन्ययोर्द्वयोर्जन्ममासभतिथौ करग्रहः ॥ नो-
चितोथ विबुधैः प्रशस्यते चेद्द्वितीयजनुषोः सुतप्रदः ॥ १४ ॥

मृ जन्मनक्षत्रं जन्मतिथिः समाहारद्वंद्वः जन्ममुहूर्तोपि तत्राद्यगर्भयोः करग्रहो विवाहो नोचितो निषिद्धः वसिष्ठः स्वजन्ममासर्क्षतिथिक्षणेषु वैनाशिकाद्युक्षगणेषु चैवम् नो
द्वाहमालाभ्युदयाभिकांक्षी नैवाद्यगर्भद्वितयं कदाचित् एतदपवादोपि जातं दिनं दूषयते वसिष्ठ इत्यादि पूर्वमुक्तम् अथेति द्वितीयजनुषोरनाद्यगर्भयोश्चेद्विवाहस्तर्हि सु
तप्रदो विबुधैः पंडितैः प्रशस्यते अत्राद्यगर्भराहित्यं सर्वथा विवक्षितम् अथवा चेदनाद्यजनुषोरिति पठितव्यं तथा च च्यवनः जन्मर्क्षे जन्ममासे वा ताराया मथ जन्मनि ज
न्मलग्ने प्रवेद्वोढा पुत्राढ्या पतिवल्लभेति एतच्चानाद्यगर्भविषयम् आद्यगर्भे साक्षान्निषेधात् १४ ज्येष्ठमासे विशेषं शालिन्याह ज्येष्ठद्वंद्वमिति पुत्रो ज्येष्ठः कन्या च-
ज्येष्ठा मासोपि ज्येष्ठ इत्येतत्त्रिज्येष्ठं यत् तत् कदापि नैव युक्तं न प्रशस्तम् ज्येष्ठमासे ज्येष्ठयोर्वधूवरयोर्विवाहो नैव कार्य इत्यर्थः यदा त्वेकतरज्येष्ठत्वे ज्येष्ठमासो भवति तदा म-

ध्यमं संप्रदिष्टम् अगतिविषयकमित्यर्थः एकं ज्येष्ठं अन्यद्वयमज्येष्ठं तदा शुभमेव वराहः द्वौ ज्येष्ठौ मध्यमौ प्रोक्तावेकज्येष्ठः शुभावहः ज्येष्ठत्रयं न कुर्वीत वि-
वाहे सर्वसंमतम् अस्यापवादमाह केचिदिति सत्यावश्यकत्वे सूर्यम् वन्हिगं कृत्तिकास्थं त्यक्त्वा ज्येष्ठमासेपि ज्येष्ठवरस्य कन्याया विवाहः शुभ इति केचिदूचुः
एतच्च ज्येष्ठापत्यस्य न ज्येष्ठे इति सामान्यतो मंगलकृत्यनिषेधेपि द्रष्टव्यम् भरद्वाजः ज्येष्ठे ज्येष्ठस्य कुर्वीत भास्करे चानलस्थिते सोत्सवादीनि कार्याणि दिनानि दश
वर्जयेदिति अत्र ज्येष्ठपुत्रदुहित्रोर्ज्येष्ठमासवत् मार्गशीर्षेपि मंगलकृत्यनिषेधमाह भरद्वाजः मार्गशीर्षे तथा ज्येष्ठे क्षौरं परिणयव्रतम् आद्यपुत्रदुहित्रोस्तु यत्ने-
न परिवर्जयेदिति स्वयमपि ज्येष्ठापत्यस्य न ज्येष्ठे केचिन्मार्गेपि नेष्यत इत्युक्तं प्राक् केचिद्ग्रहणं शिष्टाचाराभावादिति सूचयितुं नैवान्योन्यमिति ज्येष्ठायाः कन्या

ज्येष्ठद्वंद्वं मध्यमं संप्रदिष्टं त्रिज्येष्ठं चेन्नैव युक्तं कदापि॥ केचित्सू-
र्ये वन्हिगं प्रोज्झ्य चाहुर्नैवान्योन्यं ज्येष्ठयोः स्याद्विवाहः ॥ १५ ॥

याः ज्येष्ठपुत्रेण सह विवाहो नैव स्यात् गर्गः ज्येष्ठायाः कन्यकायाश्च ज्येष्ठपुत्रस्य वै मिथः विवाहो नैव कर्तव्यो यदि स्यान्निधनं तयोरिति १५ अथान्यं विशे-
षं हरिणीछंदसाह कृतपरिणयादिति निजकुले इति देहलीदीपन्यायेनात्रापि संबध्यते निजकुले स्ववंशे कृतस्य पुत्रस्य परिणयात् षण्मासांतः षण्मास-
मध्ये कृताकरपीडनं कन्याविवाहो न स्यात् नारदः पुत्रोद्वाहात्परं पुत्रीविवाहो न ऋतुत्रये न तयोर्व्रतमुद्वाहान्मंडनादपि मुंडनमिति तद्वदिति निजकुले त्रिपुरुष
मध्ये पुत्रस्य कन्याया वा मंडनाद्विवाहान्मुंडनं चौलोपनयनसमावर्तनादि वा तद्वत् षण्मासमध्ये न कार्यम् अत्रिः कुले ऋतुत्रयादर्वाग्मंडनान्न तु मुंडनम् प्रवेशा-
न्निर्गमं चैव न कुर्यान्मंडनत्रयमिति अत्र विशेषः शार्ङ्गीये व्रतं समावर्तनकं सचौलं केशांतमेतानि वदंति तज्ज्ञाः क्षौरं पुरस्कृत्य भवंति यस्माच्चत्वारि तस्मादिह मुंडनाः

६६

निचूडासीमंतकेशांत विवाहोपनयान् बुधाः गुरुमंगलमित्याहुस्तदन्यल्लघुमंगलम् ज्येष्ठे कृत्वा तु षण्मासं नकुर्याल्लघुमंगलम् कुर्वंति मुनयः केचिदन्यस्मिन्नपि
वत्सरे लघुवा मंगलं कार्यं कार्यं नैमित्तिकं हितु पुत्रोद्वाहः प्रवेशाख्यः कन्योद्वाहस्तु निर्गमः मुंडनं चौलमित्युक्तं व्रतोद्वाहौ तु मंगलम् चौलं मुंडनमेवोक्तं वर्जयेद्दक्षिणायनम्
मौंजी तूभयतः कार्या यतो मौंजी नमुंडनम् अभिन्नेवत्सरेपिस्यात्तदहस्तन्नभेदयत् अभेदे दिवसस्यापिनकुर्यादेकमंडपइति एषांसमूलत्वे देशकालसंकटे सतिबो
द्धव्यम् उक्तंच एकोदरयोर्द्वयोरेकदिनोद्वाहने भवेन्नाशः नचांतरएवैके दिनेप्याहुः संकटेचशुभम् नप्रतिषिद्धं लग्नं संप्राप्ते संकटेमहति एकोदरसंभवयोरेकाहे भि
न्नमंडपे कालइति नचेतिसहजयोः सोदरयोर्भ्रात्रोः सहोदरकन्यके नदेयेनोद्वाह्येनारदः नचैकजन्मनोः पुंसोरेकजन्येतु कन्यके नूनंकदाचिदुद्वाह्ये नैकदामुं

सुत परिणयात्षण्मासांतः कृताकरपीडनं नच निजकुले तद्वद्वामंडनादपि मुंडनम् नच सहजयोर्देये भ्रात्रोः सहोदरकन्यके नस
हजसुतोद्वाहोब्दार्धे शुभेनपितृक्रिया १६ डनद्वयमिति अत्रचकारोऽनुक्तसमुच्चयार्थस्तेनैकस्मै वराय सहोदरकन्याद्वयमपिनदेयम् नपुत्री-

द्वयमेकस्मैप्रदद्यात्तु कदाचनेतिवसिष्ठोक्तेः नसहजस्कृतोद्वाहोब्दार्धइतिकृतश्चकृतश्चसुतौसुताचकृताचसुतेसरूपाणामेकशेषइत्येकशेषः कृताचसुत
श्च सुतौचपुमान्स्त्रियेत्येकशेषः कृतौचकृताचकृतेचकृतावेतिसुताः इतिकृतैकशेषेण द्वंद्वे पुमान्स्त्रियेत्येकशेषः सहजाश्चतेसुताश्चेतिकर्मधारयः तेषां
सोदरभ्रातॄणां विवाहः अब्दार्धे षण्मासमध्येनकार्यः उद्वाहइत्युपलक्षणम् ततश्चैकमातृजयोः पुत्रयोः कन्ययोर्वा पुत्रकन्ययोर्वा समानसंस्कारोनकार्य इत्यर्थः
वृद्धमनुः एकमातृजयोरेकवत्सरेपुरुषस्त्रियोः नसमानांक्रियांकुर्यान्मातृभेदे विधीयते समानक्रिया मुंडनादिका भिन्नमातृजयोः समानक्रियायां नदोषः नारदः
समानापिक्रियाकार्या मातृभेदे तथैवच विवाहोदुहितुः कार्योनविवाहश्चतुर्दिनमिति भिन्नमातुर्दुहितुर्विवाहः समानक्रियायां यदि दिनचतुष्टयमध्येनकार्यइत्यर्थः

वसिष्ठेन विशेष उक्तः एकोदरप्रसूतानां नाऽत्रकार्यत्रयं भवेत् भिन्नोदरप्रसूतानां नेति शातातपोऽब्रवीदिति चौलोपनयनविवाहरूपं कार्यत्रयम् आदौ चौलं ततो मौं
जी विवाहश्च स्वशब्दप्रदः मातृभेदे बुधैः रुक्तो मातुरैक्येन कर्हिचित् एवं सति भिन्नोदरमंगलमावश्यकत्वे गृहभेदात् एकगृहे श्चाचार्यभेदो ह्यकार्यम् वसिष्ठः द्विशोभनं त्वे
कगृहे नचेत्शुभं तु पश्चान्नवभिर्दिनैस्तु आवश्यकं शोभनमुत्सवो वा द्वारेऽथवाऽऽचार्यविभेदतो वेति यमलजातयोस्त्वयमपि निषेधो नास्ति एकस्मिन्वत्सरे चैव वासरे
मंडपे तथा कर्तव्यं मंगलं स्वस्रोर्भ्रात्रोर्यमलजातयोः तत्रापि ज्येष्ठानुक्रमेण कार्यम् ज्येष्ठानुक्रमस्तु गर्भोत्पत्तिक्रमेण तथा च भागवते तृतीयस्कंधे हिरण्याक्षहि
रण्यकशिपू प्रस्तुत्य प्रजापतिर्नाम तयोरकार्षीद्यः प्राक्स्वदेहाद्यमयोरजायत तं वै हिरण्यकशिपुं विदुः प्रजा यं तं हिरण्याक्षमसूत साग्रत इति तथा वैद्यके आत्रे-

वध्वावरस्यापि कुले त्रिपूरुषे नाशं व्रजेत्कश्चन निश्चयोत्तरम्॥ मासो
त्तरं तत्र विवाह इष्यते शांत्याथवा सूतकनिर्गमे परे॥ १७॥ ॥ ६७॥

यसंहितायाम् यदा विशेद्द्विधाभूतं बीजं पुष्पे परिक्षरत् तदा भवेद्द्विधा गर्भः सूतिर्वेशविपर्ययात् तेन प्रथमं जातः कनिष्ठः अनंतरं जातो ज्येष्ठः अत एव यमलयोश्च
वगर्भे जन्मतो ज्येष्ठता मतेति मनुना गर्भे जन्म तइत्युक्तं जन्मज्येष्ठेन चाह्वानं सुब्रह्मण्यास्वपि स्मृतमिति तु मनुवचनमेककोशजातयमलविषयम् तथा च देवलः यस्य जातस्य
यमयोः पश्यंति प्रथमं मुखम् संतानः पितरश्चैव तस्मिन् ज्यैष्ठ्यं प्रतिष्ठितमिति संतानो वंशः यदा तु पुंसो बलातिशयाद्रेतसो द्विधापातस्तदा कोशद्वये यमलोत्पत्तिः
यदा तु गर्भवायुना एकस्मिन्नेव कोशे रेतसो द्वैधीभावस्तदा एककोश एव युगपद्यमलं जन्यते ननु स्त्रीणां विवाह उपनयनस्थान इति स्मृतेः कन्याविवाहस्य पुत्रोपनयनस्य
समानत्वमिति चेन्न अष्टवर्षं ब्राह्मणमुपनयीतेति वचने ब्राह्मणग्रहणात् स्त्रीशूद्राणां व्रतबंधनिषेधाच्च यत्तु स्त्रीणां विवाह उपनयनस्थान इत्युक्तं तत्तासां द्विजत्वसि
द्ध्यर्थं अतः

द्व्यर्थस्त्रीविवाहेविवाह एवनतूपनयनम् तस्मात्सोदरकन्यापुत्रयोर्विवाहोपनयनयोः समानसंस्कारत्वाभावात् षण्मासमध्येपितेकार्ये शुभेइतिशुभेविवाहादिमं गलकृत्येपिवृद्धिश्राद्धक्रियानकार्या मंगलेनाप्यमंगलमितिनारदोक्तेः अमंगलंश्राद्धम् समाशेएवमंगलेकार्यंनमध्येइत्यर्थः १६ अथप्रतिकूलनिर्णयमिंद्रवज्रयाह वध्वावरस्येति निश्चयोत्तरंवाग्दानानंतरं यदिवध्वाःकन्यायाःवरस्यवाकुले वंशेत्रिपुरुषेपुरुषत्रयमध्ये कश्चन सपिंडोनाशंप्राप्नुयात् तत्रमासोत्तरंमरणादिनादारभ्यत्रिंशद्दिनंप्रतिकूलंततःशांत्यास्वनुष्ठितयाविवाहःस्करवेनइष्यते इदंपित्रादिभिन्नविषयम् मांडव्यः अन्येषांतु सपिंडानामाशौचं माससंमितम् तदंतेशांतिकंकृत्वाततोलग्नंविधीयते पित्रादिमरणेतुविशेषःवरवध्वोःपितामातापितृव्यश्चसहोदरःएतेषांप्रतिकूलंचेन्महाविघ्नकरंभवेत् पितामातामहश्चैवमाता-

चूडाव्रतंचापिविवाहतोव्रताच्चूडानचेत्स्यात्पुरुषत्रयांतरे। वधूप्रवे
शोत्त्वकृताविनिर्गमःषण्मासेतोवाब्दविभेदतःशुभः ॥ १८ ॥

चापिपितामही पितृव्यः स्त्रीसुतोभ्राता भगिनीवा विवाहिता एभिरेवविपन्नैश्चप्रतिकूलंबुधैः स्मृतम् वाग्दानानंतरंयत्र कुलयोःकस्यचिन्मृतिः तदासंवत्सरादूर्ध्वंविवाहः शुभदोभवेत् पितुरशौचमब्दंस्यात्तदर्धंमातुरेवहि मासत्रयंतुभार्यायास्तदर्धंभ्रातृपुत्रयोः अन्यच्च प्रतिकूलेसपिंडस्यमासमेकंविवर्जयेत् विवाहस्तुततःपश्चात्तयोरेवविधीयते दुर्भिक्षेराष्ट्रभंगेचपित्रोर्वाप्राणसंशये प्रौढायामपिकन्यायांप्रतिकूलंनदुष्यति दीर्घरोगाभिभूतस्यदूरदेशास्थितस्यच उदासवर्तिनश्चैव प्रतिकूलं नविद्यते संकटे समनुप्राप्ते याज्ञवल्क्येनयोगिना शांतिरुक्ता गणेशस्य कृत्वातांशुभमाचरेत् अथावश्यकत्वेऽपवादमाह अथवेति आशौचनिर्गमे शांत्यास्वनुष्ठितयाविवाहः परैराचार्यैःइष्यते ज्योतिः प्रकाशे प्रतिकूलेपिकर्तव्यो विवाहोमासमंतरा शांतिंविधायगांदत्वावाग्दानादपरेबुधः १७ अथान्यदपिविशेषांतरमुपजात्याह

चूडाव्रतमिति अपिशब्दात्समावर्तनादि चौलमुपनयनं समावर्तनं च विवाहानंतरं पुरुषत्रयमध्य एव नेष्टम् तथाव्रतादुपनयनात् चूडान्वपुरुषत्रयपर्यंतं नेष्टा तथा वध्वाः स्नुषायाः प्रवेशात्सुताया विनिर्गमोपि पुरुषत्रयपर्यंतमेव नेष्टः मेधातिथिः पुरुषत्रयपर्यंतं प्रतिकूलेस्वगोत्रिणाम् प्रवेशान्निर्गमस्तद्वत्तथा मुंडन मंडने इति तस्मान्मूलपुरुषस्य चतुर्थत्वेनायं दोषः सचायं दोषः पुरुषत्रयेपि षण्मासपर्यंतमेव अत एव षण्मासत्तइतिमासषट्कानंतरं परतोपि विवाहादिः शुभः एतन्मूलवाक्यं कुले ऋतुत्रयादर्वागित्यादिना प्रागुक्तं अत्रापवाद उच्यते वेति अथवा अब्द भेदात् वर्षभेदात् षण्मासे मध्येपि शुभः यथा माघे विवाहो वैशाखे चौलं यज्ञोपवीतं वा भवतीत्यर्थः संहितासारावल्यां फाल्गुने चैत्रमासे तु पुत्रोद्वाहोपनायने भेदादब्दस्य कुर्वीत नर्तुत्रयविलंघनमिति १८ अथ मूलाद्यनिष्टनक्ष

श्वश्रूविनाशमहिजौ सुतरां विधत्तः कन्यासुतौ निर्ऋतिजौ श्वशुरं हतश्च ज्येष्ठाभजाततनया स्वधवाग्रजं च शक्राग्निजा भवति देवरनाशकर्त्री १९ द्वीशाद्यपादत्रयजा कन्या देवरसौख्यदा मूलांत्यपादसार्पाद्यपादजाते तयोः शुभे २० ॥ ७ ॥ ७ ॥

त्रोत्पन्नयोर्वधूवरयोः श्वशुरादिपीडकत्वं वसंततिलकयाह श्वश्रूविनाशमिति अहिजौ आश्लेषानक्षत्रोत्पन्नौ कन्यापुत्रौ श्वश्र्वाः साक्षाद्वरस्य मातुः कन्यायावा साक्षान्मातुः विनाशं विधत्तः कुरुतः तथा निर्ऋतिजौ मूलोत्पन्नौ श्वशुरं हतः नाशयतः जनकं जननीं हंति भर्तुर्मूलाहिधिष्ण्यजेति वसिष्ठोक्तेः तुल्यन्यायत्वा-त्कन्यायाअपि साक्षान्मातरम् ज्येष्ठेति ज्येष्ठानक्षत्रोत्पन्ना कन्या स्वधवाग्रजं भर्तुर्ज्येष्ठभ्रातरं हंति शक्राग्निजा विशाखोत्पन्ना देवरस्य भर्तुः कनिष्ठभ्रातुर्नाशकर्त्री उक्तं च ऐंद्री पत्यग्रजं हंति देवरं तु द्विदैवजेति १९ एतदपवादमनुष्टुभाह द्वीशाद्येति स्पष्टार्थम् न हंति देवरम् कन्या तुलामिश्र द्विदैवजात- ६८

दंतपादजात्याज्याद्दुष्टा वृश्चिकपुच्छवदिति वृद्धनारदोक्तेः मूलेति मूलचतुर्थचरणोत्पन्नौ कन्यासुतौ श्वशुरसौख्यदौ आश्लेषाप्रथमचरणोत्पन्नौ च श्वश्र्वाः

नारदः सुतः सूतावानियतं श्वशुरं हंति मूलजौ तदंत्यपादजौ नैव तथाश्लेषाद्यपादजाविति पुंस्त्वम विवक्षितं ज्योतिर्निबंधे मौंजी बंधनानंतरं मूलाश्लेषा दोषो ना-
स्तीत्युक्तं मूल व्यालोद्भवो दोषः पुंसां मौंज्यां विनश्यतीति भूपाल वल्लभवचनादिति तन्न मूलाश्लेषादोषः शूद्र विषयः पर्ववस्येति तथा ज्येष्ठोसन्नः पुमान्पत्न्यग्रज म
ग्रजां वा हंति विशाखोसन्नश्चपत्न्यनुजमनुजां वा हंति उक्तं च कलत्र पटले पत्यग्रजामग्रजं वा हंति ज्येष्ठर्क्षजः पुमान् तथा भार्यानुजां चैवानुजं हंति द्विदैवज इत्यु
क्तम् तत्परिहारश्च तत्रैव मूलांत्यपादजौ नैव तथाश्लेषाद्यपादजौ द्वीशांत्यपादजौ दुष्टौ तद्वज्ज्येष्ठांत्यपादजाविति ज्येष्ठाविशाखोसन्न पुंसः दोषतत्परिहार निरू
पणं ग्रंथे बहुत्व त्वादुपेक्ष्यम् २० अथाष्ट कूटानां नामान्यनुष्टुभाह वर्णइति एते वर्णादि मैत्र्यांसत्यां गुणाधिका एकादि गुणाधिकाः स्युः यथा वर्ण मैत्र्या मे

वर्णो वश्यं तथा तारा योनिश्च ग्रह मैत्रकं गणमैत्रं भकूटं च नाडी चैते गुणाधिकाः २१ द्विजा झषालि कर्कटास्ततो नृपाविशों
घ्रिजाः वरस्य वर्णतोधिका वधूर्नशस्यते बुधैः २२ हित्वा मृगेंद्रं नरराशिवश्याः सर्वेतथैषां जलजास्तु भक्ष्याः सर्वेपि सिंह
स्य वशे विना लिङ्गं ज्ञेयं नराणां व्यवहारतोन्यत् २३

को गुणः वश्ये द्वावित्यादि २१ तत्र दौ वर्णकूटं प्रामाणिक माह द्विजा इति मीन कर्क वृश्चि
काद्विजाः ब्राह्मणाः ततोनंतरमन्ये मेषसिंह धनुराशयो नृपाः क्षत्रियाः वृषकन्यामकराविशो वैश्याः मिथुन तुला कुंभा अंघ्रिजाः शूद्राः तत्र वर वधूरा
त्र्योर्वर्णौ ज्ञात्वा वरस्य वर्णतो ब्राह्मणादिका वधूरधिका ज्येष्ठवर्णा बुधैर्नशस्यते किंतु समा हीन वा शस्यत इत्यर्थः एको गुणः सदृग्वर्णे तथा वर्णोत्तमे वरे हीन
वर्णे वरे शून्यं केप्याहुः सदृशे दलमिति २२ अथ वश्य कूटं मिंद्रवज्रयाह हित्वेति नरराशयो मिथुन कन्या तुला एवां मेषादयः सर्वेपि सिंहं त्यक्त्वा वश्याः
ननु जल चराणां सहानवस्थानात् कथं वश्यत्वं तत्राह जलजास्तु भक्ष्या इति एषां नरराशीनां जलजाः मकर कुंभ मीन कर्कास्तु भक्ष्याः किं पुनर्वश्या इति सूच

यितुं तुशब्दः सिंहस्यालिं वृश्चिकं विना सर्वे वश्याः अन्यद्नुक्तं चतुष्पदानां जलचराणां वश्यावश्यं नराणां मनुष्याणां व्यवहारतो ज्ञेयम् वश्यकूटं वश्य भस्य वै
र भेदेन त्रिधा तत्र वरराशेः स्त्रीराशौ वश्ये सति गुणद्वयम् भस्य एको गुणः वैरे गुणाभाव :२३ अथ ताराकूटमनुष्टुभाह कन्यर्क्षादिति कन्या नक्षत्रा द्दूर नक्षत्रं या
वद्गणयेत् तथा वर नक्षत्रादपि कन्या नक्षत्रं गणयेत् ततो वसिष्ठे केन वग्निर्भक्ते यदवशिष्टं तच्चेत्त्रिपंचसप्तमितं भवेत्तदाः सदशुभं स्मृतम् अन्यथा एक द्वि चतुः
षड्ष्ट नवमितं चेत्तदा शुभम् उभयत्रापि त्रिपंचाद्रिमिते शेषे तारामैत्री नास्त्येव अतो गुणाभाव ः एकत्र चेत्तदार्धमैत्री तदा सार्धैको गुणः उभयत्रापि चेत्त्र्या
दिशेषाभावः तदा पूर्णमैत्री त्यतो गुणत्रयम् २४ अथ योनिकूटं शार्दूलविक्रीडितवृत्तेनाह अश्विन्यंबुपयोरिति ज्येष्ठा मैत्र भयो रितित्व अश्विनी शत-

कन्यर्क्षाद्दूरभं यावत्तु कन्या भं वरभादपि गणयेन्नवहृच्छेषे त्र्यद्रि भमसत्स्मृतं २४ अश्विन्यंबुपयोर्हयो निगदितः स्वा
त्यर्कयोः कासरः सिंहो वस्वजपाद्भयोः समुदितो याम्यान्त्ययोः कुंजरः मेषो देवपुरोहितानलभयोः कर्णांबुनोर्वानरः स्या-
द्वैश्वाभिजितोस्तथैव नकुलश्चांद्राब्जयोन्योरहिः २५ तारकयोर्हयोश्वो योनि रुक्तः एवं स्वाति हस्तयोः कासरो महिषः लुलायो म-
हिषो वाह द्विषत्कासरसैरिभा इत्यमरोक्तेः कर्णः श्रवणः अंबु पूर्वाषाढा तयोर्वानरो मर्कटः चांद्रं मृगः अब्जयोनिर्ब्रह्मा तद्भं रोहिणी तयोरहिः सर्पः कुरंगो
हरिणः अनुराधाज्येष्ठयोः द्वीशभं विशाखा चित्रयोर्व्याघ्रः बुध्न्यर्क्षे उत्तराभाद्रपदा अर्यमोत्तरा फाल्गुनी तयोर्गौर्योनिः अन्यत्स्पष्टम् फलमाह पादग-
योरिति एकस्मिन्पादे चरणे गतयोरुक्त नक्षत्रयोन्योः परस्परमहावैरं भवेत् यथा अश्विन्यंबुपयोर्हयो निगदितः स्वात्यर्कयोः कासर इति पादः तत्रोक्त- ६९
योर्भयोन्योरश्व महिषयोर्महावैरम् एवं सिंहहस्तिनो रित्यादि एतत्फलमाह अत्रिः एकयोनिषु संपत्त्यै दंपत्योः संगमः सदा भिन्नयोनिषु मध्यः

स्यादरिभावोनचेत्तयोः योनेरयोर्वैरंभावः कृतकार्यवियोगदः राशिवश्यंचयद्यस्तिकारयेन्नतुदोषभाक् अत्रातिवैरवैरोदासीनमैत्रातिमैत्रक्रमेणगुणविभागः गोव्याघ्रा
दीनांअतिवैरंतत्रगुणाभावः शुनकमार्जारादीनांवैरं तत्रैकोगुणः अश्वमेषादीनामौदास्यंतत्रगुणद्वयम् गोमेषादीनांमैत्रंतत्रगुणत्रयम् एकयोनौ अतिमैत्रं तत्रगुण
चतुष्टयम् २५ २६ अथग्रहमैत्रींशार्दूलविक्रीडिताभ्यामाह मित्राणीति मित्रेचेति द्युमणेः सूर्यस्यभौमगुरुचंद्राः मित्राणि शुक्रशनी अस्य वैरिणौ अस्य सौ-
म्योबुधः समः विधोः चंद्रस्यबुधरवी मित्रे चपुनरस्यविधोर्द्विषत् शत्रुर्नास्ति मंगलगुरुशुक्रशनयः समाएव अथ भौमस्य गुरुचंद्रसूर्याः मित्राणिबुधः शत्रुः शुक्र
शनीसमौ अथशशभृत्सूनोः बुधस्यसिताहस्करौ शुक्ररवीमित्रे अस्यबुधस्यशशीशत्रुः गुरुशनिभौमाः समाः अथगीष्पतेर्गुरोः सूर्यभौमचंद्राः मित्राणिबुधशुक्रौ

ज्येष्ठामैत्रभयोः कुरंगउदितोमूलार्द्रयोः श्वातथामार्जारोदितिसार्पयोरथमघायोन्योस्तथैवोंदुरुः व्याघ्राद्वीशभचित्रयोरपिचगोरर्य-
म्णाबुध्नर्क्षयोर्योनिः पादगयोः परस्परमहावैरंभयोन्योस्त्यजेत् २६ मित्राणिद्युमणेः कुजेज्यशशिनः शुक्रार्कजौवैरिणौसौम्यश्चास्यस
मोविधोर्बुधरवीमित्रेनचास्यद्विषत् शेषाश्चास्यसमाः कुजस्यसुहृदश्चंद्रेज्यसूर्याबुधः शत्रुः शुक्रशनीसमौचशशभृत्सूनोः सिताहस्करौ २७

शत्रू सूर्यजा शनिः समः अथकवेः शुक्रस्यबुधशनीमित्रे चंद्रसूर्यौशत्रू कुजगुरूसमौ अथशनेः शुक्रबुधौमित्रे रविचंद्रभौमाद्विषोवैरिणः अन्योगुरुः समः अत्रगुणवि
चारः तत्रैकाधिपतित्वे परस्परमित्रत्वेपंचगुणाः सममित्रत्वेचत्वारः उभयसमत्वेत्रयोगुणाः मित्रवैरेगुणद्वयम् समवैरे एकगुणः परस्परंवैरेगुणाभावः २७ २८ अथगण-
कूटंवसंततिलकयाशालिन्याचाह रक्षोनरेति निजांनिजतिक्रमतोरक्षोनरामरगणाः पादत्रयेणोच्यंते तत्राचित्रा राधाविशाखा मघादि एतत्पर्यंतं नक्षत्राणि रक्षोग
णः पूर्वात्रयमुत्तरात्रयंविधातारोहिणीयमोभरणी ईशआर्द्रा एतानिभानिनरगणो मनुष्यगणः मैत्रमनुराधाअदितिः पुनर्वसुः इंदुर्मृगः हरिः श्रवणः पौष्णं रेवती-

मरुत्स्वाती लघुनि अश्विनीपुष्यहस्ताः एतानि नवभान्यमरगणो देवगण इति २९ निजेति स्वस्वगणे विद्यमानयोः स्त्रीपुरुषनक्षत्रगणयोरत्युत्तमा प्रीतिः स्यात् अमा
रमनुजयोर्देवमनुष्ययोः स्त्रीपुरुषयोः परस्परं प्रीतिर्मध्यमा स्यात् असुरमनुजयोः राक्षसमनुष्ययोः स्त्रीपुरुषयोर्मृत्युरेव प्रदिष्टः प्रबलदुर्बलन्यायेन मनुष्यगणस्ये
वनाशः शार्ङ्गीये रक्षोगणः पुमान्चेत्स्यात्कन्या भवति मानवी केपीच्छंतितदोद्वाहं व्यस्तं कोपीहनेच्छंति एतत्तुल्यन्यायाद्देवराक्षसयोरपि द्रष्टव्यम् अस्यापवादमाह गर्गः
रक्षोगणो यदा पुंसां कुमारी नृगणा भवेत् सद्भकूटं खगप्रीतिर्यो निशुद्धं शुभं तदेति अत्रेयं गुणकल्पना नरराक्षसयोर्मह द्वैरं तत्र गुणाभावः देवराक्षसयोर्वैरं तत्र गुणाभावः

मित्रे चास्य रिपुः शशी गुरुशनिक्ष्माजाः समा गीष्पतेर्मित्राण्यर्ककुजेंदवो बुधसितौ शत्रू समः सूर्यजः मित्रे सौम्यशनी कवेः श-
शिरवी शत्रू कुजेज्यौ समौ मित्रे शुक्रबुधौ शनेः शशिरविक्ष्माजा द्विषोऽन्यः समः २८ रक्षोनरामरगणाः क्रमतो मघाहिवस्त्विंद्रमूलवरुणा
नलतक्षराधाः पूर्वोत्तरात्रयविधातृयमेशभानि मैत्रादितीदुहरिपौष्णमरुल्लघूनि २९ निजनिजगणमध्ये प्रीतिरत्युत्तमा स्याद् मरमनुज
योः सा मध्यमा संप्रदिष्टा असुरमनुजयोश्चेन्मृत्युरेव प्रदिष्टो दनुजविबुधयोः स्याद्वैरमेकांततोऽत्र ३० ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

देवमनुष्यत्वे चत्वारः गणैकत्वे षड्गुणाः ३० अथ राशिकूटं मनुष्टुभाह मृत्युरिति स्त्रीपुरुषयोः परस्परं षष्ठाष्टमराशित्वे सति मृत्युर्ज्ञेयः एवं नवात्मजे नवपंचमे द्वपत्या
नां हानिः एवं द्विर्द्वादशे निर्धनत्वं दारिद्र्यं स्यात् अन्यत्र तृतीयैकादशे चतुर्थदशमे समसप्तमे वा सति सौख्यकल्याणि पीडनं स्यात् ३१ अथास्य दुष्टभकूटस्य परिहा
रं शार्दूलविक्रीडितेनाह प्रोक्ते इति स्त्रीपुरुषराश्योर्द्वयोरेकाधिपत्ये सति एकस्वामिकत्वे सति प्रोक्ते दुष्टभकूटे षड्टकादावपि विवाहः शुभो गदितः यथा मेष वृ- ७०
श्चिकयोः तुलावृषभयोर्वा नवपंचमत्वे काधिपत्याभावः द्विर्द्वादशे मकरकुंभयोः अथवा राशीश्वरयोः राशिस्वामिनोः सौहृदे मैत्रेपि यदि नाडी नक्षत्रयोः शुद्धिर्वे-

धो न भवेत्तदापि दुष्टकूटके विवाहः शुभः यथा षड्डाष्टके मीनसिंहराश्योर्न पंचमे मेषधनुषोर्हि द्विर्द्वादशे मीनमेषयोरित्यादौ तथा च वसिष्ठः द्विर्द्वादशे वा नवपंचमे वा षट्
काष्टके शत्रुसयोषितौ वा एकाधिपत्ये भवनेशमैत्र्ये शुभाय पाणिग्रहणं विधेयमिति अन्यच्च विषमात्कन्यकाराशेः षष्ठं षष्ठाष्टके न सत् समात्षष्ठं शुभं ज्ञेयं विप
रीतं न शोभनम् अन्यर्क्षेशपयोरिति अन्यर्क्षे यौ ति षड्डाष्टकादिभ्यो न्यराशौ राशिस्वामिनोः परस्परशत्रुत्वे वा सति अंशपयोस्तद्राशिनवांशस्वामिनोर्बलित्वसखि
त्वे स्यातां बलित्वं च सखिता च प्रथमाद्विवचनांतं पदं बलित्वं उच्चादिस्थानस्थितत्वेन सबलत्वं सखिता परस्परमैत्री ते उभे चेद्भवतः तथा नाड्यृक्षशुद्धौ नाडीन

मृत्युः षडष्टके ज्ञेयोऽपत्यहानिर्नवात्मजे द्विर्द्वादशे निर्धनत्वं द्वयोरन्यत्र सौख्यकृत् ३१ प्रोक्ते दुष्टभकूटके परिणयस्त्वेकाधिप
त्ये शुभोथो राशीश्वरसौहृदेपि गदितो नाड्यृक्षशुद्धिर्यदि अन्यर्क्षेशपयोर्बलित्वसखिते नाड्यृक्षशुद्धौ तथा ताराशुद्धिव
शोन राशिवशताभावे निरुक्तो बुधैः ३२ द्वयोर्वेधाभावे सति तथा ताराशुद्धिवशे च सति राशिवशताभावे च राशिवश्यत्वे च सति दुष्टभकूटके पि विवा
हः शुभो निरुक्तः उक्तं च जगन्मोहने वसिष्ठेन राशिनाथे विरुद्धेपि सबलावंशकाधिपौ तन्मैत्रेपि च कर्तव्यं दंपत्योः सुखमिच्छतेति अन्यच्च तस्मिन्नेव प्रकरणे वसिष्ठ
वाक्यम् राशिनाथे विरुद्धेपि मित्रत्वे चांशनाथयोः विवाहं कारयेद्धीमान् दंपत्योः सौख्यवर्धनमिति अत्रैकस्मिन्नेव प्रकरणे वसिष्ठवाक्ययोरन्यवाक्यानर्थक्यापत्ते-
रुपसंहारन्यायो न प्रवर्तते तेनावश्यं वाक्यद्वयस्याभिन्नार्थत्वं वाच्यम् तत्र कस्य कोर्थ इति संदेहे न्यूनार्थं द्वितीयं वचनं केवलग्रहवैरापवादकं तुल्यबलत्वात् अंश
नाथसबलत्वाभिधायकं प्रथमवचनमुभयविरोधस्य ग्रहवैरराशिवैररूपस्यापवादकम् तेन राशिनाथे विरुद्धे पीत्यत्र राशीच नाथौ च एतेषां समाहारो राशिनाथं तस्मि
न् राशिनाथे तथा चायमर्थः राशी विरुद्धौ षड्डाष्टकादिना नाथौ विरुद्धौ कयोरित्याकांक्षायां ययोः षड्डाष्टकादि विचारस्तयोरेव सन्निहितत्वात् ग्रहणं तयो रा-

श्योर्नाथौ विरुद्धौ मित्राणि द्युमणे रित्यादिना परस्परं शत्रु स्यातां तद्राशिनवांशस्वामिनोः सबलत्वे च सत्सु चिते सविवाहः शुभः नन्वस्मिन्वाक्ये किं दूष्यं व्याख्याने-
किं मानम् उच्यते अंशनाथसबलत्वस्याधिककरणमेव तच्च युगपदुत्पन्नस्य दोषद्वैविध्यस्य राशिविरोधग्रहविरोधरूपस्य परिहाररूपमित्यवगम्यते अस्मिन्नपि
पक्षे नाडी शुद्धिस्तारा शुद्धिः राशिवश्यतादि चापेक्षितेति ३२ अथ दुष्टानां गणकूट भकूट ग्रहकूटानां परिहारं शालिन्याह मैत्र्यामिति स्त्री पुरुषयोः राशिस्वामिनो-
र्मैत्र्यां सत्यां तथा राशिनवांशनाथयोर्द्वयोरपि मैत्र्यां सत्यां दुष्टगुणानां दोषो न स्यात् अत्रिः राशीशयोः सुहृद्भावे मित्रत्वे चांशनाथयोः गणादिदोषेऽप्युद्वाहः पु
त्रपौत्रप्रवर्धनः अथ सद्भकूटं तृतीयैकादशादिकं खेटारित्वं ग्रहवैरकृतं दोषं नाशयेत् एवमेव खेटप्रीतिः ग्रहमैत्री चापि दुष्टभकूटं षडष्टादिकं नाशयेत् असद्भकूटे

मैत्र्यां राशिस्वामिनोरंशनाथद्वंद्वस्यापि स्याद्गुणानां न दोषः खेटारित्वं नाशयेत्सद्भकूटं खेटप्रीतिश्चापि दुष्टंभकूटं ॥३३॥ ज्येष्ठा
रौद्र्यर्यमांभःपतिभयुगयुगं दास्रभं चैकनाडी पुष्येंदुत्वाष्ट्रमित्रांतकवसुजलभं योनिबुध्न्ये च मध्या वाय्वग्निव्यालविश्वोडुयुगयुगम
थो पौष्णभं चापरा स्याद्दंपत्योरेकनाड्यां परिणयनमसन्मध्यनाड्यां हि मृत्युः ३४ गुणाभावः भकूटदोषापवादे चत्वारो गुणा इति ३३ अथ नाडी
कूटं स्रग्धरयाह ज्येष्ठारौद्रेति ज्येष्ठा रौद्रमार्द्रा अर्यमोत्तराफाल्गुनी अंभःपतिर्वरुणः शततारका एभ्यो नक्षत्रेभ्यो युगयुगद्वयं द्वयम् ज्येष्ठा मूलं उत्तरा हस्तः आर्द्रा पुन
र्वसुः शततारका पूर्वाभाद्रपदा दास्रभमश्विनी च एतन्नक्षत्रनवकं परस्परमेकनाडी स्युच्यते पुष्य मृग चित्रानुराधा भरणी धनिष्ठा पूर्वाषाढा पूर्वाफाल्गुनी उत्तराभाद्रप
दा एतन्नक्षत्रनवकं मध्यनाडी स्युच्यते अथ वाय्वग्निव्यालविश्वोडुयुगयुगं वायुः स्वाती तद्युग्मं द्वयं स्वाती विशाखा अग्निः कृत्तिका रोहिणी व्यालः आश्लेषा मघा वि
श्वोडुयुगं विश्वे उत्तराषाढा श्रवणश्च पौष्णभं रेवती एतन्नक्षत्रनवकं अपरा तृतीयैकनाडी स्युच्यते एतत्फलमाह दंपत्योः स्त्रीपुंसयोः एकनाड्यां परिणयनमसद्दुष्टफलं स्या

त् मध्यनाड्यां हि निश्चयेन मृत्युर्द्वयोरपिस्यात् नारदेनतु विशेषउक्तः चतुरस्त्रिद्व्यंघ्रिभोत्थायाः कन्यायाः क्रमशोश्विभात् वन्हिभादिंदु भान्नाडी त्रिचतुःपंचपर्व-
सुगणयेत्संख्ययाचैकनाड्यांमृत्युर्नसंशयः एकनाडी विवाहश्चगुणैः सर्वैः समन्वितः वर्जनीयःप्रयत्नेनदंपत्योर्निधनंयतइति अस्मिन्नर्थेस्पष्टमाहगर्गः चतुष्पात्कन्यका
क्ष्संगणयेदश्विभादिकम् त्रिभंसव्यापसव्येनभिन्नंपर्वशभावहम् कन्यकाभंत्रिपाच्चेत्साङ्गणयेत्कृत्तिकादिकम् चतुर्भिःपर्वभिस्तद्वदभिजित्तारकान्वितम् क-
न्यकर्क्षं द्विपाच्चेत्स्याद्गणयेत्सौम्यभादिकम् पंचभिस्त्ववरोहेतु पंचमांगुलिवर्जितम् एतत्फलमथाह गर्गः संश्लिष्टामध्यनाडीतु पुरुषं हंतिवेगतः संश्लिष्टा पा-
र्श्वनाडीतु कन्यकांहंत्यसंशयमिति आसन्नात्वेकनाडी स्याद्वासन्नमृतिदायिनी दूरस्थाचैकनाडी स्या दूरस्थानिष्टकारिणीति नाडीविचारे चंडेश्वरः पूष्णमध्येश
भसमन्वितभोगः क्रोडे वनिता वित्तवियोगः मध्येरेखे भवति विवाहे उभयोर्मरणं वदतिवराहः अश्व्यादिनाडीवेधर्क्षक्रमात्स्य द्वितीयकम् याम्यादितुर्ये तुर्यंचकृ
त्तिकादिद्विषष्ठकम् अन्यच्च अर्केंदुजक्षोणितनूजजीवाः केतुःशितो राहुशशांकसौराः जन्मादिनाडी तृतयेशभाःस्युःशभेशभंस्यादशभेऽशभंच तद्यथा-
अर्कः १.१०,१९ बुधः २, ११,२० मंगलः ३,१२,२१ बृहस्पतिः ४,१३,२२ केतुः ५,१४, २३ शुक्रः ६,१५ ,२४ राहुः ७,१६, २५ चंद्रः ८,१७, २६ शनिः
९, १८ , २७ शभग्रहनाडीनक्षत्रेशभकार्यंकुर्यान्नाशभग्रहनाडी नक्षत्रे इत्यर्थः चतुर्नाडीत्वहल्यायां पांचाले पंचनाडिका त्रिनाडी सर्वदेशेषुवर्जनीया
प्रयत्नतइति मनुस्तु अहल्यायांचतुर्नाडीसंयोगः कालमृत्युदः एषयोगोऽन्यदेशेषुद्यपि मृत्युफलप्रदः पंचनाडी समायोगःपांचालेकालदंडदःइतरत्रसमायोगो
दुःखदारिद्र्यदोषकृत् त्रिनाड्यांतुसमायोगः सर्वत्रानिष्टकारकइति आवश्यकत्वेगुरुः दोषापनुत्तयेनाड्यांमृत्युंजयजपादिकम् विधायब्राह्मणांश्चैवतर्पयेत्कांच
नादिना हिरण्मयीं दक्षिणांचदद्याद्वर्णादिकूटकेगावोन्नवसनंहेमसर्वदोषापहारकमिति अन्यच्च षड्काष्टकेगोमिथुनंप्रदद्यात्कांस्यंसरूप्यंनवपंचमेपि वस्त्रं प्रदेयं
कनकंचशक्त्या द्विर्द्वादशेब्राह्मणतर्पणंचेति ३४ अथेंद्रवज्जयापूर्वमध्यापरभागयोगीनिभान्याह पौष्णेति पौष्णाद्रेवत्याः षट् भम् भानिजात्यभिप्राय मेक-

वत्तनम् पूर्वार्धयोगीनि ज्ञेयानि आर्द्रादिद्वादशमध्यभागयोगीनिज्ञेयानि ज्येष्ठादीनिनव अपरभागयोगीनिज्ञेयानि फलमाह भर्ताप्रिय इति अयंभावः राज्ञामं
तःपुरस्थस्त्रीसमागमेगणिकादिसमागमेवा पूर्वार्धयुजिनक्षत्रेसतिस्त्रीणां भर्ता प्रियः मध्यभागयुजिभेपरस्परंप्रीतिर्भवेत् परेपरभागयुजिभेस्त्रीनृणांप्रिया भवेदि-
ति एवंवधुवरयोर्नवसमागमेपिज्ञेयमितिरत्नमालाटीकायांमाहादेवेनोक्तम् ३५ अथप्राच्यसंमतं वर्गकूटमार्ययाह अकचटेति अज्वर्गोऽवर्गसंज्ञकः कुचुटुतुपु इति-
पंचवर्गाःएकोयवर्गोन्यः शवर्गः एवमष्टौवर्गाः तत्र अवर्गः खगेशस्यगरुडस्य कवर्गोमार्जारस्य चवर्गः सिंहस्य टवर्गः शुनः तवर्गः सर्पस्य पवर्ग आखोर्मूषक-
स्य यवर्गोमृगस्य शवर्गोऽवेर्मेषस्य अत्रनिजात् स्वस्मात् पंचमावैरिणोयेषांते तथोक्ताः गरुड सर्पयोर्मार्जार मूषकयोः सिंह मृगयोः श्वमेषयोः परस्परं महावै

पौष्णेशशाङ्काद्रसमूर्यनंदापूर्वार्धमध्यापरभागयुग्मम् भर्ताप्रियः प्राग्युजिभे स्त्रियाः स्यान्मध्येद्वयोःप्रेमपरेप्रियास्त्री ३५ अक
चटतपयशवर्गाः खगेशमार्जारसिंहशुनाम् सर्पाखुमृगावीनां निजपंचमवैरिणामष्टौ ३६ राश्यैक्येचेद्भिन्नमृक्षंद्वयोःस्यान्नक्षत्रैक्येरा
शियुग्मंतथैव नाडीदोषोनोगणानांचदोषो नक्षत्रैक्येपादभेदेशुभंस्यात् ३७

रमित्यर्थः स्त्री पुंसयोर्नक्षत्र द्वयं भक्ष्य भक्षक वर्गेचेत्तदा अशुभंय
दात्वेकवर्गो तदा शुभम् एतच्च स्वामिसेवकयोरपिविचार्यम् ३६ इदानीं नक्षत्रराश्यैक्ये विशेषं शालिन्याह राश्यैक्येचेदिति द्वयोर्वधूवरयोःएकराशित्वेसतियदिभि
न्नमृक्षंस्यात्तदा नाडीदोषोगणानांचदोषोनस्यात् यथा शततारा पूर्वाभाद्रपदापादत्रयंच तथैवनक्षत्रैक्ये राशियुग्मंराशिद्वयंचेत्स्यात्तदापि प्रागुक्तो दोषोनस्यात् यथा
पूर्वाभाद्रपदा पादत्रयंचतुर्थचरणश्च अत्रापिविशेषमाह गर्गः एकराशौपृथग्धिष्ण्येपुंताराप्रथमाभवेत् अतीवशोभनाप्रोक्तास्त्री ताराचेन्नशोभना अथैकराशि
नक्षत्रैक्येऽपवादमाह नक्षत्रैक्यइति वधूवरयोः राश्यैकोनक्षत्रैक्येचयदिचरणभेदस्तदापिशुभंस्यात् जन्मनक्षत्राज्ञाने उपायमाह वसिष्ठः अज्ञातजन्म

नां नृणां नामभे परिकल्पना ते नैवचिंतये त्सर्वे राशिकूयदि जन्मवत् जन्मभं जन्मधिष्ण्येन नामभं नामधिष्ण्यतः व्यत्ययेन यदायोज्यं दंपत्योर्निधनप्रद
मिति ३७ सेवकादिभस्यस्वाम्यादिभात् पूर्वत्वे विशेषं वसंततिलकयाह सेव्याधमर्णेतिस्पष्टार्थम् तथाचोक्तं डामर संग्रहे भामिनी जन्मनक्षत्राद्द्वितीयं पतिज-
न्मभम् नश्यंभर्तृनाशाय कथितं ब्रह्मयामले प्रथमं सेव्यजन्मर्क्षं द्वितीयं सेवकस्यच नसेवा सुस्थिरा तस्य जलबुद्बुदवल्क्षियेति ऋणग्राहक जन्मर्क्षं प्रथमंऋ
णदस्यभात् द्वितीय मृणसंबंधो नकर्तव्यः कदाचन कदाचिद्द्रव्यलोभेनाक्रियते नैवलभ्यते पार्वती प्राणनाथेन प्रोक्तं डामर संग्रहे ग्रामभं प्रथमं यस्य द्वितीयं ज
न्मभं भवेत् नग्राह्यः सर्वथाग्रामो यतः प्राप्यार्थनाशदइति ३८ अथराशि स्वामिनोनवांश विधिंच मंजु भाषिण्याह कुजशुक्रेति स्पष्टार्थम् क्रियमृगास्येति क्रि

सेव्याधमर्णयुवतीनगरादिभं चेत्पूर्वं हि भृत्यधनिभर्तृपुरादिसङ्घात् सेवाधिनाशधननाशनभर्तृनाशग्रामादिसौख्यहृदिदं क्रमशः
प्रदिष्टम् ३८ कुजशुक्रसौम्यशशिसूर्यचंद्रजाः कविभौमजीवशनिसौरयोगुरुः इहराशिपाः क्रियमृगास्यतौलिकेंदुभतो नवांशवि
धिरुच्यते बुधैः ३९ समगृहमध्ये शशिरविहोरा॥ विषमभमध्ये रविशशिनोः सा ४० यो मेषः मृगास्यं मकरः तौलिकं तुला इंदुभं कर्कः

एभ्यो राशिभ्यो बुधैर्नवांश विधिरुच्यते मेषे मेषादेव वृषे मकरात् मिथुने तुलातः कर्के कर्कादेव एवंसिंहे मेषात् कन्यादिषु मकरादिभ्यः एवमेवधनुरादिष्व-
पि मेषादिभ्यएव ३९ अथहोरांगायत्रीछंदोभेदेनशशिवदनावृतेनाह समगृहेति पंचदशभागमितैकैकाहोरा ततः समराशिमध्ये प्रथमं चंद्रस्य द्वितीया
सूर्यस्य विषमराशिमध्ये प्रथमारवेरपरा चंद्रस्येत्यर्थः ४० अथत्रिंशांशाद्रेष्काणानू वसंततिलकयाह शुक्रेतिसमराशिमध्ये क्रमेण प्रथमतः पंचांशानां शुक्रः
स्वामी ततः शैलानां सप्तानां बुधः ततोऽष्टानां गुरुः ततः पंचानां शनिः ततः पंचानां भौमः विषमभे तु अस्मात्समराशोर्विपरीतं ज्ञेयम् प्रथमतः पंचानां भौमः

ततः पंचानांशनिः ततोऽष्टानांजीवः ततः सप्तांशानांबुधः ततः पंचानांशुक्रः अयंत्रिंशांशकसंज्ञः द्रेष्काणकाइति अस्यप्रमाणंदशांशाः तत्रप्रथमदशांशः प्रथमोद्रेष्काणः सप्रथमस्यस्वाधीशस्य ततोदशांशाः विंशतिभागपर्यंतंद्वितीयोद्रेष्काणः स्वस्वराशितः पंचमराशीश्वरस्य तृतीयोविंशतिभागानंतरं दशांशात्तृतीयोद्रेष्काणः सस्वराशेर्नवमाधीश्वरस्यं यथा मेषेप्रथमद्रेष्काणोभौमस्यद्वितीयः सूर्यस्यतृतीयोगुरोरिति ४१ अथद्वादशांशंषड्वर्गोपसंहारंचसफलं वसंततिलकयाह स्याद्द्वादशांश इति इह षड्वर्गेद्वादशांशः राशितः स्वराशेरेवसार्धभागद्वयात्मकोज्ञेयः मेषस्यमेषादिः वृषस्यवृषादिरित्यर्थः गेहंहोराहृक्कः नवमांशः द्वादशांशः त्रिंशांशः इमेषड्वर्गाः कथिताः एतेवर्गाः सौम्यग्रहाणांचेद्भवंति तदाशुभम् पापानांचेदशुभम् मिश्राश्चेदधिकवर्गसदृशंफलम् अत्रनारदादिभिरेकविंशतिर्महादोषाउक्ताः

शुक्रज्ञजीवशनिभूतनयस्य बाणशैलाष्टपंचविशिखाः समराशिमध्ये त्रिंशांशकोविषमभेविपरीतमस्माद्द्रेष्काणकाः प्रथमपंचनवाधिपानाम् ४१ स्याद्द्वादशांशइहराशितएव गेहं होराथदृक्कनवमांशकसूर्यभागाः त्रिंशांशकश्चषडिमेकथितास्तुवर्गाः सौम्यैः शुभंभवतिचाशुभमेवपापैः ४२

यथा पंचांगशुद्धिरहितोदोषस्त्वाद्यः प्रकीर्तितः उदयास्तशुद्धिरहितोद्वितीयः सूर्यसंक्रमः तृतीयः पापषड्वर्गोभृगुः षष्ठः कुजोऽष्टमः गंडांतकर्तरीरिःफषडष्टेंदुश्चसंग्रहः दंपत्योरष्टमंलग्नंराशिर्विषघटीतथा दुर्मुहूर्तोवारदोषः खार्जूरिकसमांघ्रिभम् ग्रहणोत्पातभंक्रूरविद्धर्क्षंक्रूरसंयुतंकुनवांशोमहापातवैधृतावेकविंशतिरिति अन्यैस्तुदशदोषाउक्ताः वेधश्चलत्तान्वतथाचपातः खार्जूरयोगं दशयोगचक्रम् पुनश्चजामित्रमुपग्रहाश्च बाणाख्यवज्रोदशचैवदोषाइति अत्रग्रंथकृतालक्षणस्यपृथग्वक्तव्यत्वाद्दोषनामानि नोक्तानि तत्रपंचांगशुद्धिदुर्मुहूर्तवारदोषग्रहणोत्पातनक्षत्रदोषाआद्ये शुभाशुभप्रकरणेनिरूपिता एवेतिपुनर्नोच्यंते दुर्मुहूर्तवारदोषयोः पुनरभिधानप्रयोजनंतत्रैववक्ष्यामः तत्रपापषड्वर्गाख्योदोषः कुजशुक्रेत्यादिभिश्च

तुर्भिः श्लोकैर्निरूपितः अथ गंडांतदोषं शार्दूलविक्रीडितेनाह ज्येष्ठापौष्णेति गंडांतं नाम संधिविशेषः स चानेकविधः नक्षत्रतिथिलग्नसंधिः तथा योगकरणवर्षायन
र्तुमासपक्षदिनरात्रिमध्याह्नप्रातःसायंनिशीथसंधिश्चेति तत्र नक्षत्रतिथिलग्नसंधिर्गंडांतसंज्ञ उच्यते ज्येष्ठापौष्णभं रेवती सार्पभमाश्लेषा एतेषामंत्यघटिकाद्व
यं तथा मूलाश्विनीमघानामादौ घटिकाद्वयं तथा मूलाश्विनीमघानामादौ घटिकाद्वयं तद्द्वयस्य नक्षत्रस्य गंडांतं ज्ञेयम् यथा रेवत्यश्विन्योराश्लेषामघयोर्ज्येष्ठामूलयो
रंतरालवर्तिघटी चतुष्टयं नक्षत्रगंडांतमशुभदमित्यर्थः अथ लग्नगंडांतं कर्केति कर्कः अलिर्वृश्चिकः अंडजो मीनः मीनो वैसारिणोण्डज इत्यभिधानात् एषां ल
ग्नाः नामंततोऽर्धघटिका सप्तम्यर्थे तसिः अंतेऽर्धघटिका तथा सिंहमेषौ प्रसिद्धौ अश्वो धनुः एषां लग्नानामादिगतार्धघटिका लग्नगंडांतं यथा कर्कसिंहयोर्मीनमेषयो

ज्येष्ठापौष्णभसार्पभांत्यघटिकायुग्मं च मूलाश्विनीपित्र्यादौ घटिकाद्वयं निगदितं तद्भस्य गंडांतकम् कर्कालिअंडजभांततोऽर्धघ
टिका सिंहाश्वमेषादिगा पूर्णांताद्घटिकात्मकं त्वशुभदं नंदातिथेश्चादिमम् ॥२३॥ लग्नात्सौ पापावृज्वनृजू व्ययार्थस्थौ यदा तदा कर्तरी नाम सा
ज्ञेया मृत्युदारिद्र्यशोकदा ॥४५॥ वृश्चिकधनुषोश्चांतरालवर्तिन्येकाघटिका तिथिगंडांतमशुभदमित्यर्थः पूर्णांतादिति पूर्णाः पंचमी दशमी पंचदश्य
स्तासामंते घटिकैका तथा नंदाः प्रतिपत्षष्ठ्येकादश्यः तासामादिगतैका घटिका तिथिगंडांतं नाम यथा पंचमीषष्ठ्योः दशम्येकादश्योः पंचदशीप्रतिपदोः तिथ्यो
रंतरालवर्ति घटीद्वयं तिथिगंडांतमशुभदमित्यर्थः एवं गंडांतसंज्ञः संधिः अतोऽन्येपि संधयो वसिष्ठेनोक्ताः पक्षो‍ऽब्दसंधिस्त्रिदिनं च माससंधिस्त्रिनाड्यः खलु संध्ययोश्च
नाड्यश्च तस्त्रास्तिथिऋक्षयोगसंधिस्तदर्धं करणस्य संधिः पक्षांते पुत्रनाशः स्यान्मासांते तु धनक्षयः वर्षांते वर्गनाशः स्यात्करणात्सर्वनाशनमिति आवश्यकत्वे तु न
क्षत्रयोगतिथिसंधिषु नाडिके का तिथ्यब्दविंशतिपलैः सहितोभयत्र कर्कालिमीनतनुसंधिषु दिक्पलानि वर्ज्यानि शेषविवरेषु च पंच पंचेति वासनासिद्धं केशवार्कवाक्य

मु॰चिं॰टी॰ ७४ मनुसर्तव्यम् गंडांतपरिहारमाह वसिष्ठः गंडांतदोषमखिलं मुहूर्ताभिजिदाह्वयः इंति यद्वन्मृगं व्याधः पक्षिसंघमिवाखिलमिति ४४ अथ कर्तरिदोषमनुष्टुभाह लं- विम॰
ग्नात्पापाविति यदा पापग्रहौ ऋज्वनृजू लग्नाद्व्ययार्थस्थौ द्वादशस्थः पापग्रहो ऋजुमार्गी द्वितीयस्थः पापोऽनृजुर्वक्री स्यात्तदा कर्तरीनामदोषः स्यात् मृत्युदारिद्र्यशो-
कदा भवेत् कर्तरिकारकौ ग्रहौ उभावपि वक्रिणौ शीघ्रगौ वा तदा कर्तरी नेत्याह वसिष्ठः लग्नस्य पृष्ठाग्रगयोरसाध्वोः सा कर्तरी स्यादृजुवक्रगत्योः तावेव शीघ्रौ यदि वक्र- ६
चारौ न कर्तरी चेति पितामहोक्तिरिति इयं कर्तरी चंद्रस्यापि द्रष्टव्या कश्यपः चंद्रस्य कर्तरि तद्वच्छुभदृष्टा न दोषदेति परं तु लग्नस्य चंद्रस्य वा क्रूरमध्यगतत्वदोषोऽस्त्येव क-
र्तरीतः स्वल्पफलः कन्यानाशकरत्वात् क्रूरग्रहमध्यगते लग्ने चंद्रे यवाकरग्रहणं तेयमसद् नाभिमुखं गमनं स्वेच्छेति कन्याया इति वसिष्ठोक्तेः कर्तरिदोषापवाद-

चंद्रे सूर्यादिसंयुक्ते दारिद्र्यं मरणं शुभम् सौख्यं सापत्न्यवैराग्ये पापद्वययुते मृतिः ४५ जन्मलग्नभयोर्मृत्युराशौ नेष्टः करग्रहः एका-
धिपत्ये राशीश मैत्रे वा नैव दोषकृत् ४६ मीनोक्षकर्कालिमृगस्त्रियोऽष्टमलग्ने यदा नाष्टमगेहदोषकृत् अन्योन्यमित्रत्ववशेन साध्वी
भवेत्सुतायुर्गृहसौख्यभागिनी ४७

मग्रे स्वयमपि वक्ष्यति ४५ अथ सग्रहदोषमनुष्टुभाह चंद्र इति सूर्ययुक्ते चंद्रे दारिद्र्यं स्यात् एवं भौमादिषु मरणादिफलं
क्रमेण स्यादित्यर्थः पापद्वययोगे चंद्रस्य मृतिः स्यात् नारदादिभिस्तु बुधगुरुराहित्यफलमशुभमुक्तम् अत्र तु श्रीपतिवाक्यानुरोधात् वसिष्ठेन च केचिन्मते शुभत्वोक्तेश्च शुभमुक्त-
म् श्रीपतिः शुभं च दद्भोलिभृदीज्यविन्द्यामिति वसिष्ठः दारिद्र्यं रविणा कुजेन मरणं सौम्येन नस्युः प्रजादौर्भाग्यं गुरुणा सितेन सहिते चंद्रे ससापत्न्यकम् प्रव्रज्याऽर्कसुतेन न-
सद्ग्रहयुजो वांछति केचिच्छुभं द्यावोर्मृत्युरसद्ग्रहैः शशिसुतैर्दीर्घः प्रवासः शुभैरिति एतत्परिहारो नारदेनोक्तः स्वक्षेत्रगः स्वोच्चगो वा मित्रक्षेत्रगतो विधुः युतिदोषाय न भ- ७४
वेद्पत्याः श्रेयसे तदेति ४५ अथाष्टमलग्नदोषं सापवादमनुष्टुभाह जन्मलग्नभयोरिति जन्मलग्नजन्मराशिसंबंधिनी मृत्युराशौ अष्टमराशौ अष्टमलग्ने करग्रहो विवा-

द्दोनेष्टः अत्रजन्मलग्ने जन्मराशौचविशेषमाह नारदः जन्मराश्युद्गमेनैवजन्मलग्नोदयःशुभः तयोरुपचयस्थानं यदिलग्नगतंशुभम् अष्टमलग्नापवादमाह एकेति ज-
न्मराशिजन्मलग्नयो रन्यतरस्य विवाहलग्नस्यच स्वाम्यैक्येसति यथा मेषवृश्चिकयोः तथा तयोराशीश्वरयोर्मैत्रेसति यथा सिंहमीनयोः एतादृशे विषये अष्ट
मलग्नदोषोनस्यात् ४६ अथोत्तरार्धोक्तमेवार्थंस्पष्टमुपजातिकयाह मीनोक्षेति उक्षावृषः स्त्रीकन्या एतेराशयोयद्यष्टमंलग्नंस्युस्तदाष्टम लग्न दोषकृन्नभवे-
त् यथासिंहान्मीन इत्यादि कुत इत्यत आह अन्योन्येति परिहारांतरमाह गुरुः लग्नादष्टम राशीशः केंद्रगः शुभवीक्षितः यद्यष्टम गतस्योक्त दोषमाशुव्यपोहति
रंध्रेशः स्वशुभांशस्थस्तुंगस्वक्षेत्रमित्रगः अष्टमस्थानदोषोहि विनश्यति नसंशयइति ४७ अथान्यदपिकुसुमविचित्राख्छंदसाह मृतीति अष्टम भवन नवांशोय

मृतिभुवनांशोयदिचविलग्ने तदधि पतिर्वानशुभकरः स्यात् व्ययभवनंवाभवति स्तदंशस्तदधिपतिर्वा कलहकरः स्यात् ४८
खरामतो ३० त्यादितिवन्हिपित्र्यभेरववेदतः ४० केरदत ३२ श्चसार्पभे। खबाणतो ५० श्वेधृतितो १८ यमांबुपेकृते २० भगत्वाष्ट्रभवि
श्वजीवभे। ४९॥
दिलग्नेस्यादथवाष्टमलग्नेशः स्यातदाशुभकरोनस्यात् अथव्ययभवनं जन्मलग्न जन्मराशिभ्यां द्वादशभवनंम् अथवाव्ययभवनांश अ
थवातत्स्वामीयदिलग्नेस्यात्तदाकलहकृत्स्यात् कश्यपः दंपत्यो रष्टमेलग्नेराशौवापितदंशके तदीशेवालग्नगते तयोर्मृत्युर्नसंशयइति तथैव द्वादशे लग्ने तदंशे
वा तदीश्वरे विवाहलग्नगेनैरव्यंनित्यः स्यात्कलहोद्वयोरिति ४८ अथविषघटीदोषंवश्यस्थाभ्यामिंद्रवज्रयाचाह खरामेति मनोरिति मूलेइति रेवती पुनर्वसु
कृत्तिका मघा नक्षत्रेषुखः रामतस्त्रिंशद्घटिकोत्तरं कृताश्चतस्रोघटिकाः विषनाडिकाः शुभकार्येवर्ज्याः स्युरिति तृतीय श्लोके नान्वयः एवंसर्वत्र व्याख्येयम्
के रोहिण्याम् अजभेपूर्वाभाद्रपदायाम् तदेवंषष्टिघटिकात्मके नक्षत्रभोगे ध्रुवका उक्ताः न्यूनाधिकत्वे स्पष्टीकरणमाह अथोइति विषनाडिकाध्रुवाः खरामत इ-

त्येवमादयः इष्टनक्षत्रभोगेननिघ्नाः स्वतर्कैः षष्ट्याभाजिताः तथा विषनाडिकाअपिभोगेननिघ्नाः षष्ट्याभाजिताः लब्धाः स्पष्टाभवेयुरित्यर्थः परिहारमाह गुरुः चंद्रोविषघटीदोषंहंतिकेंद्रत्रिकोणगः लग्नंविनाशुभैर्दृष्टः केंद्रेवालग्नपस्तथेति विषनाड्युस्थितंदोषंहंतिसौम्यर्क्षगगः शशी मित्रदृष्टोथवास्वीयवर्गस्थोलग्नपोपिवेतिदैवज्ञमनोहरे तिथिवारविषघटिकाउक्ताः तिथींदुनागाद्रिगिरीषुवारिधिर्गजाद्रिदिक्पावकदिग्विभाकरः मुनीभसंख्याः प्रथमात्तिथेः क्रमात्परंविषंस्याद्घटिकाचतुष्टयम् १५, ५, ८, ७, ७, ५, ४, ८, ७, १०, ३, १०, ४, १२, ७, ८ नखाद्वयंद्वादशदिक्नवशैला बाणाश्चतत्वानियथाक्रमेण सूर्यादिवारेषुपरं चतस्रोना-

मनो १४ हिर्दैवानलसौम्यशाक्रभेकुपक्षतः २१ शैवकरेष्टि १६ तोज भे ॥ युगाश्वितो २४ बुध्न्यभतोयुयाम्यभेखचंद्रतो १० मित्रभवासवश्रुतौ ५० मूलेगबाणा ५६ हिषनाडिकाः कृतावृत्त्याः शुभेथो विषनाडिकाध्रुवाः ॥ निघ्नाभभोगेनखतर्क ६० भाजिताः स्फुटाभवेयुर्विषनाडिकास्तथा ॥ ५१ ॥ गिरिशभुजगमित्राः पित्र्यवस्वंबुविश्वेभिजिदथचविधातापींद्र इंद्रानलौ चा ॥ निर्ऋतिरुदकनाथोप्यर्यमाथोभगः स्युः क्रमशइहमुहूर्ता वासरेबाणचंद्राः ॥ ५२ ॥ शिवोजपादादष्टौस्युर्भेशाअदितिजीवकौ ॥ विष्णुवर्कत्वाष्ट्रमरुतो मुहूर्तानिशिकीर्तिताः ॥ ५३ ॥ ज्योविषंस्यात्खलुवर्जनीयम् २० २ १२ १० ७ ५ २५ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ अथदुर्मुहूर्तदोषंविवक्षुरादौ

दिवामुहूर्तान्मालिनीछंदसाह गिरिशेति अथ बाणचंद्राइत्युक्तेर्दुर्मुहूर्तस्यपार्थक्येनलक्षणंनोक्तम् इंद्रानलौइंद्राग्नि एतेवासरे पंचदशमुहूर्ताः स्युः ॥ ५२ ॥ रात्रिमुहूर्तानुष्टुभाह शिवइति प्रथममुहूर्तस्वामीशिवएवंअजपादादष्टौभेशाः नक्षत्रस्वामिनोमुहूर्तेशाः स्युः यथाअजपादः अहिर्बुध्न्यः पूर्णाअश्विनौयमः अग्निः ब्रह्मासोमइत्यष्टौ ततोदशममुहूर्तादितिः जीवकोगुरुः विष्णुवर्कत्वाष्ट्रमरुतः प्रसिद्धाः एतेसर्वेनिशिमुहूर्ताः प्रकीर्तिताः अन्हः पंचदशोभागोमुहूर्तोथतथानिशीतिकश्यपोक्तेः ॥ ५३ ॥ ७५

अथदुर्मुहूर्तान् भुजंगप्रयातेनाह रवावर्यमेति रवौअर्यमामुहूर्तो निषिद्धः एवंसोमेब्रह्मरक्षः इंद्वैकत्वम् ब्रह्मरक्षः स्वामिकोमुहूर्तौनिषिद्धौ अन्यत्स्पष्टम् ९४ अथवे
धविवर्धुर्विहीतनक्षत्रादिकमभिजिन्मानंचप्रहर्षिण्याह निर्वेधैरितिवेधरहितैर्मृगादिनक्षत्रैर्विवाहःशुभः रिक्तेति रिक्तमा ४ ९ १४ ३०आभिर्वर्जिततिथिषु
शुभेन्हिशुभग्रहवारेविवाहःशुभः अभिजिल्लक्षणमाह अथवैश्वेति वैश्वमुत्तराषाढातस्यप्रांत्यांशश्चतुर्थचरणः श्रुतेःश्रवणस्यातिथिभागःपंचदशांशो मिलित्वा-
भिजिद्योगःस्यात् ५५ अथवेधदोषंपंचशलाकाचक्रोद्धारनिरपेक्षंस्पष्टंशार्दूलविक्रीडितेनाह वेधोन्योन्यमिति विरिंच्याभिजितोःरोहिण्यभिजितोर्ग्रहकृतोवेधोऽन्योन्यं

रवावर्यमाब्रह्मरक्षश्चसोमे कुजेवह्निपित्र्येबुधेचाभिजित्स्यात् गुरौतोयरक्षो भृगौब्राह्मपित्र्येशनावीशसार्पौमुहूर्तानिषिद्धाः ५४नि
र्वेधैःशशिकरमूलमैत्र पित्र्यब्राह्मांत्योत्तरपवनैःशुभोविवाहः रिक्तामारहितेतिथौशुभेन्हिवैश्वप्रांत्यांघ्रिःश्रुतितिथिभागतोभिजि
त्स्यात् ५५ वेधोन्योन्यमसौविरिंच्यभिजितोर्याम्यानुराधर्क्षयोर्विश्वेद्वार्हरिपित्र्ययोर्ग्रहकृतो हस्तोत्तराभाद्रयोः स्वातीवारुणयोर्भवेन्नि-
ऋतिभादित्योस्तथाफाल्गयोः खेटेतत्रगतेतुरीयचरणाद्योर्वातृतीयद्वयोः ५६ परस्परं भवेत् रोहिणीस्थेग्रहे ऽभिजिद्विद्धः अभिजित्स्थेरोहिणीवि
द्धा एवंसर्वत्रव्याख्येयम् चरणवेधमाह खेटइति तत्र तस्मिन्नक्षत्रे विद्यमानेग्रहेसति यदिचतुर्थपादेस्तितदापरनक्षत्रस्य प्रथम पादस्यवेधः यदितृतीयपादे तदाद्वितीय
चरणस्यवेधःएवंयदाद्वितीयपादे तदातृतीयपादस्यवेधः यदिप्रथमपादे तदाचतुर्थपादस्य वेध इत्यर्थः अयंचरणवेधः सौम्यग्रहपरएवनारदः पादमेवंशुभैर्विद्धम
शुभैर्नैवकृत्स्नतइतिक्रूरविद्धयुतंधिष्ण्यंक्रूराक्रांतंचकृत्स्नभम् मणिहेममयंहर्म्यंभूताक्रांतमिवत्यजेदिति श्रीपतिः वधुप्रवेशनेदाने वरणेपाणिपीडने-
वेधःपंचशलाकाख्योऽन्यत्रसप्तशलाकक इतिज्योतिर्निबंधेगर्गः मघायाःप्रथमेपादे मूलस्यप्रथमेतथारेवत्याश्चतुर्थेशेविवाहःप्राणनाशनइतितद्वतांनरंज्ञेयम् ५६

अथविवाहादन्यत्रयज्ञोपवीतादौकेष्विद्विवाहेपिसप्तशलाकाचक्रवेधोवर्ज्यउक्तस्तदर्थंचक्रन्यासंविनैवसप्तशलाकावेधंशार्दूलविक्रीडितेनाह शाक्रेज्येइति कुभृ
द्दे खिके सप्तशलाकाशक्रे चाक्रे ज्येज्येष्ठापुष्यनक्षत्रेमिथःपरस्परंक्रूराधिष्ठितत्वेनविद्धेज्ञेये एवंजलशिवेपूर्वाषाढार्द्रे इत्यादिव्याख्येयम् दीपिकायाम् यस्याःशशी
सप्तशलाकचक्रेपापैश्चपाशस्थवाविवाहे उद्वाहवस्त्रेणसशंवृत्तांगीस्मशानभूमिंरुदती प्रयातीति ५७ अथक्रूराक्रांतादिदोषंसापवादमनुष्टुभाह क्रक्षाणीति
क्रूरग्रहैर्विद्धानितथाक्रूरैर्मुक्तानिस्वक्तानिआदिशब्दात्क्रूरगंतव्यानिचकारात्त्रिविधोत्पातदूषितानिचनक्षत्राणितानियदिचंद्रेणभुक्ताभुक्तानितदा शुभाहाणिशु
भकर्माहाणिविवाहादौयोग्यानिबुधाःप्रचक्षतेकथयंति ५८ अथलत्तादोषमुपजातिकयाहज्ञराह्विति गावोनव जातयोद्वाविंशतिःशराः पंच एतैर्मितं भंस्वाक्रांत

शाक्रेज्येशतभानिलेजलशिवेपौष्णार्यमर्क्षेवसुद्वीशेवैश्वसुधांशुभेहयभगेसार्पानुराधेमिथः हस्तोपांतिसभेविधातृविधिभेमू
लादितीत्वाष्ट्रभाजांघ्रीयाम्यमघेकृशानुहरिभेविद्धेकुभृद्देखिके ५७ क्रूरर्क्षाणिक्रूरविद्धानिक्रूरमुक्तादिकानिच भुक्ताचंद्रेण मु
क्तानिशुभाहाणिप्रचक्षते ५८ ज्ञराहुपूर्णेंदुसिताःस्वपृष्ठेभंसप्तगोजातिशरैर्मितंहि संलत्तयंतेऽर्कशनीज्यभौमाः सूर्याष्टतर्काग्नि
मितंपुरस्तात्॥ ५९ ॥

नक्षत्रंत् ज्ञराहुपूर्णेंदुसिताःस्वपृष्ठेसंलत्तयंते यथाबुधःसप्तमंराहुर्नवमं राहोःसदावक्रगत्वान्नवमगणनाक्रमेणैवकार्यायथा-
श्विन्यांराहुराश्लेषांलत्तयतीतिपूर्णेंदुःपूर्णिमांतचंद्रोद्वाविंशम् तत्र कृष्णपक्षेपंचम्यादितिथौसंभवति शुक्रःपंचमंस्वपृष्ठेलत्तयतीत्यर्थःअर्कशनीज्यभौमाःक्रमेणपु
रस्तादग्रेसूर्याष्टतर्काग्निमितंसंलत्तयते यथा सूर्यःस्वाक्रांतनक्षत्राद्द्वादशंशनिरष्टमंगुरुःषष्ठंभौमस्तृतीयंनक्षत्रंअग्रतोलत्तयतीत्यर्थः वराहः रविलत्तावित्तहरीनित्यं
कौजीविनिर्दिशेन्मरणम् चांद्रीनाशंकुर्याद्बौधीनाशंवदत्येव सौरीमरणंकथयतिबंधुविनाशंसहस्पतेर्लत्तामरणंलत्ताराहोः कार्यविनाशंभृगोर्वदतीति ५९ ७

वि॰प्र॰
६

७६

अथ पातदोषं पथ्यार्ययाह हर्षणेति व्यतीपातक इति स्वार्थे कः हर्षणेत्यादिषड्योगानामंते यच्चंद्रनक्षत्रं भवेत् तत्पातेन चंडीशचंडायुधाख्येननिपातितंस्यात् ६० अ
थक्रांतिसाम्यापरपर्यायंमहापातदोषं शालिन्याह पंचास्येतिपंचास्याजौसिंहमेषौ अन्येप्रसिद्धाः एषुराशियुग्मेषुपाठक्रमेण व्युत्क्रमेणावस्थितयोश्चंद्रभान्वोःक्रां
तिसाम्यंनिरुक्तं तन्मंगलेषुनोशुभंस्यात् अनेनक्रांतिसाम्यसंभवमात्रंसूचितम् तदानयनंसूर्यसिद्धांताद्ग्रामविनोदाद्वास्पष्टंज्ञेयम् ६१ अथखार्जूरदोषंसुबोधमिंद्र
वज्रयाह व्याघातेति अंत्योवैधृतिः यस्मिन्दिनेव्याघातादिकेविरुद्धेदुष्टेयोगेसतिअर्कादर्कनक्षत्रात् शशीचंद्रोऽभिजित्समेतोविषमेविषमसंख्याकेनक्षत्रेस्यात्तदाखार्जू
रख्योदोषःस्यात् यदासमेस्यात्तदानदोषइत्यर्थः एकार्गलोदृष्टिपातश्चाभिजिद्रहितानिवै इतिकश्यपेनात्राभिजिद्रूपानानिषिद्धाकेशवार्कश्रिविक्रमादिभिरंगीकृतेति

हर्षणवैधृतिसाध्यव्यतिपातकगंडशूलयोगानाम् अंतेयन्नक्षत्रंपातेननिपातितंतत्स्यात् ६० पंचास्याजौगोमृगौतौलिकुंभौकन्यामी
नौकर्क्यलीचापयुग्मे तत्रान्योन्यंचंद्रभान्वोर्निरुक्तंक्रांतेःसाम्यंनोशुभंमंगलेषु ६१ व्याघातगंडव्यतिपातपूर्वशूलांत्यवज्रेपरिघातिगंडेयो
गेविरुद्धेत्वभिजित्समेतःखार्जूरमर्काद्विषमेशशीचेत् ६२ शराष्टदिक्शक्रनगातिधृत्यास्तिथिर्धृतिश्चप्रकृतेश्चपंचउपग्रहाःसूर्यभतोऽब्ज
ताराःशुभानदेशेकुरुवाह्लिकानाम् ६३ पातोपग्रहलत्तास्तनेष्टोऽग्निःखेटपत्समःवारास्त्रिघ्नोऽष्टभिस्तष्टःसैकःस्यादर्धयामकः ६४ ॥ उभ

यवचनप्रामाण्याद्विकल्पः ६२ अथोपग्रहदोषमुपेंद्रवज्रयाह शराष्टेति सूर्यभतःसूर्याक्रांतनक्षत्रादब्जताराश्चंद्रनक्षत्राणिपंचाष्टदशचतुर्दशसप्तैकोनविंशतिःपंचदशा-
ष्टादशैकविंशतिद्वाविंशतित्रयोविंशतिश्चतुर्विंशतिपंचविंशतिसंख्याश्चेत् स्युस्तदाउपग्रहनामकादोषाःस्युःप्रकृतिरेकविंशतिः एषांदेशभेदेनपरिहारमाह शुभानेति कु
रुदेशेवाह्लिकदेशेशुभान ६३ अथप्रसंगात्पातोपग्रहलत्तास्वपवादमर्धयामंचानुष्टुभाह पातेतिपातश्चंडीशचंडायुधाख्योदोषःउपग्रहाःप्रागुक्ताःलत्ताज्ञराहुपूर्णेंदुसित

त्यादिनोक्ता तत्र खेटपत्समः ग्रहश्चरणतुल्योनक्षत्रचरणोनेष्टः अयमर्थः उपग्रहे पाते रविर्यस्मिन् चरणेस्यात्तत्संख्याएवतस्यचरणो वर्ज्योनान्यः लत्तायांतु लत्ताकारीग्रहोयत्र च- विभ
रणेस्यात्तत्समसंख्यएवचरणो लत्तितनक्षत्रस्यवर्ज्योनान्यः उक्तंच उपग्रहेषु लत्तायांतथा चंडायुधाह्वये ग्रहोस्तियत्प्रमाणांशे विद्धांशस्तत्प्रमाणक इति अयंपरिहारः ६
खार्जूरिकेपि द्रष्टव्यः सूर्योयस्मिन् पादेभवे नूतत्समसंख्यएवचरणएकरेखावस्थितचंद्रनक्षत्रस्यवर्ज्यइति खार्जूरिकसमांघ्रिभमित्युक्तत्वात् वारइति इष्टेवारस्विं द्वः
अन्त्यभिस्तत्वः शेषितोयोंकः सैकः सोर्धयामोदोषः स्यात् कश्यपः शैलाक्षश्रुतयः ७, ५, ४ सूर्येचंद्रेषट्वेदपर्वताः ६, ४, ७ ॥ भौमेबाणाग्निनेत्राणि ५, ३ २,
सौम्येवेदाक्षिवायवः ४, २, ५ ॥ गुरुवारेग्निचंद्रेभाः ३, १, ८ शुक्रेनेत्राद्रिवन्हयः २, ७, ३ ॥ शनौचंद्रेभतर्काः १, ८, ६ स्युः कुलिकोयमघंटकः ॥ अर्धम

शुक्रार्केदिग्वसुरसाब्ध्यश्विनः कुलिकारवेः रात्रौनिरेकास्तिथ्यंशाः शनौचांत्योपिनिंदिताः ६५ चापांत्यगेगोघटगेपतंगेकर्कोजगेस्त्रीमिथुनेस्थितेच सिंहालिगेनक्रघटेसमाः स्युस्तिथ्योद्वितीयाप्रमुखाश्चदग्धाः ६६

हरसंज्ञास्तान्मंगलेषु विवर्जयेत् निधनंप्रहरार्धेतु
निःसत्वंयमघंटके कुलिकेसर्वनाशः स्याद्रात्रावेतेनदोषदा इति ६४ अथकुलिकमनुष्टुभाह शुक्रेति रविमारभ्यसर्ववारेषुक्रमादुक्तसंख्यास्तिथ्यंशामुहूर्ताः कुलिकाः स्युः य
थादिनेरवौ १४ चंद्रे १२ भौमे १० बुधे ८ गुरौ ६ शुक्रे ४ शनौ २ रात्रावेतेनिरेकाः कार्याः यथारवौ १३ चं॰ ११ भौ॰ ९ बु॰ ७ गु॰ ५ शु॰ ३ श॰ १ शनौतु अंत्योपिरात्रेः पंचदशोपिमु
हूर्तः कुलिकः एतेनिंदिताः एतेषामर्धयामादिदोषाणांपुनर्निरूपणंविवाहेअवश्यवर्जत्वार्थं शीघ्रोपस्थित्यर्थं चेति कुलिकापवादेगुरुः वारेशेसबलेवापिबलाढ्येलग्नगेशु
भेकुलिकोदयदोषस्तु विनश्यतिनसंशयः वाराधीशेबलोपेतेविधौवाबलसंयुते अर्धप्रहरसंभूतोदोषोनैवात्रविद्यते शुभेकेंद्रगतेचंद्रेशुभांशेवाशुभेक्षिते लग्नगेस ७७
बलेवापिकुलिकस्तुविलीयते अर्धप्रहरपूर्वार्धेमध्यंतुयमघंटजम् वर्जयित्वाचकुलिकस्यांत्यांशंशुभमाचरेदिति ६५ अथदग्धतिथ्याख्यदोषमिंद्रवज्रयाह चापां-

त्येति तत्तद्राशिद्वयस्थिते पतंगे सूर्ये द्वितीया प्रमुखा उभयपक्षसाधारणा समाः संख्याकास्तिथ्यो दग्धाः स्युः यथा धनुर्मीनगते सूर्ये द्वितीया दग्धा वृष
कुंभगेर्के चतुर्थी कर्कमेषगे षष्ठी कन्यामिथुनगेऽष्टमी सिंहवृश्चिकगे दशमी तुलामकरगेर्के द्वादशी दग्धेत्यर्थः मासदग्धास्तिथयो मध्यदेशे वर्जिता इति परिहारः ६६ अथ
जामित्रदोषं भ्रमरविलसिते नाह लग्नादिति विवाहलग्नाच्चंद्राद्वा सप्तमभवनगते ग्रहे परिणयनं न स्यात् अस्यापवादः किंवेति ग्रहाधिष्ठितनवांशमारभ्य बाणाशुग ५५
मितलववर्गे पंचपंचाशन्मितनवांशगे चंद्रे लग्ने वा जामित्रं सूक्ष्मं स्यात् यथा मेषपंचमनवांशे भौमोस्ति तस्मात्तुलायां पंचमनवांशस्थचंद्रो निषिद्धोऽन्येऽष्टौ नवांशाः
शुभाः एवंविधं सूक्ष्मजामित्रमिदमशुभकरं स्यात् अस्यापवादो व्यवहारोच्चये स्वोच्चे थवा स्वभवने स्फुरदंशुजालः सौम्यालये हितगृहे शुभवर्गगो वा जामित्रका-

लग्नाच्चंद्रान्मदनभवनगे खेटे न स्यादिह परिणयनम् किंवा बाणाशुगमितलववर्गे जामित्रं स्यादशुभकरमिदम् ६७ एकार्गलोप-
ग्रहपातलत्ताजामित्रकर्तर्युदयास्तदोषाः नश्यंति चंद्रार्कबलोपपन्ने लग्ने यथार्काभ्युदये तु दोषा ६८ उपग्रहर्क्षं कुरुबाल्हिकेषु कलिं-
गवंगेषु च पातितं भम् सौराष्ट्रशाल्वेषु च लत्तितं भं त्यजेत्तु विद्धं किल सर्वदेशे ॥ ६९ दिपरिसंचितदोषराशिं हत्वा ददाति बहुशः सुखमेव चंद्र इति ६७ अ
थैकार्गलादिदोषाणामपवादभूतं साक्षाद्वसिष्ठवचनमेवेंद्रवज्रयाह एकार्गलेति चंद्रार्कबलोपपन्ने चंद्रार्कयोः स्वोच्चमित्रादिराशिस्थितत्वरूपेण बलेन युक्ते लग्ने स
ति एकार्गलादयो दोषा नश्यंति यथार्काभ्युदये दोषा रात्रिर्नश्यति ६८ अथ केषांचिद्दोषाणां देशविशेषेण परिहारमुपजात्याह उपग्रहर्क्षमिति स्पष्टार्थम् अन्यच्च लत्ता
मालवके देशे पातः कौसलके तथा एकार्गलं तु काश्मीरे वेधं सर्वत्र वर्जयेत् युतिदोषो भवेद्गौडे जामित्रस्य च यामुने वेधदोषस्तु विंध्याख्ये देशे नान्येषु केषु चेति ६९
अथ दशयोगदोषमुपजात्याह शशांकेति चेद्यदि चंद्रसूर्यनक्षत्रयोर्युतेर्योगात् भैः सप्तविंशत्या भक्ता यः शेषस्तस्मिन् शून्यैकचतुःषट्दशैकादशपंचदशाष्टादशैकोनविं

शति विंशतिसंख्याके सति एतेः क्रादशः दशदशयोगसंज्ञा भवंति शिष्टानां दशानामंकानामभिहितत्वाद्दशयोगइत्यन्वर्थासंज्ञा ७० अथदशयोगफलं तदपवादंचशार्दू-
लविक्रीडितेनाह वाताभ्रेतिशून्ये शेषे वातदोषः स्यात् एकशेषे अभ्रात्तु ः शेषे ः षट्शेषेमहीपात् दशशेषेचोरात् एकादशसुमरणम् पंचदशसुरुक् अष्टादशस्कवज्रम् एको-
नविंशेषुवादः कलिः झकटकइत्यर्थः विंशतिशेषे सतिः द्रव्यनाशः अथापवादः योगांकइतिखंभूयुगादिरूपेयोगांकेसमेयुग्मसंख्याके सति दलिते अर्धीकृते मनुभिश्च-
तुर्दशभिर्युक्तेयोंकः स्यात् तद्दास्त्रादश्विनीतो भंनक्षत्रंस्यात् अथौजेतुसैकेऽर्धिते योगांके आजे विषमे सैके अर्धिते अश्विनीतः भंनक्षत्रंस्यात् यथासमांकाः दशअ-

शशांकसूर्यर्क्षयुतेर्भशेषेखंभूयुगांगागानिदशेशातिथ्यः नागेंदुवोकेंदुमिनानखाश्चेद्भवंति चैतेदशयोगसंज्ञाः ७० वाताभ्राग्निमहीप-
चोरमरणंरुग्वज्रवादाः क्षतिर्योगांकेदलितेसमेमनुयुते ऽथौजेतुसैकेऽर्धिते भंदास्त्रादथसंमितास्तु मनुभिरेखाः क्रमात्संलिखेद्धोस्मि-
न्ग्रहचंद्रयोर्नशुभः स्यादेकरेखास्थयोः ७१ लग्नेनाद्ययातातिथ्योंकतष्टाः शेषेनागद्व्यब्धितर्के दुसंख्ये रोगोव ह्नीराजचोरौचमृत्युर्वा-
णेश्वायंदाक्षिणात्यप्रसिद्धः ७२ धिताः ५ मनु १४ युताः १९ मूलंनक्षत्रं जातम् ओजांकेयथा विषमांके १५ योगः सैकः १६ अर्धितः ८ पुष्यनक्षत्रं
जातं अथानंतरं मुनिभिः संमिताश्चतुर्दशरेखास्तिर्यक् क्रमात्संलिखेत्ततः अनेन प्रकारेण यन्नक्षत्रमागतं तत आरभ्यसाभिजिन्नक्षत्रवृंदं अस्मिंश्चक्रेले-
ख्यं तन्नक्षत्रेग्रहाः स्थाप्याः दिननक्षत्रे चंद्रः स्थाप्यः ततएकरेखास्थयोः ग्रहचंद्रयोः परस्परावलोकनरूपोवेधोनशुभदः उक्तंच ज्योतिःसागरे तिथ्यंगवेदै-
कदिगूनविंशशून्यंभवाष्टादशविंशसंख्याः इष्टोडुनासूर्ययुतोडुनाच्चयोगाद्भमीचेद्दशयोगदोषाः मरुन्मेधाग्निभूपाल चौरमृत्युरुजोशनिः कलिर्हानिर्दशदोषास्त्याज्याः
स्युः सर्वथाबुधैः योगांके विषमेसैके समेसवसुलोचने दलीकृतेश्विनीपूर्वंदशयोगमुदाहृतम् दशयोगे महाचक्रे प्रमादाद्यदिविध्यते क्रूरैः सौम्यग्रहैर्वापि दंपत्यो रेक- ७८

नाशनमिति दशयोगापवादांतरमाह भरद्वाजः गुरौ लग्नाधिपे शुक्रे सवीर्ये लग्नकेन्द्रगे दशदोषा विनश्यंति यथाग्नौ तूलराशयः व्यासः गुरुणा भृगुणावापि संयुतं दृढमेवच दशयोग समायुक्तमपि लग्नं शुभावहम् ७१ अथ पंचकाख्यं बाणदोषं शालिन्याह लग्नेनेति शुक्लपक्षादिकास्तिथयो वर्तमानलग्ने नाड्याः युक्ताः अंकैर्नवभिस्तष्टाः शेषे नागसंख्ये अष्टसंख्ये रोगाख्यो बाणः एवं द्विसंख्ये शेषे वन्ह्याख्यः चतुःसंख्ये राजाख्यः षट्संख्ये चौराख्यः एकसंख्ये मृत्युसंज्ञो बाणः एते बाणाः दाक्षिणात्ये-षु महाराष्ट्रेषु प्रसिद्धाः ७२ अथ व्यासमतेन बाणं सापवादं मालिन्याह रसगुणेति रसगुणशशिनागाब्धिभिराढ्या तासो संक्रांतियातांशकमिति श्चेति कर्मधारयः सूर्य भुक्तांशानामिति : संख्या पंचधास्थाप्या कलादिकमुपेक्ष्य साक्रमेण षट् त्र्येकाष्टचतुर्भिराढ्या संयोज्यार्कैर्नवभिस्तष्टा सतीयदा पंचशेषा यस्मिन् स्थले पंचशिष्यंते त-

रसगुणशशिनागाब्ध्याढ्यसंक्रांतियातांशक मितिरथतष्टांकैर्यदा पंचशेषा रुगनलनृपचोरामृत्युसंज्ञश्च बाणो नवहृतशरशेषे शेषकैक्ये सशल्यः ७३ शनौ चोररुजो दिवा नरपतिर्वन्हिः सदा संध्ययोर्मृत्युश्चाथ शनौ नृपोविदि मृतिर्भौमे ऽग्निचोरो रवौ रोगोथव्रतगेहगोपनृपसेवायानपाणिग्रहे वर्ज्याश्चक्रमतो बुधे रुगनलक्ष्मापालचोरामृतिः ७४ क्रमेण रुगादिबाणो ज्ञेयः यथा आदौ पंचशेषे रोगबाणः द्वितीये पंचशेषे ऽग्निबाणः तृतीये राजबाणः चतुर्थे चौरबाणः पंचमे मृत्युबाणः तस्मात् इयं भवतीत्यर्थः अयं बाणः शल्यसहितः तेन स्वल्पदोषः तदपवादभूतः सशल्यो बाण उच्य-ते नवेति यानि प्रागागतानि शेषाणि तेषामैक्येन नवहृते पश्चाच्छरशेषे सति सशल्यः शल्यसहितो बाणः स्यात् तदव्यतिरिक्तशेषेषु शल्यरहितो दुष्ट इत्यर्थः अन्ये स्तु तिथिवारभलग्नांकोरसाग्न्यज्बाब्धवेदयुक् नंदाप्तपंचशेषे रुग्वन्हिराट् चोरमृत्युरुदिति ७३ अथ समयभेदेन वारभेदेन कर्मभेदेन च त्रिविधं बाणपरिहारं शार्दूलविक्रीडितेनाह रात्रौ चोरेति चोररुजौ बाणौ रात्रौ त्याज्यौ दिवा नरपतिः राजबाणस्त्याज्यः वन्हिबाणः सदा दिवारात्रौ त्याज्यः संध्ययोः सायंप्रातः संध्ययोर्मृत्युबाणस्त्याज्यः ज्यो-

तिः प्रकाशे रोगंचौरंत्यजेद्रात्रौ दिवाराजन्यपंचकम् संध्ययोर्मृत्युदंत्याज्यंसर्वदावह्निपंचकमिति अथवारभेदेनपरिहारः अथेतिशनिवारेनृपबाणः विदि बुधवारेमृ
तिबाणः भौमे ऽग्निचौरौबाणौ रवौरोगबाणस्त्याज्यः उक्तंच रवौरोगंकुजेवह्निंशनौचनृपपंचकम् वर्ज्यंपुनः कुजेचौरं बुधवारेचमृत्युदम् अथकार्यभेदेनपरिहारः अ
थेतिक्रमतएषुशुभकर्मसु एतेबाणाः वर्ज्याः यथाव्रते यज्ञोपवीतेरुक्‌ गृहस्याच्छादने ऽग्निः नृपसेवायांराजबाणः यानेचौरः पाणिग्रहे मृतिर्बाणोवर्ज्यः उक्तंचनृपाख्यंनृ
पसेवायांगृहगोपेऽग्निपंचकम् यानेचौरंव्रतेरोगंत्यजेन्मृत्युंकरग्रहइति ७४ अथग्रहदृष्टिमुपजातिकयाह त्र्याशमिति येखेटाः यस्मिन्स्थानेस्थिताः तस्मात्कथ्यमाना-
निस्थानानिचरणाभिवृद्ध्यापश्यंति तद्यथा त्र्याशंतृतीयंदशमंचएकचरणदृष्ट्यापश्यंति अनेनतत्तद्ग्रहोद्भवफलंचरणाभिवृद्ध्यैवभवतीतिसूचितम् मंदइतिमंदः शनैश्चरः

त्र्याशंत्रिकोणं चतुरस्रमस्तंपश्यंतिखेटाश्चरणाविवृद्ध्या मंदोगुरुर्भूमिसुतः परेचक्रमेणसंपूर्णदृशोभवंति ७५ यदालग्नांशेशो-
लवमथतनुंपश्यतियुतोभवेद्वायंवोढुः शुभफलमनल्पंरचयति लवद्यूनस्वामीलवमदनभंलग्नमदनंप्रपश्येद्वावध्वाः शुभमितर
थाज्ञेयमशुभम् ७६ स्वस्थानात् त्र्यंशंसंपूर्णदृक्चतुश्चरणदृष्टिः एवंगुरुस्त्रिकोणेपूर्णदृक्‌ भूमिसुतश्चतुरस्रेपूर्णदृक्‌परेऽर्कचंद्रबुधशुक्राः सप्तमेपूर्णदृशः
७५ अथोदयास्तशुद्धिंशिखरिणीभुजंगप्रयाताभ्यामाह यदालग्नांशेशइति लवेशो लवमिति लग्नेशः लग्नस्वामी अंशेशो लग्ननवांशस्वामी लवंनवांशंपश्यति वाऽथ-
वानवांशेनसहयुतोभवेत्तदावोढुर्वरस्यानल्पंशुभफलंरचयति यथा मेषलग्नेमिथुनांशस्तदीशोबुधस्तुलायांमिथुनंपश्यतितत्रातिष्ठतिवा अयमुदयशुद्धेः प्रथमः
प्रकारः तदभावेतुलग्नांशेशस्तनुंलग्नंपश्यति लग्नेनसहयुतोभवेत्तदापिवोढुः शुभफलमनल्पंस्यात् यथा मेषलग्नेएवमिथुननवांशस्वामीबुधोमकरेनवांशंनपश्य
ति किंतुलग्नंपश्यति अथवामेषएवातिष्ठति अयमुदयशुद्धेर्द्वितीयःप्रकारः लवद्यूनस्वामीलवान्नवांशात् द्यूनंसप्तमनवांशः तत्स्वामी लवमदनभं लवान्मदनभं स-

स्तमनवांशंपश्यतितेनसहयुतोवाभवेत् तदावध्वाः अनल्पंबहुशुभंस्यादिति यथामिथुननवांशात्सप्तमोधनुरंशः तदीशोगुरुर्मेषे धूनुः पश्यतितत्रतिष्ठतिवाअ
यमस्तशब्दे प्रथमप्रकारः तदभावेतुलवद्यूनस्वामीलग्नान्मदनंसप्तमंभवनंपश्यतियुतोवासप्तमभवनेनतदावध्वाः शुभम् यथागुरुः कर्केस्वनवांशं नपश्यति किं-
तुसप्तमभवनंतुलांपश्यति अथवातुलायामेवास्तितदावध्वाः शुभम् अयमस्तशब्दे द्वितीयः प्रकारः इतरथेति यदालग्नांशे शोलवंतनुंवानपश्यति नत्रयुतोवा
नस्यात्तदावरस्याशुभम् एवंलवद्यूनस्वामीनवांशंसप्तमंवानपश्यति तत्रयुतोवानस्यात् तदाकन्यायाअशुभम् काश्यपः स्वेस्वेशेनोदयास्तांशौवीक्षितौवा-
थसंयुतौलग्नंवास्तगृहं तत्तदंशेशेनेक्षितंयुतमिति ७६ लवेशइति नवांशस्वामिनवांशंप्रपश्येत् लग्नस्वामीलग्नंप्रपश्येत्तदावरस्यशुभम् एवंलवद्यूनपोनवांशा

लवेशोलवंलग्नपोलग्नगेहं प्रपश्येन्मिथोवाशुभंस्याद्वरस्य लवद्यूनपोंशद्युनंलग्नपोस्तं मिथोवेक्षतेस्याच्छुभंकन्यकायाः ७७
लवपतिशुभमित्रंवीक्षतेंशंतनुंवापरिणयनकरस्यस्याच्छुभंशास्त्रदृष्टम् मदनलवपमित्रंसौम्यमशद्युनंवा तनुमदनगृहंचेद्वीक्ष
तेशर्मवध्वाः ७८ त्सप्तमनवांशस्वामिनंशद्यूनं अंशसप्तमराशिंपश्येत् लग्नपोलग्नस्वामी अस्तंलग्नात्सप्तमभवनंपश्येत् तदाकन्यकायाः शुभंस्यात् वामि
थः अंशसप्तमाधीशोलग्नसप्तममीक्षतेलग्नात्सप्तमाधीशश्चांशसप्तममीक्षतेतदापिकन्यायाः शुभंस्यात् अत्राप्यन्यथात्वेदंपत्योरशुभमित्यर्थः नारदः लग्न
नवांशकौस्वस्वपतिनावीक्षितौयुतौनचेद्वान्यौन्यपतिनाशुभमित्रेणवातथा वरस्यमृत्युः स्यात्ताभ्यांसप्तसप्तोदयांशकौ एवंतौवीक्षितयुतौमृत्युर्वध्वाःकरग्रहइति
७७ अथपूर्वोक्तप्रकारेणोदयास्तशब्देरभावे तृतीयःप्रकारउच्यते मालिनीछंदसा लवपतीतिशुभंचतन्मित्रंचेतिकर्मधारयः लवपतेर्लग्ननवांशेशस्यशुभग्रहः चं
द्रबुधगुरुशुक्राणामन्यतमश्चेन्मित्रंस्यात्सचेदंशंनवांशंतनुंवावीक्षते तदापरिणयनकरस्यवरस्यशास्त्रदृष्टंपुत्रादिप्राप्तिरूपं शुभंफलंस्यात् एवंमदनलवपस्या-

लांशेशस्य मित्रं सौम्यं तच्चांशद्यूनं अंशाल्लग्नन वांशात् द्यूनं सप्तमनवांशो हीक्षते अथवा तनुं मदनगृहं लग्नात्सप्तम भवनं चेद्वीक्षते तदा वध्वाः शर्म कल्याणं स्यात्
यद्युभयत्रापि नवांशस्वामिनो मित्रं पापग्रहश्चेत्तस्य दृष्टिरशुभैवेति फलितोर्थः वराहः शुभ दृष्टिर्ह स्यान्मयदादयांशो लग्नेन वास्तांशउपैति शुद्धिम् तदासुहृ
त्सौम्य निरीक्षितो यः शुभाय सः स्यादवदंति संतइति केचिद्विवाहे वज्रयोगं निषिद्धमाहुः तल्लक्षणम् तिथिवारं च नक्षत्रेन वभिश्च समन्वितम् सप्तभिस्तु हरेद्भा
गं शेषांके फलमादिशेत् त्रिशेषेतु जलं विंद्यात्पंचशेषे प्रभंजनः सप्तशेषे वज्रपातो ज्ञेयं जन्मस्य लक्षणमिति ७८ अथार्कसंक्रमणदोषं मंजुभाषिण्याह विषुवा

विषुवायनेषु परपूर्वमध्यमान्दि वसांस्त्यजेदितरसंक्रमेषु हि घटिकास्तु षोडश शुभक्रियाविधौ परतोपि पूर्वमपि संत्यजेद्बुधः
७९ देवघ्नकर्तवोष्टाष्टौ काः खनृपाः क्रमात् वर्ज्याः संक्रमणेऽर्कादेः प्रायोर्कस्यातिनिंदिताः ८० घस्रे तुलाली बधिरो मृगाश्वौ रा-
त्रौ च सिंहाजवृषा दिवांधाः कन्यानृयुक्कर्कटका निशांधा दिने घटोंत्यो निशि पंगुसंज्ञाः ८१ यने षिति विषुवं तुलामेषसंक्रांती च तत्सृषुसं
क्रांतिषु परपूर्वमध्यमान् गतागामि वर्तमानान् दिवसान् बुधः शुभक्रियाविधौ विवाहादौ त्यजेत् इतरसंक्रांतिषु संक्रमणकालात् परतोऽग्रे पूर्वं प्रागपि षोड-
श घटिका मिलित्वा द्वात्रिंशद्घटिकास्त्यजेत् गुरुः अयने विषुवे पूर्वपरं मध्यं दिनं त्यजेत् अन्यसंक्रमणे पूर्वाः पराः षोडशनाडिका इति ७९ अथ प्रसंगात्सकलग्रह-
णां संक्रांतिघटीरनुष्टुभाह देवेति यथाक्रमेण सूर्यादेः संक्रमणे एता घटिका वर्ज्याः यथा रवेः प्राक् पश्चाच्च षट्त्रिंशद्घटिकास्त्याज्याः चंद्रस्य द्वे भौमस्य नव बुधस्य
षट् गुरोरष्टाशीतिः शुक्रस्याष्टाशीतिः शनेः खनृपाः षष्ट्यधिकं शतमिति ८० अथ पंग्वंधबधिराख्यान् लग्नदोषानुपजातिकयाह घस्रेइति घस्रे दिवसेतु ८०
लावृश्चिकौ बधिरसंज्ञकौ रात्रौ मकरधनुषौ बधिरसंज्ञौ शेषं स्पष्टम् वसिष्ठः तुलाच वृश्चिकश्चैव दिवसे बधिरौ तथा धनुश्च मकरश्चैव बधिरौ निशि कीर्तितौ मेषो वृषो

मृगेंद्रश्चदिवसांधाः प्रकीर्तिताः नृयुक्कर्कटकन्याश्वरात्रावंधाः प्रकीर्तिताः कुंभमीनौचपंगूह्योदिवारात्रौयथाक्रममिति अनेन तस्मिन्काले ऽधादिलग्नानिवर्ज्यानीत्य
र्थः ८१ अथकेचिन्मतमाह बधिराधन्वीति स्पष्टार्थम् ८२ अथैषांप्रयोजनंसापवादंमहर्षिप्याह दारिद्र्यमिति पंग्वंगेपंगुलग्ने अन्यत्स्पष्टम् ८३ अथविहितनवांशा
च्छिन्नपद्याच्छंदसाह कार्मुकेति युग्मंमिथुनं एषांनवांशाः झषवेगामिन नवांशेविकल्पेन वाशब्दएकयमतसूचनार्थः एषांशेषुयर्हिउपयामो विवाहोभवेत्तर्हिक
न्यासतीपतिव्रताभवेत् ८४ अथविहितनवांशेकश्चिन्निषेधंश्रीछंदसाह अंत्यनवांशेइति विहितनवांशेष्वपियथामेषलग्नेधनुर्नवमांशोऽतिमइत्येवंविधेविषये

बधिराधन्वितुलालयोऽपराण्हेमिथुनंकर्कटकोंगणानिशांधाः दिवसांधाहरिगोक्रियास्तुकुब्जामृगकुंभांतिमभानिसंध्ययोर्हि ८२
दारिद्र्यंबधिरतनौदिवांधनलग्नेवैधव्यंशिशुमरणंनिशांधलग्ने पंग्वंगेनिखिलधनानिनाशमीयुःसर्वत्राधिपगुरुदृष्टिभिर्नदोषः ८३
कार्मुकतौलिककन्यायुग्मलवेझषगेवायर्हिभवेदुपयामस्तर्हिसतीखलुकन्या ८४ अंत्यनवांशेनचपरिणेयाकाचनवर्गोत्तममिहहि-
त्वानोचरलग्नेचरलवयोगंतौलिमृगस्थेशशभृतिकुर्यात् ८५ व्ययेशनिःखेऽवनिजस्तृतीयेभृगुस्तनौचंद्रखलानशस्ताः लग्नेट्कु
विग्लौश्चरिपौमृतौग्लौलग्नेट्शुभाराश्चमदेचसर्वे ८६ काचनकन्यान परिणेयान विवाह्या परंतु वर्गोत्तममंतिमनवांशंहित्वा तत्रविवाह
उचितएव यथामिथुनलग्नेमिथुननवांशेअंत्यांशकोऽपिश्रेष्ठायदिवर्गोत्तमाख्याइतिकश्यपोक्तेः नोचरलग्नइति तौलिमृगस्थेतुलामकरस्थेचंद्रेचरलग्नेविहि
तचरलवयोगंनोकुर्यात् यथामेषलग्नेतुलांशइति ८५ अथलग्नभंगसुपजात्याह व्ययेशनिरिति द्वादशेशनिर्नोशस्तः खेदशमेऽवनिजोभौमोनशस्तःतृतीयेशु
क्रोनशस्तः लग्नेचंद्रखलाः चंद्रःपापग्रहाश्चनशस्ताः लग्नेट्लग्नस्वामीकविःशुक्रोग्लौश्चंद्रश्चरिपौषष्ठेनशस्ताःग्लौश्चंद्रः लग्नेट्लग्नस्वामीशुभाबुधगुरुशुक्रा

आरोभौमश्चएतेमृतावस्थमेनशस्ताःमदेसप्तमेसर्वेग्रहानशस्ताः८६ अथरेखामदान्वसंततिलकयाऽऽहव्यायेति स्पष्टार्थम् ८७ कर्तर्यादिमहादोषाणामपवादं
शार्दूलविक्रीडितेनाह पापौकर्तरिकारिकाविति कर्तरिकारकौक्रूरौग्रहौरिपुगृहे शत्रुगृहेस्थितौ नीचेनीचराशिगौ अस्तगौ अस्तंगतौवातदा कर्तरिदोषोनैवस्यात्-
कश्यपः पापयोःकर्तरीकर्त्रोः शत्रुनीचगृहस्थयोः यदाचास्तगतयोर्वापिकर्तरिनैवदोषदेति अथशीतेशफक्रे अरिनीचगृहगेशत्रुगृहगेस्वनीच गृहगेवासति तत्षष्ठ-
दोषोपिनस्यात् कश्यपः नीचराशिगतेशक्रे शत्रुक्षेत्रगतेपिवा भृगुषष्ठस्थितोदोषोनास्तितत्रनसंशयइति भौमेस्ते अस्तंगतेरिपुनीचगे शत्रुगृहे नीचगृहेवाऽष्टमो
भौमोदोषकृन्नस्यात् कश्यपःअस्तगेनीचगेभौमेशत्रुक्षेत्रगतेपिवा कुजाष्टमोद्भवोदोषो नकिंचिदपिविद्यते अथशशिनिचंद्रे नीचेनीचनवांशकेवासति-

> व्यायाष्टषट्सुरविकेतुतमोर्कपुत्रास्त्र्याद्यारिगः क्षितिसुतो द्विगुणायगोऽज्ञः सप्तव्ययाष्टरहितौज्ञगुरूसितोष्टत्रिद्यूनष-
> ड्व्ययगृहान्यरिहत्यशस्तः ८७ पापौकर्तरिकारकौरिपुगृहेनीचास्तगौकर्तरिदोषोनेव सितेऽरिनीचगृहगेतत्षष्ठदोषोपिनभौ
> मेस्तेरिपुनीचगेनहिभवेद्भौमाष्टमोदोषकृन्नीचेनीचनवांशकेशशिनिरिःफाष्टारिदोषोपिन ८८ अब्दायनर्तु तिथिमासभपक्ष
> दग्धतिथ्यंधकाणबधिरांगमुखाश्चदोषाः नश्यंतिविद्गुरुसितेष्विहकेंद्रकोणेतद्वच्चपापविधुयुक्नवांशदोषः ८९

द्वादशाष्टमषष्ठस्थानस्थितचंद्रदोषोपिनस्यात् नीचराशिगतेचंद्रेनीचांशकगतेपिवाचंद्रेषष्ठाष्टरिःफस्थे दोषोनास्तिनसंशयइतिकश्यपोक्तेः८८अथाब्द-
दोषाद्यनेकदोषापवादंवसंततिलकयाह अब्दायनेति विद्गुरुसितेषुकेंद्रकोणेसप्तमस्थानरहितेषुसत्सुएतेदोषाः नश्यंतिकश्यपःअब्दायनर्तुमासोत्थाःपक्षति
थ्युक्षसंभवाःतेसर्वेनाशमायांतिकेंद्रसंस्थेशक्रभगृहे काणांधबधिरोद्भूतादग्धलग्नतिथेर्भवाःतेदोषनाशमायांतिकेंद्रसंस्थेशक्रभग्रहे अकालजाश्चनीहारविद्युत्सं- ८१

स्वभ्रसंभवाः परिवेषमं.ति सूर्यशक्रचापध्वजादयः दोषप्रदामंगलेषु कालजाश्चेन्नदोषदाः गुरुरेकोपिकेंद्रस्थः शुक्रोवायदिवाबुधः हरेत्स्मृतिर्वथाहंतितद्व
द्दोषांस्त्रिकोणगः लत्तोपग्रहत्त्वंडीशत्वंद्वजामित्रसंभवान् तत्केंद्रगोगुरुर्हंतिसुपर्णः पन्नगानिव नद्दत्त्वेति यथायादिपापाः क्रूराश्चेद्बुधचंद्रस्तैर्युक्तोयोनवांशस्तद्दोषो
पिनश्यति उक्तंच सक्रूरराशेरशुभोनवांशः प्रोक्तःसपापोपिविलग्नसंस्थः त्रिकोणकेंद्रेषुगुरुःसितोवायदातदासावरफभोऽपिशस्तइति ८९ अथान्यान्प
रिहारानुशालिन्याह केंद्रेकोणइति केंद्रेसप्तमरहिते १, ४, १० कोणेनवपंचमेवानव्रगुरौसतिसर्वेदोषानाशमायांतिकश्यपः कार्य्येगुरौवासौम्येवायदाकेंद्र
त्रिकोणगेनाशंयांत्यखिलादोषपापानीवहरिस्मृतेः अथवा आयेएकादशेरवौसतिसर्वेदोषानाशमायांतिवालग्नेचंद्रेवावर्गोत्तमेराशिनवांशयुक्तेसतियथा

केंद्रेकोणेजीवआयेरवौवालग्नेचंद्रेवापिवर्गोत्तमेवा सर्वेदोषानाशमायांतिचंद्रेलाभेनद्दद्दुर्मुहूर्तांशदोषः ९० त्रिकोणेकेंद्रे
वामदनरहितेदोषशतकंहरेत्सौम्यः शुक्रोद्विगुणमपिलक्षंसुरगुरुः भवेदायेकेंद्रेंगपउत्तलवेशौयदितदासमूहंदोषाणांदहनइ
वतूलंशमयति ९१

मिथुने मिथुनोनवांशस्तदापि दोषनाशः द्वितीयवाशब्दस्यानुक्तसमुच्चयार्थत्वात् चंद्रोलग्नादुपचयेसर्वदोषविनाश
कः उक्तंचयत्रैकादशगः सूर्योदोषानाशंययुस्तदा स्मरणादेवरुद्रस्यपापजन्मशतोद्भवम् वर्गोत्तमगतेलग्नेसर्वेदोषालयंययुः चंद्रोवाप्युपचयवायेपिपीष्मे
कुसरितोयथा चंद्रेति एकादशेचंद्रेसति दुर्मुहूर्तांशदोषाः दुर्मुहूर्तारिक्तावर्धमेत्यादयः अंशदोषाः पापग्रहनवांशाख्याः तेसर्वेतद्वन्नाशमायांति कश्यपः
मुहूर्तलग्नषड्वर्गकुनवांशग्रहोद्भवाः येदोषास्तान्निहंत्येवयत्रैकादशगः शशी ज्योतिर्निबंधे नक्षत्रदोषकुनवांशदोषगंडांतदोषंच मुहूर्तदोषमविरुद्धदो
षंनिशाकरोलाभगतोनिहंति ९० अथसामान्यतोदोषसमूहपरिहारंशिखरिण्याह त्रिकोणेइति त्रिकोणेसप्तमरहितेकेंद्रेवायदिसौम्योबुधस्तिष्ठेत्तदा

दोषशतकंहरेत् उक्तस्थानस्थितः शुक्रोपिद्विगुणंदोषशतकंदोषद्विशतिंहरेत् तथोक्तस्थानस्थितोगुरुरपिलक्षदोषान् हरेत् भवेद्विति अंगपोलग्नस्वामीउक्त-
वार्थेलवेशोलग्नगननवांशनाथोवा आपेकेंद्रेयदिभवेत्तदादोषाणांसमूहंनाशयति यथादहनोग्निस्तूलकार्पासमिवलग्नेरलग्नांशनाथौवान्यायुगःकेंद्रगोपिवाराशि
निहंतिदोषाणामिंधनानीवपावकइति ११ अथलग्नविंशोपकाननुष्टुभाह द्वाविति ज्ञभृग्वोरेरवाषदयोःसतोर्द्वौद्वौविंशोपकाः एवंविधेचंद्रेपंचसूर्येसाधोरत्रयः ३,३०
गुरोःरामारत्रयःमंदःशनिः अगूराहुःकेतुःआरोभौमःएषुप्रत्येकंसार्द्धमेकैकम् १,३० विंशोपकाःज्ञेयाः १२ गृहवशेनश्वशुरादिविभागसंप्रयोजनमुपजात्याहश्व
श्रूरिति सितःकन्यायाःश्वश्रूःसूर्यःश्वशुरःतनुर्लग्नंतनुःशरीरस्यात्जामित्रपःसप्तमाधीशोदयितोभर्तामनःचंद्रःएतेषांशुक्रादीनांबलंविचार्यतांत्रिकःसिद्धांतवेत्ताविं-

द्वौद्वौज्ञभृग्वोःपंचेंदोरर्कौसार्द्धंत्रयोगुरो रामामंदागुकेत्वारेसार्द्धैकैकंविंशोपकाः १२ श्वश्रूःसितोर्कःश्वशुरस्तनुस्तनुर्जामित्रपःस्याद्द
यितोमनःशशी एतद्बलंसंप्रतिभाव्यतांत्रिकस्तेषांसुखंसंप्रवदेद्विवाहतः १३ कृष्णेपक्षेसौरिकुजार्केपिचवारेवर्ज्येनक्षत्रेयदिवास्यात्
करपीडा संकीर्णानांतर्हिसुतायुर्धनलाभप्रीतिप्राप्त्यैसाभवतीहस्थितिरेषा १४ गांधर्वादिविवाहेकोहद ४ नेत्र २ गुणं ३ दवः १ कु १
युगां ४ गा ६ ग्नि ३ भू १ रामा ३ स्त्रिपद्यामशुभाःशुभाः १५ वाहतोविवाहानंतरंश्वशुरादीनांसुखंस्यादितिप्रवदेत्लोकेस्मिन्विशेषांतरमप्युक्तं
सूर्यःसितःस्त्रीचविधोस्तयाराद्धिरंकुलोत्तान्यसुखंगुरोश्वधर्मःसितादर्कसुतान्वदेरमश्रूयास्तसमृद्धाहविधौस्वपुत्र्योरिति १३ अथसंकीर्णजातीनांविशेषमत्तमयूर
च्छंदसाह कृष्णपक्षइति कृष्णेपक्षेशनिभौमार्कवारेविवाहोक्तनक्षत्रभिन्ननक्षत्रेषुचकाराद्दुष्टयोगेष्वपिसंकीर्णानामनुलोमप्रतिलोमजानामपियदिकरपीडा
विवाहःस्यात् तर्हिसाकरपीडासुतायुर्धनलाभप्रीतिप्राप्त्यैभवतिएषास्थितिःशास्त्रहणात् तदभावेप्रागुक्तदिनेपिविवाहःकार्यइति १४ अथगांधर्वादिविवाहेविशेष

मनुस्त्वाह गांधर्वादिति प्राजापत्यब्राह्मदैवार्षसंज्ञाविवाहाउक्तकालेएवकार्याः गांधर्वासुरराक्षसपैशाचाख्याः सर्वकालेकार्याः श्रीपतिः प्राजापत्यब्राह्मदैवार्षसंज्ञाः कालेषूक्तेष्वेवकार्याविवाहाः गांधर्वाख्यश्चासुरोराक्षसश्चपैशाचोवासर्वकालंविधेयइति तत्रकेचिदर्कात्सूर्यनक्षत्रात्वेदत्रेआदिषु क्रमेणसदसत्स्यात् अयमर्थः सूर्याक्रांतनक्षत्रमारभ्यचत्वारिशुभानि ततोद्वेशुभे ततस्त्रीण्यशुभानीति क्रमेणत्रिपद्यांत्रयाणांपदानांसमाहारस्त्रीपदीतस्यांब्रह्मविष्णुरुद्रपदाभिधचक्रत्र-येइत्यर्थः एकस्मिन्नपिपदेयदशुभंतदशुभमेव पदत्रयेपच्छुभमिति कृत्वा अशुभशुभानिक्रमेणपठितानि एवंपदत्रयाणांमुख्यार्थकथनात् पृथक्कथनानुपयो-गः तथाचपदत्रयमुक्तंभूपालवल्लभे एवंपदत्रयेशुद्धमृनक्षत्रंदापयेत्सुधीः गांधर्वासुरपैशाचराक्षसेषुविचिंतयेदिति १५ अथविवाहात्प्राक्कर्तव्यानामावश्य

विधोर्बलमवेक्ष्यवाद्दलनकंडनंवारकंगृहांगणविभूषणान्यथचवेदिकामंडपान् विवाहविहितोडुभिर्विरचयेत्तथोद्वाहतोनपूर्वमि दमाचरेत्त्रिणवषण्मितेवासरे १६ हस्तोच्छ्रायावेदहस्तैःसमंतात्तुल्यावेदीसद्मतोवामभागे युग्मेघस्रेषष्ठहीनेचपंचसप्ताहस्योन्मंड पोद्वासनंसत् १७

कर्तव्यानांदिनशुद्धिंपृथ्वीच्छंदसाह विधोर्बलमिति अत्रचंद्रबलमावश्यकत्वेनविचार्यम् वारकोमंगलकलशः गृहभूषणंचित्रलेखना दि अंगणविभूषणंसंमार्जनगोमयाद्यालेपः अथचवेदिकाचत्वरंवधूवरोपवेशनार्थंस्थलविशेषः मंडपोगृहाच्छादनंकदल्यादिनावितानादिनावा बहुवचनात्कंठहा-रारोपणहरिद्राचंदनकांजिकाधारणादिसकलशुभारंभान् उद्वाहतः पूर्वंविवाहोक्तैरुडुभिर्नक्षत्रैः पंचांगशुद्धिसहितेदिनेरचयेत् उपलक्षणत्वात्तत्तभक्षत्रैरुपनयना दावपिपूर्वंशुभकर्मप्रारंभान्विरचयेत् तथाइदंकार्यजातंत्रिनवषण्मितेदिनेपूर्वंनआचरेत् चित्राविशाखाश्रवणतारकाश्विनीज्येष्ठाभरण्योशिवभाच्चतुष्टयं हित्वाप्रश-स्तंफलतैलवेदिकाप्रदानकंकणमंडनादिकमितिदैवज्ञमनोहरोक्तेः तत्रैव मूलेंदुरुद्रश्रवणार्कपौष्णविश्वेशचित्रानलरेवतीषु संस्थापनंकांजिककुंडिकायावारेरवे-

र्त्रूमिसकतस्यशस्तमिति ९६ अथवेदीलक्षणंमंडपोद्वासनेदिननियमंचशालिन्याह हस्तोच्छ्रायेति स्पष्टार्थः नारदः हस्तोच्छ्रिताचतुर्हस्तैश्चतुरस्रासमंततः स्तंभैश्चतुर्भिःसुश्लक्ष्णोर्वामभागेस्वसद्मनः मंडपोद्वासनंकार्यंसमेतुदिवसेबुधैः षोष्ठतुविषमेनेष्टमुत्क्षापंचमसप्तमाविति ९७ कैश्चित्शैलादिलापेनसंख्यानियमउक्तस्तमाह मेषादिराशिजेतिस्पष्टं देशविशेषेओडीछादौप्रसिद्धं ९८ अथप्रसंगात्वेदसमंतंमंडपादौस्तंभवेशनमिंद्रवज्रयाह सूर्येति कन्यातुलासिंहगतेऽर्केशौचेईशानकोणेविवाहादौस्तंभःस्थाप्यः वृश्चिकधनुर्मकरस्थितेवायुकोणे मीनमेषकुंभस्थितेनिर्ऋतिकोणे वृषमिथुनकर्कस्थितेआग्निकोणेस्तंभःस्थाप्यइत्यर्थः ९९ अथ-

मेषादिराशिजवधूवरयोर्वेदोश्चशैलादिलापनविधौकथितात्रसंख्या. शैलादिशःशरदिगक्षनगाद्रिबाणाबाणाक्षबाणगिरयो ७,
१०,५,१०,५,७,७,५,५,५,५.७ विबुधैस्तुकेश्चित् ९८ सूर्येंगनासिंहघटेषुशैवस्तंभोलिकोदंडमृगेषुवायौ मीनाजकुं
भेनिर्ऋतौविवाहेस्थाप्योऽग्निकोणेवृषयुग्मकर्के ९९ नास्यामृक्षंनतिथिकरणंनैवलग्नस्यचिंतानो वा वारोनचलवविधिर्नो-
मुहूर्तस्यचर्चा नोवायोगोनमृतिभवनंनैवजामित्रदोषोगोधूलिःसामुनिभिरुदितासर्वकार्येषुशस्ता १००

गोधूलीप्रशंसांमंदाक्रांतयाह नास्यामितिस्पष्टार्थं गोधूल्यामधिकारेण आहनारदः प्राच्यानांचकलिंगानांमुख्यंगोधूलिकंस्मृतं गांधर्वादिविवाहेषुवैश्योद्वाहे चयोजयेत् भूपालवल्लभे विप्रेषुघटिकालाभेदानस्यंगोरजंबुधैः संकीर्णेगोरजः शस्तंपरेषुद्वितयंशुभम् घटिकालग्नाभावेकार्यं विप्रैस्तुगोरजोलग्नमिति महादोषान्परित्यज्यप्रोक्तान्धिष्ण्यादिकेषुच कारयेद्गोरजोयावद्भावहन्नशुभावहमिति दैवज्ञमनोहरे कुलिकंक्रांतिसाम्यंच मूर्तौषष्ठाष्टगःशशी पंचगोधूलिकेत्याज्याश्चान्येदोषाःशुभावहाइति तत्रगोधूलिकालः केशवार्केणोक्तः अत्रोभयत्रघटिकादलमिष्टमाहुर्यात्यंतदवरमयोरपिवार्धबिंबादिनिकेचित्तुया

वह्निनांते दिशि पश्चिमायां पश्येत्तृतीयं रविबिंबभागं तस्मात्परं नाडिकयुग्ममेके गोधूलिकालं मुनयो वदंति १०० अथ गोधूलिभेदं जलधरमालाछंदसाह पिंडीभू
तइति हेमंतर्तौ शीतकाले मार्गादिमासचतुष्टये दिनकृति सूर्ये पिंडीभूते गोलकसदृशे संध्यायां नीहाराद्युत्वेन निष्प्रभे इत्यर्थः तस्मिन् समये गोधूलिर्ज्ञेया तथा त
पसमये उष्णकाले चैत्रादिमासचतुष्टये अर्धास्ते अर्धबिंबस्य दृश्यत्वे गोधूलिः जलधरा मेघास्तेषां माला समूहस्तस्योत्पादककाले वर्षाकाले श्रावणादिमासचतु
ष्टये सूर्ये संपूर्णास्ते दर्शनं यस्य तादृशे सति गोधूलिर्जलधरमालाशब्देन छंदोनामापि सूचितम् न केवलमियं विवाहे किंतु सकलशुभकार्ये योज्ञेया १०१ अथ-

पिंडीभूते दिनकृति हेमंततौ स्यादर्धास्ते तपसमये गोधूलिः संपूर्णास्ते जलधरमालाकाले त्रेधा योज्या सकलशुभे कार्यादौ १०१
अस्तं याते गुरुदिवसे सौरे सार्के लग्नान्मृत्यौ रिपुभवने लग्ने चंद्रे कन्यानाशस्तनुमदमृत्युस्थे भौमे वोढुर्लाभे धनसहजे चंद्रे सौ
ख्यम् १०२ मेषादिगे के ऽष्टशरा ५८ नगाक्षाः ५७ समेषवः ५७ सप्तशरा ५७ गजाक्षाः ५८ गोक्षाः ५९ खतर्काः ६० कुरसाः
६१ कुतर्काः ६१ कं गानि ६१ षष्टि ६० नवपंच ५९ भुक्तिः ॥१०३॥ गोधूलिसमये अवश्यवर्ज्यानि वैश्वदेवी छंदसाह अस्तं याते इति
गोधूलिरित्यनुवर्तते बृहस्पतिवारे सूर्ये अस्तं याते गोधूलिः शुभा स्यात्तन्नु पूर्वं अर्धयामसद्भावात् तथा सौरे शनौ सार्के सत्येव गोधूलिः शुभा तत्वस्तानंतरं
कुलिकसद्भावात् क्रांतिसाम्यमपि त्याज्यम् तथा लग्नात् सायंकालीनलग्नात् मृत्यावष्टमे रिपुभवने षष्ठे वा लग्ने एव वा चंद्रे सति कन्यानाशः स्यात् लग्नेइ-
ति लग्नस्थे मदनस्थे मृत्युस्थे वा भौमे सति वोढुर्वरस्य नाशः स्यात् शेषं स्पष्टम् १०२ अथ सूर्यस्पष्टगति सिंहवक्र्याह मेषादिगे इति मेषादिद्वादशराशि
षु स्थूलाकलात्मिका स्पष्टा गतिरित्यर्थः १०३ ६१ ६१ ६१ ६१ ६१ ६१ ६१

सूर्यस्य तात्कालिकीकरणमनुष्टुभाह संक्रांतियातेनेति पंचांगे यद्दिने यावतीषु घटीषु पलेषु च संक्रांतिस्तत आरभ्य स्वाभीष्टदिनपर्यंतं यावद्दिनानि घटी पलानि भवंति तैर्मेषादीष्टराशिस्थेऽर्के सति तत्सूर्यस्थूलस्पष्टगतिर्गुणनीया षष्ट्या भाज्या यल्लब्धं तेंऽशाः अवशिष्टं कलादि येंऽशावयवास्ते आदिशब्दवाच्याः तैर्युतर्क्षयातराशिः सूर्यभुक्तमेषादिराशियुक्तः सन् तात्कालिकः स्पष्टभास्करः स्यात् १०४ अथ लग्नानयनमनुष्टुभाह तनोरिति लग्नस्य क्रियमृगास्ये त्यादिना यो नवांशो विचारितः स यावत्संख्याक आगच्छेत्तत्पूर्वनवांशा यावंतः स्युस्ते दशगुणाः रामैस्त्रिभिराप्ता यल्लब्धं तदंशाद्यं अंशकलाविकलात्मकं तत्तनोरिष्टकालिकं भुक्तं स्यात्तेन कृत्वा प्राग्युक्तकुजशुक्रसौम्येत्यादिप्रकारेण षड्वर्गसाधनं स्यात् १०५ अथैवं साधिताभ्यां रविलग्नाभ्यां घटिकानय

संक्रांतियातघस्राद्यैर्गतिर्निघ्नी रवेः षट् ६० हृता । लब्धेनांशादिनायोज्यं यातर्क्षे स्पष्टभास्करः १०४ तनोरिष्टांशकात्पूर्वनवांशा दशसंगुणाः । रामाप्ता लब्धमंशाद्यं तनोर्वर्गादिसाधने १०५ अर्काल्लग्नात्सायनाद्भोग्यभुक्तैर्भागैर्निघ्नात्स्वोदयात् खाग्निभक्तात् । भोग्यं भुक्तं चांतरालोदयाढ्यं षष्ट्या भक्तं स्पष्टनाड्यो भवेयुः १०६

नं शालिन्याह अर्कादिति अयनांशसहित सूर्यात् राशिभोग्यांशैः सायनसूर्याक्रांतराशेः स्वदेशीय उदयः मेषादिराशीनां पलात्मकं प्रमाणं गुण्यः खाग्निभिस्त्रिंशता भक्तं लब्धानि भोग्यानि पलानि स्युः एवं लग्नात्सायनात्स्यात् भुक्तांशैः स्वोदयो गुण्यः खाग्निभक्तो लब्धानि भुक्तानि पलानि एवं जातानां भोग्यभुक्तपलानामैक्यं कार्यं तत्सायनांश लग्नार्कयोरंतरालोदयपलैर्युक्तं कार्यं षष्ट्या भक्तं सूर्योदयादिष्टघटिकाः भवेयुः १०६ विशेषं शालिन्याह चेल्लग्नार्काविति सायनांशौ लग्नार्कौ एकराशौ भवतस्तयोर्विश्लेषोंऽतरांशास्तैर्गुणितः स्वदेशीय उदयः ततः खाग्निभक्तो लब्धमिष्टकालः सूर्योदयात्स्यात् तत्र यदाऽर्कात्सायनादेकराशिस्थितं लग्नमूनं

स्यात् तदायइष्टकालश्चागतः ससूर्योदयात्प्राग्घ्यान्निशेषोभवेत् अयमर्थः आगतइष्टकालः षष्ट्यांप्रपात्यप्राग्दिनीयसूर्योदयानंतरमेवावार्गानिष्टकालः अथवारा
त्रिमानात्प्रपात्यप्राग्दिनीयसूर्यास्तानंतरमेवावानिष्टकालः अथरात्रौविशेषउच्यते निशापांरात्रौसूर्यात्नुसषड्भान्राशिषट्कयुक्तात्प्रागुक्तप्रकारेणार्कोल्लग्नादित्या-
दिनेष्टकालःसाध्यःससूर्यास्तानंतरंभवेत् एवमानीतेइष्टकालेअंशप्रवृत्तेः पंचपलानियोज्यानि इतिसंप्रदायः तस्त्रमध्येपरस्परदर्शनंकार्यमित्याह कश्यपः अन्यो
न्यवीक्षणंसम्यक्सुलग्नंकारयेत्सदेति स्फुलग्नसाधनंघटिकायंत्रेण तत्रघटीस्थापनेनारदः ताम्रपात्रेजलैःपूर्णेगंधपुष्पैरलंकृते तंडुलस्थेरत्नयुते शुचिभूमावह
र्पनेः मंडलार्धोदयंवीक्ष्यजलपात्रेविनिक्षिपेत् तत्रमंत्रः यंत्राणांमुख्यभूतंत्वमितिधात्रापुराकृतं दंपत्योरायुरारोग्यसुखपुत्रधनहेतवे जलयंत्रकमेतस्मादिष्ट-

चेल्लग्नार्कौसायनावेकराशौतद्विश्लेषघ्नोदयःखाग्निभक्तः स्वेष्टःकालोलग्नमूनंयदार्कात्द्युरात्रेःशेषोर्कात्तुषड्भान्निशायां १०७ उ-
त्पातान्सहपातदग्धतिथिभिर्दुष्टांश्चयोगांस्तथाचंद्रेज्योशनसामथास्तमयनंतिथ्याःक्षयर्द्धीतथा गंडांतंचसविष्टिसंक्रमदिनंत
न्वंशपास्तंतथातन्वंशेशविधूनथाष्टरिपुगान्पापस्यवर्गांस्तथा १०८

सिद्धिप्रदंभवेत् अथवासाधयेत्कालंद्वादशांगुलशंकुनेति शंकुघटीज्ञानं
रामविनोदेमयोक्तंततएवज्ञेयम् १०७ अथविवाहादौशुभकार्येऽवश्यवर्ज्याविस्मरणार्थंशार्दूलविक्रीडितत्रयेणाह उत्पातानिति सेंदुक्रूरेति क्रूराक्रांतेतिच उ
त्पातादीन् उद्वाहेविवाहेयज्ञोपवीतादौशुभकर्मशुचत्यजेदितितृतीयश्लोकेनान्वयः उत्पातान् दिव्यभौमांतरिक्षान् लक्षणयातत्संबंधिसमयवर्ज्यान् दिवसान्
पातोमहापातः क्रांतिसाम्यमितियावत् दग्धतिथयश्चापांत्यगेगोघटगे इत्यादिनोक्ताः एतैः सहउत्पातंत्यजेदित्यर्थः तथादुष्टान्व्यतीपातादियोगान् चंद्रगुरुशु
क्राणामस्तमयनमस्तम् तिथ्याःक्षयर्द्धीतिथिक्षयंतिथिवृद्धिंच गंडांतंतिथिनक्षत्रलग्नानांत्रिविधं विष्टिर्भद्रा संक्रमदिनंसंक्रमकालादुभयतोवर्ज्याघ

टिका अयने विषुवे च पूर्वापरदिनसहितं संक्रांतिदिनं ज्ञेयम् ताभ्यां सहितमिति पूर्वेण संबंधः तन्वंशपास्तं तनुर्लग्नम् अंशो लग्नगतो विहित नवांशः तौ पातः तौ तन्वंशपौ तयोरस्तम् लग्नेशास्तं लग्ननवांशस्वाम्यस्तं च तथा तन्वंशेशविधून् लग्नेशनवांशेशचंद्रान् अष्टमषष्ठस्थानगान् तथा पापग्रहवर्गान् १०८ सेंदुक्रूरखगोदयांशम् इंदुसहितं लग्नं लग्नांशं च क्रूरग्रहसहितं लग्नं लग्नांशं चेत्यर्थः उदयास्तशुद्धिं उदयशुद्धिमस्तशुद्धिं च इतरथा ज्ञेयमशुभमित्यायुक्तम् चंडायुधं हर्षणवैधृतिसाध्येत्यादिनोक्तम् खार्जुरं व्याघातगंड इत्यादिनोक्तम् दशयोगः सूर्यर्क्षाच्चंद्रर्क्षं युतेभशेष इत्यादिनोक्तः योगो ग्रहयु

सेंदुक्रूरखगोदयांशमुदयास्ताशुद्धिं चंडायुधान् खार्जूरं दशयोगयोगसहितं जामित्रलत्ताव्यधम् । बाणोपग्रहपापकर्तरि तथा तिथ्यृक्षवारोत्थितं दुष्टयोगमथार्धयामकुलिकाद्यान्वारदोषानपि ॥ १०९ ॥ क्रूराक्रांतविमुक्तभं ग्रहणभं यत्क्रूरगन्तव्यभं त्रेधोत्पातहतं च केतुहतभं संध्योदितं भं तथा । तद्वच्च ग्रहभिन्नयुद्धगतभं सर्वानिमान्संत्यजेदुद्वाहे शुभकर्मसु ग्रहकृतान्लग्नस्य दोषानपि ॥ ११० ॥ इति मु॰ चिं॰ षष्ठं विवाहप्रकरणं समाप्तम् ॥ ६ ॥

तिः तत्सहितं जामित्रलत्ताव्यधम् जामित्रं लग्नजामित्रं चंद्रजामित्रं च लग्नास्तं ग्रहान् मदनभवनगे इत्यादिनोक्तम् लत्ता ज्ञराहुपूर्णेंदुसिता इत्यादिनोक्ता व्यधः पंचशलाका सप्तशलाकोक्तं च बाणाः पंचकं उपग्रहः प्रसिद्धः शराष्टदिक्शक्रनगेत्यादिः पापकर्तरिसमाहारद्वंद्वैकवचनं तिथ्यृक्षवारोत्थितदुष्टयोगं तिथिनक्षत्रवारैः कृत्वोत्थितमुत्पन्नं दुष्टयोगं यथा तिथिनक्षत्रोत्थं सार्पे द्वादश्यां वैश्वमादिम इत्यादि तिथिवारोद्भवं सूर्येशपंचेत्यादि नक्षत्रवारोद्भवं याम्यं त्वाष्ट्रमित्यादि तिथिनक्षत्रवारोद्भवं हस्तार्कपंचमीतिथ्यावित्यादि दुष्टयोगं अर्धयामकुलिकाद्यान्वारदोषानपि आदिशब्देन दुर्मुहूर्तादिकं च १०९ क्रूराक्रांतविमुक्तभं क्रूरग्रहेण भुक्तभं क्रूरविमुक्तभं च ग्रहणभं यस्मिन्नक्षत्रे चंद्रसूर्यग्रु

योपरागोजातस्तद्दं क्रूरस्यगंतव्यभं तेधोत्पाताः त्रिविधोत्पाताः दिव्यभौमांतरिक्षाः तैर्हतंभम् तस्मात्सषट्कंत्याज्यम् एवंग्रहणनक्षत्रमपिकेतुहतभम्
केतुनाधूननैः स्पर्शनैश्चयन्नक्षत्रंहतं अनेननक्षत्रांतरेपिदोषः संध्योदितभंसूर्यास्तकालेयन्नक्षत्रस्यक्षितिजउदयः तत्सूर्यनक्षत्राच्चतुर्दशनक्षत्रमित्यर्थः
तद्वच्चग्रहाभिन्नयुद्धगतभंग्रहेणभेदितंग्रहयुद्धंमतंचषण्मासांनिषिद्धं तथागृहकृतान्लग्नस्यदोषान्व्ययेशनिः रवेऽवनिज इत्यादिकान्लग्नसंबंधिदोषान्संत्यजेत्
मूलवाक्यानिपूर्वमेवलिखितानि ११० इतिमुहूर्तचिंतामणौप्रमिताक्षरायांषष्ठंविवाहप्रकरणंसमाप्तम् ॥६॥ ७ ॥अथवधूप्रवेशप्रकरणंव्याख्यायते अथा
धूप्रवेशोनामनूतनपरिणीतायावध्वाः प्रथमतः क्रियमाणोभर्तृगृहेप्रवेशोवधूप्रवेशस्तन्मुहूर्तमुपेंद्रवज्रयाह समाद्रीति विवाहाद्विवाहदिवसादारभ्याषष्ठिदिनांतराले

अथवधूप्रवेशप्रकरणप्रारंभः ॥ समाद्रिपंचांकदिनेविवाहाद्वधूप्रवेशोऽष्टिदिनांतराले शुभः पुरस्ताद्विषमाब्दमासदिनेक्ष
वर्षात्परतोयथेष्टम् १ ध्रुवक्षिप्रमृदुश्रोत्रवसुमूलमघानिले वधूप्रवेशःसन्नेष्टोरिक्ताराकेबुधेपरः २

षोडशदिनमध्येसमाद्रिपं
चांकदिनेसमदिनानिद्वितीयचतुर्थषष्ठाष्टमदशमद्वादशचतुर्दशषोडशानिविषमदिनमध्येसप्तमपंचमनवमदिनानितेषुवधूप्रवेशः शुभः नारदः आरभ्योद्वाह-
दिवसात्षष्ठेवाप्यष्टमेदिनेवधूप्रवेशःसंपत्त्यैदशमेथसप्तमेदिने षष्ठादीनांसमत्वादेवग्रहणेसिद्धेपुनस्तदुक्तिरन्यप्राशस्त्यार्था वधूप्रवेशनंकार्यंपंचमेसप्तमेदिने नवमे-
चशुभेवारेसुलग्नेशशिनोबले इतिज्योतिर्निबंधे षोडशदिवसानंतरंवधूप्रवेशस्तदाविषमाब्दमासादिनौविषमवर्षेविषममासेविषमदिनेचकार्यः अक्षवर्षादिनेपंचव
र्षादनंतरंविषमवर्षादीनियमोनास्ति किंतुदोषरहितकालेवधूप्रवेशोविधेयः उक्तंचविवाहमारभ्यवधूप्रवेशोयुग्मेदिनेषोडशवासरांतः ऊर्ध्वंततोऽब्देऽयुजिपंचमात्
पुनःपुरस्तान्नियमोनचास्तीति १ अथनक्षत्रशुद्धिमनुष्टुभाह ध्रुवेति ध्रुवादिनक्षत्रेषुवधूप्रवेशःसन्शुभफलः रिक्तारार्केरिक्तास्र ४।९।१४ आरेभौमेअर्के

रवौनइष्टः अर्थादन्यतिथिषुरविक्षोमव्यतिरिक्तवारेषु शस्तइत्यर्थः अपरैर्बुधवारेपिनेष्टः २ अथविशेषमहेंद्रवज्रयाह ज्येष्ठेपतिज्येष्ठमिति विवाहतोविवा हतोविवाहानंतरं आदिमेज्येष्ठेभर्तृगृहेस्थितावधूः पतिज्येष्ठंहंति आदिमेअधिकेपतिंभर्तारंहंति आदिमेषुचावाषाढेश्वश्रूंभर्तृजननींहंति आदिमेसहस्येपौषेश्वशु रंभर्तृपितरंहंति आदिमेक्षयेक्षयमासेभर्तृगृहेतिष्ठंतीतनुंनिजशरीरंहंति म्रियतइत्यर्थः तथा आदिमेमधौचैत्रेतातगृहेपितृगृहेतिष्ठंतीतातंपितरंहंतीत्यर्थः यदिद्वि तीयाद्यब्दावस्थितिस्तन्मासिनहृहावस्थितौसत्यामपिनकोपिदोषइत्यर्थः नभर्तृतेषामभावे इत्युक्तेः ज्योतिर्निबंधेविवाहात्प्रथमेपौषेआषाढेचाधिमासके नसाभर्तृगृहे तिष्ठेच्चैत्रेतातगृहेपिच आषाढोज्येष्ठोपलक्षकः २ इतिमुहूर्तचिंतामणौप्रमिताक्षरायांसप्तमंवधूप्रवेशप्रकरणंसमाप्तम् ॥७॥ ॥छ॥ अथद्विरागमनप्रकर

ज्येष्ठेपतिज्येष्ठमथाधिकेपतिंहंत्यादिमेभर्तृगृहेवधूःशुचौ श्वश्रूंसहस्येश्वशुरंक्षयेतनुंतातंमधौतातगृहेविवाहतः २ इतिमु॰ सप्तमंवधूप्रवेशप्रकरणंसमाप्तम् ॥७॥ छ॥ छ॥ अथद्विरागमनप्रकरणप्रारंभः चरेदथौजहायनेघटालिमेषगेरवौरवी॰ ज्यशुद्धियोगतःशुभग्रहस्यवासरे नृयुग्ममीनकन्यकातुलावृषेविलग्नकेद्विरागमंलघुध्रुवेचरेभपेमृदूडुनि ॥१॥

गंव्याख्यायते तत्रवधूप्रवेशानंतरंपरावृत्त्यपितृगृहंप्राप्तायावध्वाः पुनर्भर्तृगृहेप्रवेशोद्विरागमनशब्दवाच्यः तन्मुहूर्तंपंचचामरच्छंदसाह चरेदिति अथानंत रंवक्ष्यमाणेषुलघुध्रुवादिनक्षत्रेषुओजहायनेविषमवर्षे प्रथमतृतीयादिवर्षे तथाघटालिमेषगेरवौकुंभेवृश्चिकेमेषेरवौसति तथा वरस्यरवीज्यशुद्धियोगतः शुभग्रह स्यवारेमिथुनमीनकन्यातुलावृषाणामन्यतमेलग्नेशुभयुतदृष्टेसति लघुध्रुवचराणिप्रसिद्धानि अश्वपौमूलं मृदूनिप्रसिद्धानि एतेषुद्विरागमंचरेत्कुर्यात् अत्र- सामान्यतः गुरुशुक्रास्तादिविचारः पूर्वोक्तएवज्ञेयः ॥१॥ ॥छ॥ छ छ छ छ छ

अथसंमुखशुक्रदोषं प्रह्रर्षिण्याह दैत्येज्यइति दैत्येज्यः शुक्रः गंतव्यदिगभिमुखेगंतुर्दक्षिणभागे वास्थितः स्यात्तदाशिशुर्बालकः गर्भिणीगर्भवतीनवोढानूतन परिणीताएतानगच्छेयुः यदिप्रतिशुक्रेगच्छेयुस्तदेत्याह बालइति चेद्वालोगच्छतीनदाविपद्यतेम्रियतेनवोढाचेद्वजतितदावंध्या अपत्यसंभावनारहितास्यात् ग र्भिणीचेद्वजतितदा अगर्भागर्भस्त्रावचतीस्यात् यदिशुक्रः पूर्वस्यामुदितः पूर्वांगंतुः संमुखः उत्तरांगंतुर्दक्षिणः पश्चिमांगंतुःपृष्ठेः दक्षिणांगंतुर्वामेस्यात् तदापूर्वोत्तरे दिशोनगच्छेत् यदिपश्चिमायामुदितः शुक्रः तदापश्चिमांगंतुः संमुखः दक्षिणांगंतुर्दक्षिणः पूर्वांगंतुपृष्ठे उत्तरांगंतुर्वामे तदापश्चिमदक्षिणेदिशौनगच्छे-त् केचिद्दीपोत्सव प्रतिपदिनक्षत्रादि नियमंविनैववधूप्रवेशंवाछंति उक्तंच भरलंगने गुरौशुक्रेसिंहस्थेवा बृहस्पतौ दीपोत्सवदिनेचैव कन्याभर्तृगृहंविशेदिति

दैत्येज्योत्याभिमुखदक्षिणेयदिस्याद्गच्छेयुर्नहिशिशुगर्भिणीनवोढाः बालश्चेद्वजतिविपद्यतेनवोढाचेद्वंध्याभवतिचग र्भिणीत्वगर्भा २ नगरप्रवेशविषयाद्युपद्रवेकरपीडनेविबुधतीर्थयात्रयोः नृपपीडनेनववधूप्रवेशनेप्रतिभार्गवोभवति दोषकृन्नहि ३ २ अथप्रतिशुक्रापवादं मंजुभाषिण्याह नगरप्रवेशेति विषयोदेशः आदिशब्देनग्रामः तस्योपद्रवेअन्यराजकृतोपद्रवेदुर्भि-क्षाद्युपद्रवेवासतिगंतव्यदिशिप्रतिशुक्रदोषोनास्ति करपीडनेविवाहोद्देशेनयात्रायां सत्यांविबुधादेवास्तेषांयात्रा यथानगरकोटयात्रातीर्थयात्राप्रयागा दिका तयोः नृपपीडनेराज्ञः सकाशात् पीडायांदंडादिकृतायां सत्यांनववधूर्नूतनपरिणीतावधूः तस्याः प्रवेशेप्रतिभार्गवः संमुखशुक्रः दोषकृन्नहिभवति भा र्गवः स्वभवनपुरप्रवेशेदेशानांविभ्रमेनथोद्वाहे नूतनवध्वागमनेप्रतिशुक्रविचारणंनास्ति एकग्रामेपुरेवापि दुर्भिक्षेराजविप्लवे विवाहेतीर्थयात्रायांप्रतिशुक्रो नदुष्यतीतिबादरायणोक्तेः ॥ २ ॥ अथप्रौढस्त्रीणांद्विरागमनेतथागोत्रपरत्वेनप्रतिशुक्रापवादांतरमिंद्रवज्रयाह पित्र्येगृहइति पितुरिदंपित्र्यंतस्मिन्पि

र्घ्येगृहेकुचौस्तनौपुष्पमृतुस्तत्संभवः स्यात्तदास्त्रीणांप्रतिशुक्रसंभवोदोषोनास्ति उपलक्षणत्वाद्धर्तुः सूर्यगुरुशक्रद्विराद्दित्यसंभवोपिदोषोनास्तीत्यपिज्ञेयम् चं
डेश्वरः स्त्रियागारेकुचकुसुमयोः संभवोवायदिस्यात्पत्युःशुद्धिर्नभवतिरवेःसंमुखोवाथशुक्रः शुक्रेलग्नेगुणवनिनिशौचंद्रतारा विशुद्धौस्त्रीणांयात्राभवतिसफ
लासेवितुंस्वामिसद्म अथभृग्वंगिरोवत्सवसिष्ठकश्यपात्रीणांभरद्वाजमुनेःकुलेकोर्थः एतद्वंशोत्पन्नानांप्रतिशुक्रसंभवोदोषोनास्ति बादरायणः कश्यपेषुव
सिष्ठेषुभृग्वत्र्यंगिरसेषुच भारद्वाजेषुवत्सेषुप्रतिशुक्रोनदुष्यतीति अयंचापवादोयात्रामात्रसाधारणः केचिदमुमपवादंबुधसंमुखेप्यूचुः महेश्वरः तीर्थानां
गमनेतथैकनगरेग्रामेत्तसौम्येतथेति ४ इतिमु॰ प्रमिताक्षरायांद्विरागमनप्रकरणंसमाप्तम् ८ ९७ अथाग्न्याधानप्रकरणंव्याख्यायते यत्रतुकालनि

पित्र्येगृहेचेत्कुचपुष्पसंभवः स्त्रीणांनदोषः प्रतिशुक्रसंभवः भृग्वंगिरोवत्सवसिष्ठकश्यपात्रीणांभरद्वाजमुनेःकुलेतथा ४ इ
तिमु॰ अष्टमंद्विरागमनप्रकरणंसमाप्तम् ८ ९७ अथाग्न्याधानप्रकरणप्रारंभः स्यादग्निहोत्रविधिरुत्तरगेदिनेशेमिश्र
ध्रुवाल्यशशिशक्रसुरेज्यधिष्ण्ये रिक्तार्कनोशशिकुजेज्यभृगौननीचेनास्तंगतेनविजितेनचशत्रुगेहे १ नोकर्कनक्रझषकुं
भेनवांशलग्नेनोऽब्जतनौरविशशीज्यकुजैस्त्रिकोणे केंद्रत्रषट्त्रिभवगैश्चपरैस्त्रिलाभषट्रवस्थितैर्निधनशुद्धियुते विलग्ने २

यमेनाधानादिविहितंतत्रनमुहूर्तविचारः यदातुकालनियमाभावस्तदामुहूर्तोविचार्यएवेत्यभिसंधायाग्न्याधानादिमुहूर्तंवसंततिलकेनाह स्या
दग्निहोत्रविधिरिति उत्तरगेदिनेशेउत्तरायणगतेसूर्येसतिमिश्रेकृत्तिकाविशाखेध्रुवाणिरोहिण्युत्तरात्रयंअंत्यंरेवतीशशीमृगः शक्रोज्येष्ठासुरेज्य
धिष्ण्यंपुष्यः एषुनक्षत्रेषुअग्निहोत्रविधिःस्यात्रिक्तासुनोकार्यंचंद्रमंगलगुरुशुक्रेषुनीचगतेषुअस्तगतेषुग्रहांतरैर्वर्जितेषुतथाशत्रुगृहस्थितेषु

अग्न्याधानंनोकार्यम् १ अथलग्नशुद्धिंवसंततिलकयाह नोकर्कैति कर्कमकरमीनकुंभानांनवांशेलग्नेचाग्न्याधानंनोकार्यम् लग्नेचंद्रेसतिनोकार्यम् चंद्रस्योपलक्षणत्वाच्छुक्रेपिलग्नेसतिनोकार्यम् यस्यचाधानलग्नस्थेचंद्रेभृगुनंदने उपैतितस्यजातोग्निर्निर्वाणंसततंकुले इतिकश्यपोक्तेः रविशशीज्येति सूर्यचंद्रगुरुभौमेषुत्रिकोणकेंद्रक्षेत्रइतित्रिवर्गेषुनवमपंचमलग्नचतुर्थसप्तमदशमषष्ठतृतीयस्थानस्थितेषु सत्सु परैर्बुधशुक्रशनैश्चरराहुकेतुभिः त्रिलाभषट्स्वस्थितैः तृतीयैकादशषष्ठेदशमस्थानस्थितैः सद्भिः आधानंहितंस्यात् निधनेति अष्टमस्थानशुद्धियुतेलग्ने अष्टमस्थानेशुभग्रहोपिनशुभः अथवानिधनशुद्धियुतेइतिनिधनमष्टमंलग्नंकस्मादित्याकांक्षायामाधानकर्तुर्जन्मराशिलग्नाभ्यामष्टमंलग्नमित्यर्थः तस्यशुद्धत्वंतदभावइतियावत् तेनयुक्तेलग्नेइत्यर्थः अत्रव्याख्यानद्वयेपिप्रमाणसद्भावात् द्वयमपि युक्तम् अत्रनिधनशुद्धिश्चनिधनशुद्धिश्चताभ्यांयुतेलग्नइत्यर्थः

चापेजीवेतनुस्थेवामेषेभौमेम्बरेद्युने षट्त्र्यायेज्ञेरवौवास्याज्जाताग्निर्यजतिध्रुवम् २

२ अथाग्न्याधानकर्तुराधानलग्नवशाद्यागकर्तृत्वयोगाननुष्टुभाह चापइति जीवेगुरौचापेधनुस्थेलग्नगेसति आधानलग्नेधनुराख्येगुर्वधिष्ठिते सतीत्यर्थः अयमेकोयोगः अथवा भौमेमेषलग्नस्थितेसति अयंद्वितीयोयोगः अथवा आधानलग्नाद्दशमेसप्तमेवाभौमेसतियोगद्वयमेतत् अथवा अज्ञेचंद्रेषष्ठतृतीयैकादशस्थानस्थेसतियोगत्रयमेतत् अथवाषट्त्र्यायेरवौसूर्येसतियोगत्रयमेतत् एवंविधेलग्नेयोजातोग्निराग्निहोत्रकर्ताध्रुवंनिश्चयेनयजति ज्योतिष्टोमादियागंकरोतीत्यर्थः २ इतिश्रीदैवज्ञानंतसुतदैवज्ञरामविरचितप्रमिताक्षरायांनवममग्न्याधानप्रकरणंसमाप्तम् ९ छ

अथराज्याभिषेकप्रकरणंव्याख्यायते तत्रकालशुद्धिमिंद्रवंशयाह राजाभिषेकइति उत्तरायणगतेसूर्येसतितथागुर्विंदुशुक्रैः बृहस्पतिचंद्रशुक्रैरुदि

नैः सद्भिः तथाभौमार्कौप्रसिद्धौ लग्नेशोजन्मलग्नेशः दशेशोवर्तमानजानकीयमहादशांतर्दशयोः स्वामिनौजन्मपोजन्मराशिस्वामी एतैर्बलान्वितैः
उच्चस्वगृहादिगृहस्थैः षड्भिः राजाभिषेकः शुभउक्तः नोचैत्रेनि चैत्रमासः रिक्ताः ४, ९, १४ आरोभौमः निशारात्रिः मलिम्लुचोधिमासः एषुराजा
भिषेकोनोकार्यः कुत्रचित् भौमवारउक्तः ससेनापत्याभिषेकपरोक्तेयः भौमस्यसेनापतित्वात् गोविप्रराज्यापितृकर्मचतुष्पदेपीतिचतुष्पदेराज्या
भिषेकउक्तः सोमावास्यायांभवत्येवेति १ अथाभिषेकेनक्षत्राणिलग्नशुद्धिंचेंद्रवंशयाह शाक्रभ्रवेति शाक्रोज्येष्ठा श्रवःश्रवणः क्षिप्राण्यश्विनीपुष्यह
स्ताः मृदूनिचित्रामृगरेवत्यनुराधाः ध्रुवाणिरोहिण्युत्तरात्रयं एतैर्नक्षत्रैराजाभिषेकः शुभः अत्रचित्राग्रहणं ज्येष्ठाश्रवःक्षिप्रमृदुध्रुवेषु सौम्यग्रह-

इतिश्रीमुहूर्तचिंतामणौनवमृमग्न्याधानप्रकरणंसमाप्तम् ९ ॥ अथराजाभिषेकप्रकरणंप्रारंभः राजाभिषेकःशुभ-
उत्तरायणेगुरुविदुशुक्रेरुदितैर्बलान्वितैः भौमार्कलग्नेशदशेशजन्मपैर्नोचैत्ररिक्तारनिशामलिम्लुचे १ शाक्रश्रवःक्षिप्र
मृदुध्रुवोडुभिः शीर्षोदयेवोपचयेशुभेतनौ पापैस्त्रिषष्ठायगतैः शुभग्रहैः केंद्रत्रिकोणायधनात्रिसंस्थितैः २ ॥

स्यान्हितिथौचारिक्ताइतिमहेश्वरवचनात् अन्यग्रंथेनदर्शावात् शीर्षोदयइति सीर्षोदयामिथुनसिंहकन्यातुलावृश्चिककुंभाख्याः एषुअथवा·
उपचयेस्वजन्मलग्नात्स्वजन्मराशेर्वाउपचयेत्रिषडेकादशदशमानामन्यतमेलग्नेसति शुभेशुभग्रहैतनौ लग्नगतेसति शुभग्रहदृष्टेवासति अभिषे·
कः शुभः कश्यपः जन्मराशेरुपचयेलग्नेशीर्षोदयेस्थिरेशुभग्रहेक्षितयुतेनयुतेवीक्षितेपरैरिति पापैरिति पापग्रहः तृतीयषष्ठेकादशस्थानस्थि
तैः शुभग्रहैः प्रथमचतुर्थसप्तमदशमनवमपंचमैकादशद्वितीयतृतीयस्थानस्थितैराजाभिषेकःशुभः २ अथस्थानविशेषेपापग्रहेरशुभफलसापवादमि

द्व्यंशयाह पापैरिति तनौलग्नस्थितैः पापैर्ग्रहैः रुक्रोगस्स्यात् रात्रङ्गनिशेषः निधनेष्टमे पापग्रहैः मृतिःस्यात् सुतेपंचमेः पापग्रहैः पुत्रार्तिः पुत्रपीडा-
स्यात् अर्थव्ययगैः द्वितीयद्वादशगैः पापैर्दारिद्र्यतास्यात् खेदशमेपापैरलसोनिरुद्योगः स्यात् द्युनांबुगैः सप्तमचतुर्थस्थानस्थैः पापग्रहैः नृपपदो
न्नतैश्वर्यंस्यात् अथापवादमाह सर्वैंशुभमिति केंद्रगतैः शुभग्रहैः सर्वंप्रागुक्तंदुष्टफलं शुभं शुभादर्कस्यात् ३ अथविशेषभुजंगप्रयाते-
नाह गुरुर्लग्नकोणइति लग्नेगुरुश्चेत्स्यादथवाकोणेनवपञ्चमेगुरुःस्यात् कुजोभौमो ऽरीशत्रुग्रहेषष्ठेस्यात् खेदशमेसितः शुक्रस्यात् एताह-
शेऽभिषेकयोगेयोराजाभिषिच्यतेससदासर्वकालंराजलक्ष्म्यामोदते अयमेकोयोगः सौरिसूर्यौ तृतीयायगौस्यातां यथासंख्यंशनिस्तृतीये

पापैस्तनौरुड्धिनेमृतिःसुतेपुत्रार्तिरर्थव्ययगैर्दारिद्र्यता स्यात्खेलसोऽथनृपदोद्युनांबुगैःसर्वंशुभंकेंद्रगतैःशुभग्रहैः ३
गुरुर्लग्नकोणेकुजारौसितःखेसुराजासदामोदतेराजलक्ष्म्या तृतीयायगौसौरिसूर्यौखबंध्वोर्गुरुश्चेद्धरित्रीस्थिरास्यान्नृ
पस्य ४ इतिमुहूर्तचिंतामणौदशमंराजाभिषेकप्रकरणंसमाप्तम् १० ६५

रविरेकादशेगुरुःखबंध्वोरखेदश-
मे बंधौचतुर्थेवाचेद्गुरुःस्यादेवंविधयोगेऽभिषिक्तस्यनृपस्यधरित्रीपृथ्वीस्थिरासदाहस्तगतास्यात् ४ इतिश्रीदैवज्ञानंतसुतरामविरचितायांमुहूर्तचिंतामणिटीकायांप्रमिताक्षरा-
यांदशमंराजाभिषेकप्रकरणंसमाप्तम् १० ६५ अथयात्राप्रकरणंव्याख्यायते तत्रकिंचित्कार्यमुद्दिश्यदेशांतरगमनंयात्रेति साद्विधा परविषयेविज-
यार्थंगंतुर्यात्रातुसमरविजयाख्यानिखिलापरयात्रायासामान्यासाभवेद्द्विविधा कथितंतिथिवासरर्क्षैरभिमतफलदाभवेत्सासामान्या समराख्य-
याचयात्रायोगविलग्नाक्षितीशयोगेष्विति तत्रयात्राधिकारिणः प्रहर्षिण्याह यात्रायामिति अविदितंछायाघटिकादिनाज्ञातजन्मलक्षणयातत्का

लीनलग्नकुंडलिकास्थशुभाशुभग्रहसूचितशुभाशुभफलोदर्कज्ञानं येषां तेषां नृपाणां यात्रायां दिवसं दानव्यं यात्रादिनं देयमित्यर्थः यदाह वराहः
विदिते होराराशौ स्थानादिबलं ग्रहाणां च आयुषि च परिज्ञाते शुभमशुभं यात्रासु हि वाच्यमिति ननु यस्य जन्मकालो न ज्ञानस्तस्य कथं यात्रा स्यादि
त्यत आह अबुद्धमज्ञातं जन्मकालो येषां तेषामपि प्रश्नाद्यैः पृच्छोपश्रुत्यादिभिः शुभाशुभे विज्ञाते सति बुधो यात्रादिवसं प्रदद्यात् कीदृशैः प्रश्नाद्यैः
उदयो लग्नं निमित्तं शकुनादि एतदादीनि मूलभूतानि निदानकारणानि येषां तैः प्रश्नोदयनिमित्ताद्यैस्तेषामपि फलोदय इति नारदोक्तेः १ अथ प्रश्ना
देव फलं द्रुतविलंबितेनाह जननेति अत्र यद्यपि जन्मलग्नजन्मराशिज्ञानं वर्तते तथापि जानकोक्तशुभफलदग्रहदशानवगमादज्ञातजन्मत्वं ज्ञेयम्

अथ यात्राप्रकरणप्रारंभः यात्रायां प्रविदितजन्मनां नृपाणां दातव्यं दिवसमबुद्धजन्मनां च प्रश्नाद्यैरुदयनिमित्तमूलभू
तैर्विज्ञातेऽत्र शुभाशुभे बुधः प्रदद्यात् १ जननराशितनू यदि लग्नगे तदधिपौ यदि वा तनग एव वा त्रिरिपुखायगृहे यदि
वोदयो विजय एव भवेद्वसुधापतेः २ अत एव राशिलग्नज्ञानाभावे यदि पृच्छति प्रश्नं वक्ष्यति जननं जन्म तत्संबंधिनी राशिलग्ने ते यदि
प्रश्नलग्नगते स्यातां जन्मराशिर्जन्मलग्नं वा यदि प्रश्नलग्ने स्यात्तदा वसुधापते राज्ञो विजय एव वा अथवा तदधिपौ लग्नगौ स्यातां जन्मराशिपति
र्जन्मलग्नपतिर्वा यदि प्रश्नलग्ने स्यात्तदापि राज्ञो विजय एव अथवा तत एव ताभ्यामेव जन्मलग्नजन्मराशिभ्यामेव त्रिरिपुखायगृहं तृतीयषष्ठ
दशमैकादशानामन्यतमं गृहं यद्युदयो लग्नं स्यात्तदापि विजय एव शत्रुक्षयः स्यादित्यर्थः २ अथान्यं प्रश्नं मंजुभाषिण्याह रिपुजन्मलग्नभमिति
रिपोः शत्रोः जन्मलग्नभं जन्मलग्नजन्मराशिश्च तच्चेत्प्रश्नलग्नाद्धिबुके चतुर्थे द्यूने सप्तमे वा स्यात्तदा राज्ञो जयो भवेत् अथवा तयोः शत्रुजन्म-

जन्मराश्योरधिपौ स्वामिनौ प्रश्नलग्नाद्धिबुके द्यूने वा स्यातां तदापि विजय एव अथवा तन एव लाभ्यां शत्रोर्जन्मलग्नजन्मराशिभ्यामेवोपचयगृहं ३। ६।
१०।११ प्रश्नलग्नाद्धिबुके द्यूने वा स्यात्तदापि जय एव अथवा तनौ प्रश्नलग्ने शुभवर्गकः शुभग्रहाणां षड्वर्गकश्चेत् स्यात्तदापि जय एव अथवा यदि मस्तको
दयाः शीर्षोदयराशयः प्रश्नलग्नगताश्चेत्स्युस्तदापि जय एव वराहः उदयमुदयपं वा जन्मभं जन्मपं वा तदुपचयगृहं वा वीक्ष्य लग्ने धियासौ
विनिहतमरिपक्षं विद्धि शत्रोरिदं वा हिबुकगृहसमेतं पृच्छतोऽस्तस्थितं वेति ३ अथान्यं प्रश्नत्रोदकेनाह यदीति अत्र वसुधापते जय इत्यनुव-
र्त्तते यदि पृच्छितनौ प्रश्नलग्ने वसुधा भूमी रुचिरा स्यात् अथवा यदि शुभवस्तु मंगलवस्तु मंगलवस्त्राभरणादि श्रुतिदर्शनगं श्रवणगोचरं दर्शन

रिपुजन्मलग्नभमथाधिपौ तयोस्तन एव वोपचयसद्म चेद्भवेत् हिबुके द्यूनेऽथ शुभवर्गकस्तनौ यदि मस्तकोदयगृहं तदा ज-
यः ३ यदि पृच्छितनौ वसुधा रुचिरा शुभवस्तु यदि श्रुतिदर्शनगम् यदि पृच्छति चादरतश्च शुभग्रहदृष्टयुतं चरलग्नम-
पि ४ विधुकुजयुतलग्ने सौरिदृष्टेऽथ चंद्रे मृतिमदनसंस्थे लग्नगे भास्करेऽपि हिबुकनिधनहोराद्यूनगे वापि पापे सप-
दि भवति भंगः प्रश्नकर्तु रलदानीम् ५

मनश्चाक्षुषम् अथवा पृष्टा आदरतो दैवज्ञं पृच्छति तदापि वसुधापतेर्जयः स्यादिति सर्व-
त्रव्याख्येयम् अथवा चरलग्नं मेषकर्कतुलामकराख्यं यदि प्रश्नलग्नं शुभग्रहैर्दृष्टं युतं वा तदापि जय एव ४ अथाशुभफलदं प्रश्नमालिन्याह विधुकुजे
ति चंद्रमंगलयुक्ते लग्ने सौरिणा शनिना दृष्टे तदा प्रश्नकर्तुर्भंगः पराजयो नाशो वा स्यात् अथ चंद्रे मृतिमदनसंस्थे चंद्रे अष्टमे सप्तमे वा लग्ने सूर्ये च
सति एवंविधे योगे प्रष्टुः सपदि भंगः स्यात् अव्ययानामनेकार्थत्वात् अपिशब्दो विपर्ययार्थः तथाहि भास्करे मृतिमदनसंस्थे चंद्रे लग्नगे च सति एवंवि

थिमगेपिप्रष्टुर्भंगस्यात् उक्तंचवराहेण चंद्रेक्रूरुधिरेलग्नेभंगः सूर्यात्मजेक्षिते द्यूनेनैधनेचंद्रेलग्नेयातेदिवाकरे विपर्ययेवायानस्ययान्नाभंग वधागमाइति वाऽथवापापग्रहेचतुर्थाष्टमलग्नसप्तमानामन्यतमस्थेसतिप्रष्टुर्भंगस्यात् ५ अथप्रश्नलग्नविशेषंभुजंगप्रयातेनाह त्रिकोणेकुजादिति कुजान्मंगलात्त्रिकोणेनवपंचमेसौरिशुक्रज्ञजीवाश्चेत्स्युः अथवाएकोपिवासौरिशुक्रज्ञजीवानामन्यतमश्चेत्त्रिकोणेस्यात्तदाप्युद्दिष्टगमनंतस्यादेव वाऽथवाऽर्कोच्छशीत्रिकोणेचेत्स्यात्तदाप्युद्दिष्टदिग्गमनंनस्यादेव तर्हिकस्यांदिशिगमनंस्यादित्यतआह बलीयानिति तयोरधुनोक्तोद्दिष्टदिक्प्रतिबंधकारकयोर्ग्रहयोर्मध्येयोग्रहोबलवान्स्यात्सः स्वकीयांदिशंप्रत्युतत्तांमननयेत् ६ अथयोगांतरमर्द्धलेनवसाहप्र-

त्रिकोणेकुजात्सौरिशुक्रज्ञजीवायदैकोपिवानोगमोर्कोच्छशीवा बलीयांस्तुमध्येतयोर्योग्रहःस्यात्स्वकीयांदिशंप्रत्युता सौनयेच्च ६ प्रश्नेगम्यदिगीशात्खेटःपंचमगोयः वाभूयाद्बलयुक्तःस्वामाशांनयतेसौ ७ धनुर्मेषसिंहेषुयात्राप्रशस्ता शनिज्ञोशनोराशिगेचैवमध्या रवौकर्कमीनालिसंस्थेतिदीर्घाजनुःपंचसप्तत्रितारांश्चनेष्टाः ८ ७ ७

श्लोकेति गम्यदिगीशात् गंतुंइष्टायादिक्तस्याईशःस्वामीप्रश्नलग्नेपंचस्थानेस्यात्ततःपंचमेस्थानेयोग्रहोबलयुक्तोवाभूयान्भवेत् तदासौग्रहः स्वामाशांदिशंनयतेप्रापयति ७ अथयात्राकालंभुजंगप्रयातेनाह धनुर्मेषेति धनुर्मेषसिंहस्थेरवौयात्राप्रशस्ताशुभफलदा शनिज्ञोशनोराशिगेम-ध्या मकरकुंभमिथुनकन्यावृषतुलागतेरवौयात्रामध्यास्यात् कर्कमीनालिसंस्थेरवौदीर्घाबहुकालसाध्यायात्रानसफलेत्यर्थः वराहः यात्राजासिंहतुरगोपगतेवरिष्ठामध्याशनैश्चरबुधोशनसांगृहेषु भानौकुलीरवृषवृश्चिकगेतिदीर्घाशस्तश्चदेवलमतेऽध्वनिपृष्ठगोऽर्कइति देवलमतेऽध्वनिमार्गे ९०

सूर्यः पृष्ठगतः शस्तः पृष्ठगतत्वं तु वसंतराजोक्तभ्रमणवशेनेति केचित् यथा दग्धादिग्गेशीज्वलितादिग्गैंद्री धूमान्वितावानलदिक्प्रभाते इत्येवमेव प्र-
हराष्टकेन भुंक्ते दिशोऽष्टौ सविताक्रमेणेति अनेन भ्रमणकारेणा यस्यां दिशि यस्मिन् प्रहरे भ्रमणसंभवः सा दिक् सूर्यसंमुखोच्यते तत्पश्चिमा दिक्
सूर्यपृष्ठगतेत्युच्यत इत्याहुः वस्तुतस्तु द्वादशराशिभ्रमवशेन यस्यां दिश्यर्कः स्थितः तां पृष्ठतः कृत्वा यायादित्यर्थः यथा लग्नस्थेऽर्के पश्चि
मां दिशं गच्छेत् चतुर्थे दक्षिणाम् सप्तमे पूर्वाम् दशम उत्तरामित्यर्थः यदाह देवलः लग्नस्थे वरुणाशां हिबुकस्थे दक्षिणां रवौ यायात् सप्तम
गे पूर्वाशां मेषूरणसंस्थिते सौम्यामिति एवं विदिक्ष्वपि ज्ञेयम् यथा द्वितीयतृतीयस्थितेऽर्के नैर्ऋतिम् पंचमे षष्ठे आग्नेयीम् अष्टमे नवमे ऐशानीं
मेकादशे द्वादशके वायव्यां गच्छेदिति अथ तारानिषेधमाह जनुरिति स्वजन्मनक्षत्राद्दिननक्षत्रं यत्संख्यं स्यात् तस्मिन् नवभक्ते अवशिष्टः प्रथमसप्तम-

नषष्ठी न च द्वादशी नाष्टमी नो सिताद्यातिथिः पूर्णिमाऽमा न रिक्ता हयादित्यमित्रेंदुजीवांत्यहस्तश्रवोवासवैरेव यात्रा
प्रशस्ता ९ पंचमतृतीयारव्यास्ताराश्चेत्स्युस्तदा नेष्टा निषिद्धाः ८ अथ तिथ्यादिशुद्धिं भुजंगप्रयातेनाह नषष्ठीति सिताद्या तिथिः शुक्लप-
क्षप्रतिपत् आसु तिथिषु यात्रा न प्रशस्तेत्यर्थः नारदः षष्ठ्यष्टमी द्वादशिका रिक्ता मावर्जिताः शुभ यात्रा शुक्लप्रतिपदि निधनाय भवेदिति हयोऽश्विनी
आदित्यः पुनर्वसुः मित्रोऽनुराधा इंदुर्मृगः जीवः पुष्यः अंत्यं रेवती हस्तश्रवणधनिष्ठाः एतैर्नवभिर्नक्षत्रैः यात्रा प्रशस्तोत्तमा मध्यानि निषिद्धानि च भा
नि वसिष्ठ आह तिस्रोत्तरा वारुणनैर्ऋते द्वे पूर्वात्रयं ब्राह्मभयुग्दशौ वम् मध्यास्त्वनिष्टान्यनलानिलेशाहिदैवचित्राहि प्रघातकानीति तिस्रोत्तरा इत्यार्षः
संधिः ननु वसिष्ठेन वारा उक्ताः स्कोज्यदैत्येज्यशशींदुजानां वाराश्च वर्गाः शुभदाः प्रयाणे आदित्यभूसूनुशनैश्चराणां वाराश्च वर्गा न शुभप्रदाः स्युरिति

अत्र कुतो नोक्ता इति चेत् नारदादिभिरनुक्तत्वात् वसिष्ठादिभिरुक्तपापग्रहवारशूलनिषेधवैयर्थ्याच्च दोषाधिक्यसूचनार्थं तदिति चेन्न भिन्नकर्तृकेषु मु-
निग्रंथेषु मुनिवचनानां वैयर्थ्यानर्हत्वादेवं विधागतिरुचिता नत्वेककर्तृकेग्रंथे तत्र हि पूर्वापरविरोधे अर्थांतरं वा कार्यं ग्रंथांतरेण सहैकवाक्यता वा कार्या न-
त्वयं वसिष्ठवाक्यस्वरसः तुहिनकरमंदवारे इति वाक्यात् पापग्रहवारनिषेधो गौण इत्यनुमीयते तत्र तस्य गतिस्त्वेवं यदा स्वजन्मराशौ रुपचयेयोग्रहः शुभो
वाऽशुभो वा भवतु स सर्वदिक्षु हितः परंतु शूलदिशो विहाय यदा त्वनुपचयस्थः स तु कुत्रापि न हितः यदाह राजमार्तंडः उपचयकरग्रहदिनेशकाद्यैः क्रूरेपि
पापिनां भवति सौम्येप्यनुपचयस्थे न भवति यात्राशुभा यातुरिति तस्मान्नार्थो वारोक्त्येति निर्वचनोक्ताः ९ अथ वारशूलं नक्षत्रशूलं च पृथ्वीच्छंदसाह

नपूर्वदिशि शक्रभे न विधु सौरिवारे तथा न चाजपददृभे गुरौ यमदिशि नदैत्येज्ययोः नपाशिदिशि धात्रिभे कुजबुधे र्यम
र्क्षे तथा न सौम्यककुभि व्रजेत्स्वजयजीवितार्थी बुधः १०

न पूर्वदिशीति शक्रभे ज्येष्ठायां पूर्वदिशि न व्रजेत् तथा विधुसौरिवा-
रे सोमशनिवारेपि पूर्वदिशि न व्रजेत् अजपदभे पूर्वाभाद्रपदायां तथा गुरुवारेपि यमदिशि न व्रजेत् रविशुक्रयोर्वारे तथा धातृभे रोहिण्यां पाशिदिशि पा-
शीवरुणस्तद्दिशी पश्चिमदिशि न व्रजेत् कुजबुधवारे तथार्यमर्क्षे उत्तराफाल्गुन्यां सौम्यककुभि उत्तरदिशि न व्रजेत् कः स्वजयजीवितार्थी बुधः स्वं धनं जयः श-
त्रुपराजयपूर्वकः स्वोत्कर्षः जीवितमायुष्यं एतानि अर्थयते ऽसौ न व्रजेत् वारशूलपरिहारमाह गुरुः सूर्यवारे घृतं प्राश्य सोमवारे पयस्तथा गुडमंगारके वारे
बुधवारे तिलानपि गुरुवारे दधि प्राश्य शुक्रवारे यवानपि माषान् भुक्त्वा शनेर्वारे गच्छन् शूलेन दोषभाक् तांबूलं चंदनं मृच्च पुष्पं दधि घृतं तिलाः वारशूलहरा
पयर्कात् स्नानाद्धारणतोदनादिनि १० अथ कालशूलं शार्दूलविक्रीडितेनाह पूर्वाण्हे इति ध्रुवाख्यैर्मिश्राख्यैश्च भैः पूर्वाण्हे यात्रा न शुभास्यात् तीक्ष्णा-

रव्यैर्मैर्मध्यान्हेनस्यात् अपराण्हेलघुनक्षत्रैः पूर्वरात्रेमैत्रारव्यैः मध्यरात्रिसमयेउग्रनक्षत्रैः तथारात्र्यंतेरात्रितृतीयभागेचरनक्षत्रैर्यात्रानस्यात् त-
त्रविशेषः हरिहस्तपुष्यशशिभिः श्रवणहस्तपुष्यमृगैः सर्वस्मिन्नपिकालेयात्राशुभास्यात् ११ अथतत्रापिकालविशेषेमध्यमानांनिषिद्धानांचकि
यतांभानांवर्ज्यघटिकाइत्यवज्रयाह पूर्वेति पूर्वात्रयेप्रथमाः षोडशनाड्योनिषिद्धाः कृत्तिकायामेकविंशतिः मघायामेकादशः भरण्यांसप्तघटि-
काः त्याज्याइत्यर्थः स्वातीविशाखाज्येष्ठा श्लेषानामाद्याश्चतुर्दशघटिकास्त्याज्याः भरद्वाजः भरण्यांसप्तघटिकावन्हिभेचैकविंशतिः एकादशघटीः

पूर्वाण्हेध्रुवमिश्रभैर्नृपतेर्यात्रानमध्यान्हकेतीक्ष्णारव्यैरपराण्हकेनलघुभैर्नोपूर्वरात्रेतथा मित्रारव्यैर्नचमध्यरात्रि
समयेचोग्रैस्तथानोचरैरात्र्यंतेहरिहस्तपुष्यशशिभिःस्यात्सर्वकालेशुभा ११ पूर्वाग्निपित्र्यांतकतारकाणांभूपप्रकृ
त्युग्रतुरगमृःस्युः स्वातीविशाखेंद्रभुजंगमानांनाड्योनिषिद्धामनुसंमिताश्च १२ पूर्वार्धमाग्नेयमघानिलानांत्य
जेद्द्विचित्राहियमोत्तरार्धम् नृपःसमस्तागमनेजयार्थीस्वातींमघांचोशनसोमतेन १३ तमोभुक्ततारःस्मृताविश्व-
संख्याः शुभाजीवपक्षोमृतश्चापिभोग्याः तदाक्रांतभंकर्तरीसंज्ञमुक्तंतनोक्षेंदुसंख्यंभवेद्दग्धनाम १४ ७

पित्र्येत्रिपूर्वासुचषोडश स्वातीसार्पविशाखायाद्रौज्येष्ठासुचचतुर्दश वर्जयेच्छेषघटिकायात्रायांशुभदामताइति १२ अथमतांतरेणवर्ज्यत्वमिं
द्रवज्रयाह पूर्वार्द्धमितिस्पष्टार्थम् १३ अथभानांजीवपक्षादिकाःसंज्ञाभुजंगप्रयातेनाह तमोभुक्तेति तमोराहुर्वक्रीग्रहस्तेनभुक्ता मुक्ताएवंवि-
धाविश्वसंख्यास्त्रयोदशसंख्यास्तारानक्षत्राणिजीवपक्षः जीवपक्षसंज्ञानि शुभकराणि भोग्याः राहुणाक्रांतनक्षत्रात् भोग्यानिगम्यानित्रयोदश

भानि मृतो मृतपक्षसंज्ञानि तदाक्रांतभं तेन राहुणाक्रांतभं कर्तरीसंज्ञं नामकं स्यात् यथा राहुर्हस्तनक्षत्रे तेन मुक्तानि चित्रास्वातीप्रमुखानि पूर्वाभा
द्रपदांतानि त्रयोदश जीवपक्षः तदाक्रांतभाद्धस्तात् पंचदशमुत्तराभाद्रपदारब्धं ग्रस्तसंज्ञम् तेन राहुणा भोग्यानि उत्तराफाल्गुनी पूर्वाफाल्गुनी मघाश्लेषा
पुष्यपुनर्वस्वार्द्रा मृगरोहिणी कृत्तिका भरण्यश्विनी रेवत्याख्यानि मृतपक्षः इत्यस्तु कर्तरीसंज्ञमिति १४ अथ जीवपक्षादीनां फलं शार्दूलविक्रीडितेनाह
मार्तंड इति मृतपक्षगे मार्तंडे सूर्ये सति चंद्रश्चेज्जीवपक्षे स्यात्तदा यात्रा शुभा स्यात् विपरीतगे मार्तंडे जीवपक्षगे सति चंद्रश्चेन्मृतपक्षगः तदा यात्रा क्रियमा
णा यातुः क्षयकरी स्यात् द्वौ सूर्याचंद्रमसौ चेज्जीवपक्षे स्यातां तदा फलमशुभतरेत्यर्थः अर्थाद् द्वौ मृतपक्षे स्यातां तदा यात्रा क्षयकरी स्यात् अथास्याप

मार्तंडे मृतपक्षगे हिमकरश्चेज्जीवपक्षे शुभा यात्रा स्याद्विपरीतगे क्षयकरी द्वौ जीवपक्षे शुभा ग्रस्तर्क्षं मृतपक्षतः शुभ
करं ग्रस्तात्तथा कर्तरी यायी दुःस्थितिमान् रविजयकरौ तौ द्वौ तयोर्जीवगौ १५ वादमाह ग्रस्तर्क्षमिति मृतपक्षतः मृतपक्षन

क्षत्रात् ग्रस्तर्क्षं राहुणाक्रांतभात् पंचदशसंख्यं शुभंशुभकरं स्यात् यथा शत्रवान् मरीच्यमापो देही प्रबलः तथा ग्रस्ताद्राहुभतः पंचदशसंख्याका
तु कर्तरी राहुक्रांतभं शुभकरं स्यात् यायीति यो राजा वैरिणमुद्दिश्य जिगमिषुः स यायी तत्स्वामी नृपः यश्च स्वदेशे दुर्गं कृत्वा तिष्ठति स स्थायी रविः स्थि
तिमान् स्थायिनो राज्ञः स्वामी तौ द्वौ सूर्याचंद्रमसौ जीवगौ जीवपक्षगतौ तयोः स्थायियायिराज्ञोर्जयकरौ रविश्चेज्जीवपक्षगस्तदा स्थायिनो जय
चंद्रश्चेज्जीवगस्तदा यायिजयः उभौ चेन्न जीवगौ तदा संधिकरौ अर्थाद् द्वावपि चेन्मृतपक्षगौ उभयोः पराजयकरौ अत्र बहुविचारः स्वरोदयादवगंतव्यः १२
१५ अथ कुलकुलाकुलकुलाणवसंतनिलका शार्दूलविक्रीडिताभ्यामाह स्वात्यंतकाहीति पूर्वाश्विति च स्वाती अंतकं भरणी आश्लेषा धनिष्ठारे·

वतीहस्तानुराधापुनर्वसूत्तरात्रयरोहिण्यः एतानि द्वादश भानि विषमास्तिथयः प्रतिपत्तृतीयापंचमीसप्तमीनवम्येकादशीत्रयोदशीपंचदश्य इत्यष्टौ
तिथयः रविचंद्रशनिबृहस्पतिवाराश्चत्वारः एते प्रत्येकमकुलसंज्ञाः अथ ज्ञो बुधवारः मूलं अंबुपं शततारकाः ईशआर्द्रा विधिभं अभिजितम् चत्वारि भा-
नि दशषड्द्वितिथ्यः दशमीषष्ठीद्वितीयास्तिस्रस्तिथयः एते प्रत्येकं कुलाकुलसंज्ञास्युः अथ पूर्वास्तिस्रः अश्विनीपुष्यमघाः इंदुर्मृगः कर्णः श्रवणः दह
नः कृत्तिका ईशं विशाखा इंद्रो ज्येष्ठा चित्रा एतानि द्वादश भानि शुक्रभौमवारौ अर्काष्टद्विवेदैर्मिता द्वादश्यष्टमीचतुर्दशीचतुर्थीसंज्ञाश्चतस्रस्तिथ-

स्वात्यंतकाहिवसुपौष्णकरानुराधाद्वित्यध्रुवाणि विषमास्तिथयोऽकुलास्युः सूर्येंदुमंदगुरवश्च कुलाकुलास्तो मूलांबु
पेशविधिभं दशषड्द्वितिथ्यः १६ पूर्वाश्विविज्यमघेंदुकर्णदहनद्वीशेंद्रचित्रास्तथाशुक्रकुजौ कुलसंज्ञकाश्चतिथयोर्काष्ट
द्विवेदैर्मिताः यायीस्यादकुलेजयीचसमरेस्थायीचतद्वत्कुले संधिःस्यादुभयोःकुलाकुलगणे भूमीशयोर्युध्यतोः १७ स्यु
र्धर्मेदस्रपुष्योरगवसुजलपद्वीशमैत्राण्यथार्थेयाम्याजाङ्घ्रींद्रकर्णादितिपितृपवनोडून्यथो भानि कामे वन्ह्यार्द्राबुध्न्यचि
त्रानिर्ऋतिविधिभगाख्यानि मोक्षस्थिरोहिण्याप्ये ह्यत्स्वविश्वायमभादिनकरर्क्षाणि पंथ्यादिराहौ १८ ७ ७

यः प्रत्येकं कुलसंज्ञकाः स्युः फलमाह यायीति अकुलसंज्ञके तिथिवारनक्षत्रगणे समरे युद्धप्रारंभे सति यायी राजा जयी स्यात् यदि कुलसंज्ञके ति
थिनक्षत्रवारगणे सति स्थायी राजा तद्वज्जयी स्यात् कुलाकुलसंज्ञके तिथिवारनक्षत्रगणे युध्यतोर्युद्धं कुर्वतोः भूमीशयो राज्ञोः परस्परं संधिः स्या
त् १६ १७ अथ पथिराहुचक्रं स्रग्धरयाह स्युर्धर्मे इति अश्विनीपुष्याश्लेषाधनिष्ठाशततारकाविशाखानुराधाख्यानि भानि धर्मे धर्मस्थाने

लेख्यानि अथभरणी पूर्वाभाद्रपदा ज्येष्ठाश्रवणपुनर्वसु मघास्वात्याख्यानि भानि अर्थेस्युः अथकृत्तिकार्द्रोत्तराभाद्रपदाचित्रा मूलाभिजित्पूर्वाफा
ल्गुनी नक्षत्राणि कामेस्युः अथरोहिणी आप्यंपूर्वाषाढा मृगः अंत्यरेवती विश्वमुत्तराषाढा अर्यमभमुत्तराफाल्गुनी हस्तः एतानिभानि मोक्षेस्युः
पथिशब्दआदिर्यस्य तादृशोराहो पथिराहाविन्यर्थः चक्रेइति विशेष्यमध्याहार्यम् १८ अथतन्त्रिविधयानफलमाह धर्मगेभास्करइति धर्ममा
र्गस्थिते भास्करे सतिचेद्वित्तमोक्षे शशी अर्थमार्गेमोक्षमार्गेवाशशीस्यात्तदाशोभनः अथवित्तगे अर्थगेभास्करेसतिधर्ममार्गगः मोक्षमार्गगोवा-

धर्मगेभास्करेवित्तमोक्षेशशीवित्तगेधर्ममोक्षास्थितःशस्यते कामगेधर्ममोक्षार्थगःशोभनो मोक्षगेकेवलंधर्मगःप्रो-
च्यते १९ पौषपक्षत्याद्विकाद्वादशैवंतिथ्योमाघाद्येद्वितीयादिकास्ताः कामास्त्रिस्त्रःस्युस्तृतीयादिवच्चयानेप्रास्त्यादोफ
लंतत्रवक्ष्ये २० सौख्यक्लेशौभीतिरर्थागमश्चशून्यनैःस्व्यनिःस्वताभिश्चताच्च द्रव्यक्लेशौदुःखमिष्टाप्तिरर्थोलाभः
सौख्यंमंगलंवित्तलाभः २१ शशीशोभनः अथकामगेभास्करेसतिधर्मार्थमोक्षमार्गगः शशीशोभनः अथमोक्षमार्गेभास्करे-
सतिकेवलंधर्मगः शशीशोभनः अर्थाद्विपरीतावस्थितयोर्द्वयोः सूर्याचन्द्रमसोरशुभत्वंस्यात् १९ अथतिथिचक्रशालिन्याह पौषेइति अत्र-
पौषादितः प्रतिमासेद्वादशकोष्ठकालेख्याः एवंकृतेचतुश्चत्वारिंशदधिकशतकोष्ठकंजायते तत्रचक्रा कृतिर्यथान्यासःप्राग्लिखितः तत्रपक्षस्य
शुक्लपक्षस्यकृष्णपक्षस्यवामूलंपक्षतिः प्रतिपत्तदादिकाः प्रथमंपौषमासेप्रतिपदादिकाः द्वादशतिथयोऽधोधोलेख्याः माघादौमाघादिमासेषुद्वि १३
तीयादिकास्तिथयोलेख्याः यथा माघेद्वितीयादिकाः फाल्गुनेतृतीयादिकाः चैत्रेचतुर्थ्यादिकाः वैशाखेपंचम्यादिकाः ज्येष्ठेषष्ठ्यादिकाः आषाढे-

सप्तम्यादिकाः श्रावणेऽष्टम्यादिकाः भाद्रपदेनवम्यादिकाः आश्विनेदशम्यादिकाः कार्त्तिकेएकादश्यादिकाः मार्गशीर्षेद्वादश्यादिकाः सर्वा
स्तिथयो द्वादशंसतालेख्याः अवशिष्टस्थानानिप्रतिपदादिभिः पूरणीयानि कामास्तिस्त्रइति कामास्त्रयोदशी चतुर्दशी पंचदश्यस्तृतीया दिवत्स्युः
त्रयोदशीतृतीयावत् चतुर्दशीच्चतुर्थीवत् पंचदशीपंचमीवत्स्युरित्यर्थः फलार्थमतिदेशोयम् तत्रप्रतिपदादौ पूर्वदक्षिणपश्चिमोत्तरास्

श्री

लाभोद्रव्यान्निर्धनंसौख्यमुक्तंभीतिर्लाभो मृत्युरर्थागमश्च लाभःकष्टद्रव्यलाभौसुखं
च कष्टंसौख्यंक्लेशलाभौस्करवंच २२ सौख्यंलाभःकार्यसिद्धिश्चकष्टंक्लेशःकष्टात्सिद्धि
रर्थोधनंच मृत्युर्लाभोद्रव्यलाभश्चशून्यंशून्यंसौख्यंमृत्युरत्यंतकष्टम् २३ ६

दिक्षु यानेचिकीर्षिते सतिफलंशुभाशुभं सौख्यंक्लेश इत्यादिना वृत्तत्रयेणवक्ष्ये कथयिष्यामि २० फलानि शालिनीत्रयेणाह
सौख्यमिति लाभइति सौख्यमितिच श्लोकत्रयंस्पष्टार्थमेव तत्रपौषप्रतिपदि दिक्चतुष्टयेसौख्यम् क्लेशोभीतिरर्थागमश्चेति फ
लचतुष्टयं क्रमेणज्ञेयम् एवंद्वितीयादिष्वपिश्लोकचतुर्थांशोक्तफलस्यात् २१ २२ २३ ६ ६ ६

पौ	मा.	फा	चै	वै	ज्ये	आ.	श्रा.	भा.	आ.	का.	मा.	पूर्व.	दक्षिण	पश्चिम.	उत्तर.
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	सौख्यम्	क्लेशः	भीतिः	अर्थागमः
२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१	शून्यम्	नैःस्व्यम्.	निःस्वत्वम्	मिथुना.
३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१	२	द्रव्यक्लेशः	दुःख.	इष्टाप्तिः	अर्थः
४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१	२	३	लाभः	सौख्यम्	मंगलं	वित्तलाभः
५	६	७	८	९	१०	११	१२	१	२	३	४	लाभः	द्रव्याप्तिः	धनम्	सौख्यम्.
६	७	८	९	१०	११	१२	१	२	३	४	५	भीतिः	लाभः	मृत्युः	अर्थागमः
७	८	९	१०	११	१२	१	२	३	४	५	६	लाभः	कष्टम्.	द्रव्यलाभः	सुखम्.
८	९	१०	११	१२	१	२	३	४	५	६	७	कष्टम्.	सौख्यम्.	क्लेशलाभः	सुखम्.
९	१०	११	१२	१	२	३	४	५	६	७	८	सौख्यम्.	लाभः	कार्यसिद्धिः	कष्टम्.
१०	११	१२	१	२	३	४	५	६	७	८	९	क्लेशः	कार्यसिद्धिः	अर्थः	धनम्.
११	१२	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	मृत्युः	लाभः	द्रव्यलाभः	शून्यम्.
१२	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	शून्यम्.	सौख्यम्	मृत्युः	अत्यंतकष्टम्.
पौ.	मा.	फा.	चै.	वै.	ज्ये.	आ.	श्रा.	भा.	अ.	का.	मा.	पूर्व.	दक्षिण	पश्चिम.	उत्तर

अथसर्वांकेज्ञानंवसंततिलकयाह तिथ्युक्षेति तिथयोनक्षत्रघटिपदादिनोग्राह्याः तत्रतिथिनक्षत्रवाराणांयुतिः स्थानत्रयेस्थाप्याक्रमेण सप्तभिरष्ट भिस्त्रिभिश्च तष्टाभक्तावशिष्टा प्रतीप्रथमस्थाने वियतिशून्येसति अतिदुःखीयात्राकर्तास्यात् मध्येद्वितीयस्थानेधननाशः चरमे तृतीयस्थाने शून्ये मृत्युःस्यात् स्थानत्रयेंकयुजिअंकयुतेसौख्यजयौभवेताम् २५ अथाडलभ्रमणेप्रमाणिकयाह रवेर्भतइति सूर्यनक्षत्रात् अश्विभस्यचंद्रभस्योन्मितिं गणनाकार्या सानगैः सप्तभिरवशेषिताततीद्व्यगाद्विशेषमिताससशेषमिताबाभवेत्तदामहाडलोदोषःस्यात् सनशुस्येते प्रागुक्तप्रकारेण यदित्रि षणिमिताञ्चिशेषमिता षट्शेषमितावास्यात्तदाभ्रमोभ्रमणाख्योदोषःस्यात् सोपिनशस्यते एतन्निर्मूलम् तत्रभ्रमणेयात्रामेवस्त्यजंति आडले बहू-

तिथ्यृक्षवारयुतिरद्रिगजाग्नितष्टास्थानत्रयेत्रवियतिप्रथमेतिदुःखी मध्येधनक्षतिरथोचरमेमृतिःस्यात्स्थानत्रयेंकयु जिसौख्यजयौनिरुक्तौ २४ रवेर्भतोब्जभोन्मितिर्नगावशेषितान्द्व्यगा महाडलोनशस्यतेत्रिषण्मिताभ्रमोभवेत् २५ शशांकभंसूर्यभतोत्रगण्यंपक्षादितिथ्यादिनवासरेण युतंनवाप्तंनगशेषकंचेत्स्याद्धैवरंतद्गमनेतिशस्तम् २५ ६

निकार्याणित्यजंति उक्तंच पाणायंत्रहलप्रवाहसमरेचौर्येचसंधौ तथाकूपाराम तडागबंधनविधौपापर्धिदुर्गग्रहे अश्वेभोष्ट्रस्थापिरोहणविधौत्या ज्यंसदैवाडलंप्रस्थानात्रगृहप्रवेशुमंगलविधौदोषोनतस्यक्वचिदिति २५ अथहैवराख्यंयोगमुपजातिकयाह शशांकभमिति स्पष्टार्थम् प्रसंगात् घबाडमपि सूर्यभाद्गणयेच्चांद्रंत्रिगुणंतिथिसंयुतम् सप्तभिस्तुहरेद्भागंत्रिशेषस्याद्घबाडकम् एतच्चहैवराद्धुभंज्ञेयम् एतत्सर्वंदाक्षिणात्याविचार- यंतीति अत्रप्रसंगाद्भ्यानरस्यसंग्रहः सूर्यभाद्गणयेच्चांद्रंतिथिवारंचमिश्रितम् सप्तभिस्तुहरेद्भागपंचशेषंतुटेलकम् सूर्यभाद्गणयेच्चांद्रंतिथिवारंच-

मु·चि·टी॰ मिश्रितम् अर्कसंख्यैर्हरेद्भागं नवशेषं तु गौरवम् प्रवेशे गौरवं दद्यान्निर्गमे हैवरं तथा तस्करे टेलकं दद्याद्बवाडं सर्वकर्मसु इतिज्योतिर्निबंधे २६ या·प्र·
९५ अथ घातचंद्रं शालिन्या तत्परिहारं चानुष्टुब्रूपेणाह भूपंचेति आग्नेयेति रूपद्वयमिति च मेषादिराशीनां भूपंचांके स्यादिको घातचंद्रो ज्ञेयः यथा ११
मेषस्य प्रथमो मेष एव वृषस्य पंचमः कन्यास्थः मिथुनस्य नवमः कर्कस्य द्वितीयः सिंहस्य षष्ठः कन्याया दशमः तुलायास्तृतीयः वृश्चिकस्य-
सप्तमः धनुषश्चतुर्थः मकरस्याष्टमः कुंभस्यैकादशः मीनस्य द्वादशः स घातचंद्रो राजसेवायां विवादे प्रतिवादिना सह कलहे युद्धाद्ये आदिशब्दा

भूपंचांकद्व्यंगदिग्वह्निसप्तवेदाष्टेशार्काश्च घाताख्यचंद्रः मेषादीनां राजसेवाविवादे वर्ज्यो युद्धाद्ये च नान्यत्र वर्ज्यः २७
आग्नेयत्वाष्ट्रजलपपित्र्यब्राह्मसवरौद्रभे मूलब्राह्म्याजपादर्क्षं पित्र्यमूलाजभेंऽकुमान् २८ रूपद्व्यग्न्यग्निपूराम द्व्यब्ध्यग्न्य-
ब्धियुगाग्नयः घातचंद्रो धिष्ण्यपादा मेषाद्भूयो मनीषिभिः २९ गोस्त्रीझषे घाततिथिस्तु पूर्णा भद्रा नृयुक्कर्कटके च
नंदा कौर्प्यांजयोर्नक्रघटे च रिक्ता जया धनुःकुंभहरौ न शस्ताः ३०

मृगयादिषु वर्ज्यः अन्यत्र विवाहान्नप्राशनादि-
मंगलकृत्ये न वर्ज्यः उक्तं च युद्धे चैव विवादे च कुमारीपूजने तथा राजसेवाचाह्वनादौ घातचंद्रं विवर्जयेत् तीर्थयात्राविवाहान्नप्राशनोपन-
यनादिषु मांगल्यसर्वकार्येषु घातचंद्रं न चिंतयेत् अत्र लाघवार्थं भ्रातृपुत्रगोविंदपद्यम् मेषकन्याघटद्वारिनक्रयुग्मधनुर्वृषाः मीनसिंहधनुःकुं-
भा घातचंद्रा अजादित इति घातचंद्रे मेषादिराशिषु कृत्तिकादिस्थानाचरणा एते वर्ज्या इति केचिद्वदंति २७ २८ २९ घाततिथिरुपजातिक- ९५
याह गोस्त्रीति गोः वृषः स्त्री कन्या झषो मीनः एतद्राशिमतिनरे पूर्णा पंचमी दशमी पंचदशी च घाततिथिः नृयुक् मिथुनं कर्कटकः कर्कस्तयोः नंदाद्वि

त्तीयासप्तमीद्वादशीचतिथिः कौर्प्योवृश्चिकः अजोमेषः एतयोर्नद्याप्रतिपत्षष्ठ्येकादशीश्चतिथिः नक्रघटेमकरतुलयोः रिक्ताचतुर्थीनवमीचतुर्दशी
घाततिथिः धनुःकुंभसिंहान्नाजयातृतीयाष्टमीत्रयोदशीन्चघाततिथिः एतेघाततिथयोयात्रादौनशस्ताः ३० घातवारानुशालिन्याह नक्रेभौमइ-
ति मकरराशिमानेपुरुषे भौमोघातवारः वृषसिंहकन्यासुमंदःशनिर्घातवारः द्वंद्वेमिथुनेचंद्रः अजेमेषेर्कः कर्केबुधः धनुर्मीनवृश्चिकेषुशुक्रवारः जूक
स्तुला कुंभतुलयोर्जीवोगुरुर्घातवारइत्यर्थः घातवारइत्यर्थः घातवाराअपियात्रादौनशस्ताः ३१ अथघातनक्षत्राण्यनुष्टुभाह मघेतिस्पष्टार्थम् एत

नक्रेभौमोगोहरिस्त्रीषु मंदश्चंद्रोद्वंद्वे कौंजभेत्सश्चकर्के शुक्रः कोदंडालिमीनेषुकुंभजूकेजीवोघातवारानशस्ताः ३१
मघाकरस्वातिमैत्रमूलश्रुत्यंबुपात्यभम् याम्यब्राह्मेशसार्पं च मेषादेर्घातभंनसत् ३२ भूमि १ हृय २ ब्ध्य ४ द्रि ७ दि
क् १० सूर्या १२ गा ६ ष्टा ८ कं ९ शा ११ ग्नी ३ सायकाः ५ ॥ मेषादिघातलग्नानियात्रायांवर्जयेत्सुधीः ३३ नव ९ भू-
म्यः १ शिव ११ वन्हयो ३ क्ष ५ विश्वे १३ र्क १२ कृताः ४ शक्र १४ रसा ६ स्तुरग ७ तिथ्यः १५ दि २ दशो १० मा ३० वसव ८
श्चपूर्वतःस्युस्तिथयः संमुखवामगानशस्ताः ३४

दपि यात्रादौनशस्तं ३२ अथघातलग्नान्याह भूहृद्ब्धीति स्पष्टार्थम् तदपि
यात्रायांवर्ज्यम् ३३ नवभूम्यइति एतास्तिथयःपूर्वतःपूर्वदिशआरभ्य अष्टदिक्षुतेयाः यथापूर्वेस्यांनवभूम्यः नवमीप्रतिपच्च आग्नेयांशिववन्हयः
एकादशीतृतीयाचएवमग्रेपि एतास्तिथयोयोगिन्यइतिजीर्णास्तास्तिथयःसंमुखावामगानशस्ताः यथा प्राच्यांगंतुःप्रतिपत्संमुखी दक्षिणांगंतुर्वामगा
प्रतीच्यांगंतुःपृष्ठगा उदीच्यांगंतुर्दक्षिणा एवंसर्वासुदिक्षुसर्वास्तिथयोविचार्यास्तत्रसंमुखवामगाश्चतिथयोनशुभाः अथोदक्षिणाःपृष्ठगाश्चशु-

भाः उक्तंच पृष्ठतोदक्षिणेवापियोगिनीगमनेहिता वामसंमुखयोर्नेष्टा यात्रायुद्धमेवंविचिंतयेदिति ३४ अथकालपाशयोगौशालिन्याह कौबेरीत इ
ति कौबेरीउत्तरादिक्तस्याः विपरीतदिक्क अर्काद्येवारे कालःस्यात् तद्यथा रवावुत्तरदिशिकालः दक्षिणेपाशइत्यर्थः चंद्रेवायव्यांकालः आग्नेय्यां
पाशः एवंभौमादिष्वपिरात्रौकालदिशिपाशइति वैपरीत्यंज्ञेयम् एतौयात्रायुद्धादिसंमुखेवर्ज्यौ उक्तंचस्वरोदये वारोत्थः पूर्वदिग्भागेततःसव्येनमं
दगः यत्रस्थस्तत्रकालःस्यात्पाशःतत्संमुखस्तथा दक्षिणस्थःशुभःकालःपाशोवामदिगाश्रयः यात्रायांसमरेश्रेष्ठस्ततोऽन्यत्रनशोभनइति प्र
संगादर्धयामराहुरपिस्वरोदयस्थोलिख्यते इंद्रवायुयमरुद्रतोयाग्निशशिनैर्ऋते यामार्धमुदितोराहुर्भ्रमत्येवंदिगष्टकेइति ३५ अथपरिघ

कौबेरीतोवैपरीत्येनकालोवारेऽर्काद्येसंमुखेतस्यपाशः रात्रावेतौवैपरीत्येनगण्यौयात्रायुद्धेसंमुखेवर्जनीयौ ३५
पूर्वादिषुचतुर्दिक्षुसप्तसप्तानलर्क्षतः वायव्याग्नेयदिक्संस्थंपारिघंनैवलंघयेत् ३६ ५ ५ ५

दंडाख्ययोगमनुष्टुभाह पूर्वादिष्विति अनलर्क्षतः कृत्तिकातः सप्तभानिपूर्वस्याम् मघातःसप्तयाम्यायाम् अनुराधातःसप्तपश्चिमायाम्
धनिष्ठातःसप्तभान्युत्तरस्याम् रेखास्तीति सर्वत्रवाक्यशेषः तत्रवायव्याग्नेयदिग्गतानिवह्निरेखापरिघोदंडःस्यात्तंसर्वथानोल्लंघयेत् तत्रयवनेश्व
रः प्राचीमुदग्द्वारिभिरन्ययायात्प्राग्द्वारिभिश्चोडुभिरप्युदीचीम् तथैवयाम्यामपराश्रितैर्धिष्ण्यैश्चयाम्यैश्चापरांप्रयायादिति ३६ अथवि
दिक्गमनेनक्षत्रातिदेशमावश्यककृत्येनिषिद्धदंडापवादंचवसंततिलकयाह अग्नेर्दिशमिति नृपः पुरुहूतदिक्प्राचीनस्थैः कृत्तिकादिसप्तनक्षत्रैः
अग्नेर्दिशमाग्नेयीमियाद्गच्छेत् एवमनेनप्रकारेण प्रदक्षिणगताः सृष्टिमार्गेणस्थितानिविदिशोनैर्ऋत्यादिर्गच्छेत् यथा मघादिसप्तभिर्नैर्ऋत्याम् ९६

अनुराधादिसप्तभिर्वायव्याम् धनिष्ठादिसप्तभिरैशानीं गच्छेदित्यर्थः अथेति आवश्यके कृत्ये कर्तव्ये परिघदंडमपि छंघयित्वा नृपो गच्छेत् परंतु शूलं
वारशूलं नक्षत्रशूलं विहाय त्यक्त्वा यदि दिक्तनुशकाङ्गिरस्ति पूर्वादिदिक्षु मेषाद्याः स्थिराद्यत्यादिमाशयः स्युः क्रमशो मेषाद्याः एवं तस्यां तस्यां दिशि दिग्लग्नशब्दे
नव्यवह्रियंते तेषां शुद्धिः शुभफलदातृग्रहानुकूल्यसाहित्यं स्यात् दिग्राशीनाह नारदः दिग्राशयः स्युः क्रमशो मेषाद्याश्च पुनः पुनरिति ३७ अन्यद
पीह्ववज्जयाह मैत्रार्केति अनुराधाहस्तपुष्याश्विनीनक्षत्रैः सर्वासु दिशासु चतुर्दिक्षु तज्ज्ञैर्ज्योतिषिकैर्यात्राशुभानि गदिता यत्तु बालिका विवेकादौ

अग्नेर्दिशं नृप इयात् सुरुहूतदिग्भैरेवं प्रदक्षिणगता विदिशोऽयकल्ये आवश्यकेऽपि परिघं प्रविलंघ्य गच्छेच्छूलं विहाय यदि
दिक्तनुशकाङ्गिरस्ति ३७ मैत्रार्कपुष्याश्विनिभैर्निरुक्ता यात्रा शुभा सर्वदिशासु तज्ज्ञैः वक्री ग्रहः केंद्रगतोऽस्य वर्गो ल-
ग्नेदिनं चास्य गमे निषिद्धम् ३८ सौम्यायने सूर्यविधू तदोत्तरां प्राचीं व्रजेत्तौ यदि दक्षिणायने प्रत्यग्यमाशां च तत-
योर्दिवानिशं भिन्नायनते थवधोन्यथा भवेत् ३९

प्रागादिषु श्रवणाश्विपुष्यहस्तानां त्यागउक्तः स निर्मूलत्वादुपेक्ष्यः क्व-
चिद्दृष्टौ सर्वदिग्द्वारकाण्युक्तानि गुरुः पुष्याश्विहस्तमैत्राणि पौष्णवैष्णवसौम्यभम् वासवं सर्वदिग्द्वाशुभयात्रायां शोभनानि हीति वराहः सर्वद्वा
रिकसंज्ञितानि गुरुभं हस्ताश्विमैत्राणि च श्रेष्ठान्यैंद्रवपौष्णविष्णुवसुभान्याद्यैः सहाष्टौ सदेति वक्री ग्रह इति वक्री ग्रहो यदि केंद्रगः स्यात्तस्य गमे
यात्रायां निषिद्धः अथवाऽस्य वक्रीग्रहस्य लग्ने वर्गः षड्वर्गश्चेत्सोऽपि गमने निषिद्धः वास्य वक्रीग्रहस्य दिनं वारोऽपि गमने निषिद्धम् ३८ अथा-
यनशूलमिद्ववज्जयाह सौम्यायन इति यदि सूर्यचंद्रौ सौम्यायने उत्तरायणगतौ स्यातां तदा उत्तरां प्राचीं वा व्रजेत् तदिदां शुरवा यात्रा शुभेत्यर्थः

यदि तु रविचंद्रौ दक्षिणायनगतौ स्यातां तदा प्रतीचीं दक्षिणां वा व्रजेत् अथ तयोर्भिन्नायनत्वे अयनभेदे सति दिवा निशं व्रजेत् यथा सूर्यो यस्मिन्नयने तां दिशं दिवा व्रजेत् चंद्रो यस्मिन्नयने तां दिशं रात्रौ यायात् अग्नोत्तरस्याः पूर्वस्या अंतर्भावः दक्षिणस्याः पश्चिमायाः इति रत्नकोशे दिनकरकरप्रनष्टां मकरादावुत्तरां च पूर्वां च यायाच्च कर्कटादौ याम्यामाशां प्रतीचीं चेति अथान्यथा चेत्कुर्यात्तदा वधो मरणं भवेत् भिन्नायनत्वे सति सूर्यो यस्मिन्नयने तां दिशं प्रदिरात्रौ गच्छेत् चंद्रो यस्मिन्नयने तां दिवा गच्छेच्च दा यायात्तु वधो भवेदित्यर्थः ३९ अथ सम्मुखशुक्रदोषमुपजात्याह उदेतीति शुक्रो यस्यां दिशि प्राच्यां प्रतीच्यां वा कालवशेनोदयं करोति तत्र गंतुः पुंसः शुक्रः संमुखः अयमेकः प्रकारः अथवा गोलभ्रमवशेन यत्र यस्यां दिशि उत्तरस्यां दक्षिणस्यां वा यदि याति गच्छति तत्र गंतुः पुंसः शुक्रः संमुखः अयमेकप्रकारः अथवा गोलभ्रमवशेन यत्र यस्यां दिशि उत्तरस्यां दक्षिणस्यां वापदि याति गच्छ-

उदेति यस्यां दिशि यत्र याति गोलभ्रमाद्वाथ ककुब्भसंघे त्रिधोच्यते संमुख एव शुक्रो यत्रोदितस्तां तु दिशं न यायात् ४०

ति तत्र गंतुः पुंसः संमुखः शुक्रः स्यात् अयं द्वितीयः प्रकारः अथ यत्र ककुब्भसंघे प्राच्यादिदिशि कृत्तिकादिन्यासवशेन यदि उडुनक्षत्रे चरति तत्रादिशि गंतुः संमुखः शुक्रः स्यादित्ययं तृतीयः प्रकारः अत्रिः यदिग्गतः समुदयेद्दिवरे धननगोलके यद्वा रमेशु विचरेत्त्रिविधं प्रतिभार्गवमिति यत्रोदित इति यस्यां दिश्युदितः शुक्रो दृश्यते तां दिशमेव न गच्छेत् अन्यदिश्यपि यथासंभवं न यायात् मूढे शुक्रे कार्यहानिः प्रतिशुक्रे पराजय इति नारदोक्तेः अवश्यकर्तव्ये गमने शांतिमाह वसिष्ठः भृगुलग्ने भृगोर्वारे भृगुवर्गे भृगूदये उपोष्य भृगुवारेपि यावच्छुक्रोदयं प्रति रजतेनैव शुक्रेण कारयेत्प्रतिमां भृगोः लिखेदष्टदलं पद्मं कांस्यपात्रे च तंडुलैः शुक्लसूक्ष्मांबरैर्वेष्ट्य प्रतिमां तत्र पूजयेत् शुक्लपुष्पाक्षतैर्गंधैर्मुक्ताहारैर्विचित्रितैः उपचारापि कार्या-

णिशुक्रंतेअभ्यर्च्यदैत्यपूज्या तन्मंत्रेणजपंकुर्यात्सम्यगष्टोत्तरशतम् कर्मांतेतेनमंत्रेणभक्त्याचार्घ्यंप्रदापयेत् श्वेतगंधाक्षतैःपुष्पैः क्षीरमिश्रेणवारिणा दैत्यमंत्रीदिवादर्शीचोशनाभार्गवःकविः श्वेतोथमंडलीकाव्योविधिस्थोभृगवेनमः दत्वेत्यर्घ्यंप्रयत्नेनप्रार्थयेद्देवभक्तितः अनेनैवतुमंत्रेणप्रांजलिः प्रणतःस्थितः त्वत्पूजयानयाशुक्रसन्मुखत्वसमुद्भवम् दोषंविनाशयाक्षिप्रंरक्षमांतेजसांनिधे इतिप्रार्थ्यप्रयत्नेनप्रतिमाभूषणान्विता दैवज्ञायैव दातव्याश्वेताश्वसहितैर्वस्त्रैः शिष्येभ्योदक्षिणांदद्याद्यथावित्तानुसारतः ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चात्स्वयंभुंजीतबंधुभिः इतरेषांग्रहाणांचपूजांकुर्यात् सुयत्नतः तत्तत्संमुखजोदोषस्तत्क्षणादेवनश्यति दीपिकायांतुदानमेवोक्तम् सितमश्वंसितंछत्रंहेममौक्तिकसंयुतम् तत्तोद्विजातयेदद्यात्प्रीतिः शुक्रप्रशांतयइति ४० अथवक्रास्तादिदोषस्यापवादमुपजात्याह वक्रास्तेति भृगोः सुतेशुक्रेवक्रोपगतेअस्तोपगतेनीचोपगतेचउपलक्षणत्वा-

वक्रास्तनीचोपगतेभृगोःसुतेराजाव्रजन्यातिवशंहिविद्विषाम् बुधोनुकूलोयदितत्रसंचलन्रिपुंजयेन्नैवजयःप्रतींदुजे ४१

द्दुष्टयुद्धपराजितेवर्णरहितेचसति राजापरराष्ट्रंव्रजन्सन्हिनिश्चयेनविद्विषांशत्रूणांवशंयाति बद्धोभवतीत्यर्थः भरद्वाजः विवर्णेविजितेनीचेव क्रितेवासितेस्तगे शत्रुक्षेत्रगतेचापितदंशेतन्निरीक्षिते भौमांशेभौमसंयुक्तेमंदांशेमंदसंयुते यात्रांनैवप्रकुर्वीतलक्ष्म्यायुर्बलहानिदेति बुध इति तत्रशुक्रास्तेयदिबुधोनुकूलःपृष्ठदिक्संस्थोभवेत्तदासंचलन्सन्राजारिपून्शत्रून्जयेत्नैवेति प्रतींदुजेबुधेसंमुखेसतितुराज्ञोनैवजयः किंतुपराजयः अपरंतुप्रतिशुक्रविचारोनृणाम्अध्वगमनेराज्ञांतुसमरयात्रायामाहुः रैभ्यःप्रतिशुक्रादिदोषोयत्तत्तन्नगमनेनृणाम् राज्ञांविजययात्रायां नान्यथादोषमावहेदिति ४१ अथविशेषंशालिन्याह यावच्चंद्रइति चंद्रोयदापूष्णभाद्रेवतीनक्षत्रादारभ्यकृत्तिकाद्यपादेरेवत्यश्विनीभरणीकृत्ति

मु.चिं.टी. ९८ काप्रथमचरणे यावन्तिष्ठति तावच्छुक्रोंधोज्ञेयः दृष्टोपिशुक्रोदर्शनकार्यंनकरोतीत्यर्थः तदेवाह नदुष्टइति अंधोयदातदाअग्रेसंमुखेदक्षेदक्षिणभा याम्य.
गेचदुष्टोनस्यात् मध्यमार्गमिति सुमुहूर्तेप्रस्थितोपिराज्ञामध्यमार्गं मार्गमध्येयदिशुक्रास्तोभवेत्तावत्कालंतस्मिन्नेवप्रयाणेतिष्ठेत् यावच्छुक्रोदयोभ ११
वेत् यदिगच्छतो राज्ञोदैवात्संमुखः शुक्रश्चेत्तावदस्यशुक्रस्यसंमुखत्वेपितस्मिन्नेवप्रयाणेतिष्ठेत् उपलक्षणत्वात्पुरावप्येवंविधेद्रष्टव्यम् पराश-
रः जीवः शशांकशुक्रो वाममार्गमध्येस्तगोयदि तत्रैवनिवसेद्राजायावदभ्युदितोभवेदिति मार्गमध्ये बुधास्ते नदोषः यदातुमार्गमध्येबुधो
दयोभवेत्सचपुनः संमुखोभवेत्तदातुपुनर्दोषएव वसिष्ठः संमुखश्चंद्रजोयत्रमार्गमध्योदितोयदि यावदस्तंगते तस्मिंस्तावत्तत्रैवसंवसेदिति

यावच्चंद्रः पूष्णात्कृत्तिकाद्येपादेशुक्रोंधोनदुष्टोऽग्रदक्षे मध्येमार्गेभार्गवास्तेपिराजा तावत्तिष्ठेत्संमुखत्वेपित-
स्य ४२ कुंभकुंभांशकौत्याज्यौसर्वथायत्नतोबुधैः तत्रभयात्तुनृपतेर्धननाशःपदेपदे ४३ अथमीनलग्नउत-
वातद्शकेचलितस्यवक्रमिहवर्त्मजायते जनिलग्नजन्मभपतीशुभग्रहौभवतस्तदातदुदयेशुभागमः ४४

४२ अथनिषिद्धलग्नमनुष्टुभाह कुंभकुंभांशकाविति स्पष्टोर्थः ४३ अथान्यन्मंजुभाषिण्याह अथमीनलग्नइति मीनलग्नेलग्नांतरेवामी
नांशकेचलितराज्ञोवर्त्मवक्रंस्यात्जनीति जनिर्जन्मकालीनंलग्नजन्मभंजन्मराशिः तयोर्लग्नजन्मराश्योःपतीस्वामिनौशुभग्रहौसौम्यग्रहौचेदुदये
लग्नेभवतस्तदागमोगमनंशुभंस्यात् जन्मलग्नंजन्मराशिश्चयात्रालग्नगंशुभमितिमार्गेवाभिहितम् जननराशितनूयदिलग्नगइति अथोजन्मलग्नज- ९८
न्मराशिस्वामिनौपापग्रहौयात्रालग्नेस्यातांतदातादृशेलग्नेगमनमशुभफलमित्यर्थः वसिष्ठः जन्मराशौलग्नगतेतदीशेवापिलग्नगे अभीष्टफ

ऌदायान्नाराशीशश्चेच्छुभग्रहः यदुक्तं नारदेन जन्मराश्युद्गमो नैव जन्मलग्नोदयः शुभः तयोरुपचयस्थानं यदि लग्नगतं शुभमिति जन्मराशिर्यात्राल- ग्नेनिषिद्धमुक्तः स जन्मराशेः पापग्रहस्वामित्वे ज्ञेयः शुभस्वामित्वे तु प्रागुक्तवसिष्ठवाक्यं स्वरसं स्यात् एवं जन्मलग्नोदयः शुभइत्यत्रापि जन्मलग्नस्य शुभस्वामित्वे शुभफलं तानपापस्वामित्वे इति व्याख्येयम् ४४ अथान्यद्रथोद्धतयाह जन्मराशितनुत इति स्वजन्मराशेर्जन्मलग्नाच्चयाष्टमेरा शौ लग्नस्थिते सति तथा रिपुभात् जिगमिषतः शत्रोर्भात् राशेर्लग्नाच्चारिपुभे षष्ठराशौ लग्नस्थिते सति अथवा स्वराशिलग्नाभ्यां अष्टमभवने स्वशत्रुरा- शेर्जन्मराशिलग्नाभ्यां षष्ठभवने तेषां स्वामिनो यात्रालग्नगताः स्युर्यदा तदा राज्ञो मृतिप्रदाः ४५ अथान्यच्छुभलग्नं शालिन्याह लग्नेचंद्रइति मीन-

जन्मराशितनुतोऽष्टमेऽथवास्यारिभाच्चरिपुभे तनुस्थिते ॥ लग्नगास्तदधिपा यदाथवा स्युर्गतं हि नृपतेर्मृतिप्रदम् ४५
लग्नेचंद्रे वापि वर्गोत्तमस्थे यात्रा प्रोक्ता वांछितार्थैकदात्री ॥ अंभोराशौ वा तदंशे प्रशस्ते नौकायानं सर्वसिद्धिप्रदायि ४६
दिग्द्वारभे लग्नगते प्रशस्ता यात्राऽर्थदात्री जयकारिणी च ॥ हानिं विनाशं रिपुतो भयं च कुर्यात्तथा दिक्प्रतिलोमलग्ने ४७

कुंभवर्जिते कस्मिंश्चिल्लग्ने वर्गोत्तमनवांशस्थे अथवा चंद्रे वर्गोत्तमस्थे सति यात्रा वांछितार्थस्य मनोभीष्टार्थस्यैका अद्वितीया दात्री अंभो राशौ चेति जलराशौ लग्नगते सति अथवा लग्नांतरे तदंशे जलराश्यंशे सति नौकायानं सर्वसिद्धिप्रदायि स्यात् ४६ अथान्यदिंद्रवज्रयाह दि- ग्द्वारभे इति पूर्वादिदिक्षु मेषाद्याः क्रमाद्दिग्द्वारराशयस्तेषु गंतव्यदिग्वस्थितेषु संमुखा यात्रा प्रशस्ता प्रशस्तत्वमाह अर्थदात्री जयकारिणी चे- ति यथा मेषः पूर्वस्याम् वृषो दक्षिणस्यां मिथुनः पश्चिमायाम् कर्क उत्तरस्याम् एवं सिंहादयो धनुराद्याश्च पूर्वादिषु ज्ञेयाः हानिमिति दिक्प्रतिलो

मलग्नेविपरीतदिगवस्थितेलग्नेयथा पश्चिमायांमेषः उत्तरस्यांवृषः पूर्वस्यांमिथुनः दक्षिणस्यांकर्कः एवंपुनःपश्चिमादिषुसिंहादयोधनुरादयश्चज्ञेयाः तादृशोलग्नेगंतुःयात्राहानिंद्रव्यनाशंशत्रुतोभयंचकुर्यात् दिग्द्वारभेलग्नगतेयात्रार्थविजयप्रदा लग्नेदिक्प्रतिलोमेसाहानिदाशत्रुभीतिदेति पूराहोक्तेः ५७ अथशुभलग्नानिवसंततिलकयाह राशिरिति गंतुःपुंसःस्वजन्मसमयेयोराशिःशुभग्रहैश्चंद्रबुधगुरुशुक्रैःसंयुतोस्ति सराशिर्यात्रालग्नोपगःस्यात् अथवास्वारिभात् स्वशत्रुजन्मराशिजन्मलग्नाद्दष्टमोयोराशिः सचेद्यात्रालग्नोपगतःस्यात् अथवायोराशिर्वेशिसंज्ञः जन्मसमयेसूर्याक्रांतराशेर्द्वितीयोराशिर्वेशिसंज्ञः सचेद्यात्रालग्नोपगःस्यात्तदागमनेजयदःस्यात् अथवाभूपयोगैर्जातकोक्तैराजयोगैर्यात्रालग्नस्थितैर्गमोमुनि-

राशिःस्वजन्मसमयेशुभसंयुतोयोप्यः स्वारिभाष्टमधनगोपिचवेशिसंज्ञः लग्नोपगःसगमनेजयदोथभूपयोगैर्गमोवि

जयदोमुनिभिःप्रदिष्टः ५८ सूर्यःसितोभूमिसुतोथराहुःशनिःशशीज्ञश्चबृहस्पतिश्च प्राच्यादितोदिक्षुविदिक्षुचा

पिदिशामधीशाःक्रमतःप्रदिष्टाः ५९ केंद्रेदिगधीशेगच्छेदवनीशः लालाटिनितस्मिन्नेयादरिसेनाम् ५०

भिर्विजयदःप्रोक्तःजातकेराजयोगाद्रष्टव्याः ५८ अथदिक्स्वामिनउपजातिकयाह सूर्यःसितइतिस्पष्टार्थम् ५९ अथदिगीशप्रयोजनंतनुमध्याच्छंदसाह केंद्रइति तस्मिन्दिगीशेलालाटिनिसति अरिसेनांनेयात्नगच्छेत् ५० अथलालाटियोगान् शार्दूलविक्रीडितेनाह प्राच्यादाविति प्राच्याद्यष्टदिक्षुक्रमेणविलग्नसदनात्एतेषुभावेषुसूर्यादिग्रहाःस्थिताश्चेत्लालाटिकाःस्युरितिवाक्यार्थः यथातनौलग्नस्थःतरणिःसूर्यः ९९

प्राच्यांगंतुर्लालाटिकाः एवंभृगुसुतोलाभव्ययेआग्नेय्याम् कर्मस्थोभूसुतोदक्षिणस्याम् तमोनवाष्टमगृहेनैर्ऋत्याम् सौरिःसप्तमेपश्चिमायाम्

चंद्रः शत्रुगृहात्मजेवायव्याम् बुधः पातालगउत्तरस्याम् गीष्पतिर्वित्तभ्रातृगृहेईशान्यांगंतुर्लालाटिकइत्यर्थः कश्यपेनतुसूर्यराशिवशेनलालाटिकाउक्तास्ते यथादिनेशाधिष्टितोराशिर्यदालग्नगतस्तदा यातुर्मृत्युप्रदःप्राच्यांदिशिसूर्योललाटगः सूर्यस्यराशिगस्तस्माद्द्वादशेलग्नगेगृहे एकादशेवाआग्नेय्यांदिशिशुक्रो ललाटगः ललाटगःकुजोयाम्योदशमेलग्नगेगृहे लग्नगेनवमेराशावष्टमेवापिनैर्ऋते ललाटगःसैंहिकेयोयातुर्द्राग्धनप्रदः लग्नगेसप्तमेराशौशनिःप्रत्यग्ल- लाटगः षष्ठराशौलग्नगतेपंचमेवापिचंद्रमाः ललाटगोवायुदिशियातुर्मृत्युप्रदस्तदा चतुर्थराशौलग्नस्थेबुधःसौम्येललाटगः राशौतृतीयेलग्नस्थेद्वितीये चंद्रपूजितः ललाटगश्चंद्रमौलेर्दिशियातुर्विनाशदइति अत्रललाटस्यातिरिक्तेकंटकस्थानेयदिदिग्धीशास्तिष्ठतितदायात्राशुभाअन्यथात्वशोभनेतितत्व

प्राच्यादौतरणिस्तनौभृगुसुतोलाभव्ययेभूसुतः कर्मस्थोभतमोनवाष्टमगृहेसौरिस्तथासप्तमे चंद्रःशत्रुगृहात्मजेपिचबु
धःपातालगोगीष्पतिर्वित्तभ्रातृगृहेविलग्नसदनाल्लालाटिकाःकीर्तिताः ५१ मृगगत्वाशिवोस्थित्वादितौगच्छन्नयोद्रिपू
न् मैत्रेप्रस्थायशाक्रेहिस्थित्वामूलेव्रजंस्तथा ५२

म० ५१ अथपर्युषितयात्रायोगचतुष्टयमनुष्टुभेंद्रवज्रयाचाह मृगेति प्रस्थायेतिच मृगेस्वगृहाद्यातव्यदिगभिमुखंकस्यचिद्गृहस्थगृहेगत्वाप्रस्थायआर्द्रायांतस्मिन्नेवगृहेस्थित्वाऽदितौपुनर्वसौगच्छन् तद्गृहात्प- स्थानग्रामाद्गृहेवगच्छन्रिपून्शत्रून्जयेत् अयमेकोयोगः एवमेवमैत्रेनुराधायांप्रस्थायशाक्रेज्येष्ठायांस्थित्वामूलेव्रजन् तथाजयेदित्यर्थः अयंद्वि- तीययोगः ५२ तथाहस्तेप्रस्थायानिलनक्षत्रेधिष्ण्येस्वातीनित्र्यानक्षत्रद्वयेस्थित्वाद्विदैवेतिशाखायांप्रस्थायीभूपादिःप्रवसेद्देशांतरंगच्छेत् अयं तृतीयोयोगः यस्त्वंत्यपुष्येषुनिजसीम्निस्वनगरप्रांतेप्रस्थितःसन्यद्येकरात्रोषितःस्यात्तदाऽवनीशोराजाक्ष्मांभूमिंशत्रोरिनिःशेषःलभतेजयेनप्रा

मु.चिं.टी. १०० प्रोतीत्यर्थः अयंचतुर्थोयोगः ५३ अथसमयबलमनुष्टुभाह उषःकालइति सन्शब्दस्मरणाच्चतुर्ष्वपि संबध्यते उषःकालः पूर्वांविनायाने यात्रायां सन् या.प्र.
एवंसर्वत्र वराहेणतुदिग्विशेषेसमयविशेषेप्रशस्तोभिहितः यथापूर्वाण्हेतूत्तरान्गच्छेन्मध्यान्हेपूर्वेनोत्तरजेत् अपराण्हेव्रजेद्याम्यामर्धरात्रेतुपश्चिमा ११
मिति ५४ अथलग्नादिभावानांसंज्ञाअनुष्टुभाह लग्नाद्भावाइति लग्नमनःस्वांतंस्थानंसमनइत्यभिधानात् आगमःप्राप्तिः अन्यस्पष्टम् एवंविधसंज्ञा
कथनप्रयोजनंतुक्रूरग्रहसाहित्येतत्तद्भावानांपीडाशुभग्रहसाहित्येतत्तद्भावानांशुभमित्यर्थः ५५ अथशाकुन्यांविशेषफलमाह केंद्रेकोण इति

प्रस्थायहस्तेनिलतक्षधिष्ण्ययोस्थितावायाशांप्रवसेदिद्वये वस्वंत्यपुष्येनिजसीम्निचैकरात्रोषितः स्यादलभतेवनीशः
५३ उषःकालोविनापूर्वांगोधूलिःपश्चिमांविना विनोत्तरांनिशीथःसन्यानेयाम्यांविनाभिजित् ५४ लग्न-
द्भावाःक्रमादेहः१ कोश २ धानुष्क ३वाहनम् ४ मंत्रो ५ रिः ६ मार्ग ७ आयुश्च ८ हृद् ९ व्यापारा १० गम ११ व्ययाः १२
५५ केंद्रकोणेसौम्यखेटाः शुभाःस्युर्यानेपापास्त्र्यायषट्खे पुचन्द्रः नेष्टोलग्नांत्यारिरंध्रेशनिःखे ऽस्तेशुक्रोलग्नेप- ८
ट्लग्नांत्यारिरंध्रे ५६ शुभग्रहाः यदिकेंद्रेकोणे १ ४ ७ १० ९ ५ स्युस्तदायानेशुभफलदाःस्युः पापास्त्र्यायषट्खेषु ३ ११
६ १० शुभफलदाःस्युः चंद्रोलग्नांत्यारिरंध्रे १ १२ ६ ८ नेष्टःअशुभफलदः शनिःखेदशमेनेष्टः शुक्रोस्तेसप्तमेनेष्टः लग्नेशइति-लग्नेट्यात्रालग्नस्वामी
नगांत्यारिरंध्रेसप्तमद्वादशषष्ठाष्टमेषुचेत्तदानेष्टः अशुभफलदइत्यर्थः गुरुः लग्नपोमृत्युदोयानेरंध्रास्तारिव्ययोपगः कोप्याहुर्भयदोधर्मेशोषस्थानेशुभाव १००
हइति ५६ अथयोगयात्राव्याख्यायते तदारंभप्रयोजनंपादाकुलकेनाह योगादिति धरणिपतीनांराज्ञांयोगाद्वक्ष्यमाणयोगयात्रालग्नवशाद्दुष्टेतिथ्यादौ

सिद्धिर्वांछितकार्यनिःष्पत्तिः स्यात् भूदेवानां ब्राह्मणानां कुःसगुणैर्नसनगुणैश्चंद्रबलताराबलशिष्टैतनक्षत्रत्यादिभिः सिद्धिर्भवति अपिशब्दात्सं
चागशकुनध्यादिषुनावश्यकता चौराणांवक्ष्यमाणैः शकुनसूचकशकुनैः सिद्धिर्भवति एतद्भिन्नानामनुजानांमुहूर्तात् गिरिशभुजगमित्रा इतिविहित
नक्षत्रस्वामिकमुहूर्तात्सिद्धिर्भवति ५७ अथयोगयात्रालग्नं मंजुभाषिण्याह सहजेरविरिति रविःसहजेतृतीयेस्यात् शशीचंद्रोदशमभेदशम-
स्थानेशनिमंगलौरिपुमहेषष्ठस्थानेस्यातां सितःशुक्रतेपंचमेबुधोहिबुकेचतुर्थे गुरुरपिलग्नगश्चेत्स्यात् एवंविधेयोगेराजाप्रचलितःअचरात्स्वल्पकाले

योगात्सिद्धिर्धरणिपतीनाम् सगुणैरपिभूदेवानाम् चौराणामपिशकुनशकुनैरुक्ताभवतिमुहूर्तादपिमनुजानां ५७
सहजेरविर्दशमभेशशीतथाशनिमंगलौरिपुगृहेसितःशुक्रते हिबुकेबुधोगुरुरपिहिलग्नगः सजयत्यरीन्प्रचलितोऽवि
रान्नृपः ५८ भ्रातरिसौरिर्भूमिसुतोवैरिणिलग्नेदेवगुरुः आयगतेर्केशत्रुजयश्चेदनुकूलोदैत्यगुरुः ५९ तनोजीवइं
दुर्मृतोवैरिगोर्कःप्रयातोमहीन्द्रोजयत्येवशत्रून् ६० लग्नगतःस्याद्देवपुरोधाः लाभधनस्थैःशेषनभोगैः ६१ ६२

नैवारीन्जयतिवशीकरोतीत्यर्थः ५८ अथयोगांतरंगाथयाह भ्रातरिसौरिरिति भ्रातरितृतीयेशनिः वैरिणीषष्ठेभूमिसुतोमंगलः अर्के आयगते
एकादशे एवंविधेयोगेराज्ञांशत्रुजयोभवेत् चेद्दैत्यगुरुःशुक्रोऽनुकूलः यातव्यदिक्पृष्ठवर्तीभवति ५९ अन्ययोगांतरगाथयाह तनोजीवइति स्प-
ष्टार्थः तथाचनारदः जीवार्कचंद्रालग्नारिरंध्रगायदिगच्छतः तस्याग्रेरवलमैत्रीयनस्थिरारिपुवाहिनीति ६० अथान्ययोगपंक्त्याह लग्नगतःस्या
दितिलग्नेगुरुःस्यात् अन्येग्रहालाभधनस्थाः एकादशद्वितीयस्थाश्चेदेवंविधेयोगेराज्ञोविजयः ६१ अन्ययोगमन्नयाह घूनइति चंद्रेसप्तमस्थेसति

अर्केसमुद्यगेलग्नगेसनिजीवेशुक्रेविदिवुधेएतेषुत्रिषुधनसंस्थेषुद्वितीयस्थानस्थितेषुसत्सुएवंविधेयोगेनरेशश्चेत्चलतितदाशत्रून्जेताजेष्यतिकः का
निवगरुडोहीनसर्पान्यथा ६२ अथान्ययोगंचित्रपदयाह वित्तगतइति बुधोद्वितीये वासरनाथः सूर्यस्तृतीयेशुक्रेलग्नगे एवंविधेयोगेचेद्राजा
चलतितदाशत्रवोराजानः शलभाइवास्युः यथाशलभा अग्नौस्वयमेवगत्वापतन्ति तथाशत्रवोपि गन्तृराजप्रतापानलेपतिष्यंतीत्यर्थः ६३ अथान्ययो
गंगाथयाह उदयेरविरिति उदयेरविः शनिः षष्ठः चंद्रोदशमःस्यात् एवंविधेयोगेवसुधापतीराजायदियातितदारिपुवाहिनीशत्रुसेनावशमेति ६४ अ

धूनेचंद्रेसमुदयगेर्केजीवेशक्रेविदिधनसंस्थे इहय्योगेचलतिनृरेशोजेताशत्रून्गरुडइवाहीन् ६२ वित्तगतः श
शिपुत्रोभ्रातरिवासरनाथः लग्नगतेभृगुपुत्रेस्युः शलभाइवसर्वे ६३ उदयरविर्यदिसौरिरिरिगःशशीदशमोपि वसु
धापतिर्यदियातिरिपुवाहिनीवशमेति ६४ तनौशनिकुजौरविर्दशमगोबुधोभृगुसुतोऽपिलाभदशमे त्रिलाभरिपुसं
पु भूसुतशनिगुरुज्ञभृगुजास्तथाबलयुताः ६५ समुदयगेविबुधगुरौमदनगतेहिमकिरणे हिबुकगतौबुधभृगुजौ
सहजगताःखलखचराः ६६

धान्ययोगद्वयंजलोद्धतगत्याह तनौशनिकुजाविति इतआरभ्यवसुधापतिर्यदियातिरिपुवाहिनीव
शमेतिस्युत्तरार्द्धंसहजेकुजेइत्येतत्पर्यंतमनुवर्तते तेनयत्रफलानिर्देशोनास्ति तत्राजिगमिषोराज्ञोविजयःस्यादितिवाक्याध्याहार्यः तनौलग्नस्थौशनिमंगलौ
स्याताम् रविर्दशमे बुधेलाभोदशमेवास्यात् भृगुसुतोवालाभेदशमेवास्यात् एवंविधेयोगेप्रचलितस्यराज्ञोविजयःस्यात् अयमेकोयोगः अथद्वितीयःत्रि-
लाभरिपुभेषु ३ ६ ११ एष्वन्यतमस्थानस्थितौभूसुतशनीस्याताम् यस्मिन्कस्मिंश्चित्स्थानेगुरुज्ञभृगुजाबलयुताःस्युस्तदाराज्ञोविजयइत्यर्थः ६५ अथान्ययोगत्व

नकलहंसच्छंदसाह सितेति लग्ने शुक्रः सप्तमे जीवः षष्ठे भौमः चतुर्थे बुधः तृतीये शनिः एवंविधे योगे गंतूराज्ञो विजय एव एको योगः अथान्यः गुरुदिने बृहस्पतिवारे अखिल खेटैः समस्तग्रहैः सूर्यादिभिः क्रमतो रिसोदरेत्यादिस्थानस्थितैः यथाषष्ठे ऽर्कः तृतीये चंद्रः दशमे भौमः षष्ठे बुधः लग्ने गुरुः चतुर्थे शुक्रः एकादशे शनिः एवंविधे योगेऽपि गंतूराज्ञो विजय एव ७४ अथान्य योगद्वयं सज्जसाजगौच कथिताप्रबोधिकेति लक्षणलक्षितप्रबोधिकाच्छंदसाह सहजइति तृतीये भौमः अष्टमे शुक्रः सप्तमे बुधः षष्ठे सूर्यः लग्ने गुरुः एवंविधे योगे गंतूराज्ञो विजय एव अयमेको योगः अथान्यः अथेति ईज्यसितभा-

सितजीवभौमबुधभानु तनूजारास्तनुमन्मथारिहिबुकत्रिगृहे चेत् । क्रमतोरिसोदरखशायव्यहोराहिबुकायगैर्गुरुदिने खिलखेटैः ७४ सहजकुजा निधनगश्च भार्गवो मदने बुधोऽरिरविरेव तनौ गुरुः । अथचेत्सुरीज्यसितभानवो जलत्रिगताहि सौरिरुधिरौ रिपुस्थितौ ७५ एकोऽपीज्यसितेषु पंचमतपःकेंद्रेषु योगस्तथा ह्वौ चेत्तेष्वधियोगएषु सकला योगाधियोगः स्मृतः योगेक्षेममथाधियोगगमने क्षेमं रिपूणां वधं चाथो क्षेमयशोवनीश्चलभते योगाधियोगे व्रजन् ७६ ५ ७

नवो गुरुशुक्रसूर्याः जलत्रिगताः चतुर्थतृतीयस्थानस्थाः सौरिरुधिरौ शनिमंगलौ षष्ठस्थितौ एवंविधे योगेऽहिनि ध्विनं राज्ञो जयः स्यात् ७५ अथनाम-विशेषपुरस्कारेण योगत्रयं सफलं शार्दूलविक्रीडितेनाह एकइति ज्ञेज्यसितेषु बुधगुरुशुक्रेषु एकोऽपि बुधो वा गुरुर्वा शुक्रो वा चेत्पंचमतपःकेंद्रेषु तदा योगाख्यो योगः तथा तेषु ज्ञेज्यसितेषु द्वौ चेत् बुधगुरू बुधशुक्रौ गुरुशुक्रौ वा चेत् पंचमतपःकेंद्राणामन्यतमस्थाने स्थानभेदेन स्थानैक्येन वा स्थितौ स्यातां तदाऽधियोगाख्यो योगः सकलाः ज्ञेज्यसिताः एषु पंचमतपःकेंद्राणामन्यतमस्थानेषु स्थानभेदेन स्थानैक्येन वा स्थितास्तदा योगाधियोगाख्यो योगः फलमाह योगइति

योगेव्रजन्राजाक्षेमंकुशलंलभते कुशलेनगतागतंकरोतीत्यर्थः अथाधियोगेव्रजन्राजाक्षेमंतथारिपूणांवधंचलभते अथयोगाधियोगेव्रजन्राजाक्षेमंप्र·
शोवश्यकारान्शत्रुवधंचलभते अत्रवसिष्ठादिभिर्बहूनियात्रालग्नान्यभिहितानितानितद्ग्रंथेभ्यएवावधार्याणि ७६ अथान्येपियात्रायोगालिख्यंते कश्यपः
पंचमेज्ञोरविःषष्ठेवर्ततेनवमेगुरुः भाग्ययोगाभिधेयोगेनिहंतावैरिणांसदा १ गुरुःकेंद्रेत्रिकोणेवारविर्लाभेचकर्मणि कल्याणयोगोभूपस्ययातुःकल्याण-
कृद्भवेत् २ दिग्गीर्शौदिग्बलीचेत्स्याल्लग्नेशस्यसुहृद्यदि विजयोनामयोगोयंयातारांजाजयीभवेत् ३ अग्निःसहजस्थानगोभौमोभाग्यस्थश्चबृहस्पतिः चिंता-
मणिसमाख्योयंयातुःसंकल्पपूरकः ४ लग्नेशुक्रःशशीबंधौकर्मस्थानेगुरुर्यदा मृगेंद्रयोगोविख्यातोयातुःसर्वार्थसाधकः ५ लग्नेभौमोगुरुश्छिद्रेषष्ठस्थानेचभा-
स्करः मृत्युंजयसमाख्योयंसर्वशत्रुनिबर्हणः ६ आपोक्लीमगतेचंद्रेकेंद्रस्थेसुरपूजिते योगःकेंद्रइतिख्यातोयातुरिष्टार्थसिद्धिदः ७ चंद्रोदयेगुरुश्चास्ते-
लग्नेवासुरपूजिते योगःपारावतोयातुःशक्रेवालग्नकेंद्रगे ८ प्रबलेयदियोगोसौगमनेसर्वसिद्धिदः ९ रविःषष्ठेसितश्छिद्रेतृतीयेभूमिनंदनः पिनाकियोगो
विख्यातोयातुर्विजयकारकः १० अन्यान्यक्षेत्रगावेकक्षेत्रेवाकविभास्करौ मृत्युयोगोयमाख्यातोयातुर्मृत्युप्रदायकः ११ उच्चक्षेत्रगतश्चंद्रोत्यक्षीणश्चरवि-
र्गुरुः संजीवनसमाख्योयंमृत्युयोगापहारकः १२ एकर्क्षगौजीवशक्रौस्यातामन्योन्यसप्तगौ भयंकराख्ययोगोयंयातुर्भीतिप्रदःस्मृतः १३ उच्चमूलत्रिको-
णेषुवर्ततेगुरुभार्गवौ अभयाभिधयोगोयंभयंकरविनाशनः १४ भार्गवेशोव्ययगोनीचःपुत्रस्थानेशनैश्चरः विदारिकसमाख्योयंयातुःपत्नींनिहंत्यसौ १५
मार्गेशःशनिसंयुक्तःसप्तमेस्तंगतोग्रहः विदारिकमिमंमन्येयातुःपत्नीविनाशकम् १६ सप्तमेचंद्रभास्तस्मात्सप्तमेनीचखेचरः कुटुंबहारकोयोगोयातुः
प्रियतमांहरेत् १७ दुर्बलोयदिमार्गेशोनिवसेसापमध्यगः पापकुंजरयोगोयंयातुःपत्नींनिहंत्यसौ १८ मार्गेशात्सप्तमेभानुःपंचमेक्रूरखेचरः विदारिका-
ख्यएवासौभार्यामरिवशंनयेत् १९ स्वोच्चमूलत्रिकोणस्थःसौम्यःपापविवर्जितः आनंदापर्वयोगोयंधर्मेणैवजयावहः २० रत्नावल्यामुदयादिन

रितगनिश्चनजनगैरित्यनेन छंदसाह समुद्यगे लग्नस्थे बृहस्पतौ सति हिमकिरणे चंद्रे मदनगते सप्तमस्थे सति चतुर्थस्थौ बुधशुक्रौ स्याताम् खलखचराः पा
पग्रहाः सहजगताः तृतीयगाः स्युः एवंविधे योगे वसुधापतिर्यदि याति तदा रिपुवाहिनीवशमेति ६६ अथान्यं योगं सुमुखिजनलजगैर्गदिताऽरुमुखीतिलक्षण-
लक्षितयाह त्रिदशगुरुरिति बृहस्पतिर्लग्ने चंद्रः सप्तमे सूर्य एकादशे शुक्रबुधौ दशमे शनिमंगलौ सहजगतौ तृतीये एवंविधे योगे गंतुराज्ञो विजय एव ६७ अथा
न्यं योगं स्यादनुकूलाभनननगगश्चेतिलक्षणलक्षितयानुकूलयाह देवगुराविति गुरौ चंद्रे वा लग्ने सति सूर्ये षष्ठे बुधः पंचमस्थाने शनिर्दशमे शुक्रश्चतुर्थे स्यात् एवंवि

त्रिदशगुरुस्तनुगो मदने हिमकिरणो रविरायगतः सितशशिजावपि कर्मगतौ रविसुतभूमिसुतौ सहजे ६७ देवगुरौ वा शशिनि
तनुस्थे वासरनाथे रिपुभवनस्थे पंचमगेहे हिमकरपुत्रः कर्मणि सौरिः सुहृदि सितश्च ६८ हिमकिरणसुतो बली चेत्तनौ त्रिद
शपतिगुरुर्हि केंद्रस्थितः व्ययगृहसहजारिधर्मस्थितो यदि च भवति निर्बलश्चंद्रमाः ६९ अशुभखगैरनवाष्टमदनस्थैर्हिबुकस
होदरलाभगृहस्थः कविरिह केंद्रगगीष्पतिदृष्टो वसुचयलाभकरः खलु योगः ७०

धेयोगे जिगमिषो राज्ञो विजय एव ६८ अ
थान्यं योगं ननररघटितानु मंदाकिनीतिलक्षणलक्षितया मंदाकिन्याह हिमकिरण इति बुधो बली चेत्तनौ लग्ने स्यात् हीति निश्चयेन बृहस्पतिश्च केंद्रगतः
यदि निर्बलो नीचाद्युक्तभाधिकारप्राप्तो बलरहितः सन् द्वादशतृतीयषष्ठनवमानामन्यतमस्थानस्थश्चंद्रस्तदैवंविधे योगे गंतू राज्ञो विजय एव ६९ अथान्य यो
गं अभिनवतामरसं ननजजाय इति लक्षणलक्षितेनाभिनवतामरसच्छंदसाह अशुभखगैरिति अशुभग्रहैः अनवाष्टमदनस्थैः नवमाष्टमसप्तमस्थानव्यतिरि
क्तस्थानस्थैः कविः शुक्रः चतुर्थतृतीयैकादशस्थानस्थः केंद्रगतो गीष्पतिर्गुरुस्तेन दृष्टः एवंविधो योगो वसुचयो द्रव्यसमूहस्तस्य लाभकरः स्यात् ७०

अथान्यंयोगंप्रमिताक्षरासंज्ञसंसैरुद्दिनेतिलक्षणलक्षितप्रमिताक्षराच्छंदसाह रिपुलग्नेति षष्ठलग्नदशमचतुर्थानामन्यतमस्थानस्थेबुधेशुभनभोग-
मनैःशुभग्रहैःपरिवीक्षितेदृष्टेसतिद्वादशलग्नसप्तमस्थानव्यतिरिक्तस्थानस्थितैरशुभनामधरैःपापग्रहैरुपलक्षितेसतिएवंविधेयोगेजिगमिषोराज्ञोविज
यएव ७१ अथान्यंयोगद्वयंतोटकमणिमालाच्छंदोभ्यामाहवक्केरितलक्षणलक्षितधाह लग्नइति लग्नेगुरुःपापग्रहायदिलाभेएकादशेकर्मण्यपिदश
मेपिनस्युः एवंविधेयोगेप्रचलितस्यराज्ञोराज्याधिगमोराज्यप्राप्तिःस्यात् अथवाद्यूनेसप्तमेबुधशुक्रौस्यातांचंद्रोहिबुकेचतुर्थेस्यादेवंविधयोगेसर्वैर्मु
निवर्यैरुक्तफलमुक्तंराज्याधिगमःस्यात् ७२ अथान्ययोगत्रयंननततगुरुभिश्चंद्रिकाश्वैर्तुभिरितिलक्षणलक्षितेनचंद्रिकाच्छंदसाह रिपुतन्विति अत्रस्था

रिपुलग्नकर्महिबुकेशशिजेपरिवीक्षितेशुभनभोगमनैः व्ययलग्नमूनमपहायगृहेषुजययः परिवर्जितेष्वशुभनामधरैः ७१ लग्ने
यदिजीवःपापायदिलाभेकर्मण्यपिवानेद्राज्याधिगमःस्यात् द्यूनेबुधशुक्रौचंद्रोहिबुकेवातदुक्तफलमुक्तंसर्वैर्मुनिवर्यैः
७२ रिपुतनुनिधनेशुक्रजीवेंदवोत्थयबुधभृगुजौतुर्यगेहस्थितौ मदनभवनगश्चंद्रमावाबुगःशशिसुतभृगुजांतर्गत
श्चंद्रमाः ७३

नानांग्रहाणांचसाम्यासंख्यासंख्यमन्वयः यथारिपौषष्ठेशुक्रः लग्नेजीवः अष्टमेचंद्रः एवंविधेयोगेगंतूराज्ञोविजयएव
अयमेकोयोगः अथद्वितीयः बुधभृगुजौतुर्यगेहस्थितौचतुर्थस्थानस्थौस्यातांम् चंद्रमामदनभवनगःसप्तमस्थानस्थश्चेदेवंविधेयोगेगंतूराज्ञोविजयएव
अथतृतीयोयोगः वाचंद्रमा अंबुगश्चतुर्थगः बुधशुक्रयोरंतरगतोमध्यवर्तीचेत्तदापिराज्ञोविजयएव शशिसुतभृगुजयोरंतर्गतत्व एकराशावेवज्ञेयम् १०२
अन्यथाचतुर्थस्थानस्यचंद्रस्यबुधशुक्रकृतदुरुधरायोगमेवावस्यात् ७३ अथान्ययोगद्वयंसंज्ञसासगौचकथितः कलहंसकइतिलक्षणलक्षिते

भस्तलग्नेर्दिनकृद्यमशीतकरैः नश्यंत्यरयोभिमुखाद्वारिणाइवकेसरिणः २१ दैवज्ञवल्लभे ज्ञोसितेनसहितेस्तलग्नेविधौ बंधुगेप्रचलतामहीभुजा संगरेरिपुगणोविकी-
र्यते तूलराशिरिवमातरिश्वना २२ मूर्तिवित्तसहजेषुसंस्थिताःशक्रचंद्रसुततिग्मरश्मयः यस्ययानसमयेरणांगणे तस्ययांतिशलभाइवारयः २३ यात्राशिरो
मणौ यांयातुजीवेतनुगेमहीशः क्रूरैःस्थितैर्व्योम व्ययायसंस्थैः तस्याग्रतःसंयतिवैरिसेनाभीतिर्नृपाणा मिवनोस्थिरास्यात् २४ राजमार्तंडः लाभारिदुश्चि
क्यगतौयमारौ बलान्वितास्भार्गवजीवसौम्याः यस्यप्रयाणेविजयंप्रयातितस्यद्विषःसर्वरसंप्रयान्तु २५ फलप्रदीपे लाभत्रिकर्मसुखवास्थिते कुजौ कं-
टकस्थगुरुणानिरीक्षिते धूनरंध्रभवर्जितैःखलैःस्याद्गतोभिमतसिद्धिभाङ्नृपः २६ सौम्यग्रहैःकेंद्रतपःसुतस्थैः क्रूरैस्त्रिलाभारिगतैर्गतायं को-
पानलः शांतिमुपैतितेषां विरोधिनारीनयनांबुपातैः २७ वराहः एकोपिजीवोर्ककुजार्कजानांस्वोच्चेविलग्नेस्वगृहेयदींदुः यातस्ययांत्यत्र पराःप्र-
णाशं महाकुलानीवकुटुंबभेदे २८ चंद्रेस्तगेदेवगुरौविलग्नेज्ञशुक्रयोः कर्मणिलाभगेर्के सौरारयोश्चातृगपोस्ययातो नृपःस्वभृत्यानिवशास्तिशत्रून् २९
नारदः स्वोच्चस्थेलग्नगेजीवेचंद्रेचायगतेयदि गतोराजारिपून्हंतिपिनाकीत्रिपुरंयथा ३० शुक्रेत्रिकोणेकेंद्रस्थेलग्नेचंद्रेथवारवौ शत्रून्हंतिगतोराजा
ब्रह्मद्वेषःकुलंयथा ३१ पापास्तृतीयेद्विबुकेसितज्ञौजीवोविलग्नेमृतलांछनोस्ते यस्योद्गतस्यापिबलंरिपूणांकृतंकृतघ्नेष्विवयातिनाशम् ३२ यस्योद
याज्ञारिचतुःस्त्रिसंस्थाः शुक्रोंगिरोंगारकसौम्यसौराः द्विषद्बलंस्त्रीवदनानितस्यक्लांतानिकांतानविलोकयंति ३३ पूर्वोक्तयोगेधनगोबुधश्चेच्छ-
शांकसूर्यौचदशायसंस्थौ अस्मिन्गतस्यारिकुलोपगीतानानाविनस्थाद्रिरदाभवंति ३४ वराहः त्रिषण्णवांत्येष्वबलःशशांको बुधोबलीयाश्चगुरुश्च-
केंद्रे तस्यारियोषाभरणैःप्रियाणि प्रियाप्रियाणांजनयंतिसैन्ये ३५ चंद्रोऽबलः बुधोबलीउभौचत्रिषण्णवांत्येष्वेवभवतस्तदायोगः केंद्रोपगतेन
वीक्षितेगुरुणारवायतुरीयगेसीते पापेनचवाष्टसप्तगैर्वक्रकिंतल्पदाप्नुयान्नृपः ३६ पश्चाद्गतोशुक्रबुधौप्रयाणेक्रूरेशपूज्योगगनेपदिस्यात् रिपुप्रणाशं

विषयेषुसौख्यंप्राप्नोतिकीर्तिंविपुलांचभोगम् ३७ दुश्चिक्यलाभारिगतेर्कपु चतुर्थगेदैत्यगुरौप्रयाति यदापुमान्सद्विरदेंद्रयानंकीर्तिंयशःसिद्धिस-
हस्रमेति ३८ केंद्रस्थानेसुरपतिगुरौकंटकस्थेसुरेज्ये छिद्रेसौम्येप्रवसतियदात्वष्टमेग्लौर्यदिस्यात् येषांक्रूरारिपुसहजगाराहुकेतूच्चमूर्तावायुःकीर्तिंद्रवि-
णमतुलंतेलभंतेयशश्च ३९ मूर्तौशुक्रौसुरपतिगुरौछिद्रगेवात्रिकोणेकेंद्रस्थानेशनिरविकुजालाभगावायदिस्युः येभूपायांतिशत्रुंविपुलधनमयोसैन्य-
नाशोरिपूणांकीर्तिंशुद्धियशश्चप्रमथितरिपवस्तेसुखंवाव्रजंति ४० होरास्थेसुरपतिगुरौभार्गवेकंटकस्थेषष्ठेचंद्रेव्रजतियदिवा कार्पयोगात्क्षितीशः
प्राप्नोत्यस्वंकनकतुरगंरूप्यरत्नादिकोशमायुःकीर्तिंजयमतिबलदामत्तमातंगयूथम् ४१ लग्नारिकर्महिबुकेषुशुभेक्षितेषुद्यूनान्त्यलग्नरहितेषुशुभग्रहे-
षु यातुर्भयंनभवतिप्रतरेत्समुद्रंयद्यश्मनापिकिमुताऽरिसमागमेषु ४२ एकांतरर्क्षेभृगुजात्कुजाद्वासौम्येस्थितेसूर्यसुताद्गुरौ वा प्रध्वस्यतेरिनरेन्विराङ्गन
स्यवेषाधिकोभृत्यइवेश्वरस्य ४३ शुक्राद्भौमाद्वासौराज्जीवाद्वाबुधःएकांतरेतृतीयेस्थानेयद्यकुत्रस्यात्तदायोगः निरंतरंयदिभवनेषुपंचसग्रहाःस्थिता
दिवसकरेणवर्जिताः यियासतोयदिचभवंतिपृष्ठतस्तदापरान्बलभिदिवाशुकृंतति ४४ प्राक्कपालस्थैर्ग्रहैःपश्चिमादिशिपृष्ठगतस्त्वम् अपरकपालस्थैः
प्राच्यां खमध्यस्थैरुत्तरदिशि अर्धरात्रस्थैर्दक्षिणदिशि बुधभार्गवमध्यगतेहिमगेहिबुकोपगतेचनृपःप्रसवेपुरुहूतदिशंयदियातिकृतः पुरुहूतयमा
प्रति ४५ सितेंदुजौचतुर्थगौनिशाकरस्यसप्तमे यदातदागतोनृपःप्रशास्त्युरीर्नृविनारणात् ४६ शुक्रवाक्पतिबुधैर्धनसंस्थैःसप्तमेशशिनिलग्नगते
ऽर्के निर्गतोनृपतिरेतिकृतार्थोवर्षतोयदरीन्विनिहत्य ४७ सूर्येंदुबलवर्जितोबलयुतोलग्नेशजन्मेश्वरोपातालेदशमेपिवाशशिसुतोलग्नस्थितोवाक्पतिः
षट्सप्ताष्टमवर्जितेषुभृगुजःस्थानेषुयस्यस्थितोयातुस्तस्यनारिद्विषोरणमुखेतिष्ठंतियोषाइव ४८ सौरभौमेलग्नगेर्केरसमध्येकर्मण्यायेभार्गवेचंद्रजेवा १०४
यायाद्भूपःशत्रुगेहंनिहंतुंदृप्तंशत्रुंकालवत्क्रूरचेष्टः ४९ गुरौविलग्नेयदिवाशशांकेषष्ठेरवौकर्मगतेर्कपुत्रे सितज्ञयोर्बंधुसुतस्थयोश्चयात्राजनित्रीवहि

तानिहन्ते ५० त्रिनिधनतनुसप्तमारिसंस्थाः कुजसितजीवबुधारविभ्यस्य खलजनजनितेवलोकयात्रानभवतितस्यचिरायशत्रुसेना ५१ कुजरवि
जयुतेरिभेगतानांजकसद्ध्वजायगतैः सितार्कजीवैः परबलमुपयातिनाशमाशुस्तुतमधनस्यकुटुंबचिंतयेव ५२ भृगुपुत्रमहेंद्रगुरुगमनेसहितौयदिभः
युगपत्सजनः त्रगतत्पादिवांशकमेकगतौसमरेऽमरराडिवभातिसदा ५३ सितिनयनयुतान्नचांशकाद्यदिशतमेभृगुजोथवागुरुः शतगुणमपिहंत्यरेर्बलं
विषमिवकायमसृक्पथोपगम् ५४ स्वोच्चोपगैर्जीवकुजार्कखेटैस्त्रिभिस्त्रिभिर्वाकथितैर्विलग्ने रात्तःप्रणाशंसमुपैतिशत्रुःसौख्यंहिभार्यस्ययथाधनस्य
५५ शतांशकादूर्ध्वमवस्थितेबुधेयमारयोस्तत्रगतस्यभूभृतः भयानिनाशंसमरेद्विषद्बलंयथार्थिभावोपगतस्यगौरवम् ५६ भौमाधिष्ठितनवांशाद्यदिबु-
धोनवांशकस्थानादूर्ध्वंतिष्ठति एवंशनिरपि सिंहाजतौलिमिथुनामृगकर्कटौचस्वेशान्विताभवतिपस्यशनिश्चलग्ने तस्यैनिकाः परबलंक्षपयंतियातु
र्मूर्खस्यवित्तमिवचारणचक्रमंस्थाः ५७ चद्धाधूर्ताः मंक्षाअलीकवादिनः अथसमरयात्रा गुरौवीर्येकेंद्रस्थितेबुधेवाभृगुनंदने विजयोनामयोगोयंया-
तुर्विजयदःसदा ५८ स्वराशिगेबुधेलग्नेसितेवासुरवंदिते नंद्यावर्तोह्वयोयोगोयातुरिष्टार्थसिद्धिदः ५९ स्वांशसंस्थेबुधेलग्नेशुक्रेवासुरपूजिते शंखसंज्ञा
ह्वयोयोगोयातुःकीर्तिप्रदःसदा ६० स्वराशौस्वांशगेसौम्येलग्नस्थेवाभृगोःसुते जीवेवाव्रजयोगोयंयातुःशत्रुविनाशकृत् ६१ अधिमित्रांशगेसौम्ये
सितेवाथसुरार्चिते लग्नगेयातृयोगोयंशत्रूणांसंधिकृत्सदा ६२ यत्रैकादशगश्चंद्रोभानुर्वाप्रबलःशुभः अभयोनामयोगोयमरिभूतिविनाशकृत् ६३
त्रिकोणगेशुभेखेटेसबलेवाद्वितीयगे कल्याणसंज्ञोयोगोयंयायिनांमंगलप्रदः ६४ यत्रस्वोच्चगतश्चंद्रोलग्नादेकादशेस्थितः जयंतोनामयोगो
यंशत्रुपक्षविनाशकृत् ६५ वर्गोत्तमगतेलग्नेशुभेवाथबलान्विते शुभग्रहयुतैःकेंद्रैर्योगोयंसिद्धिदायकः ६६ षष्ठेवाथगतेसूर्येनामगेहरसंज्ञकः योगो
महारणेशत्रुपक्षक्षयकरःसदा ६७ उच्चस्थेलाभगेशुक्रेवाषष्ठेदेवपूजिते सुदर्शनोमहायोगःशत्रुध्वंसकारणे ६८ लग्नान्यकेंद्रगेचंद्रेलग्नस्थेदेवपूजिते

मु॰चिं॰टी॰ महाशंखाव्हयोयोगः प्रतिपक्षाच्चमानदः ६९ भूसुतेस्वोच्चगेलाभेमृगकुंभगतेयमे नंद्यावर्ताव्हयोयोगोरणेशत्रुतृणानलः ७० मेषगेभास्करेषष्ठे- या॰प्र॰
१०५ लाभगेस्वोच्चगेयमे नक्षत्रपादयोगोयंशत्रुमेघानिलोरणे ७१ भौमेस्वराशिगेलग्नेसौम्येकेंद्रत्रिकोणगे पुष्पयोगोरिविपिनकुठारःसंगरांगणे ७२ एका- ११
तरगतेलग्नाच्छुभखेटेऽथवाशुभे वापीयोगस्त्वरित्रातततिमिरौघदिवाकरः ७३ आवश्यकेतथायानेसौम्योस्तेनिधनेपिवा व्रजेदर्कोदयेस्तेवामध्यान्हे
वाप्यशंकितः ७४ प्रभ्रष्टद्युतितारकास्फुरदतीप्राचीभवेन्निर्मलात्वीषद्रक्तविलोहितानधवलादेवैःसदावांछिता नोवारंनतिथिंनचापिकरणंलग्नंच
नापेक्षितेहत्वादोषसहस्रकंचयमुखान्यूनंकरोत्युन्नतिम् ७५ मध्यव्योमप्रयातेस्फुरदनलनिभेकेसरैरर्कबिंबेछायासाध्वीवकांताप्रचलतिपुरुषेयत्रतस्मा
दलग्ना नावतोरिर्निविष्टैःकुजघनमशमैनैवरक्षंनयोगःसंमानारोग्यसंपत्क्षितिमयधुवर्तिनंत्वगंतालभेत ७६ यावत्सिंदूरवर्णगगनतलगतभानुबिंबंच

इषमासिसितादशमीविजयाशुभकर्मसुसिद्धिकरीकथिता श्रवणर्क्षयुतासुतरांशुभदा नृपतेस्तुगमेजयसंधिकरी ७७

नास्तंयातश्चोदिक्षुशांतिंप्रयातिरखुरपुटैरुद्धतोरेणुसंघः तावन्नैवास्तिदोषःप्रभवतिनचसाक्रूरदृष्टिर्ग्रहाणांयात्रायांवाविवाहेसकलशुभकरीसर्व-
कार्येषुसिद्धिः ७७ इत्यलंग्रंथविस्तरेण इतियात्रालग्नेराजयोगाः अथविजयादशमीसंज्ञकंसिद्धमुहूर्तंतोटकेनसगणचतुष्टयेनाह इषमासीति स्प-
ष्टार्थः कश्यपः माषीशेशुक्लदशमीसर्वदाविजयाभिधा विजयस्तत्रयातॄणांसंधिर्वानपराजयइति ७८ अथान्यद्वसंततिलकयाह चेतोनिमित्तेति
चेतोंतःकरणं निमित्तमंगस्फुरणादि शकुनानिवक्ष्यमाणानि एतैःसुप्रशस्तैःसद्भिःखलुनिश्चयेनलग्नबलंज्ञात्वा उर्व्यधिपोराजाप्रयाति तदासर्वसि १०५
द्धिर्वांछितसिद्धिर्भवति यद्यपिलग्नादिबलेसत्यपिनिंद्यानिशकुनानिस्युस्तदायात्रानिषिद्धेत्याहवसिष्ठः अशुभानिनिमित्तानि उत्पात शकुनानिच

यात्राकाले नृणां तेषां निधनाय धनाय चेति यदा तु दैवात् शकुनलग्नादीन्यनिष्टानि चेतोविशुद्धिश्च नास्त्येवातः कस्य प्राबल्यमित्यत आह अथेति शकु-
नादितोपि सकाशाच्चेतोविशुद्धिरधिका तां चेतोविशुद्धिं विना नैयात् न गच्छेत् कश्यपः निमित्तशकुनादिभ्यः प्रधानं हि मनोजयः तस्माद्धियासतां नृणां फल-
सिद्धिर्मनोजयादिति ७८ अथ यात्रायामवश्यं निषिद्धानि मित्तानि च वसंतमालिकाछंदसाह तल्लक्षणं विषमे ससजा गुरू समे तु सभरा यश्च वसंतमालिका
सा विषमे समे चरणे व्रतबंधनेति व्रतबंधनं यज्ञोपवीत देवप्रतिष्ठादि प्रसिद्धा करपीडा विवाहः उत्सवो होलिकादिः सूतकं द्विविधं जननसूतकं मरणसूत-

चेतोनिमित्तशकुनैः खलु सुप्रशस्तैर्ज्ञात्वा विलग्नबलमुर्व्यधिपः प्रयाति सिद्धिर्भवेदथ पुनः शकुनादितोपि चेतोविशुद्धिर-
धिका न च तां विनेयात् ७८ व्रतबंधनदैवतप्रतिष्ठाकरपीडोत्सवसूतकासमाप्तौ न कदापि चलेदकालविद्युद्घनवर्षतुषारपि स-
प्तरात्रम् ७९ महीपतेरेकदिने पुरात्पुरे यदा भवेतां गमनप्रवेशकौ भवारशूलप्रतिशुक्रयोगिनीर्विचारयेन्नैव कदापि पण्डि-
तः ८० यद्येकस्मिन्दिवसे महीपतेर्निर्गमप्रवेशौ स्तः तर्हि विचार्यः स्थिया प्रवेशकालो न यात्रिकस्तत्र ८१

कं च एषां शास्त्रोक्त-
यावद्दिनसमाप्त्या नामसमाप्तौ समाप्तिं विना कदापि नैव चलेन्न गच्छेत् नारदः उत्सवोपनयोद्वाहप्रतिष्ठाशौचसूतके आसमाप्तेर्न कुर्वीत यात्रां तत्र जिजी-
विषुरिति अकालेति विद्युत्प्रसिद्धा घनो मेघगर्जितम् वर्षा वृष्टिः तुहिनं नीहारः एषु पदार्थेष्वकालेषु सत्सु सप्तरात्रं दिनसप्तकं न चलेत् नारदः अकाल-
जेषु नृपतिर्विद्युद्गर्जितवृष्टिषु उत्पातेषु त्रिविधेषु सप्तरात्रं न तु व्रजेदिति ७९ अथैकदिनसाध्ये गमनप्रवेशे विशेषं वंशस्थवृत्तेनाह महीपतेरिति स्पष्टार्थः
यथा वाराणशीस्थानाच्चरणाद्रिनगरे प्रवेशः तत्रैतान् दोषान् पंडितो नैव विचारयेत् ८० अथैकदिनमध्ये निर्गमप्रवेशाख्यरूपे कार्ये विचिकीर्षिते किं वि

चार्यमित्यार्येणाह यद्येकस्मिन्निति स्पष्टार्थम् ८१ अथप्रयाणेनवमीदोषमनुष्टुभाह प्रवेशादिति गृहप्रवेशतिथितोनवमेतिथौनिर्गमनंकुर्यात् पुन
र्गमनदिवसात्नवमेतिथौगृहप्रवेशंनकुर्यात् एवंनक्षत्रान्नवमेनक्षत्रेगृहप्रवेशंतथागृहप्रवेशनक्षत्रान्नवमनक्षत्रेगमनञ्चनकुर्यात् वारेचगमनवारान्नव
मवारेगृहप्रवेशं गृहप्रवेशवासरान्नवमवारेगमनंनचकुर्यात् गर्गः प्रवेशान्निर्गमश्चैवनिर्गमाच्चप्रवेशनम् नवमेयातुनोकुर्याद्धिष्ण्युवारेतथापीति
८२ अथयात्रादिनियमविधिःशालिन्याह अग्निंहुत्वेतिस्पष्टार्थम् ८३ अथनक्षत्रदोहदान्शार्दूलविक्रीडितेनाह कुल्माषानिति अत्रचतुर्थचरणेप्र-

प्रवेशान्निर्गमंतस्मात्प्रवेशंनवमेतिथौ नक्षत्रेचतथावारेनैवकुर्यात्कदाचन ८२ अग्निंहुत्वादेवतांपूजयित्वानत्वाविप्रानर्च
यित्वादिगीशम् दत्वादानंब्राह्मणेभ्योदिगीशंध्यात्वाचित्तेभूमिपालोधिगच्छेत् ८३ कुल्माषांस्तिलतण्डुलानपितथामा
षांश्चगव्यंदधित्वाज्यंदुग्धमथैणमांसपरंतस्यैवरक्तंतथा तद्वत्पायसमेवचाषपललंमार्गंचशाशंतथा षाष्टिक्यंचप्रि-
यंगुपूपमथवाचित्राण्डजान्सत्फलम् ८४

यंगुपूपेत्यत्रछंदोभंगोस्ति सगणप्रक्षेपाकरणात्सत्संप्रेभ्रेन्हेवेतिपिंगलसूत्रेणपकाररेफसं
योगेचप्राग्वर्णस्यलघुत्वाभिधानात्सगणप्रक्षेपएव तथाचकालिदासः गृहीतप्रत्युद्गमनीयवस्त्रोसि ह्यादहक्षेअश्विन्यादिसप्तविंशतिभेषुकुल्माषा-
दिकंनक्षत्रदोहदं इदंभक्ष्याभक्ष्यवर्णभेदेनदेशभेदेनविचार्यम् भक्ष्यसंभवेभक्षयेत् अभक्ष्यसंभवेआलोकयेत् पश्येत्स्पृशेद्वेतिध्येयम् यथाऽश्वि
न्यां कुल्माषान्क्षतत्रंभ्रमाषान् भरण्यांतिलमिश्रतण्डुलान् कृत्तिकायांमाषान् रोहिण्यांगव्यंमृगेऽरसंचदधि मृगेगव्यमाज्यंघृतम् आर्द्रायांदुग्धं
गव्यमेव पुनर्वसावेणमांसंहरिणमांसम् पुष्येमृगस्यरक्तम् आश्लेषायांपायसं मघायांचाषस्यपललंमांसं पूर्वाफाल्गुन्यांमृगस्येदंमार्गंमांसम् उत्तरा

फाल्गुन्यांशशस्येदम् शा शं मांसं हस्ते षाष्टिक्यं षाष्टिकान्नं चित्रायां प्रियंगुः फलिनीत्येके स्वात्यामपूपं विशाखायां चित्रान् नानावर्णान् इजान् पक्षिणः अनुराधायां
सत्फलं उत्तमफलं माषादिकम् ८४ ज्येष्ठादिदोहदं शार्दूलविक्रीडितेनाह कौर्ममिति ज्येष्ठायां कूर्मस्य कच्छपस्य इदं कौर्मं मांसम् मूले सारिकायाः पक्षि
ण्या इदं सारिकं मांसं पूर्वाषाढायां गोधायाः इदं गौधीकं मांसं उत्तराषाढायां शलस्य पक्षिण इदं शाल्यं मांसं श्वाविन्तु शल्य इत्यमरः अभिजिति हविष्यं
मुद्गादि श्रवणे कृसरान्नं खिचडिका धनिष्ठायां मुद्गौदनं शतभिषायां यवपिष्टम् पूर्वाभाद्रपदायां मत्स्यान्नं मत्स्यमिश्रितमोदनम् उत्तराभाद्रपदायां चित्रान्नं
चित्रवर्णमोदनम् रेवत्यां दध्यन्नं दधिभक्तमिति नारदः कुल्माषांश्च तिलान्माषान्दधिगव्यं घृतं पयः मृगमांसं च तत्सारं पायसं चाषकं मृगम् शशमांसं च

कौर्मं सारिकगोधिकं च पललं शाल्यं हविष्यं ह्ययाद्दृक्ष्ये स्यात्कृसरान्नमुद्गमपि वा पिष्टं यवानां तथा मत्स्यान्नं खलु चित्रिता
न्नमथवा दध्यन्नमेवं क्रमाद्दस्त्राद्भं स्यामिदं विचार्य मतिमान् भक्षेत्तथालोकयेत् ८५ आज्यं तिलौदनं मत्स्यं पयश्चापि यथा
क्रमम् भक्षयेद्दोहदं दिश्यमाशां पूर्वादिकां व्रजेत् ८६

षाष्टिक्यं प्रियंगुकमपूपकम् चित्रांडजान् फलं कूर्मं सारीं गोधां च शल्यक
म् हविष्यं कृसरान्नं च मुद्गान्नं यवपिष्टकम् मत्स्यान्नं चित्रितान्नं च दध्यन्नं दस्त्रभात्क्रमादिति गुरुः अलभ्यालभ्याम दृष्ट्वा वा स्पृष्ट्वा स्पृष्ट्वा वा धृतानू-
व्रजेत् गत्वा सिद्धिमवाप्नोति दुष्टभादिषु भूपतिः दोहदेषु ग्रंथांतरे भेदस्तत्र विकल्पो ज्ञेयः ८५ अथ दिग्दोहदमनुष्टुभाह आज्यमिति आज्यं घृतं पू
र्वस्यां तिलमिश्रमोदनं दक्षिणस्याम् मत्स्यं पश्चिमायां पयो दुग्धमुत्तरस्यां सु दिशि भवं दिश्यं एतद्दोहदं भक्षयेत् ततः पूर्वाद्यामाशां व्रजेत् ८६ ६

वारदोहदमनुष्टुभाह रसालामिति रसाला शर्करादधिमरीचकर्पूरैलासंसृष्टा लोके शिखरिणीति प्रसिद्धा तां रविवारे पायसं सोमवारे कांजि प्रसिद्धां तां भौमवारे शृतं पक्वदुग्धं बुधे दधि गुरौ अशृतं अपक्वदुग्धं शुक्रे तिलमिश्रमोदनं शनिवारे एतद्वारदोहदं रविवारादिक्रमेण भक्षयेत् स्याद्रसाला तु मार्जिकेत्यमरः ८७ अथ तिथिदोहदं वसंततिलकयाह पक्षादित इति पक्षादितः प्रतिपदमारभ्य पञ्चदशतिथिषु क्रमेण तिथिदोहदं भुक्त्वा व्रजेत् यथा प्रतिपदि अर्कस्य प्रसिद्धस्य दलानि पर्णानि द्वितीयायां तंडुलवारि प्रक्षालिततंडुलजलम् तृतीयायां सर्पिर्घृतम् चतुर्थ्यां श्राणा यवागूः पंचम्यां हविष्यान्नं मुद्गादि षष्ठ्यां हेमजलं प्रक्षालितस्वर्णजलं सप्तम्यां अपूपम् अष्टम्यां रुचकं बीजपूरफलम् रुचको मातुलिंगक इत्यमरः नवम्यां

रसालां पायसं कांजिं शृतं दुग्धं तथा दधि पयो ह्यशृतं तिलान्नं च भक्षयेद्वारदोहदम् ८७ पक्षादितोर्कदलतंडुलवारिसर्पिःश्राणाहविष्यमपि हेमजलं त्वपूपम् भुक्त्वा व्रजेद्रुचकमंबु च धेनुमूत्रं यावान्नपायसगुडान्सृगन्नमुद्गान् ८८

अंबुजलं दशम्यां धेनुमूत्रम् एकादश्यां यवान्नं यवविकारम् द्वादश्यां पायसं त्रयोदश्यां गुडमिक्षुविकारम् चतुर्दश्यामसृक् रुधिरं पंचदश्यामन्नमुद्गान् अन्नमिश्रितमुद्गान् गुरुः अर्कपत्रं भवेद्यातुः प्रथमायां तु भक्षणम् द्वितीयायां भवेद्यातुर्भक्ष्यं सत्तंडुलोदकम् तृतीयायां तथा सर्पिर्यवागूः स्यात्ततः परम् पंचम्यां तु हविष्यं स्यात् षष्ठ्यां वा कांचनोदकम् अपूपभुक्तिः सप्तम्यामष्टम्यां बीजपूरकम् नवम्यां तोयपानं स्याद्गोमूत्रं तु ततः परम् एका १०७
दश्यां यवान्नं वा द्वादश्यां पायसं भवेत् त्रयोदश्यां गुडं लेह्यं रुधिरं स्याच्चतुर्दशे मुद्गौदनं भवेद्भोज्यं पंचदश्यां यियासतः पक्षयोरुभयोरेव यात्रा-

योगेविधिः स्मृतइति अत्रदुष्टभादिषुदोहदलक्षणेन दोषापाकरणंयुक्तंविधिकरणंतुव्यर्थमितिचेन्न आवश्यकगमनेमहादोषाणामपिपारिघदंडविरुद्ध-
ताराक्रूरसाहित्यादीनांदोषवारणायदोहदोक्तेः सार्थक्यात् एवंविहितनिषिद्धदोहदाभिधानंयोगिन्यादिदोषनाशार्थम् वारदोहदोक्तिरपिचक्रियद्भवा-
सरवारशूलादिदोषहान्या सार्थिका ८८ अथगमनसमयेविधिंप्रहर्षिण्याह उद्धृत्येति राजागमनसमयएवप्रथमतो दक्षिणाङ्घ्रिंदक्षिणचरणमुद्धृत्य
पश्चाद्द्वात्रिंशत्पदपरिमितां भूमिंगत्वादिश्ययानंवक्ष्यमाणंहस्त्यादियानमारोहेत् तिलेति आरोहणसमयेएवचतिलघृतहेमसहितंताम्रपात्रमादौ
गणकवरायज्योतिर्विच्छ्रेष्ठायचकारादन्येभ्योपिब्राह्मणेभ्योयथाशक्तिदानंदत्वाप्रगच्छेत् ८९ अथदिश्ययानमनुष्टुभाह प्राच्यामिति नरैर्नरवाहैः

उद्धृत्यप्रथमतएवदक्षिणांघ्रिंद्वात्रिंशत्पदमभिगत्यदिश्ययानम् आरोहेत्तिलघृतहेमताम्रपात्रंदत्वादौगणकवरायचप्रग-
च्छेत् ८९ प्राच्यांगच्छेद्गजेनैवदक्षिणस्यांरथेनहि दिशिप्रतीच्यामश्वेनतथोदीच्यांनरैर्नृपः ९० देवगृहाद्वागुरुसदनाद्वा
स्वगृहान्मुख्यकलत्रगृहाद्वा प्राश्यहविष्यंविप्रानुमतः पश्यन्शृण्वन्मंगलमेयात् ९१

स्कन्धासनादिभिः अन्यत्स्पष्टार्थम् ९० अथनि-
र्गमस्थानानिपादाकुलकच्छंदसाह देवगृहादिति देवगृहाद्देवपूजागृहात् गुरोरध्यापकस्यगृहात्कुलगुरोर्वास्वगृहात्स्वशयनगृहात् बहुस्त्रीत्वसं-
भवेमुख्यकलत्रगृहंपट्टराज्ञीनगृहाद्वाहविष्यंप्राश्यभक्षयित्वाविप्रैर्ब्राह्मणैरनुमतः मंगलद्रव्यंमनोभीष्टंपश्यन्शृण्वन्सन् एयात्गच्छेत् ९१ अथ-
प्रस्थानवस्त्रनिवर्णक्रमात्प्रहर्षिण्याह कार्यादिति किंचिदावश्यकंकार्यमाभूदितिचेद्गमनस्यविलंबः स्यात्तदाविधारितयात्रालग्नेब्राह्मणादिभिरे

तानिवस्तूनि आस्फालनीयानि यथा ब्राह्मणेनोपवीतं क्षत्रियेणायुधं वैश्येनमधु शूद्रेणामलफलं नारिकेलादि राजमार्तंडः प्रस्थानं ब्राह्मणादीनां या·प्र·
यज्ञसूत्रमथायुधम् मध्वामलफलंचैव प्रशस्तं वृद्धिकारणमिति वाऽथवा सर्वेषां वर्णानां यद्देवत्वाप्रियं मनो भीष्टं तदेव प्रस्थापनीयम् वसिष्ठश्चेतान् ११
पत्रध्वज चामराश्च विभूषणोष्णीषगजाम्बराणि आंदोलिकारत्नरथाश्ववारानृशय्यासनाद्यमनसस्त्वभीष्टमिति १२ अथप्राच्यमतेनप्रस्थानपरिमाणं
मंदाक्रांतयाह गेहादिति स्वगृहात् परगृहगमनेसमीपवर्त्यपि तत्रापि चेद्गमःस्यात्तर्हि यात्राज्ञानेनिसर्गः कथ्यते अथवा स्वसीमामुल्लंघ्यसीमांतरंयामां-
तरसीमां प्राप्यवसेदिति भृगुः कथ्यते अथवा महता थोऽह्रास्वबलेनाक्षिप्यमाणः शरो यावद्दूरंगच्छति तावन्मात्रं प्रस्थानंस्यादिति भरद्वाजः कथ्यते अथवा

कार्याद्यैरिह गमनस्य चेद्विलंबो भूदेवाधिपतिरुपवीतमायुधंच क्षौद्रंचामलफलमाशुचालनीयं सर्वेषां भवतियदेवत्व
प्रियंवा १२ गेहाद्गेहांतरमपि गमस्तर्हि यात्रेतिगर्गः सीम्नः सीमांतरमपि भृगुर्बाणविक्षेपमात्रम् प्रस्थानंस्यादिति कथ
यतेथोभरद्वाजएवं यात्राकार्या बहिरिह पुराद्यादसिष्ठो ब्रवीति १३ प्रस्थानमत्रधनुषां हिशतानिपंच केचिच्छतद्वयमुशंति
दशैवचान्ये संप्रस्थितोय इह मंदिरतः प्रयातोगंतव्य दिक्फलदपि प्रयतेनकार्यम् १४ पुरान्नगरात् बहिः यात्राकार्येति वसिष्ठः क
थयते १३ अथमुनिमतेन प्रस्थानपरिमाणं वसंततिलकयाह प्रस्थानमत्रेति धनुःप्रमाणंचतुः कराः तादृशानां धनुषां पंचशतानि हस्तसहस्रद्वय
मितियावत् स्वगृहात्तावद्दूरेषु प्रस्थानंस्यादिति केचिनूचुः अन्येतुतादृशानां धनुषां शतद्वयं अष्टाशतानि हस्तास्तावत्प्रस्थानमाहुः अपरेतुइह या १०८
त्राकाले मंदिरतः स्वगृहाद्दशैवधनूंषि चत्वारिंशद्धस्तास्तावद्दूरप्रस्थितः प्रयातः एवत्तेयमित्याहुः प्रस्थानंधनुषां पंचशतान्युत शतद्वयम् स्वदेवसदनाद्वापि

दशभिः प्रस्थितादूर्ध्वं तत इति वसिष्ठोक्तेः गंतव्यदिग्भिति यदपि प्रस्थानं प्रयत्नेन सावधानेन सत्ता गंतव्यां दिशं क्षय स्यां दिशि गमनं चिकीर्षितं तद्दिगभिमुख्यं कार्यं गंतव्यदेशाभिमुखे प्रदेशे प्रस्थानमाहुः शुभदं नयत्याभिमिति राजमार्तंडोक्तेः १४ अथान्यदपि लग्धरयाह प्रस्थाने भूमिपालइति भूमिपालो राजा प्रस्थाने दशदिवसमभिव्याप्य दशाहोरात्राणि न वसेत् सामंतो माडलिकस्तु व्यवहारिकः एकत्र प्रस्थाने सप्तरात्रं न वसेत् तदितरमनुजो ब्राह्मणादिस्तथैव एकत्र प्रस्थाने पंचरात्रं न वसेत् यदि दैवात् वसेत्तदा किं कुर्यादित्यत आह ऊर्ध्वमिति अवधिदिवसातिक्रमानंतरं पुनर्गृहमागत्य शुभाहे पूर्वोक्तशाकारेण विचारितेन शुभदिवसे गच्छेत् कचिद्दिग्विशेषेण प्रस्थानदिवसनियमोऽभिहितः राजमार्तंडः प्राच्यां महानि मुनयः प्रवदंति सप्त याम्यां मतीव शुभदानि दिनानि

प्रस्थाने भूमिपालो दशदिवसमभिव्याप्य नैकत्र तिष्ठेत्सामंतः सप्तरात्रं तदितरमनुजः पंचरात्रं तथैव ऊर्ध्वं गच्छेच्छुभाहे प्यथ गमनदिनात्सप्तरात्राणि पूर्वं च शक्तो नहि नेसोऽरिपुविजयमना मैथुनं नैव कुर्यात् १५

नि पंच त्रीणि ऐव च पश्चिमदिशि क्षितिनायकानां प्रस्थानकेषु दिवसद्वयमुत्तरस्यामिति अथ प्रस्थानकर्तुर्नियममाह अथेति असौ राजादिः रिपुविजयमानाः शत्रुविजयकृतांतः करणो यात्रादिनात्पूर्वं सप्तरात्राणि मैथुनं संभोगं नैव कुर्यात् च्यवनः त्रिरात्रं वर्जयेत्स्त्रीं पंचाहं क्षौरकर्म च तदह्यस्त्रशेषाणि सप्ताहं मैथुनं त्यजेत् वा अथवा अशक्तो सप्ताहमतिक्रामितयास्थातुमशक्तो तद्दिने यात्रादिवसे मैथुनं नैव कुर्यात् गर्गः यात्राकाले तु संप्राप्ते मैथुनं यो निषेवते रोगार्तः क्षीणकोशश्च स निवर्तेत वा न वेति यदा तु प्रयाणदिने स्त्री ऋतुस्नाता भवति गमने चावश्यकता तत्र निर्णयमाह च्यवनः आत्ययिककार्यपाते पुष्पस्नातासमागमं कृत्वा मुदितो गच्छेल्लभते मनोरथान चिरकालेनेति यदा पुनर्गमनार्थं कालांतरमस्ति तदा न तद्दिने मैथुनं कृत्वा काला-

त्रेस्तु लग्ने यायादित्यर्थसिद्धम् ॥ १५ ॥ अन्यदपि शालिन्याह दुग्धमिति यात्रादिनात्पूर्वं भूमिपालेन राज्ञोपलक्षणत्वात् गमनकर्तायत्नात् दुग्धं पेयत्वेन त्रिदिनं त्याज्यम् नतु द्रव्यत्वेन तद्विकारः पायसंच निषिद्धः स्वपुनः पंचरात्रपूर्वं क्षौरं क्षुरसंबंधिकृत्यं मुंडनं श्मश्रुकर्म च त्याज्यम् अस्मिन्वासरे यात्रादिने क्षौद्रं मधु भ-क्षत्वेन तैलं तैललापनं त्याज्यम् वमिश्च्यैवोद्भूताशरीरशोधनार्थं बलात्कारकृतावायात्रादिने निषिद्धा ॥ १६ ॥ अन्यदपि गीत्याह भुक्तेति यदि तैलपक्वानि वट-कादीनि गुडमिक्षुविकारम् क्षारं सलवणम् पक्वमांसानि यो भुक्त्वा गच्छति स राजा निरुग्णो रोगसहितो विनिवर्तते गर्गः कटुतैलगुडक्षारं पक्वमांसाशनं त-था भुक्त्वा यो यात्यसौ मोहाद्व्याधितः सन्निवर्तते इति मांसदुग्धादिनिषेधो दोहदव्यतिरिक्तविषयः स्त्रीद्विजमिति स्त्री च द्विजश्च तयोः समाहारः स्त्री-

दुग्धं त्याज्यं पूर्वमेव त्रिरात्रं क्षौरं त्याज्यं पंचरात्रं च पूर्वम् ॥ क्षौद्रं तैलं वासरेऽस्मिन्वमिश्च त्याज्यं यत्नाद्भूमिपालेन नूनम् ॥ १६ ॥
भुक्त्वा गच्छति यदि चेत्तैलगुडक्षीरपक्वमांसानि ॥ विनिवर्तते स रुग्णः स्त्रीद्विजमवमान्य गच्छतो मरणम् ॥ १७ ॥

द्विजं अवमान्य धिक्शब्दताडनादिना मानभंगं कृत्वा गच्छतः पुंसो मरणं स्यात् गर्गः यस्तु संप्रस्थितो यात्रां भार्यां नैवाभिनंदति भार्यो वानाभिनं-दे न न संप्रतिनिवर्तते परकीयां स्वकीयां वा स्त्रियं पुरुषमेव च ताडयित्वा तु यो मोहात्तदंतं तस्य जीवितम् यात्रायां प्रस्थितो यस्तु ब्राह्मणानवमानये-त् नासौ प्रतिनिवर्तेत तदंतं तस्य जीवितम् केचिच्छुभाशुभशब्दान्यात्राकाले शुभाशुभसूचकानाहुः लल्लः प्राप्य गच्छ विवर्जय निर्गच्छ व्रजस-रेति सिद्धिकराः खल्वेतेष्वप्यधिकाप्रमोदजयजीवशब्दाश्च मागास्तिष्ठ निवर्तय क्व गम्यते मूढ दुर्मते मोहात् यात्रां नेच्छंति बुधाः क्षुतकासितभीतश-ब्देश्चेति कासितं रोगार्तध्वनिर्हिक्कादिः ॥ १७ ॥ अथाकालवृष्ट्यारव्यदोषं वसंततिलकयाह यदीति पौषमाघफाल्गुनचैत्रेषु चतुर्षु मासेषु यदि

वृष्टिर्भवेत्सा ऽकालवृष्टिः पौषादिचतुरो मासान् प्राप्ता वृष्टिरकालजेति वचनात् तत्राकालवृष्ट्यां जातायां यदि वसुधा पृथ्वी यावत् पशवो गवादयः मर्त्या मनु
ष्यास्तेषां पदैश्चरणैरंकिता चिन्हिता न भवति तावदकालवृष्टेर्दोषो नास्ति यदि पशुचरणांकिता स्यात्तदा दोषो ऽस्त्येव अत्र प्राच्या अल्पवृष्टौ कर्दमादिबाहुल्यात्
अल्पस्या वृष्टेर्दोषायनमहतीति वदंति तत्र बहुवृष्ट्या कर्दमापाकरणात् तन्न असिता दौ मार्गशीर्षस्य प्रतिपद्दिवसे तथा पूर्वाषाढागते चंद्रे गर्भाणां धारणं भवे
दिति कश्यपोक्ते मार्गादिमासा गर्भग्रहणकालस्तत्र वृष्टिरावश्यकी यदाह वराहः पवनसलिलविद्युद्गर्जिताभ्रान्वितो यः स भवति बहुतोयः पंचरूपस्तु मेघ
इति तत्र च गर्भग्रहणयोग्या अल्पा वृष्टिर्न दोषदा महती वृष्टिस्तु गर्भगलनम् यतो वराहेणोक्तम् गर्भसमये निवृष्टिर्गर्भाभावाय निमित्तकृतेति निमित्त

यदि माः स्युश्चतुर्षु पौषमासादिषु वृष्टिर्हि भवेदकालवृष्टिः पशुमर्त्यपदांकितानया वद्वसुधास्यान्नहितावदेव दोषः ९८
अल्पायां वृष्टौ दोषोल्पो भूयस्यां दोषो भूयान् जीमूतानां निर्घोषे वृष्टौ वा जातायां भूपः सूर्यैद्वौ बिंबे सौवर्णे कृत्वा विप्रेभ्यो
दद्याद्धि शाकुन्यसाज्यं स्वर्णं दत्त्वा गच्छेत्स्वेच्छाभिः ९९

शक्रास्त्रादिकम् सा गर्भगलनरूपा विकृतिः विद्युतोपर्चायमा
नाम हांतं दोषमुपजनयति एतावता महावृष्टेरेव दोषवत्त्वम् अत एव भृशं क्षरंतो जलदा न शस्ता इति बृहद्यात्रायामुक्तम् तस्मादल्पायामकालवृ
ष्टौ दोषाभावः अल्पायां त्वल्पदोषः महत्यां तु महादोष इति स च सप्तरात्रिक इत्युक्तं प्राक् एकेनैकमहः प्रोक्तं द्वितीयेन त्रिरात्रकम् तृतीयेन तु पंचाहं
दशरात्रमतः परम् पौषे तु त्रिदिनं वर्ज्यं माघमासे दिनद्वयम् फाल्गुने दिनमेकं तु चैत्रे तु घटिकाद्वयमिति तु आवश्यककार्यविषयम् ९८ पूर्वोक्तमेवा
र्थं स्पष्टीकुर्वन्नावश्यकयात्रायां तच्छांतिकं दुष्टशकुनशांतिकं चातिशक्रचापं गायाच्छंदसाह अल्पायामिति स्पष्टार्थं प्रथमम र्धं अतो यस्मान्न्याः पठंति

तावत्प्रयाणादिषु भूपतीनामकालवृष्टिः प्रकरोति दोषम् यावद्भुवेस्संचरतां जनानां तथा पशूनां चरणांकिता भूरिति तन्निर्मूलत्वादुपैत्यम् स्वयंप्रस्थाने सति मार्गे मध्ये नास्त्ययं दोषः आवश्यकयात्रायां दानमाह जीमूतानामिति जीमूतानां मेघानां निर्घोषे शब्दे अकालवृष्टौ वा जातायां सूर्यं होर्यथाशक्त्या सौवर्णे स्ववर्णे निर्मिते बिंबे कृत्वा भूपो राजा ब्राह्मणेभ्यो दद्यात्ततः स्वेच्छया गच्छेत् प्रसंगाद्दुष्टशकुनानां दानमाह दुःशाकुन्य इति शकुनस्य भावः शाकुन्यम् दुष्टं च तत् शाकुन्यं च दुःशाकुन्यं तस्मिन् दुष्टे शकुने प्रस्थान काले संभूते सति साज्यं सघृतं स्वर्णं विप्रेभ्यो दत्वा स्वेच्छाभिर्गच्छेत् ९९ अथ शुभसूचकान् शकुनान् शार्दूलविक्रीडितेनाह विप्राश्वेति विप्रा बहवो द्वौ वा न त्वेकः अश्वः प्रसिद्धः इभो हस्ती अनुन्मत्तः फलान्नदुग्धदधीनि प्रसिद्धानि गौः धेनुः सि

विप्राश्वेभफलान्नदुग्धदधिगोसिद्धार्थपद्मांबरं वेश्यावाद्यमयूरचाषनकुलाबद्धैकपश्वामिषम् सद्वाक्यं
कुसुमेक्षुपूर्णकलशच्छत्राणि मृत्कन्यकारत्नोष्णीषसितोक्ष मद्यससुतस्त्रीदीप्तवैश्वानराः १०० ॐ ॐ

द्धार्थः सर्षपः पद्मं कमलम् अंबरं वस्त्रं स्वच्छम् वेश्या गणिका वाद्यं मर्दलादि मयूर चाषौ पक्षिणौ नकुलः प्रसिद्धः बद्धैकपशुः रज्ज्वादिबद्धो वृषादिः आमिषं मांसम् सद्वाक्यं कार्यसिद्धिरस्त्वित्यादिकम् कुसुमानि चंपकादीनि इक्षुः प्रसिद्धः सकलः न तु खंडितः जलपूर्णकलशः संमुखः छत्रम् प्रसिद्धम् मृत्तिका कन्या कुमारी रत्नं माणिक्यादि उष्णीषं शिरोवेष्टनम् सितोक्षः श्वेतवृषः अपमबद्धोपि मद्यं प्रसिद्धम् ससुतस्त्री सपुत्रा स्त्री दीप्तो
जाज्वल्यमानोग्निरिति १०० अन्यच्छार्दूलविक्रीडितेनाह आदर्शांजनेति आदर्शो दर्पणं अंजनं कज्जलम् धौतवस्त्रं उज्ज्वलीकृतवस्त्रो रजकः वस्त्र ११०

निर्णेक्ता मीनो मत्स्यः आज्यं घृतं सिंहासनं देवादेः शवमेव शावं मृतकं पृष्ठगामि लोकरोदनरहितम् ध्वजः पताका मधु क्षौद्रं छागो मेषः अस्त्रं धनुरा
दि गोरोचनं प्रसिद्धम् भारद्वाजः पक्षी नृयानं स्कन्धवाहनादि वेदनिनादो वेदध्वनिः मांगल्यं प्रसिद्धम् गीतं गानं अंकुशो हस्तिनिवारणार्थमस्त्रम् ए-
ते पदार्थाः गंतुर्भूपतेः प्रयाणसमये संमुखं दृश्यमानाः सत्फलदाः शुभफलदाः तथा रिक्तो जलरहितो घटः कुंभः स्वानुगः स्वस्य पश्चाद्भागगामी
सोपि शुभफलदः कश्यपः कार्यसिद्धिर्भवेद्दृष्टे शवे रोदनवर्जिते प्रवेशे रोदनयुतः शवः स्यादशिवप्रदः वसंतराजः आदाय रिक्तं कलशं जलार्थी यदि द्वि
जेन्द्रकापि सहाध्वगेन पूर्णं समादाय निवर्तते सौ यथाकृतार्थः पथिकस्तथैवेति अथ केचिल्लग्नवशेन शकुनाउक्ताः लग्ने वाक्पतिशुक्राणां ब्राह्म

आदर्शांजनधौतवस्त्ररजकामीनाज्यसिंहासनं शावं रोदनवर्जितं ध्वजमधुच्छागास्त्रगोरोचनम् भारद्वाजनृ
यानवेदनिनदा मांगल्यगीतांकुशा दृष्टाः सत्फलदाः प्रयाणसमये रिक्तो घटः स्वानुगः १०१ ॥ ६ ॥ ७

णाः संमुखास्त्रियः बुधशुक्रौ च केंद्रस्थौ सवत्सा गौः प्रदृश्यते चंद्रः सूर्यश्च भवति दशमस्थो यदाथवा दीपादर्शौ शुभमनसौ रजकाधौतवाससः शु
नस्थानं प्रदाः सौम्यो वृषो बद्धस्तु संमुखः चंद्रो गुरुश्च सहजे श्वानो वामांगभागतः सर्वकर्माय नवमे भारद्वाजोथ नाकुलः चापस्य दर्शनं वास्या द्वामां
गे त्यंत दुर्लभम् आदित्यो राहुसौरी च सहजस्थौ कुमारिका गोदानां शुभगानां वा दर्शनं सर्वकामदम् षष्ठे तृतीये कर्माये भौमश्चेत्फलं भवेत् दा-
स्यो वेश्याः शुरा मांसं लाभश्चैव सुनीश्चितः सप्ताष्टपंचमे यस्य जीवो ज्ञो वा न वर्तते आदर्शपुष्पमांसानि शुरादर्शश्च लाभदः राहुर्भौमश्च मंदश्च लग्ना

यादितृतीयगाः उद्धृतंगोमयंपश्येल्लक्ष्मीर्घ्रंलाभधनंदिशेत् इत्यादयः शकुनाःशकुनग्रंथेभ्योज्ञेयाविस्तरभयादिहनोक्ताः १०१ अथापशकुनान् शार्दू
लविक्रीडितेनाह वंध्येति वंध्याप्रसिद्धा चर्मप्रसिद्धम् तुषधान्यादितुषम् अस्थिसर्पलवणानिप्रसिद्धानि आंगारोनिर्धूमोग्निपिंडः इंधनंपाकयो
ग्यम् क्लीबःषंढः विट्उच्चनाविष्ठा अस्त्रीविष्ठाविशौल्वयाविरयमरः तैलंप्रसिद्धम् उन्मत्तोमद्यभूताद्यावेशवान् वसाशरीरांतर्धातुविशेषः औषधप्रसि
द्धम् अरिःशत्रुः जटिलोजटावान् प्रव्राट्सन्यासी तृणंप्रसिद्धम् व्याधितोचिकित्स्यव्याधिमान् नग्नः अपरिहितवस्त्रः कुमारव्यतिरिक्तः अभ्यक्तः
कृततैलाभ्यंगोऽस्नातः विमुक्तकेशः असंयतकेशः पतितोमद्यपानाद्यभिशापवान्द्विजः व्यंगश्छिन्ननासिकादिः क्षुधार्तः क्षुत्पीडितः अस्रक्

वंध्याचर्मतुषास्थिसर्पलवणांगारेंधनक्लीबविट्तैलोन्मत्तवसौषधारिजटिलप्रव्राट्तृणव्याधिताः नग्नाभ्यक्तविमुक्त
केशपतिताव्यंगक्षुधार्ताअस्रक्स्त्रीपुष्पंसरठःस्वेगेहदहनंमार्जारयुद्धंक्षुतम् १०२ काषायीगुडतक्रपंकविधवाकु
ब्जाःकुटुंबेकलिर्वस्त्रादेस्खलनंलुलायसमरंकृष्णानिधान्यानिच कार्पासंवमनंचगर्दभरवोदक्षेतिरुड्गर्भिणी मुंडा
र्द्राबरदुर्वचोंधबधिरोदक्यानदृष्टाःशुभाः १०३

रुधिरंस्त्रीणांमृतुः सरठः कृकलासः स्वगेहदहनं स्वगेहदाहः मार्जारयु
द्धंप्रसिद्धम् क्षुतंछिक्का १०२ अन्यदपिशार्दूलविक्रीडितेनाह काषायीति काषायोरागविशेषः तेनरक्तंवस्त्रंकाषायंतद्वान् गुडतक्रेप्रसिद्धे पंकः
कर्दमः विधवाकुब्जौप्रसिद्धौ कुटुंबेकलिःपुत्रादिभिःकलहः वस्त्रादेःस्खलनं आदिशब्देनकमंडलुछत्रादेःस्खलनंनिर्निमित्तस्वहस्तात्पतनम् लुला
यामहिषाःतेषांसमरंयुद्धम् कृष्णवर्णानिधान्यानिमाषादीनि कार्पासंतूलम् वमनंवांतम् दक्षेदक्षिणभागेगर्दभशब्दः अतिरुट्क्रोधाधिक्यम् ग

र्भिणी गर्भवती मुंडो मुंडित शिरस्कः आर्द्रांबरः आर्द्रवस्त्रः दुर्वचः स्वमुखोत्थं परमुखोत्थं वा दुष्टवाक्यम् अंधबधिरौ प्रसिद्धौ उदक्या रजस्वला स्त्री एते प-
दार्थाः गंतुः पुंसः यानसमये दृष्टाः संतो न शुभाः किंतु अशुभफलदाः नारदः सर्वदिक्षु क्षुतं नेष्टं गोक्षुतं मरणप्रदम् अफलं तत्क्षुतं वास्यं वृद्धपीन
सकैतवैरिति औषधे वाहनारोहे विवादे शयने ऽशने विद्यारंभे बीजवापे क्षुतं समस्तं शोभनमिति १०३ अन्यांश्छकुनान् शार्दूलविक्रीडितेनाह गो
धाजाहकेति गोधा प्राणिविशेषः गोह इति भाषया जाहको गात्रसंकोची प्राणिविशेषः सूकरः प्रसिद्धः अहिः सर्पः शशकः प्रसिद्धः यानसमये
येषां गोधादीनां कीर्तनं स्वमुखेनान्यमुखेन वोच्चारणं शुभम् न पुनरेतेषां गोधादीनां शब्दो रुतं अथवा विलोकनं दर्शनं शुभं नेति निषिद्धमित्यर्थः कपिऋ-

गोधाजाहकसूकराहिशशकानां कीर्तनं शोभनं नो शब्दो न विलोकनं च कपिऋक्षाणामतो व्यत्ययः नद्युत्तारभयप्रवे
शसमरे नष्टार्थसंवीक्षणे व्यत्यस्ताः शकुना नृपेक्षणविधौ यात्रोदिताः शोभनाः १०४

क्षाणां कपीनां वानरादीनां ऋक्षाणां भल्लुकादीनाम् अतो गोधादिभ्यो व्यत्ययो ज्ञेयः यथा वानराणां भल्लुकानां कीर्तनं निषिद्धम् तेषामेव दर्शनं श
ब्दितं वा न निषिद्धम् शुभमित्यर्थः नद्युत्तार इति नद्याः गंगादेरुत्तारणे भये भयसंबंधिनि कार्ये पलायनादिके प्रवेशे गृहप्रवेशे समरे संग्रामे नष्टार्थस्य न
ष्टद्रव्यस्य संवीक्षणे गवेषणे प्रागुक्ताः शकुनाः व्यत्यस्ता विपरीता ज्ञेयाः शुभशकुना विप्रास्वेत्यादयो ऽशुभा ज्ञेयाः वंध्या चर्मेत्याद्यशुभशकुनाः शुभ
फलदा ज्ञेयाः नृपति नृपदर्शनार्थं गमनं यात्रायामुदिता विप्राश्वेत्यादयः शकुनाः शुभा ज्ञेयाः नृपावलोके शकुनः प्रयाणवदित्युक्ते राजदर्शनस्य प्रयास्था
नत्वाद्विप्राश्वेत्यादीनामपशकुनत्वप्राप्तौ न तदपवादोयम् १०४ अथान्यदप्यनुष्टुभाह वामाङ्ग इति कोकिलापल्ल्यौ प्रसिद्धे पोतकी दुर्गा सूकरी जात्य

मुचिंटी ११२ चटकारलापक्षिविशेषः पिंगलाभैरवी छुछुका छुछुंदरी शिवासृगाली पुरुषसंज्ञिता पुन्नामानः कपोतखंजनतित्तिरिहंसादयः एतेगच्छतारा
११२ दीनांवामागशरीरवामभागेशस्ताः स्युः १०५ अन्यदप्यनुष्टुभाह छिक्करइति छिक्करोमृगजातिः पिक्कः पक्षिविशेषः भासः श्रीकंठः वानरः एते या० प्र० ११
प्रसिद्धाः रुरुर्मृगविशेषः स्त्रीसंज्ञकाः स्त्रीनामानोमृगपक्षिणः दक्षिणभागगाः शुभाः शेषाः प्रसिद्धाः १०६ अथोक्तव्यतिरिक्तानांमृगपक्षिणां
सामान्यतः प्रादक्षिण्येनशकुनमनुष्टुभाह प्रदक्षिणगताइति रुरुव्यतिरिक्तमृगाः पक्षिणश्चयात्रायांप्रादक्षिण्येनगताश्चलिताः श्रेष्ठाः शुभफ
लदाःस्युः परंतु ओजामृगाविषमसंख्यास्त्रिपंचसप्तादयश्चेद्व्रजंतोदृष्टास्तदाऽतिधन्याः स्युः वामेइतिस्ववामभागेखरस्वनोगर्दभशब्दोतिधन्यः

वामांगेकोकिलापल्लीपोतकीसूकरीरला पिंगलाछुछुकाश्रेष्ठाशिवापुरुषसंज्ञिताः १०५ छिक्करःपिक्कको
भासःश्रीकंठोवानरोरुरुः स्त्रीसंज्ञकाःकाकरुक्षश्वानस्युर्दक्षिणाःशुभाः १०६ प्रदक्षिणगताःश्रेष्ठाःयात्रा
यांमृगपक्षिणः ओजामृगाव्रजंतोतिधन्यावामेखरस्वनः १०७

अथशकुनानांकियतांकालविशेषैर्नैर्बल्यमा
ह वराहः नथामेरण्यगोग्राम्योनारण्योग्रामसंस्थितः दिवाचरोनशर्वर्यांनचनक्तचरोदिवा द्वंद्वरोगार्दितस्त्रस्तकलहामिषकांक्षिणः आपगां
तरितामत्तानग्राह्याः शकुनाः क्वचित् रोहितान्याजवालेयकुरंगोष्ट्रमृगाः शशाः निष्फलाःशिशिरेत्तेयावसंतेकाककोकिलौ नतुभाद्रपदेग्रा
ह्याः शूकराश्वतरकादयः शरदक्षादयःक्रौंचाःश्रावणेहस्तिचातकौ व्याघ्रर्क्षौवानरद्वीपिमहिषाःसबिलेशयाः हेमंतेनिष्फलास्तेयाबालाःसर्वे ११२
विमानुषाइति प्रभग्नशुष्कद्रुमकंटकीपुस्मशानभस्मास्थितुषाकुलेषु प्राकारशून्यालयजर्जरीपुसौम्योपिपापःशकुनःप्रकल्प्यः देवज्ञमनो

हरे वरंभ्रमये दुर्जनकालसर्पौ वरं क्षिपेद्वह्यासुरवेत्स्वमंगं वरंनरेद्वारिनिधिंस्तुजाभ्यां नोल्लंघयेद्दुःशकुनं कदापि १०७ अथावश्यककार्येविरुद्धशकुनेजातेपिपरिहारमनुष्टुभाह आद्यइति आवश्यककार्येविरुद्धशकुनेजाते एकादशप्राणानुस्थित्वा एकादशप्राणपरिच्छेद्यंकालंस्थित्वेत्यर्थः ननुःसमीचीनेशकुनेव्रजेत् तत्रापिद्वितीयेविरुद्धेशकुनेसंवृत्तेषोडशसंख्याकान्प्राणानुस्थित्वा शुभशकुनेव्रजेत् तत्रापिपुनस्तृतीयेविरुद्धेशकुनेसंवृत्तेकचिदपिनव्रजेत् किंतुपरावृत्यस्वगृहमागच्छेत् दशगुर्वक्षरैःप्राणइति कश्यपेनतुप्राणायामत्रयमेवप्रतीक्ष्यमित्युक्तम् यायीविरुद्धंशकुनमादौदृष्ट्वाप्रयत्नतः प्राणायामत्रयंकुर्याद्द्वितीयेद्विगुणंचरेत् तृतीयेपुनरावृत्यशांत्यायायाद्दिनांतरेइति १०८ अथयात्रानिवृत्तोगृहप्रवेश

आद्येपशकुनेस्थित्वाप्राणानेकादशव्रजेत् द्वितीयेषोडशप्राणांस्तृतीयेनक्वचिद्व्रजेत् १०८ यात्रानिवृत्तोशुभदंप्रवेशनंमृदुध्रुवैःक्षिप्रचरैःपुनर्गमः द्विशेऽनलेदारुणभेतथोग्रभेस्त्रीगेहपुत्रात्मविनाशनंक्रमात् १०९

मुपजात्याह यात्रानिवृत्ताविति मृदूनि चित्रानुराधामृगरेवत्यः ध्रुवाणि रोहिण्युत्तराश्च एभिर्नक्षत्रैः राज्ञोयात्रानिवृत्तोप्रवेशनंशुभदम् क्षिप्रचरैर्नक्षत्रैः अश्विनीपुष्यहस्ताभिजिद्भिः श्रवणधनिष्ठाशततारापुनर्वसुस्वातीभिश्च प्रवेशनेपुनरपिगमोयात्रास्यात् तस्मादेतानिमध्यमानि द्वीशादिनक्षत्रेषुप्रवेशेक्रमात्स्त्र्यादीनांनाशः यथाविशाखायांप्रवेशेस्त्रियाराज्ञानाशः कृत्तिकायांप्रवेशेगृहदग्धंस्यात् दारुणभेमूलज्येष्ठार्द्राश्लेषासुप्रवेशेपुत्रस्यनाशः उग्रभेपूर्वात्रयभरणीमघासुप्रवेशेआत्मनः स्वस्यैवराज्ञोनाशःस्यादित्यर्थः लग्नादिविचारोगृहप्रवेशप्रकरणाज्ज्ञेयः अत्रेदंविचार्यम् यत्रमासेयात्राकृतातन्मासान्नवमेमासियात्रादिनान्नवमदिनेचप्रवेशोनविधेयः गुरुः निर्गमान्नवमेमासिप्रवेशोनैवशोभनः नवमेदिवसे

नैवप्रवेशंनैवकारयेद्विति १०९ अथविवाहप्रकरणोक्तदोषातिदेशंप्रागुक्तदोषांश्चशिष्याणामविस्मरणार्थंमंजुभाषिण्याह अयनर्क्षेति एतेअयन
शूलाद्योदोषाविवाहप्रकरणोक्तदोषाश्चयात्रायांनेष्टाः तत्रायनशूलः सौम्यायनेसूर्यविधूतदोत्तरामिति मासोद्भवः शूलोद्विविधः ग्रंथांतरोक्तकुंभा-
दित्रित्रिराशिकार्केप्राच्यादिदिक्षुनगंतव्यमित्येकः कुपादकंटकादिश्चद्वितीयः स्वरोदये त्रयस्त्रयोवृषाद्याश्चपूर्वाशादिषुधैः क्रमात् राशयोद्वादशैवं
तुमेषांताःसृष्टिमार्गगाः यत्रपूर्वादिकाष्ठायांलग्नराश्यादिगोरविः साद्दिशास्तमिवाज्ञेयातिस्त्रःशेषाःसदोदिताइति कुपादकंटकादिर्यथा कुपादपू-
र्वतोज्ञेयंकार्मिकादित्रिकंतथा नभस्यतोवास्तुमध्येमधोरेकेनकंटकइतिज्योतिर्वार्कवचनात् नक्षत्रशूलः नपूर्वदिशिशक्रभेनविधुसौरिवारेतयोनि

अयनर्क्षमासतिथिकालवासरोद्भवशूलसंमुखसितज्ञदिक्पाः भृगुवक्रलादिपरिधाख्यदंडकस्त्र्यृतुजाद्यशौच
मपिचोत्सवादिकम् ११० मृतपक्षरिक्तरवितर्कसंख्यकास्तिथयश्चसौरिरविभौमवासराः अपिवामपृष्ठगविधुस्त
थाडलोवसुपंचकाभिजिदथापिदक्षिणे १११

तिथिशूलः योगिनीनवभूम्य इति संमुखसितज्ञदिक्पाः संमुखःशु-
क्रः संमुखोबुधः संमुखोदिक्स्वामी ललाटीभृगुवक्रतादि आदिशब्दात्क्षीणत्वास्तमितत्वपराजितत्वबाल्यादिकम् वक्रास्तनीचेत्युक्तम् परिधाख्य
दंडः पूर्वादिषुचतुर्दिक्षित्युक्तः स्त्र्यृतुजाद्यशौचम् स्त्रीऋतुजं आर्तवस्नानकालपर्यंतम् अशौचंजननाशौचंमरणाशौचंच उत्सवोदीपोत्स-
वः आदिशब्देनविवाहव्रतबंधनादिरिति ११० अन्यदपिमंजुभाषिणीछंदसाह मृतपक्षेति मृतपक्षः नमोभुक्तताराः स्मृताविश्वसंख्या इत्यु ११३
क्तः रिक्तरवितर्कसंख्यकाः चतुर्थीनवमीचतुर्दशीद्वादशीषष्ठयस्तिथयः उपलक्षणत्वादष्टमीपूर्णिमामावास्याशुक्लपक्षप्रतिपदः सौरिभौ

मरविचाराः वामपृष्ठगविधुः अजवृषभमिथुनकुलीरा इत्यादिजानकोक्त्यावामपृष्ठराशिगतः आडलोरवेर्भ्रतोभ्रमोऽन्मिति रितिभ्रमणमपिज्ञेयम्
वस्कपंचकंधनिष्ठोत्तरार्धात्पंचनक्षत्राणि अश्विनिमूहूर्तश्चदक्षिणंवर्ज्यः एतेपंचांगदोषाः १११ अथलग्नदोषान्स्रग्धरयाह लग्नेइति जन्मरा-
शेर्जन्मलग्नाद्वाऽष्टमग्रह अहितर्क्षाच्छत्रुजन्मराशेर्जन्मलग्नाद्वाषष्ठम् लग्नेयात्रालग्नेतदीशाः तेषांजन्मराशिजन्मलग्नाभ्यामष्टमभवनयोःस्वा
मिनः रिपुजन्मराशिजन्मलग्नाभ्यांषष्ठभवनयोःस्वामिनोवाकुंभमीनयोर्नवलवोनवांशालग्नंचपृष्ठोदयागोजाश्विकर्किमिथुनाःसमृगानिशाख्याः
पृष्ठोदयाविमिथुनाइत्युक्ताः पृष्ठाशासंस्थमृक्षंगंतव्यदिग्विलोमलग्नम् दशमेशनिः सप्तमेकाव्यः शुक्रः केंद्रेवक्राः वक्रिणोग्रहाः वक्रिग्रहावा-

लग्नेजन्मर्क्षतन्वोर्मृतिगृहमहितर्क्षाच्चषष्ठंतदीशावालग्नेकुंभमीनर्क्षनवलवतनूचापिपृष्ठोदयंच पृष्ठा
शामृक्षसंस्थंदशमशनिरथोसप्तमेचापिकाव्यःकेंद्रेवक्राश्चवक्रीग्रहदिवसविवाहोक्तदोषाश्चनेष्टाः ११२
इतिश्रीमुहूर्तचिंतामणौप्रमिताक्षरायांयात्राप्रकरणंसमाप्तम् ११ ७ ७ ७ ७

राश्चएते दोषाः विवाहोक्तदोषाउत्पातान् सहपातदग्धतिथिभि रित्याद्युक्तास्तेसर्वेयात्रायांवर्ज्याः तत्रसप्तमशुक्रव्यतिरिक्तोजामित्रदोषो
नास्तीतिज्ञेयम् ११२ इतिमुहूर्तचिंतामणौप्रमिताक्षरायांयात्राप्रकरणएकादशमंसमाप्तम् ११ ७ अथवास्तुप्रकरणंव्याख्या
यते गृहनिर्माणप्रयोजनंभविष्यपुराणे गृहस्थस्यक्रियाः सर्वानसिद्ध्यंतिगृहंविना यतस्तस्माद्गृहारंभप्रवेशसमयोब्रुवे गृहस्थसत्ताकम्
नसिद्ध्यंति निष्फलाभवंतीत्यर्थः इत्येतन्मनस्यालोच्यग्रामार्दिषुवस्तुशुभाशुभं लाभालाभादिविचारंशार्दूलविक्रीडितेनाह यद्भमिति नाग

भात्व्यावहारिकनामभात् व्यवहारिकनामराशेः यस्यग्रामादेर्भंराशिः सचाद्वितीयोनवमः पंचमः एकादशसंख्यो दशमश्चस्यात्तदासौग्रामः स्वस्यशुभः स्यात् अन्यथानशुभइत्यर्थः यथानीलकंठराशेर्वृश्चिकाख्यात्पंचमो मीनराशिश्चरणाद्रेरतश्चरणाद्रिर्नीलकंठस्यवासयोग्यः अत्र नामराशिरेवग्राह्यः काकिण्यांवर्गशुद्धौचवादेद्यूतेस्वरोदये मंत्रेपुनर्भूवरणेनामराशेःप्रधानतेति अथग्रामात्मनोरुत्तमर्णत्वमधमर्णत्वंचाह स्ववर्ग मिति वर्गास्तु अकचटतपयशवर्गाः खगेशमार्जारसिंहशुनां सर्पाखुमृगादीनांनिजपंचमवैरिणामष्टौइत्युक्ताः तत्रयस्यपुंसोयत्संख्याकोवर्गोग रुडादिस्तद्वर्गसंख्यांद्विगुणांविधायपरस्यग्रामादेर्वर्गसंख्ययाढ्यांचकृत्वागजैरष्टभिः शेषितमवशिष्टंताःपुंसः काकिण्योज्ञेयाः एवंग्रामादेरपिवर्गसंख्यां द्विगुणांकृत्वापरस्यपुंसोवर्गसंख्ययाढ्यांकृत्वागजैर्भक्तेदवशिष्टाः ग्रामस्यकाकिण्योभवंति एवमनयोःपुरुषग्रामयोः काकिणीनांविवरादस्या·

स्ववर्गंद्वयंकस्ततेशादिक्षितमसौग्रामःशुभोनामभात्स्ववर्गंद्विगुणंविधायपरवर्गाढ्यंगजैःशेषितम् काकिण्यस्त्व नयोश्चतद्विवरतोयस्याधिकाःसोर्थदोथद्वारंद्विजवैश्यशूद्रनृपराशीनांहितंपूर्वतः १

धिका अवशिष्यंतेसोर्थदः परस्यलाभदः यथानीलकंठस्यवर्गः सर्पः तत्संख्या ५ द्विगुणा १० चाणाक्षिवर्गः सिंहः ३ तत्संख्ययायुक्ता १३ गजभक्तावशेषं ५ नीलकंठस्यकाकिण्यः एवंग्रामवर्गसंख्या ३ द्विगुणा ६ नीलकंठवर्गः ५ संख्ययायुक्ता ११ अष्टभक्ताशेषं ३ ग्रामस्यका किण्यः द्वयोरंतरशेषं २ नीलकंठस्याधिकत्वेनदातृत्वाद्व्ययहानिरित्यर्थः उक्तंच स्ववर्गंद्विगुणीकृत्यपरवर्गेणयोजयेत् अष्टभिस्तुहरेद्भागंयोधि कः सऋणीभवेदिति अथद्वारवेशनमाह अथेति द्विजादिराशीनांपुंसांक्रमेणपूर्वतः प्राच्यादिदिक्चतुष्टयेद्वारंहितम् यथाद्विजराशीनांक·

कर्कवृश्चिकमीनानां पूर्वदिशि वैश्यराशीनां वृषकन्यामकराणां दक्षिणदिशि शूद्रराशीनां मिथुनतुलाकुंभानां पश्चिमदिशि नृपराशीनां मेषसिंहधनुषां उत्त-
रदिशि द्वारं हितम् १ अथराशिपरत्वेन ग्रामनिवासे निषिद्धस्थानानि वसंततिलकयाह गोसिंहेति वस्तुमिष्टस्य ग्रामस्य वस्त्रविभागवन्नवधाविभागं-
कृत्वा मध्ये विभागे गोसिंहनक्रमिथुनं नानिवसेत् वृषसिंहमकरमिथुनराशिमंतः पुरुषा नवसेयुः अथपूर्वककुभः पूर्वदिशातोष्टदिक्षु अलिर्वृश्चिकः
तद्वादिराशिमंतः पुरुषानवसेयुः यथापूर्वस्यां वृश्चिकः आग्नेय्यां झषो मीनः दक्षिणस्यां कन्या नैर्ऋत्यां कर्कः पश्चिमायां धनुः वायव्यां तुला उत्तरस्यां मेषः
ईशान्यां कुंभः नवसेदित्यर्थः यथा अवर्गः पूर्वस्याम् कवर्ग आग्नेय्याम् चवर्गो दक्षिणस्याम् टवर्गो नैर्ऋत्याम् तवर्गः पश्चिमायाम् पवर्गो वायव्याम् यवर्ग उ

गोसिंहनक्रमिथुनं निवसेन्न मध्ये ग्रामस्य पूर्वककुभोलिझषांगनाश्च कर्कोधनुस्तुलभमेषघटाश्च तद्वद्वर्गाः
स्वपंचमपरा बलिनः स्युरेवद्वाः २

त्तरस्याम् शवर्ग ईशान्याम् बली इत्यर्थः कीदृशा वर्गाः स्वपंचमपराः स्वस्मात्पंचमः परः श-
त्रुर्येषां ते यस्य वर्गः पूर्वस्यां बली तेन पश्चिमायाम् द्वारं निवासो न विधेयः एकं कवर्गादि मध्ये द्वारमपि वायव्यादौ द्वारं निवासो वा न विधेयः २ अथेष्ट-
क्षेत्रायाभ्यां इष्टभूम्यां विस्तारायामाभिं द्रवज्रेन्द्रवंशापूर्वार्द्धेनाह एकोनितेति स्वेष्टायेतिच तत्र राशिकूटादिकं सर्वं दंपत्योरिवविचिंतयेदिति वसिष्ठो-
क्तेर्यदेवनक्षत्रं व्यवहारनाम्ना विवाहोक्तमेलापकविधिना शुभदं स्यात्तदेव स्वेष्टभं कल्प्यम् यन्मध्वजाद्यष्टाये ष्वपि विषम आय ईप्सितः स्यात्स एवेष्टा-
यः कल्प्यः ताभ्यां विस्तारायामज्ञानम् यथा नीलकंठस्यानुराधा नक्षत्रं तस्य रोहिण्या सह मेलापकः संभवतीतीष्टभं रोहिणी कल्पितम् तत्संख्या
४ एकोनितेष्टर्क्षम् ३ अनेनाहतिभ्यो १५२ हताः ४५६ इष्टायः सिंहः कल्पितः तृतीयः रूपोनित इष्टायः २ अनेनेंदुनागाः ८१ गुणि-

ताः १६२ तैर्युताः ६६८ घनैश्च १७ युताः ६३५ भूपाम्बिभिः २१६ विभक्तः २०३ इदमेव क्षेत्रफलं गृहस्य इष्टायनसत्रभवम् अथकस्मिन्दै-
र्घ्ये २९ अनेनभक्तो लब्धो विस्तारः ७ अथकस्मिन्विस्तृतिः ७ भक्तोलब्ध दैर्घ्यम् २९ अत्रगोपिराजाचार्यकृतंसूत्रम् विष्णुत्र्येकायगोभू ११
हतिभं युजिफलम् गोपिराजोभशेषात्सायंवाह्याष्टिदृग्घ्रेष्ट २१६ युतमहि ८ हताद्दक् २ प्रकृत्या २१ स्त्र्यविश्वे १३ बाणाः ५ सिद्धा २४ ष्टि १६
नागो ८ ड्व २७ निधृति १९ गिरिश ११ ध्या ३ कृती २२ द्र १४ तुं ६ तत्वा २५ त्यष्टं १७ क ९ क्ष्मा १ नरवे २० ना १२ र्णव ४ विकृति २३ दिना
१५ ग्रा ७ कृती २२ भेंदु १८ काष्ठाः १० गोपिराजः विष्णुम् त्र्येकायगोभू हानियुजि सतिभशेषान् अहिहताद्दक्प्रकृत्यास्त्र्यविश्वादयः साय
फलमाहेत्यन्वयः विगतः एकोयस्मात्सत्र्येकः सचासौ आयश्चत्र्येकायः ध्वजादिरिष्टायः सचगोभुवश्च एषांहतिः परस्परगुणनंत्र्येकायगोभूहृ-

एकोनितेष्टर्क्षहताद्विगिष्ट्यो रूपोनितेष्टायहतेंदुनागैः युक्ताघनैश्चापियुताविभक्ताभूपाम्बिभिः शेषमितो
हिपिंडः ३

तिभ्वभंचत्र्येकायगोभूहतिभेतयोर्युक्त्र्येकायगोभूहतिभयुक्तस्मिन्सतिभशेषात्भे २७ भक्तेसतियच्छे
षंतस्माद्विष्णुनामानंशिष्यं अहिहता अष्टगुणिताद्दक्ह्वौ प्रकृत्यारव्य एकविंशतिः विश्वेत्रयोदशेत्यादयोग्रह क्षेत्रफलम् सायंइष्टायसहित
म् आहुर्वदंति अत्रोदाहरणम् इष्टाय ३ त्र्येकाः २ गोभू १९ हतिः ३८ इष्टर्क्षरोहिणीतत्संख्यया ४ युतम् ५२ अस्मात्भैः २७ शेषम् १५
एतत्संख्ययाफलम् २५ अहि ८ हतम् २०० सायम् २०३ इदंस्वष्टायनक्षत्रभवं क्षेत्रफलम् पूर्वसममेव महाग्रहप्रमाणमाह वेतिवा अथवा
इष्टायसहितंजातंयत् क्षेत्रफलम् अष्टिदृग्भ्रेष्टयुतं अष्टिश्चदृशश्च आष्टिदृशः अष्टिदृग्भिः षोडशाधिकद्विशत्या २१६ हतोगुणितोयद्दृष्टः एकद्वि

ध्वांक्षः तेनयुक्तं कार्यं तन्मनोभीष्टस्य महागृहस्य क्षेत्रफलं स्यादित्यर्थः अन्यैराचार्यैरपि पौनर्गोपिरपानस्याप्यविषयं इष्टक्षेत्रोत्थमुनींद्वयोद्विराहि ८ स्वेच्छे
पार्श्वजे स्वायतो नो चेच्चतुर्थ्यानि शोध्यमष्टताडिताच्छेषं मितस्तामकम् चेत्स्यादिष्टपुत्रं यथातु तदशेषं स्याद्धोरामहत्त्वात्मघाटिकान्विताः फलमभीष्टायु
क्षेत्रजं जायते सिद्ध्यै भक्तस्यात्करादीष्टदीर्घमानार्थं चैकादिनिधानभभोगान् तावद्यावत्प्रक्षिपेदिष्टानि विस्तारः स्यादिष्टदैर्घ्येण भक्ते १ अथेंद्रवंशो
क्तादैन ध्वजाद्यायान्वदन्नायैर्वर्णपरत्वेन च द्वारनिवेशनमुपजात्याह आया इति ध्वजादिका इति पिंडे सेत्रफले अष्टशोषिते यदवशिष्टं तत्सारिमिता ध्वजादिका

स्वेष्टायनक्षत्रभवो यदैर्घ्यं तस्मात् द्विस्तूर्तिविस्तृतिः स्वल्पदीर्घता आयाध्वजो धूम्रहरिश्वगोखरेभध्वांक्षकाः पिं
डइहाष्टशेषिते ४ ध्वजादिकाः सर्वदिशि ध्वजमुखं कार्यं हरौ पूर्वयमोत्तरे तथा प्राच्यां वृषे प्राग्यमयोर्गजे तथा
वापश्चादुदक्पूर्वयमे द्विजादितः ५

आयाः स्युः ध्वजधूम्रौ प्रसिद्धौ हरिः सिंहः श्वा कुक्कुरः गौर्वृषः खरो गर्दभः इभो हस्ती ध्वां
क्षकः काकः स्वार्थे कः ४ सर्वदिशीति ध्वजाख्ये आये सर्वदिशि दिक्चतुष्टयेपि गृहद्वारं कार्यम् हरौ सिंहाये पूर्वदक्षिणोत्तरदिक्षु द्वाराणि स्युः न पश्चि
मदिशि तथा वृषाख्ये प्राच्यां दिशि एव द्वारं कार्यम् नान्यदिक्षु गजाख्ये आये प्राग्यमयोः पूर्वदक्षिणदिशोः गृहद्वारं कार्यम् आयानां प्रयोजनमाह विप्रकः
र्मा वृषसिंहौ गजश्चैव कुंडे कर्पटकारयोः द्विपः पुनः प्रयोक्तव्यो वापीकूपसरःसु च मृगेंद्रमासने दद्याच्छयनेषु गजं पुनः वृषं भोजनपात्रेषु छत्रादिषु पुन
र्ध्वजम् अग्निवेश्मसु सर्वेषु गृहे वह्न्युपजीविनाम् धूमं नियोजयेत्केचिच्छ्वानं म्लेच्छादिजातिषु खरो वेश्यागृहे शस्तो ध्वांक्षस्यापि कुटीषु च वृषसिंहौ ध्वज-

श्वापि प्रासादपुरवेशमसु गजायेवाध्वजायेवागजानांसदनंशुभम् अश्वालयंध्वजायेवाखरायेवृषभेपिवा उष्ट्राणांमंदिरंकार्यंगजायेवावृषेध्वजे पशुस्त्र्वं
वृषायेवाध्वजायेवाशुभप्रदम् शय्यासुवृषभः शस्तः पीठेसिंहः शुभप्रदः अमत्रछत्रवस्त्राणिवृषायेवाध्वजेपिवा पादुकोपानहौकार्ये सिंहाख्ये
प्ययवाध्वजे उक्तानामप्यनुक्तानांसर्वेषांचध्वजः शुभइति अथब्राह्मणादिवर्णपरत्वेनद्वारनिवेशनमाह अथयेति द्विजादितोब्राह्मणादिवर्णवि-
भागेनपश्चादुदक्पूर्वयमे यथा ब्राह्मणस्यपश्चान्मुखंद्वारंक्षत्रियस्योदङ्मुखं वैश्यस्यपूर्वमुखंशूद्रस्यदक्षिणमुखमित्यर्थः श्रीपतिः ध्वजेप्रतीचीमुखं
मग्नजानामुदङ्मुखंभूमिपतीनांचसिंहे विशोवृषेप्राग्वदनंगजेतुशूद्रस्ययाम्याननमामनंतीति ५ अथगृहारंभेविशिष्यकालनिषेधमुपजात्याह गृहे

गृहेशतत्स्त्रीसुखवित्तनाशो ऽर्केंदुजीव्यशुक्रेविबलेऽस्तनीचे कर्तुःस्थितिर्नोविधुवास्तुनोर्भेपुरस्थितपृष्ठ
गतेखनिः स्यात् ६

शेति अर्केंदुजीव्यशुक्रेविबलेनिर्बलेअस्ते अस्तंगतेनीचराशिगतेसति क्रमात्गृहेशतत्स्त्रीसुखवित्तनाशो भवति य
था सूर्येनिर्बलेनीचस्थितेगृहेशस्यनाशः इंदौचंद्रेनिर्बले अस्तमितेनीचगतेवागृहेशस्यस्त्रीनाशः गुरौईज्येनिर्बलेऽस्तगेनीचगतेवागृहेशस्य सुखना-
शः शुक्रेनिर्बलेऽस्तगेनीचगतेचावित्तनाशः वसिष्ठस्तु नीचेशत्रुगतेजीवेशुक्रेचंद्रेऽथवार्थगे निर्मितंसदनंशश्वदितिनिःस्वलमाप्नुयादिति अस्तदो
षोऽत्रनमान्यः पातिदैवसिकोबुधैः नास्तेदोषःसदाचंद्रेनमैत्रेज्ञस्यनीचतेति कर्तुरिति यन्नक्षत्रेस्थितचंद्रस्तद्विधुभम् यद्गृहस्यविस्तारायामवशादुत्पन्नभंत-
द्गृहभंतस्मिन्पुरःस्थितेसंमुखस्थेसतिकर्तुर्गृहनिर्माणकर्तुस्तद्गृहेस्थितिर्निवासोनस्यात् पृष्ठगतेवाविधुवास्तुनोर्भेसति खनिःखननंचोरकृतापद्वारतद्गृ ११६

सर्वस्वहानिः स्यादित्यर्थः पुरःपृष्ठस्थितत्वंचदिग्द्वारभक्रमेण यथा गृहद्वारंयस्यांदिशिविधित्सितंतद्दिङ्नक्षत्रेचगृहारंभोनकार्यः वामदक्षिण नक्षत्रेषुगृहारंभः शुभत्वेनकार्यः यदुक्तंब्रह्मशंभुना गृहोपलब्धनक्षत्रेयत्रनक्षत्रेचचंद्रमाः शलाकासप्तकेदेयंकृत्तिकादिक्रमेणच वामदक्षिणभागेतस्य शस्तंशांतिकारकं अग्रेपृष्ठेनदातव्यंयदीच्छेच्छ्रेयआत्मनः ऋक्षंचंद्रस्यवास्तोश्च अग्रेपृष्ठेनशस्यतइति अयमाशयः कृत्तिकादिसप्तनक्षत्रेषु अनुराधा दिसप्तकेवागृहनक्षत्रेचंद्रनक्षत्रेचसतिपूर्वद्वारंपश्चिमद्वारंवानकार्यम् तत्रचंद्रः पृष्ठस्थितोऽग्रस्थितोवाभवति एवंमघादिसप्त धनिष्ठादिसप्तसुवागृहनक्षत्रेचंद्रनक्षत्रेवासतिदक्षिणद्वारमुत्तरद्वारंवानकार्यमित्यर्थः ६ इदानींव्ययकथनपुरःसरंसफलमंशकज्ञानंउपजात्याह भक्तेति प्रागुक्तदिशा

भक्तागतसंव्ययईरितोसौध्रुवादिनामाक्षरयुक्सपिंडः नष्टोगुणैरिंद्रकृतांतभूपाख्यंशाभवेयुर्नशुभोंऽतकोत्र ७ दिक्षु
पूर्वादितः शालाध्रुवाभूद्वौकृतागजाः शालाध्रुवांकसंयोगः सैकोवेश्मध्रुवादिकम् ८

कल्पितंयद्गृहभंतस्मादंगैरष्टभिस्त-ष्टंअवशिष्टंव्ययईरितः यथारोहिणीभं ४ अयमेवव्ययः असौव्ययः ध्रुवादिनामाक्षरयुक् ध्रुवादिनामान्यग्रेवक्ष्यति यानिदिक्षुद्वाराणि चि-कीर्षितानितदनुरोधेनयदागतंध्रुवादिनामतदक्षरसंख्ययायुक्तः ततःसपिंडःप्रागानीतपिंडयुक्तः गुणैस्त्रिभिस्तष्टोभक्तावशिष्टः एकद्वित्रिशेषेण इंद्रयमराजसंज्ञकास्त्रयोंऽशास्युः अत्रगृहारंभेंऽतकोयमाख्योंऽशकोनशुभः अर्थादिंद्रराजानौशुभफलदौ ७ अथशालाध्रुवाद्यानयनमनुष्टुभाह दिक्ष्विति प्राच्यांद्वारेचिकीर्षितेशालाध्रुवांकएकः दक्षिणस्यांद्वौ पश्चिमायांकृताश्चत्वारः उत्तरस्यांगजाअष्टौ अथदिक्क्रमत्वेनयावंतिद्वाराणि एकंद्वेत्रीणिचत्वारिवाति

कीर्तितानि तावतां शालाध्रुवांकानां संयोगः सैकः एकयुतः सन् ध्रुवादिकं वेश्मगृहं स्यात् यथा पूर्वस्यां पश्चिमायां द्वारे अभीष्टे शालाध्रुवौ १।४ अनयोर्यो-
गः ५ सैकः ६ गृहं जातं कांताख्यं एवं पूर्वदक्षिणोत्तरदिक्शालाध्रुवाणां १।२।८ संयोगः ११ सैकः १२ धनदाख्यं गृहम् दिक्चतुष्टये विजयाख्यं गृहं षोडशमिति
८ अथ ध्रुवादीनां नामाक्षरसंख्यां पथ्यावक्त्रच्छंदसाह तिथ्यर्केति दिक्पूर्वादिनइत्यादिनांयत् ध्रुवादिवेश्मसमागतं तस्य शालाध्रुवांकसंयोगः सैको वेश्मेत्यु
क्तदिशा तत्संख्यामवधारयेत् सा चेत्संख्या पंचदशी द्वादशी अष्टमी षोडशी नवमी एकादशी चतुर्दशी वा स्यात्तदा गृहनामाक्षरं त्र्यात्मकं स्यात् यथा १५।१२
८।१६।९।११।१४ अत्र विण्ये वाक्षराणि सैव संख्या प्रथमा द्वितीया चतुर्थी पंचमी षष्ठी दशमी तृतीया त्रयोदशी वा स्यात् तदा गृहनाम द्वौ अक्षरद्वया-

तिथ्यर्काष्टाष्टिगोरुद्रशक्रेनामाक्षरं त्रयम् भूद्व्याब्धिष्वंगदिग्वह्निविश्वेषु द्वौ नगेऽब्धयः ९ ध्रुवधान्ये जयनन्दौ खरकान्तम
नोरमसुमुखदुर्मुखोग्रं रिपुदंधित्तदनाशौ चान्द्रं दुविपुलविजयाख्यं स्यात् १०

त्मकं स्यात् यथा १।२।४।५।६।१०।३।१३ अत्र द्वे-
अक्षरे पुनः सा संख्या सप्तमी स्यात्तदा अक्षयचतुरक्षरं गृहनाम यथा ७ अत्र चत्वार्यक्षराणि ९ अथ यद्यपि ध्रुवादिनामाक्षरसंख्याज्ञानं प्रकृपदेनैव जातं त-
थापि तन्मध्ये कानि शुभानि कान्यशुभानीत्यसदृशफलसूचनार्थं षोडशगृहाणां नामानि आर्यागीतिच्छंदसाह ध्रुवधान्येति अत्रार्यागीतिलक्षणं च आर्या-
पूर्वार्द्धं यदि गुरुणैकेनाधिकेन निधने युक्तम् इतरत्तद्वन्निखिलं यदीयमुदितं यमार्यागीतिरिति अत्रार्या पूर्वार्द्धं ॥ऽऽ॥ऽऽ॥ऽऽ॥ऽ।।।।।ऽ।ऽऽ उत्तरार्द्धं ॥ऽऽ॥ऽऽ
ऽऽऽ।।।।।ऽऽऽ सामान्यलक्षणमप्यनुसंधेयं विशेषलक्षणस्य सामान्यलक्षणाधीनत्वात् निधने प्रांते ध्रुवमूर्ध्वमुखं प्रथमं गृहम् धान्यं पूर्वद्वारं द्वितीयं जयं दक्षि-

णद्वारं तृतीयम् नंदं प्राक्दक्षिणद्वारं चतुर्थम् खरं पश्चिमद्वारं पंचमम् कांतं प्राक्पश्चिमद्वारं षष्ठम् मनोरमं दक्षिपश्चिमद्वारं सप्तमम् सुमुखं प्रागुदक्षिणपश्चिमद्वारमष्टमम् दुर्मुखमुत्तरद्वारं नवमम् उग्रं पूर्वोत्तरद्वारं दशमम् रिपुदं विपक्ष्याख्यं दक्षिणोत्तरद्वारमेकादशमम् वित्तदं पूर्वदक्षिणोत्तरद्वारं त्रयोदशम् नाशाख्यं पश्चिमोत्तरद्वारं द्वादशमम् आक्रंदं प्राक्पश्चिमोत्तरद्वारं चतुर्दशम् विपुलाख्यं दक्षिणपश्चिमोत्तरद्वारं पंचदशं विजयं चतुर्दिग्द्वारं षोडशम् १० अथ केषांचिन्मतेन गृहस्यायादि नवकमुपजातिकापद्याभ्यामाह पिंड इति आय इति पिंडे क्षेत्रफले नवधास्थापिते क्रमेण नवादिभिरंकैर्गुणिते क्रमेण नागादिभिरंकैर्भक्ते च सति यद्वशिष्टं तदायादिकं स्यात् यथा यथा क्षेत्रफलं नवभिर्गुणितं अष्टभिर्भक्तं शिष्टमायः स्यात् तद्यथा पिंडः २०३ नवगुणितः १८२७ अष्टभक्ते शेषं ३ सिंहायो जातः एवं सर्वे ह्यानीताः वारः ७ अंशकः ३ द्रव्यम् ४ ऋणं १ नक्षत्रम्

पिंडे नवांकांगगजाग्निनागनागाब्धिनागैर्गुणिते क्रमेण विभाजिते नागनगांकसूर्यनागर्क्षतिथ्यर्क्षरवैर्भानुशिष्टं ११

४ रोहिणी तिथिश्चतुर्थी ४ योगः २ प्रीतिः आयुः ६६ उक्तं च गो ९ क ९ लं ६ ग ८ गुणा ३ ग ८ नाग ८ जलधि ४ व्याले ८ र्हतं भूफलं नागाः ८ द्यं ७ कं ० दिवाकरा १२ ग ८ भ २७ तिथि १५ योगैः २७ खसूर्यैः १२० र्भजेत् ११ आयं वारमथांशकं धनमृणं तारां तिथिं चिंतये द्योगं चायुरितीह शेषकपदे भागैर्हृते तांत्रिकैरिति अथैषां प्रयोजनम् विषमायः शुभायैव समायः शोकदुःखदः पाराणां च सूर्यारवारराश्यंशाः सदा वह्निभयप्रदाः यथागणितागतो भौमवारः सनिंद्यः तद्राशी मेषवृश्चिकौ तौ निंद्यौ तदंशा यस्मिन् कस्मिंश्चिल्लग्ने मेषवृश्चिकनवांशा निषिद्धाः एवं सूर्यवारोपि अन्येषां वारराश्यंशाः शुभाः अंशानां च गृहस्यागतनक्षत्रं तद्धि राश्यात्मकं यदि तन्नवांशवशात्तत्र ज्ञातव्यं सर्वदा गृहमिति कृत्तिकादि

राश्यात्मिकातन्नैकावशेषेमेषः इत्यादिशेषेवृषः मृगेइत्यधिकेशेषेमिथुनम् अन्यथावृषः पुनर्वस्त्वाद्यंशकत्रयंयावन्मिथुनम् अन्यथाकर्कः एवमुत्तरा
फाल्गुन्यादिषुद्विराश्यात्मिकेषुज्ञेयम् नतुनिःसंदिग्धेष्वाश्विन्यादिषु धननर्णयोश्च धनादिकंगृहम् वृक्षोनिर्धनंयदृणाधिकमिति नक्षत्रस्यविप १२
त्प्रदाःविपत्ताराप्रत्यराप्रतिकूलदा निधनाख्यातारकानुसर्वदानिधनप्रदाः अस्यार्थः गृहकर्तुर्नक्षत्राद्गृहभसंख्यानवभक्तावशिष्टंयदिविपत्तारा
दिकंगयात्तदानगृहमनिष्टंस्यात् अन्यथाशुभमिति कश्यपः दत्तेदुःखेतृतीयर्क्षेपंचमर्क्षेयशःक्षयम् आयुःक्षयंसप्तमर्क्षेकर्तृभार्यादिसद्मभमि
ति यदातुगृहकर्तुर्गृहस्यचैकमेवनक्षत्रंतत्रस्वयमेवनिर्णयमाह गृहेति गृहेशर्क्षस्वामिनक्षत्रंप्रागुक्तप्रकारेणानीतंगृहभंचतयोरैक्यंएकमेवचेद्भंस्या

आयोवारोंऽशकोद्रव्यमृणमृक्षंतिथिर्युतिः आयुश्चाथगृहेशर्क्षंगृहभैक्यंमृतिप्रदम् १२ गेहाद्यारंभेऽर्कभाद्व
त्सशीर्षेरामैर्दाहोवेदभैरग्रपादे शून्यंवेदैःपृष्ठपादेस्थिरत्वंरामैःपृष्ठेश्रीर्युगैर्दक्षकुक्षौ १३ त्तद्गृहकर्तुर्मरणप्रदंस्यात्
गृहस्यतत्पतेस्त्वेकंधिष्ण्यंचेन्निधनप्रदमितिवसिष्ठोक्तेः वास्तुशास्त्रेद्विराश्यात्मकभेषुराश्यादिनिर्णयोन्यथाभिहितः अश्विन्यादित्रयंमेषेसिंहेप्रो
क्तंमघात्रयम् मूलादित्रितयंचापेशेषेषुनवराशयइति अयंपक्षोवास्तुशास्त्रेनवाशास्त्रेऽनुक्तः गृहस्यनक्षत्रराशिज्ञानेवर्णोवश्यमित्याद्युक्तप्रकारे
णगृहस्वामिनक्षत्रराशिवशाद्वैरिताद्विचारोविधेयः तत्रनाडीवेधाशास्त्रमुक्तंचिंतामणौ सेव्यसेवकयोश्चैवगृहतत्स्वामिनोरपि परस्परंमित्रयो
श्चैकनाडीप्रशस्यतइतिं तिथिप्रयोजनंदर्शरिक्तांचवर्जयेदिति योगानामपिदुष्टयोगाश्चवर्ज्याः आयुःप्रयोजनंतावत्कालंगृहावस्थितिरिति अत्राभीष्टां ११८
शादिसिद्ध्यर्थंअंगुलादिकंप्रक्षिप्यविशोध्यवाक्षेत्रफलंसाध्यम् १२ अथगृहारंभेवृषवास्तुचक्रंशालिनीद्वयेनाह गेहाद्यारंभइति लाभोरामैरिति

गेहं गृहं आदिशब्देन प्रासाद आरामादि तद्दारंभे सति अर्कभात् सूर्याक्रांतनक्षत्रात् रामैस्त्रिभिर्भैः वृषस्य वत्सस्य शीर्षस्थितैः साग्नेः दाहः फलं स्यात्ततो वेदैर्भैः अग्रपादे पुरस्थित पादद्वयस्थितैः शून्यं गृहं जनवासरहितं स्यात् ततश्चतुर्भैः पृष्ठपादद्वयस्थैः स्थिरत्वं गृहकर्तुः ततो रामैः पृष्ठस्थैः श्रीः स्यात् ततो युगैश्चतुर्भिः दक्षिणकुक्षिस्थितैर्लाभः ततस्त्रिभिः पुच्छगैः स्वामिनो गृहकर्तुर्नाशः ततो वेदैः वामकुक्षौ स्थितैः नैस्व्यं दारिद्र्यम् ततस्त्रिभिर्मुखस्थैः गृहकर्तुः पीडा सततं अनवरतं स्यात् उक्तं च भात्तचरणैः त्रिवेदवेदाग्नियुगाग्निवेदत्रिकेषु भानोः शशिकं गृहेषु दाहो विनाशः स्थिरता धनश्रीः शून्यं च दारिद्र्यमृतीक्रमेणोति अथैतस्यानिष्कृष्टार्थमाह वेति अर्कधिष्ण्यादष्टैः सप्तभैः सत्फलं ततो रुद्रैरेकादशधिष्ण्यैः सत्फलम् ततो दिग्भिर्दशनक्ष

लाभो रामैः पुच्छगैः स्वामिनाशो वेदैर्नैस्व्यं वामकुक्षौ मुखस्थैः । रामैः पीडा संततं वार्कधिष्ण्यादष्टैरुद्रैर्दिग्भिरुक्तं
त्वसत्सत् १४ कुंभे कै फाल्गुने भागपरमुखं गृहं श्रावणे सिंहकर्क्योः पौषे नक्रे च याम्योत्तरमुखसदनं गोजगे के
चराधे मार्गे जूकालिगे सन् ध्रुवमृदुवरुणस्वातिवस्वर्कपुष्यैः सूतीगेहं त्वादित्या हरिभाविधिभयोस्तत्रशस्तः
प्रवेशः १५ भैः सत्फलं स्यादिति उक्तं च रविभात्सप्तनेष्टानि फलान्येकादशाष्टभात् दशशेषाण्यनिष्टानि साभिजिद्वृषवास्त

नीति १३ १४ अथ सूर्यचंद्रमासैक्येन प्राच्यादिदिक्षु द्वाराणि गृहनिर्माणनक्षत्राणि च स्रग्धरयाह कुंभे कै इति कुंभस्थे सूर्ये फाल्गुने च मा
स प्रागपरमुखं गृहं प्राङ्मुखं पश्चिममुखं वा गृहं सत्फलं स्यात् श्रावणे मासे सिंहकर्कि संक्रांत्योश्च प्राङ्मुखं पश्चिममुखं वा गृहं स्यात् पौषे मा
से नक्रे मकरसंक्रांतौ च प्रागपरमुखं गृहं स्यात् अथ गोजगे कैं वृषमेषगे सूर्ये राधे वैशाखे मासि याम्योत्तरमुखं सदनं शस्तं स्यात् मार्गे मार्गशीर्षे जूके

लिगेतुलावृश्चिकगतेसूर्येसति याम्योत्तरमुखसदनंदक्षिणमुखमुत्तरमुखंवासदनंगृहंस्यात् नारदः गृहसंस्थापनंसूर्येमेषगेशुभदंभवेत् वृष-
स्थेधनवृद्धिः स्यान्मिथुनेमरणंध्रुवम् कर्कटेशुभदंप्रोक्तंसिंहेभृत्यविवर्द्धनम् कन्यारोग्यंतुलासौख्यंवृश्चिकेधनवर्धनम् कार्मुकेचमहाहानिर्मक
रेस्याद्धनागमः कुंभेतुरत्नलाभःस्यान्मीनेसद्मभयावहमिति चांद्रमासानाह श्रीपतिः शोकोधान्यंमृतिपशुहृती द्रव्यवृद्धिर्विनाशो युद्धंभृत्यक्ष
तिरथधनंश्रीश्चवह्नेर्भयंच लक्ष्मीप्राप्तिर्भवतिभवनारंभकर्तुःक्रमेणचैत्रादूचेमुनिरितिफलंवास्तुशास्त्रोपदिष्टमिति अत्रसौरचांद्रमासानांमिथःशुभा-
शुभफलविरोधः अत्रचिकीर्षितगृहद्वारानुकूलरविसंक्रमसमीचीनविहितमासेष्वेववैशाखादिषु गृहारंभः कार्यइतिविरोधाभावइतितथैवो-
पनिबद्धम् द्वारनियममाह श्रीपतिः कर्किनक्रहरिकुंभगतेऽर्केपूर्वपश्चिममुखानिगृहाणि तौलिमेषवृषवृश्चिकयातेदक्षिणोत्तरमुखानिचकुर्या-
त् अन्यथायदिकरोतिदुर्मतिर्व्याधिशोकभयनाशनमश्नुते मीनचापमिथुनागनागतेकारयेत्नगृहमेवभास्करइति तत्रकुंभार्कसहितेफाल्गुनेभा
गपरमुखंगृहम्कार्यम् उभयोर्विहितयोरेकवाक्यताश्रयणात् एवमग्रेपिसर्वत्र जगन्मोहनेपाषाणेष्टकादिगेहानिनिंद्यमासेनकारयेत् तृणदा
रुगृहारंभेमासदोषोनविद्यतेइति अथनक्षत्राण्याह ध्रुवेति ध्रुवाणिरोहिण्युत्तरात्रयं मृदूनि मृगरेवतीचित्रानुराधाः वरुणः शततारकाः
स्वातीः वसुर्धनिष्ठा अर्कोहस्तः पुष्यश्चएषुभेषुगृहनिर्माणंसत्शुभंस्यात् गर्गः त्र्युत्तरेषुचरोहिण्यांपुष्येमैत्रेकरद्वये धनिष्ठाद्वितयेपौष्णे
गृहारंभः प्रशस्यतइति अत्रमृगोनोक्तः तदुक्तिश्चमहेश्वराद्युक्तेः सूतीगेहमिति अदित्यांपुनर्वसौसूतिकागृहनिर्माणेप्रशस्तं तत्रेति तत्रसू
तीगृहेद्वारेभविधिभयोः श्रवणाभिजितोर्नक्षत्रयोः प्रवेशः शस्तः लघुः पुनर्वसौनृपादीनांकर्तव्यंसूतिकागृहम् श्रवणाभिजितोर्मध्येप्रवेशंत ११९
त्रकारयेदिति अत्रनृपपदोपादानात् ब्राह्मणानांपूर्वोक्तनक्षत्रेष्वेवकार्यम् आवश्यकत्वेतुश्रवणाभिजितोमुहूर्तः तदुदयोवाग्राह्यः तत्रसूतीगृ·

हं नैर्ऋत्यां कार्यम् नैर्ऋत्यां सूतिकागृहमिति वसिष्ठोक्तेः वराहेणाप्यनेकनक्षत्राण्यभिहितानि हस्तादित्यसशांकपुष्यपवनब्राह्मे शमित्रोत्तराचित्राश्विश्रवणेषु वृश्चिकघटौ हित्वा विरिक्तोतिथौ शुक्राचार्यशनैश्चरस्तु शशिनां वारेऽनुकूलेऽग्निधौ सद्भिर्वेश्मानि सूतिकागृहविधिः क्षेमंकरः कीर्त्यते इति चेश्मनि चतुर्थस्थाने सद्भिः शुभग्रहैः नवममासि सूतिकागृहप्रवेशः कार्यः गर्गः मासे तु नवमे प्राप्ते पूर्वपक्षे शुभे दिने प्रसूतिसंभवे काले सद्य एव प्रवेशयेत् रोहिण्यैंद्रवपौष्णेषु स्वातीवारुणयोरपि पुष्ये पुनर्वसौ हस्ते धनिष्ठास्वुत्तरासु च मैत्रे त्वाष्ट्रे तथाश्विन्यां सूतिकागारवेशनम् सर्वे शुभग्रहाः केंद्रे पापाश्च त्रिषडायगाः शुभांशे शुभसंदृष्टौ सूतिकावेशनं शुभमिति १५ अथ प्रागभिहितानां सौराणां चान्द्राणां मासानां प्रकारांतरेणैकवाक्यतां

केऽप्याहुर्मेषरवौ मधौ वृषभगे ज्येष्ठे शुचौ कर्कटे भाद्रे सिंहगते घटेऽश्वयुजि चोर्जेऽलौ मृगे पौषके माघे नक्रघटे शु-
भं निगदितं गेहं तथोर्जे न सत्कन्यायां च तथा धनुष्यपि न सत्कृष्णादिमासाद्भवेत् १६ शार्दूलविक्रीडितेनाह के

ऽप्याहुरिति पूर्वं दिग्द्वारवशेनैकवाक्यतोक्ता इदानीं मेषस्थे रवौ मधौ चैत्रमासे गेहं प्रारब्धं शुभं स्यात् तथा वृषस्थे सूर्ये ज्येष्ठमासे कर्कस्थेऽर्के शुचावाषाढे सिंहगतेऽर्के भाद्रपदे मासि घटे तुलास्थे रवौ अश्वयुज्याश्विने मासे अलौ वृश्चिकस्थेऽर्के ऊर्जे कार्तिकमासे मृगे मकरस्थेऽर्के पौषमासे नक्रघटे मकरकुंभेऽर्के माघे प्रारब्धं गृहं शुभं स्यादित्यर्थः इति केचिन्निगदितं अनेन मेषेऽर्के चैत्रेऽपि शुभं गृहम् यत्तु चैत्रनिषेधः स मीनार्कविषयः वृषस्थेऽर्के ज्येष्ठेऽपि शुभम् यस्तु ज्येष्ठनिषेधः स मिथुनार्कविषयः कर्कस्थेऽर्के आषाढेऽपि शुभम् आषाढनिषेधस्तु मिथुनार्कविषयः सिंहेऽर्के भाद्रेऽपि शुभम् भाद्रनिषेधस्तु कन्यार्कविषयः श्रावणस्तु तत्र विहितत्वादेव शुभः तुलास्थेऽर्के आश्विनेऽपि शुभम् अस्य निषेधः कन्यार्कपरः वृश्चिकेऽर्के कार्तिकेऽपि

शस्तम् निषेधविषयं स्वयमेव वक्ष्यति मार्गशीर्षस्तु विहित एव मकरस्थेऽर्के पौषेऽपि शस्तम् धनुरर्कसाहित्ये पौषे शस्तम् मकरकुंभस्थेऽर्के माघेऽपि शस्तं
निषेधस्तु धनुरर्कविषयः अत एव सौम्यफाल्गुनवैशाख माघश्रावण कार्तिकाः मासाः स्युर्गृहनिर्माणे पुत्रारोग्यधनप्रदा इति नारदवाक्यम् मासे तपस्ये
तपसी माधवे नभसि त्विषे ऊर्जे च गृहनिर्माणं पुत्रपौत्रप्रवर्धनमिति वसिष्ठवाक्यं च आश्विनकार्तिकमाघानां शस्तत्वप्रतिपादकम् तुलावृश्चिक
मकरकुंभार्कसाहित्ये भाशास्त्यपरं वचनांतरैर्बोधितं निषेधः प्रागुक्तविषय एव एवं फाल्गुनस्य शस्तत्वं कुंभार्कविषयम् कुंभार्कसाहित्ये तु निषिद्धम् न
नु कार्तिकमाघमासौ श्रीपतिना निषिद्धौ तयोः को विषय इत्यत आह अथेति ऊर्जः कार्तिको मासः कन्यागतेऽर्के न सन् न शस्तः च पुनः तथा माघमासः
धनुष्यपि धनुरर्केन सन् न प्येतदयुक्तम् यतः शुक्लादिचांद्रमासे चैत्रादिमाससंज्ञाः संति तत्र कार्तिके कन्यासंक्रांतिमासे धनुःसंक्रांतिश्च कदापि न सं

पूर्णेंदुतः प्राग्वदनं नवम्यादिषूत्तरास्यं त्वथ पश्चिमास्यम् दर्शादितः शुक्लदलेनवम्यादौ दक्षिणास्यं न शु
भं वदंति १७

भवति अत आह कृष्णादिमासादिति मासो द्विविधः शुक्लादिः कृष्णादिश्च तत्र चैत्रशुक्लप्रतिपदारभ्या-
मावास्यापर्यंतं शुक्लादिः कृष्णप्रतिपदमारभ्य पूर्णिमापर्यंतं कृष्णादिः उभयत्रापि शास्त्रे व्यवहारः आश्वयुक्कृष्णपक्षे तु श्राद्धं कुर्याद्दिने दिने
इति मासि भाद्रपदस्याष्टम्यां कृष्णपक्षेऽर्धरात्रके भवेत्प्रोष्ठपदे मासि जयंती नाम सा स्मृतेति च अत्र यदि दर्शांतो मासो विवक्ष्यते तदा भाद्रपदकृष्णपक्षे श्रा
वणमासे चेत्येवं ब्रूयात् तदेतन्मासस्य कृष्णादित्वे प्रमाणम् तत्राश्विनपूर्णिमांतः कार्तिकपूर्णिमांतं कृष्णादित्वेन व्यवहारात्तत्र कन्यासंक्रांतिसंभवा-
न्निषेध उपपन्नो भवति एवमेव माघमासि धनुरर्कसंभवेन निषेधसार्थक्यमित्यलम् १६ अथ तिथिपरत्वेन द्वारनिषेधमुपजातिकयाह पूर्णेंदुत इति पू

र्येदुतः पूर्णिमांतः कृष्णाष्टमीपर्यंतं प्राङ्मुखं गृहं शुभं नवदंति कृष्णनवमीतः चतुर्दशीपर्यंतं क्रियमाणमुत्तरास्यं नशुभम् अथदर्शादितः शुक्लाष्टमीपर्यंतपश्चिमास्यं गृहं नशुभम् शुक्लनवमीतश्चतुर्दशीपर्यंत दक्षिणास्यं गृहं शुभं नवदंति तासुतासुतिथिषु तत्तद्दिङ्मुखं गृहं नकर्तव्यमित्यर्थः अव हारोच्चये पूर्णिमान्तोऽष्टमीयावत्पूर्वास्यं वर्जयेद्गृहम् उत्तरास्यंनकुर्वीत नवम्यादि चतुर्दशीम् अमायाश्चाष्टमीयावत्पश्चिमास्यं विवर्जयेत् नवम्यादौ दक्षिणास्यं यावच्छुक्लचतुर्दशीमिति वेधादिविचारोनलिखितः ग्रंथगौरवात् १७ अथपंचागशुद्धिं लग्नशुद्धिंचानुष्टुभाह भौमार्केति भौमार्कवारौ रिक्ता अमाप्रसिद्धाः अमा अमावास्या आदिः प्रतिपत् उपलक्षणत्वादष्टम्यपि एतैरुनेकालेतथाचरराशिमेषकर्कतुलामकररहितेलग्नेस्थिरे द्विस्वभावेतथाविपंचकेरुगनल-

भौमार्करिक्तामाद्यूनेचरोनेंगेविपंचके व्यष्टांत्यस्थैः शुभैर्गेहारंभस्त्र्यायारिगैःखलैः १८ देवालयेगेहविधौ
जलाशयेराहोर्मुखं शंभुदिशाविलोमतः मीनार्कसिंहार्कमृगार्कतस्त्रिभेखातेमुखात्पृष्ठविदिक्शुभास्यात् १९

नृपचोरमृत्युसंज्ञकपंचकरहितइत्यर्थः उक्तंच दारिद्र्यं प्रतिपत्कुर्याच्चतुर्थी धनहारिणी अष्टम्युच्चाटनंचैव नवमीशस्त्रघातिनी दर्शेराजभयंज्ञेयं भूतेदारविनाशनमिति मांडव्येनरत्नभोच्छ्रये धनिष्ठापंचकेनैवकुर्यात्तत्तंभसमुच्छ्रयम् सूत्रधारशिलान्यासप्राकारादिसमारंभोदिति व्यष्टांत्यइति अष्टमद्वादशस्थानव्यतिरिक्तस्थितैः शुभैः पापैस्तृतीयैकादशषष्ठस्थानस्थैश्चोपलक्षितेलग्नेगृहारंभः कार्यः १८ अथदेवालयादौ विदिक्स्थराहुमुखमिंद्रवंशयाह देवालयइति अत्रयथासंख्यंसंबंधः देवालयप्रारंभे राहुमुखं मीनार्कतस्त्रिराश्यवस्थिते सूर्ये ऐशानीतोविलोमतो विपरीतं विदिक्षु वायव्यादिषु राहुमुखस्थानं यथामीनमेषवृषराश्यवस्थिते सूर्ये ईशान्यां राहुमुखम् मिथुनकर्कसिंहस्थितेर्के वायव्याम् कन्यातुलावृश्चि

कस्थितेऽर्के नैर्ऋत्याम् धनुर्मकरकुंभस्थेऽर्के आग्नेय्यां राहुमुखमित्यर्थः एवं गृहारंभेपि सिंहार्कतस्त्रिराश्यवस्थितेऽर्के विलोमतः ईशान्यां राहुमुखं स्यात् वृश्चिकादित्रिभे वायव्याम् कुंभादित्रिभे नैर्ऋत्याम् वृषादित्रिभे आग्नेय्याम् राहुमुखमित्यर्थः तथा जलाशयारंभेपि मकरतस्त्रिराश्यवस्थितेऽर्के विलोमत ऐशान्यां राहुमुखं स्यात् मेषादित्रिभे वायव्याम् कर्कादित्रिभे नैर्ऋत्याम् तुलादित्रिभे आग्नेय्यां राहुमुखं स्यादित्यर्थः फलमाह खातइति देवालयादिविषयके खाते भूमिशोधने कर्तव्ये सति राहुमुखाक्रांतदिशः सकाशात् पृष्ठवर्तिनी विदिक् शुभा भवेत् यथैशान्यां राहुमुखं तत्पृष्ठदिगाग्नेयी तस्यां प्रथमखातारंभः शुभफलदः एवं वायव्यां राहुमुखं तत्पृष्ठविदिगैशानी तस्यां खातारंभः एवं सर्वत्र उक्तं च ईशानतः सर्पति कालसर्पो विहाय सृष्टिं गणयेद्विदिक्षु शेषोस्य वास्तोर्मुखमध्यपुच्छं त्रयं परित्यज्य खनेच्चतुर्थम् विषार्कादित्रयं वेद्यां सिंहादि गणयेद्गृहे देवा

कूपे वास्तोर्मध्यदेशेऽर्थनाशस्त्वैशान्यादौ पुष्टिरैश्वर्यवृद्धिः सूनोर्नाशः स्त्रीविनाशो मृतिश्च संपत्पीडा शत्रुतः स्याच्च सौख्यम् २०

लयेन मीनादितडागे मकरादिकमिति खातारंभादिनक्षत्राण्याह मांडव्यः अधोमुखैर्भैर्विदधीत खातं शिलास्तथैवोर्ध्वमुखैश्च पट्टम् तिर्यङ्मुखैर्द्वारिकपाटदानं गृहप्रवेशो मृदुभिर्ध्रुवर्क्षैरिति १९ अथ गृहे कूपनिर्माणदिगवस्थित्या फलं शालिन्याह कूपेइति वेश्मभूर्वास्तुः स्त्रियामिति वास्तुशब्दः पुल्लिंगः वास्तोर्गृहस्य मध्यभागे कूपे जलकूपे सति स्वामिनोऽर्थनाशः स्यात् अथैशान्यादिषु सृष्टिमार्गेणाष्टदिक्षु पुष्टिरित्यादिफलं यथैशान्यां कूपे पुष्टिः पूर्वस्यामैश्वर्यवृद्धिः आग्नेय्यां पुत्रनाशः दक्षिणस्यां स्त्रीविनाशः नैर्ऋत्यां गृहपतेर्मृतिः पश्चिमायां संपत् वायव्यां शत्रुतः सकाशात् पीडा स्यात् उत्तरस्यां कूपे सुखं गृहस्वामिन एव वसिष्ठः ऐश्वर्यपुत्रहानिः स्त्री

नाशो निधनं भवेत् संपच्छत्रुभयं सौख्यं पुष्टिः प्रागादितः क्रमात् कूपे कृते मध्यमे तु धनहानिर्हि वास्तुनीति अथ कूपारंभे चक्रमाह कूपे के भान्मध्य
गतैस्त्रिभिर्भैः स्वादूदकं पूर्वादिशि त्रिभिर्भैः खंडं जलं स्वादुजलं जलक्षयं स्वादूदकं क्षारजलं शिलाजलम् क्षारं जलं मृष्टजलं क्रमाद्भवेद्धा सूर्यभात्त्रिभि
र्नैः शुभाशुभमिति २० अथ दिक्परत्वेन उपकरणगृहाणि वसंततिलकयाह स्नानस्येति पूर्वतः पूर्वाद्यष्टदिक्षु स्नानगृहादीनि गृहाणि स्युः यथा
पूर्वस्यां स्नानगृहं आग्नेय्यां पाकगृहम् दक्षिणस्यां शयनगृहम् नैर्ऋत्यां शस्त्रगृहम् पश्चिमायां भोजनगृहम् वायव्यां धान्यसंग्रहगृहम् उत्तरस्यां भां
डारकोशगृहम् ऐशान्यां देवतागृहम् वसिष्ठः ऐंद्र्यां दिशि स्नानगृहं माग्नेय्यां पचनालयम् याम्यायां शयनं वैश्म नैर्ऋत्यां शस्त्रमंदिरम् वारुण्यां भो-

स्नानस्य पाकशयनास्त्रभुजेश्च धान्यभांडारदैवतगृहाणि च पूर्वतः स्युः तन्मध्यतस्तु मथनाज्यपुरीषविद्या
भ्यासाख्यरोदनरतौषधसर्वधाम २१ जीवार्कविच्छुक्रशनैश्चरेषु लग्नारिजामित्रसुखत्रिगेषु स्थितिः शतं
स्याच्छरदां सिताकारेज्ये तनुव्ययंगस्कृते शतेह्न २२

जनगृहम् वायव्यां धान्यमंदिरम् उदीच्यां हाटकं सद्म ऐशान्यां
देवमंदिरमिति नारदस्तु विशेषमाह भांडागारं तूत्तरस्यां वायव्यां पशुमंदिरमिति पूर्वाद्यष्टदिक्षु तन्मध्यतः तयोर्द्विर्विदिशोर्मध्ये ऽष्टसं-
ख्याकं मथनाद्यष्टौ गृहाणि स्युः यथा पूर्वाग्नेययोर्मध्ये मथनस्य दध्यालोडनस्य गृहं स्यात् आग्नेयीदक्षिणयोर्मध्ये आज्यस्य घृतसंग्रहस्य दक्षिण
नैर्ऋत्योर्मध्ये पुरीषस्य विष्ठात्यागस्य च गृहम् नैर्ऋतिपश्चिमयोर्मध्ये विद्याभ्यासस्य पश्चिमवायव्ययोर्मध्ये रोदनस्य गृहम् वायव्योत्तरयोर्मध्ये
रतस्य संभोगस्य गृहम् उत्तरैशानयोर्मध्ये औषधस्य गृहम् ऐशानीप्राच्योर्मध्ये उक्तव्यतिरिक्तसर्ववस्तूनां धाम गृहं कार्यं स्यादित्यर्थः वसिष्ठः

इंद्राग्न्योर्मथनंमध्येयाम्याग्न्योर्घृतमंदिरम् यमराक्षसयोर्मध्येपुरीषत्यागमंदिरम् राक्षसांबुपयोर्मध्येविद्याभ्यासस्यमंदिरम् तोयेशा-
निलयोर्मध्येरोदनमंदिरंततः कामोपभोगसदनंवायुकौबेरमध्यमे कौबेरैशानयोर्मध्येचिकित्सामंदिरंसदा गृहंहरीशयोर्मध्येसर्ववस्तुसं-
संग्रहम् सदनंकारयेदेवंक्रमादुक्तानिषोडशेति २१ अथविशेषमुपजातिकयाह जीवोऽर्केति अत्रयोगद्वयेगृहस्थानयोर्यथासंख्यंसंबंधः यथा
जीवोलग्नेअर्कोरौषष्ठे विद्हुधाजामित्रेसप्तमेशुक्रश्चतुर्थे शनिस्तृतीये एवंविधेलग्नेप्रारब्धस्यगृहस्यास्थितिरब्दशतंवर्षशतंस्यात् अथमेकोयो-
गः सितेति शुक्रोलग्नेअर्कस्तृतीये आरःषष्ठेईज्यःपंचमे एवंविधेप्रारब्धस्यगृहस्यास्थितिर्द्विशतेवर्षशतद्वयंस्यात् २२ अथान्ययोगद्वयंमिंद्र-
वंशयाह लग्नांबरायेष्विति अत्रापियोगद्वयेस्थानगृहयोर्यथासंख्यसंबंधः लग्नेशुक्रः दशमेबुधः एकादशेसूर्यः लग्नव्यतिरिक्तकेंद्रेगुरुः तदे

लग्नांबरायेषुभृगुज्ञभानुभिः केंद्रेगुरौवर्षशतायुरालयम् । धूंधीगुरुच्चोंम्नि शशीकुजार्कजौ लाभेतदा
शीतिसमायुरालयम् २३ स्वोच्चेशुक्रेलग्नगेवागुरौवेश्मगेथवा शनौस्वोच्चेलाभगेवालक्ष्म्यायुक्तंचिरं
गृहम् २४

तथेमेयोगेप्रारब्धआलयः गृहंवर्षशतमायुरवस्थानंयस्यतादृशंस्यात् अथद्वितीयः धंधाविति चतुर्थेगु-
रुः दशमेचंद्रः मंगलशनैश्चरावेकादशे तदागृहमशीतिसमावर्षाण्यायुर्यस्यतादृशंस्यात् २३ अथान्ययोगत्रयमनुष्टुभाह स्वोच्चइति
स्वोच्चस्थामीनस्थेशुक्रेलग्नगतेअथवास्वोच्चस्थेकर्कस्थेगुरौचतुर्थस्थानगतेसति अथवास्वोच्चस्थेतुलास्थेशनौ एकादशस्थानगतेसतिचि-
रंलक्ष्म्यायुक्तंगृहंस्यात् यदासमुदायोभवेत् तदापतनाद्यधिलक्ष्म्यायुतंस्यात् २५ अथगृहस्यपरहस्तगामित्वयोगमनुष्टुभाह धूनांब

रइति एकोपिगृहोत्युत्कृष्टशुभफलदाता परांशस्थः सन् यदि द्यूने सप्तमे स्यात् अथवांबरे दशमे स्यात् तदा सग्रहः तद्गृहं प्रारब्धं अब्दांतः वर्षमध्ये ए-
वपरहस्तस्थं अन्यहस्तगामि कुर्यात् चेद्दूर्णपः ब्राह्मणादिवर्णस्वामी विप्राधीशो भार्गवेज्याविप्याद्यभिहितः सचेदबलः स्यात् यदा स्ववर्णाधीशः
सबलः स्यात्तदा परहस्तगामिनस्यादित्यर्थः २५ अथान्यं विशेषं वसंततिलकयाह पुष्येति पुष्यः ध्रुवाणि प्रसिद्धानि इंदुर्मृगः हरिः श्रवणः
सर्पः आश्लेषा जलं पूर्वाषाढा एतैर्नक्षत्रैः सजीवैः गुरुयुक्तैः तद्वासरेण गुरुवासरेण कृतं कृतं तु प्रारब्धं गृहं सुतान् पुत्रान् राज्यं च ददाति तादृशं स्यात्
अत्र सम्मतिर्वसिष्ठनारदवाक्यतः द्विशो नि द्वीश विशाखा अश्विनी नक्षः त्रिनावसुर्धनिष्ठा पाशीशतभम् शिव आर्द्रा एतैर्नक्षत्रैः सशुक्रैः शुक्र-

धूनांबरे यदैकोपि परांशस्थो ग्रहो गृहम् अब्दांतः परहस्तस्थं कुर्याच्चेद्दर्णपो ऽबलः २५ पुष्यध्रुवेंदुह
रिसर्पजलैः सजीवैस्तद्वासरेण च कृतं सुतराज्यदं स्यात् द्वीशाश्विनक्षवसुपाशिशिवैः सशुक्रैर्वारे सित-
स्य च गृहं धनधान्यदं स्यात् २६

सहितैः सितस्य शुक्रस्य वासरे च कृतं गेहं धनानि सुवर्णादीनि धान्यानि इत्यादी-
नि ददाति तादृशं गृहं स्यात् तथा च नारदः श्रवणाषाढयोश्चैव रोहिण्यां चोत्तरात्रये गुरुवारे कृतं वेश्म राजयोग्यमिहोच्यते तद्गृहे जातपुत्र-
स्य राज्यं भवति निश्चयात् अत्र वसिष्ठवाक्येन नक्षत्राधिक्यं तदनुसारेण मूलनक्षत्राभिधानं ईज्योत्तराभयाहिंदुविष्णुधातृजलोडुषु गुरुणा स-
हितेनधेपु कृतं गेहं श्रियान्वितमिति वसिष्ठोक्तेः अश्विनी शततारासु विशाखा भाद्रचित्रके धनिष्ठाशतभे शुक्रसंयुक्ते शुक्रवासरे तद्गेहे मनिप्र-
जातस्तु कुबेरसदृशो भवेत् अत्रापि नक्षत्रभेदैः प्राग्वत्समाधिः २६ अथान्यद्योगद्वयमिंद्रवज्रयाह सौरेरिति हस्तपुष्यरेवतीमघापूर्वाषाढा

मूलैः सार्पैर्मंगलसहितैः कौजे भौमसंबंधिनि अह्निवारे कृतं गृहं अग्निकृतार्तिदं अग्निपीडां कृतपीडां ददाति तादृशं स्यात् उक्तं च मूलं चरेवतीचैः
वकृत्तिकाषाढमेवं च एषु भौमेन युक्तेषु वारे तस्यैव निर्मितम् अग्निना दह्यते कृत्स्नं पुत्रनाशश्च जायत इति सज्ञैरिति रोहिण्यश्विन्युत्तराफाल्गुनीचि
त्राहस्तैः सज्ञैः बुधयुक्तैः तस्य च वारे कृतं गृहं सुखदं पुत्रदं च स्यात् उक्तं च हस्तार्यमत्वाष्ट्रदास्रचतुरास्येंदुभेपि च सबुधे बुधवारे च धनपुत्रसुखप्रदमि
ति २७ अथान्ययोगमनुष्टुभाह अजैकपादिति पूर्वाभाद्रपदोत्तराभाद्रपदाज्येष्ठाऽनुराधास्वातीभरणीनक्षत्रैः समंदैः शनैश्चरयुक्तैः मंदस्यै
व वारे च प्रारब्धं गृहं रक्षोभिर्भूतैश्च युतं स्यात् उक्तं च अजपाह्रितयेयाम्यामैत्रेंद्रानिलभेपि वा समंदे मंदवारे च गृहं त्यजेय यक्षराक्षसैः पुत्रेजाने यवातस्मि

सार्पैः करेज्यांत्यमघांबुमूलैः कौजेन्हि वेश्माग्निकृतार्तिदं स्यात् सज्ञैः कदास्नार्यमतक्षहस्तैर्ज्ञस्यैव वारे सुख
पुत्रदं स्यात् २७ अजैकपादहिर्बुध्न्यशक्रमित्रानिलांतकैः समंदे मंदवारे स्याद्रक्षोभूतयुतं गृहम् २८ सूर्य
क्षाद्युगभैः शिरस्यथ फलं लक्ष्मीस्ततः कोणभैर्नागैरुद्वसनं ततो गजमितैः शाखासु सौख्यं भवेत् देहल्यां गुण
भैर्मृतिं गृहपतेर्मध्यस्थितैर्वेदभैः सौख्यं चक्रमिदं विलोक्य सुधिया द्वारं विधेयं शुभम् २९

न गृहं त्यजेय यक्षराक्षसैरिति अत्रायं निष्कृष्टोऽर्थः पूर्वं गृहारंभनक्षत्राण्यवधेयानि ततो वृषवास्तुचक्रे शोध्यानि पश्चादिदं योगपंचकम् विचार्य
एवं गृहारंभः शुभफलदो भवेत् २८ अथ केषांचिन्मतेन द्वारचक्रं सफलं शार्दूलविक्रीडितेनाह सूर्यर्क्षादिति सूर्याधिष्ठितनक्षत्रात् युगभैश्च- १२३
तुर्भिर्नक्षत्रैः शिरसि उपरि अवस्थितैः फलं कर्तुर्लक्ष्मीप्राप्तिः स्यात् ततः नागभैः अष्टभिः कोणगैः कोणेष्ववस्थितैः उद्वसनं जनावासरहितं स्यात्

तदग्रभैर्गजमितैरष्टमितैर्द्वारशाखयावस्थितैर्गृहस्वामिनः सौख्यंस्यात् तदग्रिमैः गुणभैस्त्रिभिर्नक्षत्रैर्देहल्यामवस्थितैर्गृहस्वामिनोमृतिः स्यात्
ततस्तदग्रिमैर्वेदभैश्चतुर्भिर्नक्षत्रैः मध्यरूपेअवकाशोस्थितैः सौख्यंस्यात् फलितार्थमाह चक्रमिति इदंचक्रंविलोक्यसुधियाशुभांशफलदं
द्वारंविधेयंकर्तव्यमिति अनेनोपसंहरति २९ इतिमुहूर्तचिंतामणिटीकायांप्रमिताक्षरायां द्वादशंवास्तुप्रकरणंसमाप्तम् १२ ७
अथगृहप्रवेशप्रकरणंव्याख्यायते तत्रप्रवेशश्चतुर्धा अपूर्वप्रवेशः सपूर्वप्रवेशः द्वंद्वाभयप्रवेशः वधूप्रवेशश्चेति तत्रवधूप्रवेशस्यान्वर्थसंज्ञ-
कत्वाल्लक्षणंनोक्तम् सचप्रागभिहितः अन्येषांलक्षणमाह वसिष्ठः अपूर्वसंज्ञः प्रथमप्रवेशोयात्रावसानेतुसपूर्वसंज्ञः द्वंद्वाभयस्त्वग्निभया-

इतिमुहूर्तचिंतामणौवास्तुप्रकरणंद्वादशंसमाप्तम् १२ ७ अथगृहप्रवेशप्रकरणप्रारंभः सौम्या
यनेज्येष्ठतपोंत्यमाधवेयात्रानिवृत्तौनृपतेर्नवेगृहे स्याद्वेशनंद्वास्थमृदुध्रुवोडुभिर्जन्मर्क्षलग्नोपचयोदयेस्थिरे १

दिजानस्त्वेवंप्रवेशस्त्रिविधंप्रदिष्टइति नवगृहंनिर्माययः प्रथमः प्रवेशःसोपूर्वसंज्ञःप्रवेशः यस्तुयात्रानिवृत्त्यनंतरंगृहप्रवेश सःसपूर्वसंज्ञः यस्तु
अग्निभयेदाग्निदाहेन आदिशब्देनकुद्वेन राज्ञापातनेनगृहनाशस्तद्वृहं यदापुनः संपाद्यतेतस्मिन्यः प्रवेशःसद्वंद्वाभय इत्युच्यते अन्वर्थसंज्ञा-
चेयम् द्वंद्वंशीतोष्णम् अत्रशीतशब्देनजलं उष्णशब्देनाग्निरुच्यते लक्षणयाजयाप्लावेनानवरतवृष्टिपातेनवागृहपातस्तज्जलभयं अग्निकृ
तदाहेनयोगृहनाशस्तदग्निभयम् तस्माच्छीतोष्णरूपात्द्वंद्वात्पुनरुत्थापनेनयद्भयंतद्द्वंद्वाभयमित्युच्यते द्वंद्वाभयंविद्यतेयस्मिन्नित्यर्थःअर्श
आदिभ्योजितिमत्वर्थीयोच्प्रत्ययः तादृशः प्रवेशोद्वंद्वाभयइतितत्रापूर्वसपूर्वप्रवेशयोः कालशुद्ध्यादिकमिंद्रवंशयाह सौम्यायनेइतिएषुसौ

म्यायन इत्यादिकेषु पदार्थेषु सत्सु नृपतेर्यात्रानिवृत्तौ अथवा नवे नूतने स्थापिते गृहे वेशनं प्रवेशनं स्यात् अत्र सौम्यायन इति मृदुध्रुवक्षिप्रभा(?) गृ.प्र.
तिपत्यर्थे ज्येष्ठेति ज्येष्ठमाघफाल्गुनवैशाखेष्वेव सत्यप्युत्तरायणे प्रवेशनं शुभम् नारदः अथ सौम्यायने कार्यं नववेश्मप्रवेशनम् राज्ञो यात्रानि १३
वृत्तौ चेति तथा माघफाल्गुनवैशाखज्येष्ठमासेषु शोभनः प्रवेशो मध्यमो ज्ञेयः सौम्यकार्तिकमासयोरिति मध्यमोक्तिरावश्यकविषया द्वास्येति
यस्मिन्गृहे प्रवेशः कर्तुमिष्यते तस्य यस्यां दिशि मुखं तद्दिङ्नक्षत्रैः पूर्वादिषु चतुर्दिक्षु सप्तसप्तानलर्क्षेत इत्याद्युक्तैर्मृदुध्रुवनक्षत्रैः प्रवेशनं स्यात्
यद्दिक्कद्वारमंदिरं तद्दिग्गृहेषु क्षेषु स्यात्सप्रवेशो न सर्वैरिति वसिष्ठोक्तेः अन्यदपि तत्रैव अर्कानिलेयानिति दक्षविष्णुऋक्षे प्रविष्टं नवमंदिरं यत्
अब्दत्रयात्तत्परतस्तु यातं शेषेषु धिष्ण्येषु च मृत्युदं स्यादिति जन्मर्क्षेति जन्मर्क्षं जन्मराशिः जन्मलग्नं प्रसिद्धम् ताभ्यामुपचयतृतीयषष्ठदशमैकादश
स्थानं तस्मिन् उदये लग्ने स्थिरे स्थिराख्ये वृषसिंहवृश्चिककुंभाख्ये लग्ने प्रवेशनं शुभम् नारदः कर्तुर्जन्मलग्नेवा ताभ्यामुपचयेपि वा प्रवेशलग्ने स्या
द्धुद्धिरन्यभे शोकनिःस्वतेति सौम्ये स्थिरे भे शुभदृष्टियुक्ते लग्ने थवा द्व्यंगगृहे विलग्ने इतिच सौम्यगृहयुक्ते द्व्यंगे द्विस्वभावराशौ १ अथ जीर्णगृह-
प्रवेशे विशेषमिंद्रवज्रयाह जीर्णगृह इति जीर्णे पुरातनेऽन्यनिर्मिते गृहे अग्निभयात् अग्निनादाहात् आदिशब्देन वृष्टिराजकोपाद्युपद्रवात्प-
तिते गृहे पुनरपि सम्यगेव कृते उत्थापिते पूर्वोक्ताः सर्वेपि मासा ज्ञेयाः किंच मार्गोर्जयोः मार्गशीर्षकार्तिकयोश्च श्रावणिकेपि श्रावणेपि वेशः प्रवेशः
सन् शुभफलदः स्यात् सनत्कुमारः गृहारंभोदितैर्मासैर्धिष्ण्यैर्वारैर्विशेद्गृहमिति अन्यसामान्यतो गृहारंभोदिता मासा गृहप्रवेशेऽभिहिताः
तेच सौम्यफाल्गुनवैशाखमाघश्रावणकार्तिकाः मासास्युर्गृहनिर्माणे पुत्रारोग्यधनप्रदा इति नारदोक्ते मार्गशीर्षफाल्गुनवैशाखमाघश्राव- १२५
णकार्तिकाः विहिताः तत्रोत्तरायण एव गृहप्रवेशस्य वाक्यांतरेण विहितत्वात् श्रावणकार्तिकमार्गशीर्षाणामुत्तरायणत्वाभावात् विरोधे नूतनजी

र्णगृहप्रवेशाभ्यां व्यवस्था कथं प्रागभिहितनारदवाक्येन उत्तरायणसाहचर्येण नूतनगृहप्रवेशपूर्वप्रवेशयोर्विधानात् गृहारंभोदितैर्मासैरित्यनेनतु सामान्यतस्त्रिविधस्यापि प्रवेशस्य विधानादुत्तरायणीयमासास्त्रिविधगृहप्रवेशे शुभाः दक्षिणायनीयमासाः श्रावणादयस्तु जीर्णगृहप्रवेशविषयाः अतएव नारदो मार्गशीर्षकार्तिकयोर्नूतनप्रवेशे मध्यमत्वमाह अर्थादेव जीर्णगृहप्रवेशे उत्कृष्टत्वमध्यवस्यते अंबुपेति अंबुपः शततारका ईज्यः पुष्यः अनिलः स्वाती वासवं धनिष्ठा एषु भेषु जीर्णगृहे अग्न्यादिभयान्नवेपि गृहप्रवेशः शुभः प्राक्पद्योक्तनक्षत्रेषु तु शुभ एवेति केमुतिकन्यायादवगम्यते ज्योतिः प्रकाशे प्रवेशो नूतने हर्म्ये ध्रुवैर्मित्रैः शुभवासरे पुष्यस्वातीयुतैस्तैस्तु जीर्णस्याद्वासवद्वयेइति नावश्यमिति अत्रैवंविधे जीर्णे गृहे अग्न्यादिभयान्नवेपि आवश्यकमस्तादिविचारणा शुक्रास्तगुर्वस्तबाल्यवार्धकसिंहस्थगुर्वादिदोषाणां विचारणाविचारो नास्ति अस्तादयः कालदोषाः संतु

जीर्णे गृहेऽग्न्यादिभयान्नवेपि मार्गोर्जयोः श्रावणिकेपि सत्स्यात् वेशोंबुपेज्यानिलवासवेषु नावश्यमस्ता
दिविचारणात्र २

मावासंतु तथापि गृहप्रवेशः कार्यः सोपि पंचांगशुद्धिमात्रमंगीकृत्य विहितनक्षत्रेष्वेव कार्यः ज्योतिः प्रकाशे नित्ययाने गृहे जीर्णे प्राशने परिधानके वधूप्रवेशे मांगल्ये न मौढ्यं गुरुशुक्रयोरिति वसिष्ठः नवप्रवेशे त्वथ कालशुद्धिर्न ह्यद्वसौ पूर्विकपो कदाचित् प्रवेशपंचांगदिने सुलग्ने वास्त्वर्चनं पूर्ववदेव कुर्यात् पूर्ववदेव नूतनप्रवेशे यथा वास्तुपूजा तथा ह्यद्वसौ पूर्विकयोरपि कार्येत्यर्थः नारदेनतु यात्रानिवृत्तिप्रवेशे कालशुद्धिरपेक्षिते चेपि तद्वाक्यं प्रागभिहितं तदेतयोर्वाक्ययोरावश्यकानावश्यत्वेन व्यवस्था अत्र त्रिविधेपि प्रवेशे प्रवेशनक्षत्रं क्रूराक्रांतं क्रूरविद्धं वा सर्वथा वर्ज्यम् वसिष्ठः क्रूरग्रहाधिष्ठितविद्धभं च विवर्जनीयं त्रिविधप्रवेशइति २ अथगृहप्रवेशदिनात्प्राक्कर्तव्यवास्तु

पूजांविवक्षुस्तन्नक्षत्राणिउपजातिकापूर्वार्द्धेनाह मृदुध्रुवेति एषुसप्तदशसुनक्षत्रेषु वास्तुपुरुषस्यार्चनं भूतबलिंचकारयेत् गृहपतिर्वास्तुपूजांच
कुर्यात् पुरोहितोगृहपतिर्वास्तुपूजादिकारयेत् स्वकोरन्यतरस्यामित्यणोकर्तुः कर्मत्वं वास्तुपूजाप्रकारमाह वसिष्ठः निर्माणेमंदिराणांचप्रवेशेत्रि
विधेपिच वास्तुपूजाप्रकर्तव्यायस्मात्तांकथयाम्यतः गृहमध्येहस्तमात्रंसमंतात्संडुलोपरि एकाशीतिपदंकार्यंतिलैस्तुस्यंस्कशोभनम् एकद्वित्रि
पदाःपंचचत्वारिंशत्सुरार्चिताः द्वात्रिंशद्बाह्यतोवक्ष्यमाणाश्चांतस्त्रयोदश तेषांस्थानानिनामानि वह्न्यामीश्वरकोणतः तत्राग्निःशंभुकोणस्थ
स्तस्योचैकपदेश्वरः तस्माद्द्वितीयःपर्जन्यश्चासावेकपदेश्वरः जयंतेंद्रार्कसत्यारव्याभृशश्चद्विपदेश्वराः आकाशवायुपरतःक्रमादेकपदेश्वरौ एवं
प्राच्यांनवज्ञात्वात्वेवमेवान्यदिक्षुच आद्यश्चांत्यावेकपदौद्विपदाःपंचमध्यगाः शिख्याद्यष्टान्ताकाशांताःअमराःपूर्वभागगाः आद्यश्चात्या

मृदुध्रुवक्षिप्रचरेषुमूलभेवास्त्वर्चनंभूतबलिंचकारयेत् त्रिकोणकेंद्रायधनत्रिगैःशुभैर्लग्नेत्रिषष्ठायगतैश्च
पापैः ३ वेकपदौद्विपदाःपंचमध्यगाः पूषाद्यष्टौयमांताःस्युरमरायाम्यभागगाः आद्यश्चांत्यावेकपदौद्विपदापंचमध्यगाःअष्टौ
पितृगणाधीशात्पापांताःपश्चिमेसुराः आद्यंतौद्वावेकपदौद्विपदाःपंचमध्यगाः रोगादिदित्यंतसुरासप्तसौम्यदिशिक्रमात् तत्राधस्यचतुष्को
णेत्वीशानादिषुचक्रमात् आपःसापित्रुविजयरुद्राश्चैकपदेश्वराः मध्येनवपदोब्रह्मातस्यैशानादिकोणगाः आपवत्सोथसवितविबुधाधिप
संज्ञकःराजयक्ष्मावचत्वारःसुराश्चैकपदेश्वराः ब्रह्मणःपूर्वतोदिक्षुत्रिपदाश्चामराअमी अर्यमाचविवस्वांश्चमित्रःपृथ्वीधरःक्रमात् स्वस्व- १२५
स्थलेषुदेवेषुस्थापितेष्वीदृशंभवेत् कोणेषुपंचपंचैवचतुर्थैकपदाःसुराः प्रागादिदिक्षुद्विपदाःपंचपंचयथाक्रमम् ब्रह्मणःपूर्वतोदिक्षुद्विपदास्तु

समीपगाः हिरण्यरेताः पर्जन्योजयंतः पाकशासनः सूर्यः सत्योभृशाकाशौवायुःपूषाचवैतथा गृहक्षतःपितृपतिर्गंधर्वोभृंगराजकः मृगःपितृगणाधी
शतथादौवारिकाह्वयः सुग्रीवःपुष्पदंतश्चजलाधीशोनिशाचरः शोषःपापश्चरोगोहिर्मुख्योभल्लाटएवच सोमसर्पादित्यादिति द्वात्रिंशदमराःस्मृताः
आपश्चैवापवत्सश्चजयोरुद्रस्तथैवच मध्येनवपदोब्रह्मानस्थोस्यसमीपगाः प्राच्याद्यंतरितोदेवाःपरितोब्रह्मणःस्मृताः अर्यमासवितावैवधि
वस्वान्विबुधाधिपः मित्रोथराजयक्ष्माचतथापृथ्वीधरःक्रमात् आपवत्सोऽष्टमःपंचचत्वारिंशत्सुरोत्तमाः ज्ञात्वैवंस्थाननामानिब्रह्मणानुसहिता
न्यसेत् वास्तुज्ञोवास्तुमंत्रेणगंधपुष्पाक्षतादिभिः प्रणवेनार्चयेद्वापिअथवास्वस्वनामभिः शुक्लवस्त्रयुगंदद्यान्धूपदीपफलैःसह अपूपैर्पूरिनैवे
द्यैर्वाद्यैःसहसमर्चयेत् तांबूलंचततोदद्याद्देवेभ्यश्चपृथक्पृथक् दत्वापुष्पांजलिंकर्ताप्रार्थयेद्वास्तुपूरुषम् वास्तुपुरुषनमस्तेस्तु भूशय्यानिरतप्र

शुद्धांबुरंध्रेविजनुर्भमृत्यौव्यर्कारिरिक्ताचरदर्शचैत्रे अग्नेंबुपूर्णंकलशंद्विजांश्चकृत्वाविशेद्वेश्मभकूटशुद्धम् ४

भो महगृहंधनधान्यादिसमृद्धंकुरुसर्वदा इतिप्रार्थ्यंततोदद्याद्दक्षिणामर्चकायच विप्रेभ्योभोजनंदत्वास्वयंभुंजीत
बंधुभिः एवंयःकुरुतेसम्यग्वास्तुपूजांप्रयत्नतः आरोग्यपुत्रपौत्रादिधनंधान्यंलभेन्नरः वास्तुपूजामकृत्वायःप्रविशेन्नवमंदिरम् रोगान्नानावि
धान्क्लेशानश्नुतेबहुसंकटम् इतिवसिष्ठसंहितायांवास्तुशांतिः नारदाद्यः पंचांगशुद्धिमात्रयुक्तेपूर्वदिनेएववास्तुपूजामाहुः विधायपूर्वदिवसेवा
स्तुपूजांबलिक्रियामितितृतीयश्लोकार्धस्यटीका ३ अथलग्नशुद्धिंतिथिवारशुद्धिंचोपजातिकोत्तरार्द्धेनेंद्रवज्रयाचाह त्रिकोणेति शुद्धांबुरंध्रमिति
नवमपंचमप्रथमचतुर्थसप्तमदशमैकादशद्वितीयतृतीयस्थानानामन्यतमस्थानस्थितैः शुभैरुपलक्षिते तथातृतीयषष्ठैकादशस्थानस्थैःपापग्र

हैरुपलक्षितेच तथांबुचतुर्थस्थानंरंध्रमष्टमस्थानंतस्मिन्शुद्धे सर्वग्रहरहिते अंबुरंध्रेयस्मिन्तादृशेलग्नेगृहंविशेत् कीदृशेलग्नेजनुर्भमृत्यौराशीर्लग्नंच: जनुषिजन्मकालेभंजनुर्भंतायांमृत्युरष्टमभवनंजनुर्भमृत्युः विगतोजनुर्भमृत्युर्यस्मिन् स्वजन्मलग्नात्स्वजन्मराशेर्वाष्टमराशिः प्रवेशलग्नेनापेक्षितइत्यर्थः पुनः कीदृशेलग्नेव्यर्करिक्ताचरदर्शचैत्रे अर्कोरविर्धिसिद्धोवारौरिक्ताः ४।९।१४ उपलक्षणत्वात्कुधतिथयोपि चरलग्नानि मेषकर्कतुलामकराख्यानि तद्दर्शाश्च दर्शोऽमावास्याचैत्रमासः विगताअर्कादयोयस्मिन् अर्कादयः प्रवेशादिनेनिषिद्धाइत्यर्थः अग्रइति गृहप्रवेशात्समयेजलपूर्णकलशंस्वसंमुखंकृत्वाद्विजान्ब्राह्मणांश्चाग्रेकृत्वावेश्मगृहंविशेत् वसिष्ठः कृत्वाग्रतःशुक्लपुष्पतोयासनोऽर्कविप्रान्पूज्यानथतःपूर्णकुंभं रम्यंहर्म्यंतोरणस्रग्वितानैः स्त्रीभिःस्रग्वीगीतवाद्यैर्विशेत्तदिति अयंविधिः प्रवेशेसाधारणः कीदृशंवेश्म गरुद्दशुद्धंभकूटषष्ठाष्टकारि उपलक्षणत्वाद्द्विर्द्वादशकृशत्रोक्तंवर्णोवश्यं

वामोरवौमृत्युसुतार्थलाभतोऽर्केपंचभेप्राग्वदनादिमंदिरे पूर्णातिथौप्राग्वदनेगृहेशुभोनंदादिकेयाम्य जलोत्तरानने ५.

तथातारेत्यादिकंचतेनापिशुद्धम् वसिष्ठः राशिकूटादिकंसर्वंदंपत्योरिवचिंतयेदिति ४ अथवामगतार्कज्ञानंपूर्वादिमुखगृहप्रवेशंवेदंवंशयाह वामोरवाविति अष्टमपंचमद्वितीयैकादशस्थानेभ्यः पंचकस्थानेषुस्थितेरवौसति प्राग्वदनादिकेमंदिरेप्रवेष्टव्येगृहप्रवेशकर्तुर्वामोरविर्ज्ञेयः यथायस्मिल्लग्नेगृहप्रवेशः कर्तुमिष्यते तस्मादष्टमंयत्स्थानंततः पंचमस्थानेष्वर्केसति पूर्वाभिमुखेगृहेप्रवेशकर्तुर्वामः सूर्यः स्यात् तथालग्नात्पंचमस्थानंततःपंचसुस्थानेषुरवौस्थितेदक्षिणाभिमुखेवामोऽर्कः तथैवलग्नात्स्वतद्द्वितीयस्थानंततः पंचसुस्थानेषुरवौस्थितेपश्चिमाभिमुखेगृहेवामोऽर्कः तथैवलग्नादेकादशस्थानंततःपंचसुस्थानेषुसूर्येस्थितेऽन्तराभिमुखेगृहेप्रवेशकर्तुर्वामः सूर्यइत्यर्थः उक्तंच रंध्रात्पुत्राद्धनाद्दायात्पंचस्वर्केस्थितेक्रमात् पू

र्वीशादिमुखंगेहंविशेद्द्वारामेषुवेधतइति पूर्णातिथाविति प्राग्वदनेपूर्वाभिमुखेगृहेपूर्णातिथौपंचम्यांदशम्यांपूर्णिमायांवाप्रवेशः नंदादिकेतिथिगणेयाम्य नलोत्तरानने गृहप्रवेशः क्रमात् यथा दक्षिणाभिमुखेगेहेनंदायांप्रतिपदिषष्ठ्यामेकादश्यांवाप्रवेशःक्रमात् जलपश्चिमादिकृतदिङ्मुखेगृहेभद्रायांद्वितीया- यांसप्तम्यांद्वादश्यांवाप्रवेशःक्रमात् उत्तराभिमुखेगृहेजयायांतृतीयायामष्टम्यांत्रयोदश्यांवाप्रवेशःक्रमात् गुरुःनंदायांदक्षिणद्वारं भद्रायांपश्चिमामुखं जया- यामुत्तरद्वारं पूर्णायांपूर्वतोविशेदिति ५ अथगृहप्रवेशेकलशवास्तुचक्रंशार्दूलविक्रीडितेनाह वक्रेभूरिति गृहप्रवेशसमयइति सर्वत्रापिसंबध्यते कुंभे कलशाकृतिवास्तौरविभात् सूर्याक्रांतनक्षत्रात् त्यक्तोपेपंचमीरविभमारभ्येकलशस्यमुखेवक्त्रेकसूर्याक्रांतनक्षत्रमेवस्थाप्यं तत्फलंगृहस्याग्निदाहः ततःसूर्यभात्कृताः अग्निमाणिचत्वारिभानिप्राच्यांस्थाप्यानि फलमुद्वसनंजनवासशून्यंगृहंस्यात् ततः कृताः यमगताः तदग्रिमाणिचत्वारिभानिदक्षि

वक्रेभूरविभात्प्रवेशसमयेकुंभेऽग्निदाहः कृताः प्राच्यामुद्वसनंकृतायमगतालाभः कृताः पश्चिमे श्रीर्वेदाः कलिरुत्तरेयुगमितागर्भेविनाशोगुदेरामाःस्थैर्यमतःस्थिरत्वमनलाःकंठेभवेत्सर्वदा ६ णेस्थाप्यानिफलंगृहपतेर्लाभः

द्रव्यप्राप्तिः ततःकृताः पश्चिमेतदग्रिमाणिचत्वारिभानिपश्चिमायांस्थाप्यानिफलंगृहपतेःश्रीप्राप्तिः ततोवेदाउत्तरेतदग्रिमाणिचत्वारिभानिउत्तरस्यां स्थाप्यानिफलंकलिःलोकैःसहगृहसंबंधीनिरर्थकोवादःझकटःस्यात् ततोयुगमितास्तदग्रिमाणिचत्वारिभानिगर्भेकलशमध्येस्थाप्यानिफलंविना शोगर्भस्यैवेत्यर्थः ततोरामास्तदग्रिमाणित्रीणिभानिगुदेबुध्ने[?]स्थाप्यानिफलंस्थैर्यंगृहपतेर्बहुकालंतत्रनिवासः ततोऽनलास्तदग्रिमाणित्रीणिभा- निकंठेस्थाप्यानिफलंस्थिरत्वंगृहपतेर्भवेत् एवमभिहितानिसप्तविंशतिभानिस्युः ज्योतिःप्रकाशे भूर्भेंद्रपंचकाभित्वि[?]:१।४।४।४।४।४।३।३ प्रवेशेक[?]

लग्नेर्कभान् मृतिर्गतिर्धनंश्रीः स्याद्धैर्यं शुक्रस्थिरतामुखमिति अत्र कलशचक्रे शुभफलस्थाने पाते सत्येव विहितनक्षत्राणां परिग्रहो युक्तस्तत्रापि यद्दिङ्मु·
खे प्रवेशो विधित्सितस्तद्दिङ्मुखनक्षत्रपरिग्रहः यथा पूर्वस्यां प्रवेशे विधित्सिते रोहिणीमृगौ वा ग्राह्यौ दक्षिणमुखगृहप्रवेशे उत्तराफाल्गुनी चित्रे एवं पश्चि·
माभिमुखे अनुराधोत्तराषाढे एवं उत्तराभिमुखे उत्तराभाद्रपदारेवत्यौ ग्राह्ये इति निष्कृष्टोर्थः अत एवोक्तं वसिष्ठेन यद्दिग्द्वारं मंदिरं तद्दिगृक्षैरुक्तर्क्षैः स्यात्सन्नि
वेशो न सर्वैरिति तद्दिगृक्षैरिति उक्तर्क्षैरिति चानयोः सामानाधिकरण्येनान्वयः भिन्नवाक्ये तु चकारः कर्तव्यः स्यात् अत एव अर्कानिलेत्यादिनिद्दिष्टविष्णुरुक्षे प्र·
विष्टं नवमंदिरं यत् अब्दत्रयान्तः परहस्तमेति शेषेषु धिष्ण्येषु च मृत्युदं स्यादिति निषेधोप्युपपन्नो भवति ६ अथ गृहप्रकरणप्रवेशोपसंहारं सूचयन् प्रवेशो
त्तरकालीनकर्तव्यविधिमुपजात्याह एवं सुलग्न इति एवं प्रागुक्तप्रकारेण विचारिते सुलग्ने शोभनगुणयुते स्थिरराश्यादिके राजा वितानपुष्पश्रुतिघोषयुक्तं·

एवं सुलग्ने स्वगृहं प्रविश्य वितानपुष्पश्रुतिघोषयुक्तम् शिल्पज्ञदैवज्ञविधिज्ञपौरान् राजार्चयेद्भूमिहिरण्यव
स्त्रैः ७ इति दैवज्ञ॰ मुहूर्तचिंतामणौ॰ त्रयोदशं गृहप्रवेशप्रकरणं समाप्तम् १३ वितानानि सुवस्त्रमंडपाः पुष्पाणि स्वकाल
र्तुजानि मालत्यादीनि श्रुतिघोषो वेदध्वनिश्चैतैर्युक्तं उपलक्षणत्वात्तोरणाद्यनेकमांगल्यवस्तुसहितमेतादृशं स्वसत्ताकं गृहं प्रविश्य पश्चात् शिल्पज्ञा
न् गृहोत्थापकान् स्थपतिवर्धक्यादीन् दैवज्ञान् ज्योतिर्विदः विधिज्ञान् वास्तुपूजा भूतबलिगृहप्रवेशविधिज्ञान् पुरोहितप्रभृतीन् पौरान् नागरिकान् पंडि
तदीनानाथांधकृपणांश्च भूमिहिरण्यवस्त्रैर्यथाशक्त्या व्यस्तैः समस्तैर्वा उपलक्षणत्वादश्वादिभिर्वा अर्चयेत् पूजयेत् अत्र विशेषमाह वसिष्ठः यद्वास्तुपूजार· १२७
हितं त्वहृतबलिं त्वनाच्छन्नगृहं विरूपम् कपाटहीनं न विशेद्यदस्तत्सर्वाऽपदामालयमेव तत्स्यादिति तस्मात्कपाटमुपरिष्टादाच्छादितं कृतवास्तुपूजं दत्तब·

लिमेवगृहं प्रविशेत् प्रवेशोत्तरविधिमाह श्रीपतिः ततोनृपोविप्रकलत्रपुरोधसः शिल्पज्ञभूगोलविद्व्रतिलिंगिनः धनैश्वरत्नैः पशुभिःसमर्चयन् सदांधदीनान् पुरवासिनस्तथेति ७ इति दैवज्ञानंतसुतदैवज्ञरामविरचितायांस्वकृतमुहूर्तचिंतामणिटीकायां प्रमिताक्षरायांगृहप्रवेशप्रकरणं समाप्तं १३ ७ अथग्रंथ समाप्तौ पितामहवर्णनंशार्दूलविक्रीडितेनाह आसीदिति धर्मपुरेनर्मदातीरग्रामविशेषेप्रसिद्धश्चिंतामणिरासीत् किंभूतेधर्मपुरेषडंगानिशिक्षादीनितानिविद्यंतेयस्यएतादृशोयोनिगमोवेदस्तस्याध्येतारोयेद्विजाब्राह्मणादयस्तैर्मंडितेभूषिते कीदृशश्चिंतामणिः ज्योतिर्वित्सुतिलकइव ज्योतिर्वित्तिलकः ज्योतिर्विच्छ्रेष्ठइत्यर्थः पुनःकीदृशः फणीन्द्रः शेषनागः तद्रचितेभाष्येमहाभाष्येकृतोतिश्रमो ऽभ्यासोयेन पुनःकीदृशश्चिंतामणिः तत्तज्जातकसंहि

आसीद्धर्मपुरेषडंगनिगमाध्येतृद्विजैर्मंडितेज्योतिर्वित्तिलकःफणींद्ररचितेभाष्येकृतातिश्रमः तत्तज्जातकसंहिताग णितकृन्मान्योमहाभूभुजस्तर्कालंकृतिवेदवाक्यविलसद्बुद्धिःसचिंतामणिः १ ज्योतिर्विद्गणवंदितांघ्रिकमलस्तत्सू नुरानंतकृतीनाम्नाऽनंतइतिप्रथामधिगतोभूमंडलाहस्करः योरम्यांजनिपद्धतिंसमकरोद्दुष्टाशयध्वंसिनीटीकांचोत्तम कामधेनुगणितेऽकार्षीत्सतांप्रीतये २

तांगणितकृत् तानितानिस्वल्पबृहदादिभेदेनानेकविधजातकानिजातकशास्त्राणि संहिताः संहिताशास्त्राणि गणितानि गणितशास्त्राणि करोतितादृशः पुनःकीदृशः महाभूभुजांमान्यःपूज्यः पुनःकीदृशः तर्कालंकृतिवेदवाक्यविलसद्बुद्धिः तर्कोन्यायशास्त्रं अलंकृतिःअलंकारशास्त्रं वेदवाक्यं वेदवाक्यविचारप्रतिपादकोग्रंथो मीमांसाशास्त्रं वेदांतशास्त्रंचतेषुविलसतीतिविलासयुक्ता बुद्धिर्यस्यसः १ अथक्रमप्राप्तंतातवर्णनंतेनैववृत्तेनाह ज्योतिर्विदिति तत्सूनुस्तस्यचिंतामणिदैवज्ञस्यसूनुः पुत्रोऽनंतइतिनाम्ना प्रथांख्यातिमधि

गतः मासमसीत् कीदृशः ज्योतिर्विद्गणवंदितांघ्रिकमलः ज्योतिर्विदां गणेन समूहेन वंदितं चरण कमलं यस्य सः पुनः कीदृशः भूमंडले ऽहस्करइ
व अध्यापन द्वारा प्रकाशक इत्यर्थः पुनः कीदृशः कृती कुशलः ग्रंथकरणसमर्थ इति शेषः ग्रंथकर्तृत्वमेवोत्तरार्द्धेन प्रकाशयति योरम्यामिति जनि
पद्धतिं जातकपद्धतिं दुष्टाशयध्वंसिनीं दुःष्टाः जन्मपद्धतिमार्गसंप्रदायानभिज्ञास्तेषामाशयमभिप्रायं ध्वंसयति इति दुष्टाशयध्वंसिनी नामकरोः
त् तथा उत्तमे ब्रह्मपक्षार्यपक्षप्रतिपादके कामधेनुगणिते ग्रंथविशेषे टीकां च सतां प्रीतये ऽकार्षीत कृतवानित्यर्थः २ अथ स्वनामकथनपूर्वकं ग्रं

तद्वात्मक उदारधीर्विबुधनीलकंठानुजो गणेशपदपंकजं हृदि निधाय रामाभिधः गिरीशनगरे वरे भुजभुजेषुचंद्रैर्१५२२
मिते शके विनिरमादिमं खलु मुहूर्तचिंतामणिम् ३ इति दैवज्ञरामविरचितमुहूर्तचिंतामणिग्रंथः समाप्तः शुभंभवतु

थसमाप्तिं पृथ्वीछंदसाह तदात्मज इति तस्यानंतस्यात्मजो रामाभिधो गिरिशनगरे वाराणस्यां मुहूर्तचिंतामणिं मुहूर्तचिंतामणिनामधेयं ग्रंथं भु
जभुजेषुचंद्रे (१५२२) मिते शके द्वाविंशत्यधिकपंचदशशतमिते शके विनिरमात् अकार्षीत् शेषस्पष्टं ३ इति श्रीदैवज्ञानंतसुतदैवज्ञरामविरचिता
यां स्वकृतमुहूर्तचिंतामणीटीकायां प्रमिताक्षरायां स्ववंशवर्णनम् ६७ इति मुहूर्तचिंतामणिग्रंथः समाप्तः श्रीकृष्णार्पणमस्तु ६७

हे पुस्तक मुकाम मुंबई येथें नवे हनुमानगल्लींत बापू सदाशिव शेट हेगिष्टे श्रीवर्धनकर यांनी आपले शिलायंत्र छापखान्यांत छापिलें श. १८१२ स. १८९०

इति मिताक्षराख्य टीका सहित मुहूर्तचिंतामणिः स०